

antologia poemului românesc în proză

1203

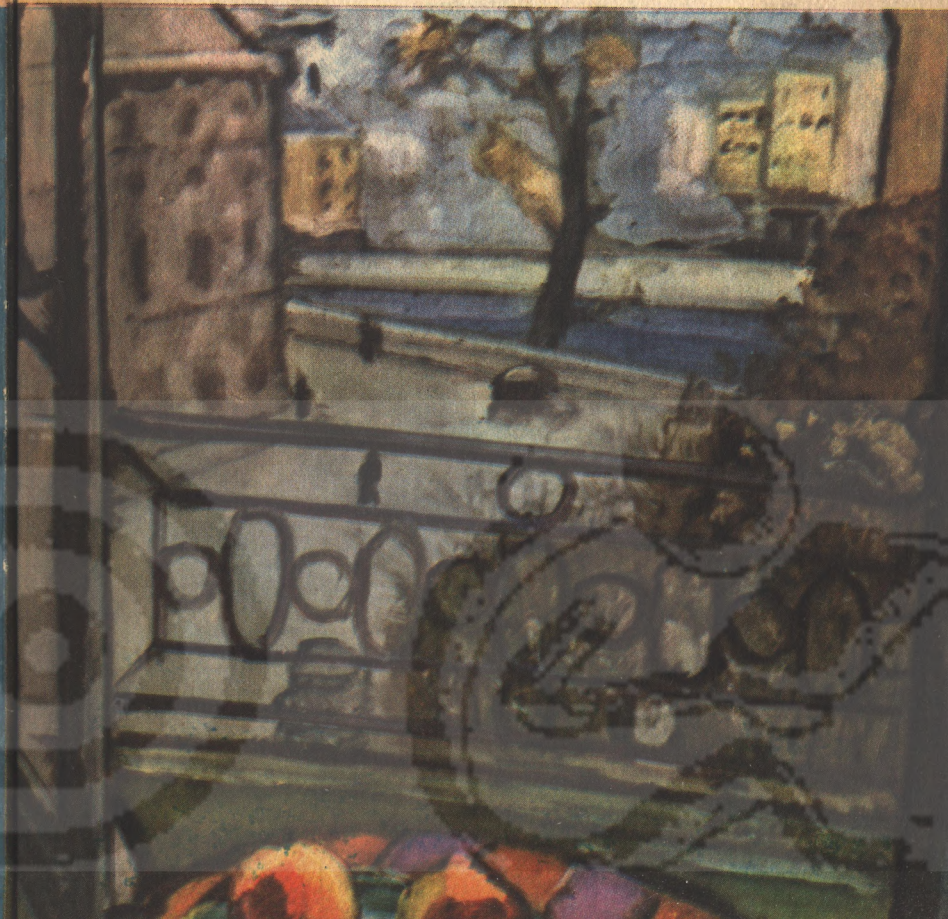
palatul fermecat antologia poemului românesc în proză

«Palatul fermecat, titlu emblematic imaginat de Macedonski, semnifică pătrunderea într-o zonă aparte a literaturii moderne, în lumea poemului în proză: această formă literară născută în epoca simbolistă are însă o origine îndepărtată și o descendență poate nelămurită. Prezenta antologie a speciei, cea dintâi realizată la noi, își propune să ilustreze prin exemple tipice această istorie mai puțin cunoscută. Defilează nume răsunătoare și nume pitorești, mari scriitori și experimentatori uitați, autori care s-au dedicat poemului în proză sau l-au cultivat ocazional.

Cu ajutorul a 39 de autori români reprezentativi, se compune spectacolul, surprinzător, al istoriei poemului românesc în proză: este, în fond, un fel de „mică istorie” a literaturii române, urmărite pe latura ei ascunsă, prin texte miniaturale, inedite sau rare.»

MIHAI ZAMFIR

antologia poemului
românesc în proză

Lei 8

editura minerva

Ilustrația copertei : Fragment după o pictură
de *Theodor Pallady*

palatul fermecat

**antologia poemului românesc
în proză**

ANTOLOGIE, PREFAȚĂ ȘI NOTE BIOBIBLIOGRAFICE
DE MIHAI ZAMFIR

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1984
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

O antologie a poemului în proză scris în limba română necesită câteva lămuriri preliminare — de n-ar fi decît datorită faptului că este cea dintîi. Literaturile europene mai importante posedă deja asemenea culegeri, realizate mai ales după ultimul război mondial ; cînd în ele apar numele lui Baudelaire, Rimbaud, Reverdy, Georg Trakl, James Joyce, Jorge Guillén sau Pedro Salinas, ne dăm seama că această aparentă extravaganță prozodică — poemul în proză — a prezentat o tentație pentru nume dintre cele mai mari. Și cînd, după aceea, observăm calitatea uneori extraordinară a micro-textelor, începem să realizăm cu adevărat dimensiunile aventurii spirituale care s-a numit poem în proză. Poate că, din acest punct de vedere, și prezenta Antologie va fi o surpriză : alături de autori de multă vreme consacrați pe terenul speciei (precum Al. Macedonski sau D. Anghel), vom întîlni — într-un florilegiu atent realizat — unele dintre marile nume ale literaturii noastre ; fenomenul poemului în proză își va dovedi treptat veritabila întindere. Puțini poeți de mare clasă în epoca post-eminesciană a literaturii noastre au ignorat această specie colaterală. Examinînd traiectul poemului în proză, examinăm implicit punctele nodale ale literaturii noastre, momentele ei de criză semnificativă.

Primul poem în proză al lui Macedonski datează din anul 1874 ; primele poeme în proză ale lui Baudelaire — din anul 1862 ; ediția

completă apare în 1869 (*Petits poèmes en prose*) ; din simpla alăturare a datelor se observă că, cel puțin la acest capitol, sincronizarea a avut loc într-un timp record și că spiritul european a iradiat rapid literatura română. Din specie colaterală și din curiozitate experimentală, poemul în proză devine în cițiva ani o „specie pilot“, un simptom al europenizării. El măsoară adîncimea integrării noastre în cultura europeană, aderența spiritului românesc la mutațiile fundamentale desfășurate în Europa de după 1850. Este ceea ce vom căuta să demonstrăm prin paginile următoare.

I. Definiția poemului în proză

Delimitarea acestei specii trebuie făcută după înlăturarea, prudentă, a nenumărate clișee de gîndire și clișee critice, îngrămădite de-a lungul anilor. Poate că cel mai tenace dintre ele privește originea pur accidentală a speciei și apariția ei fantezistă, aproape printr-un capriciu, la jumătatea secolului trecut. În cercurile boeme și în cenaclurile simboliste, exasperarea în fața formelor depășite ale versificației perfecte și în fața prelungirilor romantismului ar fi dus la crearea, din frondă, a poemului în proză. El ar fi, prin urmare, un fel de echivalent prozastic al versului liber, interpretabil în regimul non-conformismului : coincidența cronologică dintre apariția poemului în proză și cea a versului liber a întărit această iluzie.

Alt loc comun atribuie poemul în proză incapacității de a atinge poezia. Potrivit acestei viziuni — egalmente facilă — poeți în dificultate de a minui versul propriu-zis și-au găsit un refugiu comod în proza cadentată. Iată-ne în prezența unei noi ecuații : poemul în proză egal poezie eșuată. Anumite exemple nefericite de poeți mediocri, cultivatori ai poemului în proză, au fortificat această convingere (în epoca lui Macedonski, există și Al. Ionescu-Caion, D. Iorgulescu și alți obscuri autori fervenți de poeme în proză).

În fine, o opinie la fel de falsă, dar ceva mai nuanțată, leagă poemul în proză de faze ale disoluției literare ; el ar apărea atunci cînd rigorile slăbesc, cînd literatura se află în criză, iar excrescențele bizare încep să prolifereze. Această poziție are și o latură via-

bilă, deoarece poemul în proză materializează cu adevărat momentele critice de evoluție, dar pentru aceasta ar trebui să definim mai exact termenul *criză*: el înseamnă, în primul rînd, „punct de cotitură” într-o evoluție imprevizibilă. Or, tocmai acest sens creator, de imagineare a unei noi forme, este recuperat de poemul în proză.

Circumstanțe istorice au sprijinit, involuntar, pontcifele de gîndire care au marginalizat specia; aparentă experiență prozodică, poemul a avut aerul că iese din cabaretul boemei decadente, trăind odată cu fronda simbolistă și murind odată cu ea. Suprarealismul ar fi ultima mișcare literară semnificativă cultivatoare a poemului în proză — ce-i drept, al unei forme total aparte și convenționale de „poem”. Pentru majoritatea cercetătorilor, specia de care ne ocupăm pare o vînă secată, atacată doar din cînd în cînd de spirite excentrice. Durata redusă a gloriei sale a devenit un argument în calificarea speciei înseși drept snobă, drept expresie a unei literaturi *de loisir*. Așa să fie?

Punctul nostru de vedere este complet opus — și acesta reprezintă primul pas în delimitarea poemului în proză. O asemenea delimitare trebuie să fie în primul rînd stilistică, deoarece sensul ultim al acestei specii apare decelabil numai printr-o analiză formală. Locurile comune ale criticii curente, din care am amintit doar pe cele mai importante, pot fi anulate numai dacă evidențiem originile, îndepărtate și nobile, ale poemului în proză. Or, departe de a fi produsul hibrid al coliziunii ocazionale dintre poezie și proză, specia noastră se revendică dintr-o îndelungată tradiție prozastică, ce urcă în Antichitatea medie. Încă de la apariția ei, proza literară europeană a avut, spontan, două registre funcționale: unul „curent”, destinat să exprime realitățile diurne, faprice și tranzitorii; altul „înalt”, destinat exprimării prin excelență monumentale (în terminologia lui Zumthor), registru apt pentru subiectele sublime și excepționale. Antichitatea primă a avut cele două registre prozastice *in praesentia*: de la Gorgias încoace, anumite figuri retorice primitive, utilizate instinctiv, au marcat valorile unei proze pe care o putem deja numi „artistică”. În *Retorica*

sa, Aristotel observase existența unei așezări speciale a cuvintelor în proza aleasă, notase cu acuitate ritmul și cadența perioadei drept factori obligatorii de armonie în acest tip de proză. Registrul înalt al prozei era deja născut în secolul al IV-lea î.e.n., punctul nostru îndepărtat de referință.

Oricît ar părea de curios celor obișnuiți cu rezumatele simplificatoare, poemul în proză este urmașul îndepărtat al acestui registru prozastic incipient, creat în zorii literaturii europene. Evident, un urmaș foarte îndepărtat : au trebuit să vină cadența oratorică ciceroniană, proza înflorită din epoca alexandrină, eforturile medievale strălucite pentru găsirea unei *ars dictamini*, refacerea și modernizarea prozei din epoca barocă, în fine — apariția așa-numitei proze poetice din preromantism, pentru ca să se ivească, în cele din urmă, și specia care ne interesează. Sub toate întruchipările diverse recunoaștem același impuls. Iar poemul în proză de la jumătatea secolului trecut nu reprezintă decît concentrarea — în rigorile unei specii literare bine determinate — a pornirii universale spre găsirea unui registru „înalt”. Prin urmare, nu un contact accidental dintre poezie și proză, ci rezultat ultim al unei evoluții milenare.

Dacă nu cercetăm în amănunțime istoria îndelungată a prozei de artă, ci ne limităm la ultima ei eră, adică la cea din care s-a desprins poemul în proză, atunci putem observa că faza ce ne interesează direct este faza prozei poetice, inaugurată în secolul al XVIII-lea. Literatura în care apare acest produs prozodic este literatura franceză : o conjuncție inedită de factori și de o evoluție stilistică proprie au făcut ca, din efluviile poetice disperse, să se izoleze treptat structura închisă și rondă, de mică dimensiuni, a poemului în proză. În întreaga Europă occidentală, barocul crease o proză luxuriantă, prin introducerea tuturor figurilor complicate ale retoricii formale specifice acestei cultivări a stilului în sine. De la sfârșitul secolului al XVI-lea și pînă în preromantism, generații întregi s-au hrănit cu oratorie savantă și cu proză înflorită. Barocul iberic, *concettismul* italian, *euphuismul* englez sînt tot atîtea forme de adulare a cuvîntului.

De la Padre António Vieira sau Fr. Manuel de Melo, în Portugalia, la Bossuet, în Franța ; de la *Euphues* al lui John Lyly, la romanele lui Sannazaro sau Jorge de Montemayor ; de la proza lui Sir Philip Sidney sau Jeremy Taylor la proza savantă scrisă în Italia de Daniello Bartoli sau de Paolo Segneri surprindem inevitabil deliciile prozei înflorite și ale cadenței oratorice, fraza în care acel *numerus* al lui Cicero sau Quintillian face încă autoritate. Timp de două secole, de la sfârșitul Renașterii și pînă în secolul al XVIII-lea, cuvîntul *proză* a fost prin analogie echivalat cu cadența oratorică sau cu fraza ornată : mirarea lui Monsieur Jourdain era deci perfect îndreptățită, deoarece discuția lui cu camerista se afla la distanță astronomică de *prosa* ornată a barocului.

Spre deosebire însă de restul Europei, în Franța barocul a fost de timpuriu retezat de rigoarea clasicistă ; atunci cînd, în mijlocul secolului al XVII-lea, aproape toate țările europene trăiau încă fervoarea frazei imprevizibile și bogate în imagini, tirania echilibrului aritmetic se instaura decîș — și tot pentru două secole — în proza franceză. Drapată în faldurile unei teorii neo-ciceroniene (de la Du Marsais și Fontanier la Le Batteux, toți marii teoreticieni ai clasicismului retoric găsesc în simetrie, în numărul și cadența perfect respectate, semnele distinctive ale prozei înalte), oratoria atinge culmile unei arte care a alungat exagerările baroce, formele ornamentului în sine. Astăzi, nu ne mai mirăm că reacția anti-clasicistă și anti-simetrică reprezentată de proza poetică a apărut tocmai în Franța, adică în țara care nu cunoscuse barocul în forme extravagante. Proza poetică înseamnă o reacție spontană contra prea îndelungatei domnii a simetriei scrupuloase. Trebuie așteptată jumătatea secolului luminilor pentru ca varianta înaltă a prozei să se identifice cu nou-născuta proză poetică.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, în cercurile literare noi-toare, devenise un snobism curent apelul la liricizarea frazei, compunerea unor pagini în care ordinea clasică să fie violent turburată în numele spontaneității. De la proza intens poetizată a lui Vauvenargues (*Éloge de Seytres*) la pledoaria lui Diderot pentru o artă lipsită de constrîngerii (*Salons*) sau la romanele lui Jean-Jacques Rousseau trece aceeași linie. Procedul de bază al acestor novatori

pinea, totuși, de modul în care Antichitatea clasică înțelegea poetizarea prozei : transformarea cadenței frastice în vers, construirea frazelor după principiul regularității ritmice. În curînd va fi însă vorba de mult mai mult : ritmarea abuzivă a frazei se va îmbîna cu adoptarea unei sintaxe infinit mai libere, uneori chiar aberante, după canoanele marelui secol, cu stilizarea unui lexic ieșit din comun, cu vinarea pitorescului în sine.

La Nouvelle Héloïse a lui Rousseau pune în circulație, alegru, octosilabii : metrii poetici capătă drept de cetate în discursul prozastic ; metrii haotici cadențează semnificativ frazele lui Volney, Bernardin de Saint-Pierre sau Chateaubriand, introducînd dezlînarea sintactică și șocul figurii neprevăzute în proză. În asemenea măsură încît, la 1800, entitatea denomabilă *proză poetică* se impusese drept unul dintre cele mai spectaculoase fenomene. Înflăcărata Madame de Staël declara ritos că *les plus grands poètes ont été des prosateurs*.

La începutul secolului trecut, cultivarea prozei poetice devenise un uzaj generalizat. Cine nu scrie proză poetică, în literatura franceză, la începutul secolului al XIX-lea ? Largul evantai acoperă o zonă vădit eterogenă și remarcabil de întinsă : efluviiile lirico-pastorale ale lui George Sand, oratoria inspirată a lui Michelet, lirismul pur al lui Nerval, discursul creștin socializant al lui Lamennais sau romanele lui Lamartine — pentru a lua exemple extreme — se încadrează aceluiași proiect. Dacă la aceasta mai adăugăm poetizarea în proză prin traducerea poeziei străine, culte sau folclorice, atunci ne dăm seama de amploarea spectacolului.

Ceea ce se întîmpla în proza franceză nu reprezintă o excepție : de cealaltă parte a Rinului, infuzia de lirism a schimbat din temelii structura prozei germane. A. W. Schlegel, Novalis, Jean Paul sau Hoffmann creează un nou tip de proză, nu numai prin introducerea filosofiei, a transei onirice în narațiune, ci și prin descompunerea sintaxei, prin poetizarea frazei în cadență etc. Nu este vorba de reflex mimetic, ci de un impuls congener al prozei europene de la acea dată. Chiar și proza românească de după 1830 se cadențează în ritmul frazei meditațiilor, ascultînd de o lege a similitudinii aproape „naturală“.

Noua specie a poemului în proză a apărut în literatura franceză. Efluviiile aparent necontrolate ale prozei poetice s-au concentrat doar aici într-o formă cu contururi ferme. Doar aici, în anul 1862, un poet genial a avut ideea transpunerii structurii poematice la nivelul prozei pentru întruparea unui vis romantic.

Volumul *Petits poèmes en prose*, retipărit mai târziu sub titlul *Spleen de Paris*, marchează nașterea noii specii: Baudelaire materializează reveria prozodică ce l-a urmărit ani de-a rândul („Care dintre noi n-a visat, în zilele sale de ambiție, miracolul unei proze poetice muzicale, fără ritm și rimă, îndeajuns de suplă și de sacadată pentru a se adapta mișcărilor lirice ale inimii?”). Este un citat la celebra prefată-dedicație la volumul *Spleen de Paris*. Este însă și o primă definire a poemului în proză, realizată de însuși creatorul lui, Charles Baudelaire. Vom vedea că nici poeticienii moderni, lucrind cu instrumente infinit mai rafinate, nu vor trece mult mai departe de intuiția baudelairiană.

Pînă la intrarea în simbolism, poemul în proză a fost cultivat de autori obscuri, de fanteziști excentrici lipsiți de șansă. O listă a precursorilor lui Baudelaire, a celor ce au încercat — fără să ajungă la notorietate — crearea poemului în proză, constituie un început de explicație pentru relativul discredit de care s-a bucurat pînă astăzi specia: Aloysius Bertrand, autorul încântătoarei culegeri *Gaspard de la Nuit*, inspiratorul direct al lui Baudelaire, moare înainte de a-și vedea tipărită cartea; o glorie doar postumă se leagă și de numele altui strălucit precursor, Maurice de Guérin, autorul poemului *Centaurul*, fantezie controlată de un mare stilist; numele lui Charles Rabbe nu mai spune astăzi mare lucru, deși, sub pana lui, s-a născut o mică serie de poeme în proză, pe care autorul le propunea în zadar publicului. Lista celor urmăriți, concomitent, de neșansă și de himera prozei poetice concentrate se poate prelungi.

Pragul reprezentat de Baudelaire se desenează astfel cu mai mare claritate: după 1862, autori tot mai importanți, simbolști de primă mărime, încep să fie atrași de noul experiment prozodic

și, fără a fi conștienți de istoria milenară a prozel de artă, să cultive noua formă. Rimbaud, Verlaine, Mallarmé devin primii discipoli prozodici ai lui Baudelaire : este o schimbare semnificativă de calitate. De acum încolo, poemul în proză va fi cultivat de autori aflați deasupra unui anumit nivel de notorietate. Fie că este vorba de subtilul Jules Laforgue, autor avind vocația poemului în proză, de simbolistii Théodore de Banville, Villiers de l'Isle-Adam, Gustave Kahn etc., de autori inițial naturaliști, ca Huysmans, Richepin sau Catulle Mendès, poemul în proză cucerește arii tot mai vaste ; din experiment baudelairian, se transformă într-o specie de artă consacrată. Schimbarea are loc pe parcursul a doar cîteva decenii.

În primii ani ai secolului nostru, numele de autori atrași de noua specie atestă intrarea poemului în zona marii arte. Atunci cînd această specie tentează pe André Gide, Paul Claudel sau Saint-John Persé, am ieșit din zona încercărilor. Cîțiva ani mai tîrziu, poemul devine experiență fundamentală în variantele lui Max Jacob, Pierre Reverdy, Georg Trakl, James Joyce, Pedro Salinas. Inflorescență impresionantă, care se stinge la fel de repede : în anii '30, numele marilor autori de poeme în proză se suprapuneau peste cele ale marilor poeți europeni ai momentului. Decăderea modei poemului în proză este rapidă, explicabilă și bizară : în anii de după ultimul război, această specie redevine o curiozitate. Celebritatea ei s-a consumat la o combustie intensă, care n-a durat decît o jumătate de secol.

Înainte de a schița istoria acestei specii în literatura română, trebuie să spunem că poemul în proză românesc suportă pe deplin comparația cu cel din oricare altă literatură europeană. În momentul de maximă expansiune, la pragul dintre secolul trecut și secolul nostru, specia poemului în proză se prezintă sub forme viguroase. Pentru definirea ei exactă, este suficient să o comparăm cu un fragment de roman din aceeași perioadă, cu un pasaj descriptiv dintr-o operă narativă, ca să observăm că, în ciuda asemănării aparente, poemul și romanul se revendică din două lumi diferite, din două tradiții scriptice distincte. Alegem

pentru ilustrare un exemplu din faza „clasică” a poemului în proză românesc, reprezentată de D. Anghel (poemul *Gherghina*).

„Miresmele sunt graiul florilor. Ele călătoresc pe vînt, aleargă de ici-colo, se ridică peste zidurile grădinilor, te întîmpină cine ştie unde în pustii, te urmăresc şi merg cu tine, te lasă apoi la o răscruce şi dispar cum au venit, fără să ştii de ce. Suflete rătăcite colindă lumea, un norod de fantome de toate culorile călătoreşte căutînd poarta sufletelor noastre, stăruiesc într-un fald de rochie, se ascund sub adăpostul unei frunze, se strecoară pe fereşti şi pe uşi şi umblă pretutindenea fără să le putem vedea.

Merg coloratele fantome sub formă de mireasmă, trec umbrele de buchete, alunecă albastrele spectre, aproape de noi, fără să le putem atînge, fără să le putem cuprinde forma, fără să le putem vedea. Trec procesiile dulcelor moarte, îşi încrucişează calea, se întrebă şi îşi răspund poate, ducîndu-şi în braţe urna, în care şi-au pus sufletul lor mirositor, spre cine ştie ce ţintirim al întinderilor albastre.

Toate îşi au graiul lor. Gherghina singură, marmoreana şi recea floare ce stăruie pînă tîrziu în grădini, cînd vine toamna, ţinîndu-şi fruntea sus, pînă şi în minutul morţii, coroana de petale ca o regină, singură ea tace, nu-şi spune nimănui durerea.

Enigmatică şi rece, mulţămîtă cu fardul trecător căzut din paleta naturii în cuibul ei ; cea roşie, bucuroasă de purpura ce-i ascunde poate paloarea minutelor de slăbiciune ; cea palidă, veselă că-şi poate masca roşata ce i-ar urca în obraji, în clipele cînd sufletul se înduioşează ; aşa se elatină ele pe ramuri.

Prin clătînări uşoare îşi spun ele ce simt, una celeilalte, prin izbucniri colorate deasupra ramurilor îşi vădesc fiinţa, prin umbra pe care şi-o coboară şi şi-o măresc pe drumuri, cu mersul soarelui, se apropie şi se ajung una pe alta. (...)

Elocvenţa miresmelor, oratoria parfumurilor, demagogia mirodieniilor umplu aerul. Fiecare îşi scutură parfumata ei rochie, fiecare cheamă, fiecare plînge un strop mirositor de rouă, fiecare îşi anunţă naşterea, iubirea sau moartea, ca să ne înduioşeze sufletul.

Gherghina singură tace. Marmoreană și rece, disprețuitoare pentru gălăgioasa durere, naște, iubește și moare, fără a spune nimănui nimic.

Un zbor de petale ce le aduce vîntul a fost viața ei, un punct colorat care mai nălucește în spațiu o clipă, rumenind încă locul unde a stat, o umbră dispărută pe un luminiiș de drum.

Ținîndu-și funerara urnă în brațe, în care sufletul ei tace și după moarte, în alaiul atîtor fantome ce se îndreaptă spre țintirîmul florilor ce au murit, pe dînsa nimenea n-o știe, n-o vede, nici n-o presimte..."

Poemul în proză se înfățișează de la început sub forma unei construcții runde, închise, a unui text ce-și marchează cu rigoare granițele, replîindu-se asupra propriului său nucleu; fragmentul descriptiv dintr-un roman sau din orice altă operă narativă va rămînea mereu o structură deschisă, ce trimite mai ales la alte părți de text — absente — cu care este legată prin zeci de fire nevăzute. O privire superficială notează imediat că, atît la nivelul fonetic, cît și la cel sintactic, morfologic sau figurativ, textul de mai sus se desparte hotărît de proza obișnuită, narativă sau „faptică”, și chiar de proza descriptivă tradițională. Subiectul de aparențe frivole *fin-de-siècle* ascunde o meditație gravă despre demnitate și despre moarte, tot așa cum cele mai obișnuite poeme de Baudelaire prezintă o dimensiune metafizică perpetuă.

(a) *Lexicul* poemului în proză nu ascultă de o ordine vizibilă, adică nu se grupează pe cîmpuri semantice net delimitate: domnește o dispersie lexicală studiată. Prin urmare, atenția se fixează asupra fiecărui cuvînt în sine; varietatea termenilor ce compun poemul în proză izolează, cu o aură semantică invizibilă, fiecare cuvînt. Poemul nu demonstrează nimic — deosebindu-se prin aceasta de textul narativ — iar cuvintele nu sînt relee de trimiteri discursivă de la o idee la cealaltă; poemul nu propune altă realitate decît textul însuși, izolînd fiecare cuvînt în propria-i varietate.

Numai așa se explică, de exemplu, prezența în poemul în proză a unor nume ciudate, a unor termeni tehnici sau exotici, evocați de obicei pentru curiozitatea în sine a vocabulei, pentru frumu-

seŝea sau pitorescul ei. Numele de flori ŝi de miresme ce străbat poemul *Gherghina* este doar un exemplu. Poemul în proză — ca ŝi toată proza poetică începînd cu secolul al XVIII-lea — s-a aflat dintotdeauna în căutarea termenului rar. Dacă oroarea de numele simplu, pînda cuvîntului evocator este specifică, la fel de interesantă ni se pare absenŝa din poem a numelor proprii : oricare bucată tradiŝională de proză utilizează numele proprii ca marcă vizibilă privind existenŝa unui referent precis ; lumea romanului sau a prozei narative are nevoie de verosimil, de aparenta încadrare într-o realitate verificabilă istoric ŝi geografic. Poemul în proză se revendică din alt regim creator : fuga lui de nume proprii este fuga de contingent ŝi de localizare, aspiraŝia spre universal, ca ŝi în poezia lirică.

Cu toată varietatea termenilor, întîlnim ŝi în poem cîmpuri lexicale care grupează cuvîntele. În cazul ales de noi, avem un cîmp lexical al „florilor“, alt cîmp lexical al „miresmelor“, altul al „morŝii“ sau al „dorinŝei“. Dar termenii-cheie din poem (*gherghina, fantomă, petale, buchet, parfumate rochii, întîlnire*) aparŝin tuturor cîmpurilor, sînt polisemantici prin definiŝie, nu pot fi ataŝaŝi unui cîmp sau altuia. Efectul pur poetic al poemului provine în primul rînd din utilizarea intenŝionat ambiguă a cuvîntelor-cheie, realizîndu-se un remarcabil efect de reverberaŝie semantică.

(b) *Clasele gramaticale* predominante sînt la fel de semnificative : poemul în proză pledează pentru scriitura nominală. Cele mai interesante formaŝii lexicale, concentrînd semnificaŝia textului, aparŝin numelui. Poemul în proză trăieŝte în atmosfera acelei *écriture blanche*, atît de preŝuită de fraŝii Goncourt ŝi formată din juxtapuneri nominale. Caracterul static al poemului, izolarea lui de fluxul verbal omniprezent ŝi retragerea textului într-un spaŝiu ideal sînt provocate în primul rînd de această manieră nominală a redactării. Chiar dacă D. Anghel nu este un caz extrem, în comparaŝie cu alŝi simbolisŝti, este evident că datorează însuŝirii acestei scriituri specificul frazei sale.

7. În dămeniul verbului, este majoritar prezentul omnitemporal, prezentul adevărurilor generale. Aceasta pentru că textul se sustrage devenirii normale ŝi respinge timpurile „relaŝionale“ (im-

perfectul) în favoarea celor „absolute”. Și aici notăm reflexul unui univers verbal ce nu se ordonează ideatic — precum în cazul unui roman —, ci pitoresc, fixînd atenția lectorului asupra cuvîntului în sine.

(c) *Structura sintactică globală* a poemului ascultă de un principiu opus celui al narațiunii curente. Fiecare frază a textului notează un detaliu, de obicei o latură individuală, pitorescă, ce nu se leagă în mod necesar de notația precedentă sau de cea următoare. Principiul călăuzitor al poemului este discontinuitatea la nivelul textului, tot așa precum cel al secvenței frazelor unui roman este adaptarea la un model logic-narativ. Lumea referențială a poemului în proză pare la fel de clară și de coerentă ca aceea a unei narațiuni obișnuite: descrierea aproape monografică a unei flori, în poemul lui Anghel. Dar înțelegem imediat că nu este vorba de o descriere „obiectivă”, ci de o descriere simbolică, avînd detaliile surprinse într-o ordine poetică, nu logică.

În plus, poemele în proză — de la simbolism pînă la 1930 — reprezintă faze succesive în dezagregarea frazei tradiționale; dacă fraza lui D. Anghel pare încă încorsetată în canoanele clasice, reluînd schema tipică *subiect — (atribut) — predicat — obiect*, se observă deja o apetență pentru eliptic, ca și dorința de a atomiza unitățile lexicale. După primele fraze, inversiunea devine lege. Antepunerea determinantilor în scopul evidențierii lor pitorești marchează aceeași propensiune spre „frazele-tablou”, fără legătură logică între ele. Narațiunea obișnuită lasă impresia că s-a constituit prin observare; poemul în proză ascultă de logica visului și compune un spațiu oniric: insule izolate în fluxul separat prin intervale goale.

(d) *Ritmul* reprezintă un element ce relevă, în ultimă instanță, tot structura sintactică, dar, datorită importanței lui, trebuie tratat aparte. Prezența sau absența ritmului semnifică trecerea de la textul narativ la textul poemului în proză. Ar fi ușor să identificăm cazurile de așa-numit *ritm fonetic*, adică fraze sau fragmente de frază omologabile versurilor (cu deosebire heptasilab și octosilab, alteori chiar decasilabi fortuiți), însă ar fi un exercițiu nesemnificativ, repetabil cu multe fragmente de roman. Infinit mai

importantă este *ritmarea sintactică* și cea *semantică*, produse ale unei armonii evolute : formule inițiale și finale asemănătoare deschid și închid textul poemului, marcându-i vizibil granițele ; recurența unor termeni sau a unor sintagme face ca textul să pulseze într-un mod specific, datorită ritmului intern ; similitudinea structurii sintactice a anumitor fraze conferă o schemă strofică ansamblului. Trebuie constatat că ritmul ca unitate de bază s-a infiltrat la toate nivelele textului și că nici o secvență semnificativă nu poate fi definită în afara lui. De la repetițiile ternare tipice la similitudinea structurii sintactice în fraze consecutive sau la legarea numelor-cheie de epitete stereotipe (*enigmatică și rece, gherghina...*), poemul transcris ne pune în fața unui ritm sintactico-semantic subtil, fără nimic mecanic în el.

(e) *La nivel figurativ*, poemul în proză cuprinde toate categoriile de figuri retorice, chiar dacă semnificația lor și proporțiile variază de la caz la caz. Este interesantă mai ales prezența acelor figuri care, în mod normal, lipsesc din textul romanului : aliterațiile sau rimele interioare — dintre figurile fonetice (*alunecă albastrele spectre*) ; sistemul figurilor sintactice, mai ales recurențele ritmice etc. Însă ceea ce face specificul limbajului poetic este tocmai metaforizarea lui consecventă : tot poemul pare săpat într-o singură metaforă (aici metafora florii), toate frazele par construite din aceeași substanță metaforică. Asimilînd lecția epocii simboliste, poemul nu mai „anunță” figura, prin deictice sau prin alte mărci lexicale, cum face în mod curent proza narativă, ci plonjează decis și coerent în figurativ. La nivelul întregului text, tropii — în special cei din seria metaforică — nu mai sînt excepții, ci exprimare majoritară în raport cu sintagmele neutre. *Gherghina* începe cu o metaforă coalescentă (*miresmele sunt graiul florilor*), continuă cu personificări în lanț (*ele călătoresc... te întîmpină... te urmăresc*), pentru a ajunge la metafora sinestezică complexă din centrul poemului (*Gherghina singură... ținîndu-și fruntea sus,...* *tace*). După lectura întregului poem, constatăm de obicei că majoritatea termenilor esențiali s-au grupat într-o serie figurativă care încifrează și rezumă sensul ultim al construcției verbale. Metafora domină această specie, precum domină și poezia simbolistă. În

metafora florii ca personificare a dorinței subiacente și a destinului inexorabil se rezumă sensul poemului *Gherghina*.

La capătul acestor succinte observații ce privesc poemul în proză ca specie individualizată, pe fondul prozei narative din secolul trecut, putem încerca o definire totalizantă. Poemul în proză — registru funcțional înalt al prozei — este o specie prozastică închisă, de factură nominală, cu lexic pitoresc special ales, avînd o structură sintactică discontinuă, simetrică și eliptică, atrasă de ritm și utilizînd un limbaj metaforizant. Specificul mesajului literar, apare, la poemul în proză, extrem de vizibil, și, pentru a spune astfel, în stare pură : *signifié*-ul poemului nu poate fi considerat decît abuziv o realitate umană oarecare, pentru că, de cele mai multe ori, frazele poemului sînt semne tipice de gradul doi, care nu trimit la altceva decît la ele însele. Textul acestei specii este o perfectă ilustrare a definiției mesajului poetic, așa cum a fost ea formulată de Roman Jakobson : mesaj centrat asupra lui însuși, unitate formală ce compune un univers izolat și autonom. Definirea speciei nu poate fi decît de natură stilistică. Tematica bucăților, ritmul sau dimensiunea exterioară — elemente de definiție curentă — sînt doar criterii parțiale și anecdotice în judecarea poemului în proză.

II. Secolul XIX : epoca edificării

Aventura poemului în proză s-a consumat, în literatura română, exact după aceeași schemă ca în restul Europei : situația acestei specii atestă rapiditatea cu care s-a produs la noi „sincronizarea europeană” în ultimele două secole. Poemul în proză s-a desprins și în literatura noastră, în mod gradual, din proza poetică, pe parcursul citorva decenii : am evocat situația din literatura franceză deoarece ea servește drept paradigmă europeană. La începutul secolului al XIX-lea, literatura noastră oferea un spectacol oarecum diferit de cel occidental, cît privește proza poetică. Lipsită de secolele clasice, avînd o oratorie religioasă reductibilă la cîteva nume de clerici (ca Antim Ivireanu sau Chesarie din Rîmnice), literatura română n-ă putut dezvolta o proză poetică în tipare integral europene. În absența unui *cursus* clasic, intrat în sub-

conștientul sintactic al scriitorilor, se poate cu greu vorbi de o proză poetică în sens preromantic.

Totuși, răspunsul românesc la solicitarea prozodică europeană nu a încetat de a fi original : la începutul romantismului nostru, iau naștere așa-numitele „meditații în proză“, corespondente minore — ca spirit și dimensiuni — ale prozelor poetice occidentale. Situația ambiguă a acestor bucăți le individualizează peremptoriu : din punct de vedere prozodic, le calificăm drept „pre-poeme“ în proză ; ca inspirație și spirit, ele se opun prozei de observație, portretului satiric, fiziologiei sau nuvelei, adică speciilor pașoptiste tipice. Meditațiile se înscriu regimului tragic sau extrem-romantic : nici urmă de ludic, de satiră sau de culoare socială. Într-un limbaj abstract și într-o permanentă cadență plângătoare, ele abordează cu exclusivitate câteva teme obsesive : trecerea timpului, vanitatea existenței, suferința umană ca o condiție a vieții etc. Ele atacă rareori registrul istoric sau al descrierilor de natură — și atunci o fac mereu cu privirile ațintite în Eternitate, cu senzația acută a perisabilității decorului.

Cine scrie meditații în proză ? Scriu autori introverțiți, cu vocația filosofiei sau a formulărilor abstracte (Asachi este exemplul tipic), dar nu numai ei : jovialul Heliade, scepticul și ironistul D. Rallet, omul de acțiune George Barițiu, medicul Pavel Vasici-Ungureanu, temperamentalul Nicolae Istrati etc. Tot atâtea dovezi elocvente că meditația în proză se așează sub regimul registrului stilistic global, nu sub cel al inovației individuale. Atunci când se înscriu în tonalitatea gravă a meditației, toți autorii amintiți mai sus compun texte suspect de asemănătoare : același vocabular abstractizant, aceeași tonalitate sumbră și, mai ales, același ritm instinctiv, obținut fie prin fonetica pură, fie prin cadențarea sintactică a paragrafului. S-ar zice că, într-o epocă a afirmării energice și a entuziasmului naiv, cum a fost epoca pașoptistă, meditația n-a făcut altceva decât să amintească trecerea inexorabilă a timpului, atotputernicia melancoliei, latura întunecată a existenței.

„Zile fugătoare ! Ani repezi ! Cu nerăbdare așteptăm începutul anului, înturnarea primăverii înflorite și, iată, suspinăm : anul,

primăvara au trecut ! Cele ce pînă a nu veni numărăm lună, an — după ce au trecut le numim minute.

Copilul cere timpul juniei, junele oftează după vîrsta bărbăției : prea iute vine timpul, repede ajunge vîrsta, și nu tîrziu cu întristare aruncăm ochii în trecut ca într-un vis." (Gh. Asachi, *Meditație*, 1844.)

„Timpul e o clipă ; petrecerea noastră pe pămînt e o curgere din clipă-n clipă. Toată viața pămîntească e o zi de naștere a eternității, carea este dincolo de plăsmuirea noastră și dincoace de mormînt, pe carea noi tocmai pentru aceea am trebui să o luăm la socoteală cu o simțenie și voioșie mai mare. Aceea însă trece ca un discurs. Așa e ! Clipele decurg repede, riul vieții se strecoară cu iuteală, se prăvale între undele timpului, fuge pentru totdeauna în nereîntorcînda noapte a mormintelor." (J. Máty, *La începutul noului an*, 1845.)

De proporții reduse, nedepășind dimensiunea cîtorva pagini, meditațiile în proză reprezintă cel mai semnificativ exercițiu pentru viitorul poem în proză. Ele materializează „reversul medaliei“, registrul înalt al unei proze cunoscute mai mult sub regim anecdotic și social. Pedala gravă a eternității nuanțează melodia unei epoci pe care ne-am obișnuit să o considerăm energetică.

Numele lui N. Istrati, Gh. Vilcu, D. Rallet sau Josif Máty nu mai spun mare lucru cititorului contemporan : similaritatea discursului meditațiilor lor a contribuit din plin la anularea individualităților. Din masa meditațiilor în proză — zeci de bucăți publicate în special între 1830—1850 — s-au detașat doar cîteva nume, cîteva autori care au trecut pragul speciei prin inovații individuale. În afară de Asachi, autor profund, creator al meditației în proză, dar legat încă prin toate firele de secolul al XVIII-lea, se detașează Cezar Bolliac și Alecu Russo. Amîndoi sînt personalități romantice prin excelență, oameni ai secolului al XIX-lea : unul violent patetic, uneori strident, marchează exasperarea creatoare a primei generații romantice ; celălalt — înzestrat cu o sensibilitate maladivă, profund interiorizat, autorul tipic al exilului și al plîngerii după patria pierdută. În ambele cazuri, notăm două mostre tipice de re-

torism, la constituirea cărora au colaborat aluviuni extrem de diverse.

Cărticica din 1835 cuprinzând zece meditații în proză (*Meditațiile de Kesar Boliac*) propunea un text neobișnuit : ne aflăm în plină apologie a nopții, vedem desperarea sinucigașului, luăm contact cu expresiile extreme ale unui *mal du siècle* fără leac. Mai important este faptul că ecouri ale secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea se conjugă în configurarea unui retorism specific. Traducerea lui Young de către Simion Marcovici a oferit cadrul natural și cadența frazei, apropiată de varianta preromanticului englez realizată de Le Tourneur (*Les nuits d'Young*, 1827) ; dar aceste influențe de fond trebuie să-i adăugăm imediat influența lui Lamartine, presantă și de ultimă oră. Dinamica declarațiilor, raporturile cu divinitatea, tablourile de natură reproduc dialectica melancolică din *Méditations poétiques* — cel mai puternic șoc literar suferit de cultura noastră în primii ani ai romantismului. Dintr-o operă preromantică și dintr-un romantic de ultimă oră, Bolliac și-a construit un strat neologic, bază stilistică indispensabilă întreprinderii sale ; vagile inovații ale autorului s-au ridicat pe această temelie compusă intuitiv. Până la Bolliac, fraza se mișcase în limitele sintaxei normale ; prin Bolliac, ea poate lua forme ca acestea :

„Soarelui vestește că a cerului lumină, de azi semnată, este dator a-mi da ; spune-i că cu moartea în zadar mă amenință în al lui zăbavnic curs ; viața-mi se renaște, cerul nu voiește a-mi rămînea dator, el a mea durere oprește și al meu instinct vestind, nădejdea îmi sădește de al său prea mare dor.“ (*Meditația V*).

Tot un strat neologic constituie baza stilistică a *Cîntării României*, cea mai importantă proză poetică dinaintea lui Eminescu ; stratul neologic este oferit de o mostră tipică a prozei poetice romantice, *Paroles d'un croyant* de Lamennais. Din efluvile lirico-filosofarde ale clericului francez, Alecu Russo extrage doar schema generală a lucrării, ideologia de bază. Spre deosebire de incoerentul Bolliac, Alecu Russo — fără a renunța la retorism — găsește suficientă substanță națională pentru a transforma voga schemă într-un adevărat proiect de epopee națională. Această cîntare a exilatului, plîngere în ton biblic după patria pierdută, asemeni psalmistului,

nu este nici pe departe un simplu ecou lamennaisian ; fraza complet nouă, exotică față de tradiția locală, saturată de lirism și bazată pe *legatto* stilistic, după expresia lui Tudor Vianu, solicită intens cititorul. Autorul nu mai este aici sociolog sau om politic, ci psalmistul îndurerat, profetul avînd în față doar cerul mat și dezolarea :

„Și subț cortul pribegiei, bătrînii ziceau copiilor : colo... în vale... colo... departe... mai departe... unde soarele se vede așa de frumos... unde cîmpiile sînt strălucite și pîraiele răcoroase... unde ceriul e dulce, unde pămîntul e roditor și giuncile sînt albe... copii, acolo e țara !... Și la aceste cuvinte, voinicii prindeau armele, pruncii tresăreau în leagăne... femeile cîntau patria depărtată și durerea pribegiei.“ (28)

Russo cunoaște folclorul, limbajul popular, cronicile, limba veche. Plîngerea lui are, în acest fel, o alură autohtonă incontestabilă, o autenticitate a vocii pe care nici un pașoptist n-a mai atins-o. În ciuda diferenței de calitate dintre *Cîntarea României* și *Meditațiile* lui Bolliac, există un sistem comun de construire a textelor două : amîndouă pleacă de la un strat neologic, exterior, ce conferă modelul stilistic global ; amîndouă deviază semnificativ de la model, orientîndu-l în sensul unei retorici grave (Russo) sau autobiografice și gesticulante (Bolliac).

Apărută la capătul epocii post-pașoptiste, proza lui Eminescu face oarecum figură exotică : desprinsă din trunchiul prozei romantice germane, ea este „poetică“ într-un sens mult mai profund și mai complet decît proza pașoptistă de tradiție franceză. La începutul secolului al XIX-lea, generația lui Novalis crease un nou tip de proză ; într-un roman ca *Heinrich von Ofterdingen*, nu se mai pot selecționa pasaje poetice, deoarece întreaga construcție romanescă ascultă de un principiu poetic și funcționează datorită lui. Cele două vaste compuneri romantice eminesciene, care demonstrează relațivitatea timpului-spațiu (*Sărmănușul Dionis*) și a spațiului-timp (nuvela numită *Avatarii Faraonului Tlă*) — piese cu nemumărate fragmente colaterale, născute din aceeași magmă — ascultă de un principiu poetic de tip novalisian. De aceea, nu există în toată proza eminesciană pasaje explicit poetice : filosofarea,

Irismul, visul și atracția fără nume a adâncurilor formează aici o unitate greu destructibilă analitic. În aceste condiții, oricare dintre paginile eminesciene cuprinde, ipotetic, aceeași doză de poezie. Textul produs are aproape întotdeauna toate calitățile principiului generator. Dacă în Antologia de față figurează fragmentul mai puțin cunoscut : *Toma Nour în ghețurile siberiene*, pagină poetică independentă și eventual epilog al romanului *Geniu pustiu*, aceasta se datorează faptului că textul de mai sus se află, instinctiv, în proximitatea poemului în proză și pare realmente construit după rigorile speciei, deși la acea dată încă nimeni nu le definise. O bucată ca *Toma Nour în ghețurile siberiene* arată elocvent continuitatea ce există între proza poetică romantică și poemul în proză.

Specia în sine este inaugurată la noi de Alexandru Macedonski. Inventivul și neobositul inovator, practicianul versului liber atunci când prea puțini îl încercaseră în Europa, nu putea să nu fie atras și de această formă inedită de lirism prozastic, aflată la începuturile ei. Dacă cele câteva poeme în proză propriu-zise sint mai degrabă rodul unui experiment, (începînd cu bucata istorică *Cei doi îngeri*, premieră în literele române), trebuie subliniat că autorul a fost familiarul poemului în proză prin intermediul nuvelei lirice.

La o privire atentă, capodoperele macedonskiene din *Cartea de aur* sau din publicațiile de la începutul secolului nostru rămîn numai la cadrul nuvelei tradiționale : centrul nuvelei, partea sa rezistentă, este format dintr-un poem în proză independent, pagină descriptivă admirabilă, ce justifică întreaga compunere. Nuvela lirică nu face altceva decît să pună în scenă poemul ascuns : în *Zi de august*, descrierea culei boierului Stambulichie ; *Între cotețe* se bazează pe magnificul „poem“ al venirii dimineții în București ; *Dramă banală* este scrisă de dragul tabloului camerei mortuare etc. În schimb, alte bucăți împing poemul pînă la limitele textului narativ, transformînd schița sau nuvela în poeme în proză de o factură specială : este cazul compunerilor *O noapte în Sulina*, *Soare și griu*, *Casa cu nr. 10*.

În tinerețe, alături de poeme mai degrabă anodine, Macedonski a cultivat narațiunea simplă, de nivel post-pășoptist mediu, în care întîlnim nu numai atmosfera, ci și stilul unui Pantazi Ghica (*Pomul*

Mărgăritei). Rămas aici, Macedonski ar fi fost un prozator nesemnificativ, prins în orbita unor clișee literare depășite. Dar renașterile autorului au fost succesive și din ce în ce mai profunde : partea de descriptiv pur, emoția verbală și fraza cu sclipiri izolate devin predominante. Narațiunea ajunge nesemnificativă față de tabloul simbolist, în culori tot mai subtile. Zenitul prozatorului este atins în *Cartea de aur* și, în general, în bucățile din jurul anului 1900, când arta lui Macedonski ajunsese la perfecțiune. Ultima sa mare compunere în proză, romanul liric *Le calvaire de feu* (Paris, 1906), în variantă românească *Thalassa* (1912), este, în fapt, tot o suită de poeme izolate pe tema exuberanței naturii și a exasperării erotice. Însă dimensiunile exagerate la care ajunge fiecare poem, dezlinarea stilistică și diluarea frazeologică fac din romanul liric *Thalassa* o operă de crepuscul.

În anii primului său voiaj important la Paris (1884—1885), Macedonski lua contact cu poemul în proză simbolist. Mai târziu, va publica în revista *La Wallonie* (1887—1892), frunză a simbolismului de limbă franceză, va cunoaște personal pe Albert Mockel și pe Jean Richopin. Existau, prin urmare, premisele pentru o creație mimetică, de factură simbolistă medie, ornamentală și prețioasă. Nu s-a întâmplat așa. Instinctul superior al lui Macedonski l-a condus pe autor spre asimilarea în profunzime a lecției simboliste. *O noapte în Sulina*, *Zi de august* și celelalte capodopere își trag substanța din fondul local, din stilizare arhaică, din specularea pitorescului dunărean. Poetul în proză a ales o vagă epocă regulamentară, specificul ornamental al patriarhalității valahe.

Macedonski se transformă în placă turnantă a prozei poetice românești din secolul trecut : structural, el aparține încă nuvelii lirice, dar transformă această nuvelă în poem, restrângându-i dimensiunile, concentrând exprimarea. *Palatul fermecat* sau *Casa cu nr. 10* trăiesc în primul rând prin alăturarea contrastantă, prin metonimia pitorescă extremă ; majoritatea prozelor lui Macedonski stau sub regimul simbolismului ornamental. Există, însă, și câteva exemple de depășire a ornamentalului : *O noapte în Sulina*, marină impresionistă în cel mai pur stil, ni-l arată pe Al. Macedonski tentat de profunzimile scriiturii metaforice. Dacă el este cel ce a

deschis drumul poemului ornamental în proză, urmat în această direcție de o întreagă școală, tot el a avut și bănuiala existenței „altui“ poem. Am ales intenționat ca titlu al prezentei Antologii numele unei bucăți semnate de acest precursor și fondator al noii forme.

Pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, poemul românesc în proză gravitează în orbita lui Macedonski ; nu numai pentru că cei cîțiva autori notabili i-au fost discipoli, dar și deoarece publicațiile periodice cultivate ale noii specii s-au desprins, în marea lor majoritate, din constelația *Literatorului*. Poemul românesc în proză își începe cariera. În primii ani asistăm, ce-i drept, la abundență cantitativă, la o năvală de veleitari atrași de latura facilă și spectaculoasă a noii forme. După vreo două decenii de amatorism, se ivesc și personalități remarcabile, ca Ștefan Petică. Cine nu scrie proză poematică în ambianța creată de *Literatorul* ? Dacă unele nume au ajuns la oarecare notorietate (Bonifaciu Florescu), dacă alți autori, lipsiți de șansă, aveau un sunet propriu, nedus la desăvîrșire (Traian Demetrescu), în schimb majoritatea lor compun cohorta de falși sau reali macedonskieni, încurajați abuziv de maestru și lansați pe terenul lirismului prozastic. Dacă ar fi fost să luăm în serios previziunile lui Macedonski, Al. Ionescu-Caion (adversarul lui Caragiale) sau D. Iorgulescu (autorul volumului de poeme în proză *Stoguri blonde*, 1901) ar fi trebuit să înscrie traectorii strălucite pe cerul literelor. Cine mai știe astăzi de ei, ca și de Th. M. Stoenescu, Stelian Grozea, I.A. Bassarabescu, I.S. Spartali, adică de cei ce umplu paginile revistelor cu poeme în proză ? Antologia poate reține cel mult cite o piesă detașată, pentru sugerarea atmosferei literare. Autorii amintiți mai sus, fie că este vorba de talentatul Traian Demetrescu sau de modestul I.S. Spartali, mimează exterior forma poemului în proză. Cadențind vag fraza și limitînd drastic dimensiunile compunerii, ei credeau că scriu poeme în proză, induși în eroare de asemănarea exterioară cu compunerile semnate de Jules Laforgue, Huysmans sau Catulle Mendès. Or, ceea ce lipsește acestor modeste compuneri este tocmai „concentrarea internă“, stringența intimă a concepției din care să rezulte specia poemului în proză.

La finele secolului trecut, puțini autori reușesc performanța poemului în proză autentic : reținem în primul rînd numele lui I.C. Săvescu, autorul unei mici capodopere, *Pribeșire*, ce ar putea figura în orice antologie europeană a speciei, prin accentele unui Lautréamont ingenuu. Poetul român are intuițiile din *Chants de Maldoror* fără să fi cunoscut, evident, opera autorului francez, dar împins de aceeași inspirație subterană. Alt nume este cel al lui Ștefan Petică, autor — de data aceasta — al unei *opere* de poeme în proză, al unei suite din care se detașează cîteva piese extrem de reușite. Dacă Macedonski avusese intuiția precisă și tulburătoare a poemului în proză, fără a se desprinde însă complet din proza poetică de tip romantic, Petică este primul nostru autor de poeme în proză cu vocația ansamblului.

În scurta sa viață, Șt. Petică a ajuns la poemul în proză după ce trecuse prin poezie și prin jurnalistică. De la finele anului 1899 și pînă în 1901 își desfășoară seria de poeme ce include cîteva mici capodopere (*Noapte primăvăratecă*, *Cintec uitat*, *Noapțile de legende*), serie prin care hiper-cultivatul simbolist român — familia-rul lui Ruskin, admirator al lui Ștefan George sau Oscar Wilde — arată că asimilase cu adevărat lecția inovației europene. La Petică, poemul nu mai provine din adaptarea lejeră a unei noi forme, ci din lenta evoluție interioară a propriei sale inspirații : cine urmă-rește anii de publicistică susținută din extrema tinerețe a autoru-lui observă „poematizarea“ instinctivă a frazei de jurnal și atin-gerea poemului în proză printr-o evoluție graduală. Nu încapе indoiială că atmosfera de reală cultură elevată în care evoluase Ștefan Petică a avut un rol propensiv : citarea lui Baudelaire, Rimbaud, Laforgue, Mallarmé, Gide, Verhaeren etc., autori al căror mesaj a fost evident asimilat, a lăsat urme adînci. În cele mai bune poeme ale sale, nici o urmă directă nu mai răzbate, pentru că eventualele sugestii s-au filtrat pînă la a cincea esență.

„Noapți împovărătoare, nopți de vară monotonă și lungă ! Ce trist vă port în suflet în ceasurile de singuratică rătăcire, cînd visul cade spre amurgurile tragice în care se cufundă iubirile mele, ca un tezaur în mare, un tezaur misterios în marea adîncă !

Gîndul meu se duce către misterele trecute și în zadar florile fragede de azi îmi surid ; ele par că tremură sub un vînt de doliu și parfumul lor e trist ca un cîntec ce moare în depărtare. (...)

Să nu tulbure nimeni seninul meu somn de pribeag și diminețile zgomotoase să nu sune chemarea la veșnicul martir al visurilor grele. Să fie noapte de pace și umbră duioasă ; florile să tremure încet pe tulpina lor subțire, iar vînturile să pară că plîng pe un frate. Tăcere magică ! Să nu se audă nici zgomotul aripelor pasărilor rătăcite !“

III. Secolul XX : epoca sedimentări

Primii ani ai secolului nostru — mai precis, epoca de pînă la primul război mondial — reprezintă momentul de virf al poemului în proză ca specie. Astăzi este evident că emergența lui spectaculoasă s-a datorat simbolismului. Sfirșitul a ceea ce s-a numit *belle époque* este și momentul culminant al dezvoltării acestei specii despre care toată lumea a avut impresia că s-a născut „în sere calde“. Evident, este vorba în primul rînd de un apogeu cantitativ, apoi de o atmosferă favorabilă poemului în proză, instalată în spiritul public. Dar este vorba și de momentul unui perfect echilibru, datorat expansiunii estetismului *fin de siècle*, concretizat la noi în opera unui Dimitrie Anghel. De puține ori estetismul integral s-a întrupat atît de spontan într-o operă distinctă, cum s-a întîmplat în cazul lui Anghel. Aici nu mai există atracția simplă pentru obiectul prețios sau inedit, nu mai intră în joc simpla plăcere de colecționar, ci resorturi existențiale mult mai adînci ; Arta cu majusculă s-a transformat, pentru Anghel, în singura formă posibilă de viață, devenindu-i componentă esențială a personalității. Această logodnă tragică are loc în ultimii ani de viață ai autorului, cînd nici o iluzie nu-i mai era îngăduită și cînd compunerea de noi forme devenise, pentru autor, unica manieră de a ieși din vidul interior. Atunci, în anii 1910—1912, au luat naștere și poemele sale în proză.

De puține ori un scriitor și-a limitat cu atîta îndrîjire cîmpul propriei sale percepții artistice : trăgînd toate concluziile din ten-

dința simboलिștiilor de a reface un trecut feeric (permanență vizibilă de la Aloysius Bertrand la Paul Fort), D. Anghel a reînviat — în tonuri și culori de o subtilitate pînă atunci neîntîlnită — copilăria stinsă, Iașii unui trecut legendar, o epocă de patriarhalitate pierdută. Prin intermediul unui obiect anodin (*De vorbă cu un afix, Ceasornicul bunicii*), al unei plante (*Fata din dafin, Gherghina*) sau al unui portret, D. Anghel cade rapid în transa paseistă. Și atunci contururile se șterg, lumina ireală se instalează, poemul șovăie la jumătatea drumului către basm. Universul lui D. Anghel este foarte ușor de descris în termeni discursivi, deoarece el are hotare ferme, trasate cu precizie ; perspectiva în adîncime este însă nemăsurată.

Cele cîteva obiecte predilecte, cu putere evocatoare, asupra cărora se fixează prozatorul (florile, „ogînda fermecată“ declanșatoare de metafore, ceasornicul vechi cuprinzînd în el o lume etc.) sînt explorate de D. Anghel pe dimensiunea lor simbolică. Ele reprezintă suportul obligatoriu al tranziției între cele două lumi construite de scriitor : lumea vulgară a Prezentului-realitate și cea mirifică a Trecutului-artă. Aceasta din urmă va fi evocată într-o frază inimitabilă, posesoare de ritm evoluat, frază din care au dispărut imitațiile fonetice ale versurilor, revenirile facile, arsenalul simbolist spectaculos ; este un ritm „semantic“, greu de sesizat la prima vedere, insinuant și subtil, bazat pe o atentă construcție gramaticală și pe plasarea în punctele-cheie a unor cuvinte dintr-un cîmp semantic precis. Efectul este memorabil :

„Mamă ! Ce puțin am rostit numele tău și cît de vag îmi aduc aminte de tine... O negură te învăluie și parcă din neguri e urzit și conturul tău .

În fața mării, unde am stat, privind neîntreruptă goană a talazurilor, acolo m-am apropiat mai mult de tine și am căutat să te rechem. Din fundul orizontului acelaia ce-l hotărăște linia curbă a mării, de acolo ai venit tu. Pe o noapte dulce cum e aceasta, un vas legănat, ce și-a scris pieritoarea dungă pe cer, te-a adus desigur. Și pe cheiul acesta singuratic, unde întîrzii eu, visînd uneori, au coborît pașii tăi, de bună seamă. (...)

După marginea curbă a mării, unde se închide orizontul, acolo unde încep apele albastre ale Bosforului, e o altă lume, și tu de acolo ai venit. Multe lucruri ciudate, ce dorm în sufletul meu, de acolo mi le-ai adus. Nostalgia ce o resimt în fața marilor ape, cînd văd o pînză albă filfiind ca o aripă de albatros, de la tine trebuie să-mi vie. Îngustele caice, cu șirul lor de vișlași plecați pe rame, de aceea mă farmecă.

De după marginea curbă a mării, unde palatele de marmoră coboară cu treptele lor pînă în valuri, de acolo, ca valurile aceste ce călătoreșc și murmură necurmat, îmi vin amintirile.“

În aceeași atmosferă de simbolism crepuscular se mișcă poemul în proză scris imediat după cel ale lui D. Anghel. Anii premergători primului război mondial atestă eflorescența autorilor pe atunci tineri, ce se atașează în anii debutului de poem. I.M. Rașcu, Al.T. Stamatiad, Ion Vinea sau Adrian Maniu sînt exemplele cele mai elocvente. Drumurile acestor autori, uniți doar printr-un poem în proză juvenil, vor fi divergente : unii rămîn cantonați în vagile inspirații simboliste de tinerețe, parafrazăzînd inovațiile lui D. Anghel (I. M. Rașcu) ; alții eșuează în retorică seacă (Al. T. Stamatiad) ; cîțiva simbolști se îndreaptă curînd spre avangarda anilor '20 și devin promotori ai ei. Chiar și aceștia din urmă se vor simți toată viața lor legați de formele debutului : este ceea ce justifică extinderea considerabilă în timp a post-simbolismului românesc, uneori pînă la limita anilor '60. Oricît cochetează Ion Vinea cu avangardismul, oricît se arată de extremist în manifestele teoretice din *Contimporanul*, scriitura sa demască, invariabil, pe emulul simbolist, debutant înainte de primul război. O melancolie fără leac, descînsă din simbolismul tipic, marchează fiecare poem în proză scris de Vinea. Ce să mai vorbim de Adrian Maniu ? Pe măsura avansării în perioada postbelică, autorul nu va face altceva decît să ducă la exces un procedeu literar descoperit în tinerețe. Primele sale poeme se afundaseră cu delectare în metaforă ; la maturitate, Adrian Maniu saturează literalmente fraza din punct de vedere tropic, exacerbind un procedeu de origine simbolistă. Într-o epocă în care prozatorii se îndreptau

spre esențializarea mijloacelor sau spre apropierea de cotidian, Adrian Maniu pariază pe imagismul intolerant.

Dar epoca interbelică aduce și alte schimbări în statutul speciei : proza poetică iradiază, renovînd însuși conceptul de proză. După eșecul vizibil al naturalismului, romanul de valoare încețază de a mai fi simplu exercițiu scripturalizant, iar lirismul invadează întreaga proză. La 1880, între romanul „social” sau zolist și poemul în proză opoziția era totală ; la 1920, între poemul în proză și marile romane ale momentului (semnate de Proust, Joyce sau Thomas Mann) continuitatea stilistică este evidentă. După 1920, se schimbă statutul speciei înseși : poemul în proză iese din zona exercițiului prozodic prețios și fantezist, estetica lui iradiază.

Proza lirică s-a metamorfozat într-o mulțime de întruchipări, pe care epoca precedentă nu le putuse prevedea. Există romancieri ce și-au început cariera prin a scrie poeme în proză : am reținut exemplele frapante ale lui Ionel Teodoreanu și Hortensiei Papadat-Bengescu, prozatori cu vocație poematică certă, judecînd după operele debutului. Fraza lui Ionel Teodoreanu va rămînea toată viața plină de încercătura metaforică din *Jucării pentru Lily* ; iar scenele cruciale din marile romane ale Hortensiei Papadat-Bengescu, momentele descriptive esențiale, se vor resimți mereu de exercițiile din *Lui Don Juan, în eternitate* sau de modelele narrative din *Ape adînci*, cînd autoarea trăia sub semnul poemului în proză. Seria avatarurilor spectaculoase ale prozei poetice continuă. În epoca interbelică, sub impulsul lirismului expansiv, se înmulțesc exemplele de „poeme în proză” introduse în pagini de roman : structuri lirice autonome, înzestrate cu o coerență internă vizibilă. La acest capitol, romancierii interbelici își șterg diferențele de grup : cutare pagină din *Maitrey* de Mircea Eliade este la fel de „poematică” precum o descriere din *Sfîrșit de veac* de Ion Marin Sadoveanu. La un nivel inferior, concentrate lirice se găsesc în paginile lui Cezar Petrescu, G. M. Zămbirescu, Dan Petrașincu etc., etc. Indiferent de valoarea scrierilor sau de poziția contextuală, aceste „poeme” ascunse se înscriu sub același regim creator.

În fine, poemul în proză se poate extinde pînă la dimensiunile înseși ale unui roman : exemplul lui Mihail Sadoveanu a devenit canonic (*Baltagul*, de exemplu). Însă și alți autori au infuzat prozei lirism pînă la pragul în care însăși formula narativă a romanului se modifică radical. Cel mai spectaculos exemplu este *Craii de Curtea-Vechă* al lui Mateiu Caragiale, situație-limită pentru ceea ce putem defini drept poem în proză gigant. Un exemplu similar îl găsim în romanul *Lupii* de Dinu Nicodim, roman mai puțin cunoscut, dar ascultînd de același principiu. Este dificil să imaginăm în abstract poemul în proză extins pînă la dimensiunile textului românesc ; dar literatura română interbelică oferă și asemenea exemple. Este motivul pentru care am introdus în Antologie, cu titlu de exemplu excepțional, două fragmente (subcapitole) din romanul *Craii de Curtea-Vechă*, romanul poematic tipic : o privire atentă surprinde nu numai caracterul rond și închis al fragmentelor reținute, ci și diferența specifică (ne referim la timpurile verbale sau la abundența de nume proprii) care face ca aceste pagini antologice să se distingă, în cele din urmă, de poemul în proză canonic.

Drept urmare a acestei situații, poemul în proză — în accepția restrînsă și ortodoxă a termenului — și-a limitat și specializat expansiunea. În afara tradiției post-symboliste, doar puțini autori mai scriu poeme în proză. Grupul cel mai pitoresc rămîne, fără îndoială, cel al suprarealiștilor. Fără să fie expres preocupăți de poemul în proză, ei au atins această specie oarecum involuntar, datorită experimentelor prozodice în serie. Ignorarea înaintașilor nu-i împiedică pe suprarealiști să se găsească, pe neașteptate, prin reduceri succesive, în proximitatea poemului în proză. Oricum, ei scriu în derivă, aplicînd instinctiv ideea lui Gellu Naum că „orice dezagregare este poetică“. Din dezagregare în dezagregare, proza descompusă ia uneori forma poemului în proză. La aceasta adăugăm și faptul că unii dintre intelectuali suprarealiști, hrăniți realmente cu lecturi (ca Tiberiu Iliescu sau Al. Dimitriu-Păușești), admiră poemul în proză tradițional și stabilesc o legătură discretă între incoerența suprarealistă și legatul simbolist.

Suprarealismul românesc este inaugurat, în chip curios, de compuneri prozastice pe care o privire superficială le-ar putea echivala poemului în proză : ce sînt textele lui Urmuz ? Nu cumva poeme în proză ? Ce sînt bucățile lui Brunea-Fox, din *Punct și Integral* (*Răzbunarea lui Papufili*), ale lui Grigore Cugler, D. Trost și alții ? Cu toată tentăția de a lărgi aria poemului în proză, trebuie să răspundem negativ. Textele lui Urmuz sînt, de fapt, romane concentrate, situate mai aproape de narațiunea filosofică de tip secol XVIII decît de poemul în proză. Și în cazul celorlalte exemple evocate, ne vine greu să ne ghidăm după unicul criteriu al dimensiunilor. Poeme în proză propriu-zise rămîn foarte puține piese suprarealiste : bucățile lui St. Roll din *Moartea vie a Eleonorei* (1930), schițele pline de spirit ale moralistului Jacques Costin (*Exerciții pentru mina dreaptă*, 1931), poemelor mai recente ale lui Gellu Naum. Să mai adăugăm exemplele izolate ale unor suprarealiști ce s-au situat la periferia mișcării : Claude Sernet, Al. Dimitriu-Păușești. Vocea ușor de recunoscut a lui Jacques Costin — ironie, știință a antifrazei, moralizare discretă — este, poate, singura absolut originală la nivel european. De o coerență perfectă înăuntrul sistemului rămîne și cea a lui Gellu Naum. În rest, simple exemple de distorsiuni lingvistice, înregistrabile sub regim documentar.

Epoca interbelică dă și două realizări ieșite din comun ale poemului în proză, situate în afara oricăror serii posibile : este vorba de poemele lui Bacovia și ale lui Tudor Arghezi. Cel dintîi, produs al simbolismului tardiv, preia pentru scurtă vreme locurile comune ale acestuia, dar ajunge rapid la texte esențializate. *Cubul negru*, primul poem important de acest fel, este sinteză de simbolism și decadență, dar, în același timp, o promisiune a evoluției ulterioare, a fazei în care Bacovia va atinge incoerența absolută și scriitura albă, ca reflex al desperării. Experiența unui Reverdy se află refăcută pe cont propriu și, uneori, cu aceleași mijloace.

Lumea lui Bacovia și-a pierdut coerența. Atomizarea percepției nu este o aberație psihologică, și nici o descompunere suprarealistă a textului : ea reprezintă reflexul unei schimbări mult mai profunde. Căutarea inutilă a propriei identități a dus

la pulverizarea frazei ; într-un univers incoerent prin definiție. poemul bacovian în proză nu face decît operație de constat :

„În odăile cu ușile deschise, tîrziu... nu sunt tablouri, nici albumuri cu fotografii vechi, nici cărți veștejite, însă aceste toate stau în tăcere, le ascult din mica odaie, la un foc de lampă. Oh ! De n-aș striga un cuvînt în noaptea asta... și să cad...”

O, mai tîrziu, mai tîrziu, după atîtea, aceleași lucruri vor fi mai plăcute... și aceste lacrimi din noaptea aceea nu se vor mai înțelege... oh, de n-aș răzni un cuvînt, într-o spaimă crescîndă, și să cad...”

Incertitudine, perplexitate, angoasă : fazele evoluției stării de spirit bacoviene sînt parcurse aproape didactic de piesele volumului *Bucăți de noapte* (1926), cîrtică trecută aproape neobservată, dar marcînd astăzi, la o privire retrospectivă, o dată esențială în evoluția poemului românesc în proză.

La fel stau lucrurile și cu Tudor Arghezi, cultivator al poemului în proză încă din macedonskiana sa tînerțe. Poemul în proză pe care îl publică în anul 1898 în revista *Vieța nouă*, intitulat *Senar*, este poate una dintre cele mai interesante compuneri ale secolului al XIX-lea ; foarte tînărul autor avea ochii ațîțiți spre secolul nostru, adică spre epoca renovării acestei specii. În *Senar* găseam locurile comune ale simbolismului, filtrate deja prin sensibilitatea ieșită din comun a unui magician al verbului :

„Virfurile pădurei se-nfigeau în sînge și trestii leneșe sărutau undele aprinse. Sălciile își scăldau pletele. Departe, peste lac, într-o ceață violetă, o dungă de frunze ruginite. Pe lac dormea o melancolie dulce, și toamna începuse să zîmbească printre crăci desfrunzite, iarba avea petece palide. Nici un fluture, nici o pasăre. Nenufarul își închisese florile, iar foile dezolate visau printre trestii.

Senar, numai ochii tăi albaștri m-ar înveseli : haidem la picioarele singerilor bătrîni, să-ți mușc buzele ; părul blond va scărda umerii mei goi și-n liniștea plîngătoare a înserării prîvighetoarea ne va îmbăta cu duioșie. Christ, căruia ți-ai dat sufletul, ne va ierta ; corpurile noastre vor fierbe.”

XXXIII

Opera argheziană de poeme în proză se constituie lent, progresiv. În jurul anului 1930, atunci cînd devenise poet celebru și editor al propriei sale reviste, Arghezi ajunsese la încheierea unei forme prozastice specifice, numită uneori „tabletă”, alteori „poem”. Pretextele erau felurite : articole de gazetă în sens comun, pamflete, portrete etc. După 1930, toate aceste materiale cotidiene — uneori scrise extrem de inspirat — se desprind de umilul pretext ce le ocazionase, se înscriu în cercul marii arte. Este vorba de *Cartea cu jucării*, de micile poeme domestice închinată bucuriilor simple, de volumul *Ce-ai cu mine, vîntule ?*, capodopera genului. Ca și în cazul lui Bacovia, textele fundamentale ale lui Arghezi se sustrag seriilor convenționale : n-a rămas nimic din simbolismul inițial, contactul cu marile curente literare ale epocii se lasă greu decelat. Arghezi construiește în absolut, cu mijloace care par a fi propria sa invenție. Plecînd de la pretexte intenționat umile — venirea cocorilor, cîntecul tocilei, înflorirea unui pom — poemul arghezian vizează esența existenței, se luptă cu aceiași demoni ca și poezia. Poemele în proză ale lui Arghezi ar putea fi considerate, toate, parafraze biblice extrem de libere, aluzii apocrife la textele sacre, glosări personale pe marginea lor. Obsesiile poeziei se păstrează întregi : aceeași luptă cu Cuvîntul, aceeași căutare a certitudinii niciodată atinse. Oricum, lumea poemului arghezian în proză, construcție izolată în literatura română, se susține prin ea însăși. Dimensiunile și varietatea universului închis în această specie de către Arghezi ridică poemul în proză la nivelul unei excepții absolute în literatura noastră. Scriitorul încheie, crepuscular, perioada interbelică.

Epoca ultimilor 40 de ani reprezintă etapa finală a parcursului nostru. De fapt, mai exactă ar fi evocarea doar a ultimilor 20 de ani : perioada de pînă la 1960 a fost aceea a unei mefianțe instinctive față de orice formă de poetizare a prozei. Proza zisă „realistă” (de fapt, imaginînd o perfectă anti-realitate) făcea legea. Bănuită de „estetism”, liricizarea expresiei prozastice a intimidat majoritatea autorilor. La începutul deceniului VII, atunci cînd literatura își reia cursul normal de evoluție, re apare poemul

în proză : este vorba însă de un alt fel de poem, un poem reticent și izolat. Însuși suportul permanent al acestei specii — proza poetică — trecuse printr-un revers prelungit.

De-a lungul a mai bine de două decenii, între 1945 și 1965, romanul sau narațiunea lirică ajunseseră variante literare exotice. Zaharia Stancu (în câteva dintre romanele sale), sau Geo Bogza (în construcții lirice continui) fuseseră singurii autori de proză poetică. Ei marcau o excepție netă într-o literatură dominată de epic, de fetișizarea conflictului „social”. De aceea, apariția unui volum coerent de narațiuni lirice, scrise cu evidentă cultivare a cuvîntului în sine (*Echinozul nebunilor* de A. E. Baconsky, 1967), a luat proporțiile unui eveniment.

În contextul ultimelor decenii, Geo Bogza a continuat, uneori solitar, drumul afirmării poemului în proză : de la marile ansambluri lirice (gen *Cartea Oltului*, 1945) la poemele în proză, ce încep să apară într-o cadență regulată mai ales după 1966, există o suită creatoare vizibilă și o continuitate. Fraza amplă din *Cartea Oltului* se restrînge, se configurează în bucăți din ce în ce mai concentrate, în poeme construite mai ales pe o idee etică. Este, în literatura noastră postbelică, poate singurul exemplu de dezvoltare „organică” a poemului în proză prin epurări succesive.

Cele câteva insule de lirism prozastic concentrat din literatura noastră contemporană au proveniențe extrem de felurite : o seamă de factori externi concură la obținerea aceleiași rezultat. O poetesă de factură intelectuală, obișnuită să sensibilizeze idei, răstoarnă raportul dintre meditație și lirism, preferînd terenul meditației : avem atunci poemul în proză al Anei Blandiana, compus pe tema schimbării inutile a cadrului geografic (volumul *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, 1978), sau construit ca un reflex al realității în conștiința poetică (poemele din „România literară”) ; un romancier liric privește actualitatea imediată și o înregistrează cu mijloacele ce-i sînt familiare : apare astfel poemul lui Fănuș Neagu, la care pretextul este pus întotdeauna în umbră de imagistica debordantă ; un jurnalist de vocație și un prozator cerebral face o experiență prozodică inedită, culegînd substanța

lirică din banalul cotidian : avem poemul în proză al lui Radu Cosasu. În fine, un filosof se apleacă asupra lumii sensibile, sesizând aparența ei de fum ; rezultatul — suita de poeme intitulată *Norii* (1979) a lui Petru Creția. Sint exemplele cele mai frapante pentru a arăta varietatea orizonturilor din care provine poemul în proză contemporan — veritabilă supraviețuire literară.

IV. Intertextualitatea unei antologii

Corpus-ul Antologiei de față, la care am ajuns după multe sovăieli, omisiuni și lecturi repetate din aproape toate poemele în proză românești, reprezintă, în forma sa finală, un nou text. Compusă din fragmente alese nu pe baza unor criterii obiective, ci pe aceea a unor preferințe de gust, Antologia va oferi o anumită imagine asupra speciei în literatura română, o imagine pe care altă selecție, după alte criterii, ar putea-o nuanța diferit. Fragmentele lirice se intertextualizează, capătă semnificații inedite datorită sintagmaticii largi pe care o creează orice antologie. Orice selecție — până la un punct — e arbitrară.

Consolarea noastră este aceea că orice întreprindere similară ar fi avut aceleași preconcepte și aceleași limitări. Examinând textele celor 39 de autori români reprezentativi, de la 1830 și până la 1980, distribuiți pe durata unui secol și jumătate, Textul — cu majusculă — al poemului în proză românesc devine o individualitate intempestivă. Mai mult, el se impune prin comparație și prin opoziție cu alte texte. Iar primul fapt neașteptat care atrage deodată atenția îl constituie *coerența* sa superioară, unitatea impresionantă pe care nici antologatorul n-o bănuia la început. Se știe foarte bine că antologiile cuprinzând o mare perioadă a unei literaturi eșuează în *bric-à-brac* : nimic de acest fel nu s-a întâmplat în cazul de față. Ne-am ghidat exclusiv în funcție de ceea ce se numește în mod curent valoare literară, iar *corpus*-ul rezultat este extrem de unitar.

Nu e vorba de nici un miracol. Evident, există și în această Antologie falii de valoare, soluții violente de continuitate. Cea mai brutală dintre ele poate părea cea dintre secolul al XIX-lea

și secolul al XX-lea : de o parte un secol al ingenuității, de altă parte un secol al dezabuzării ; de o parte domnia pitorescului lexical și a alăturării metonimice, de altă parte atracția abisului, scriitura esențializată. Secolul al XX-lea pare secolul experiențelor existențiale, transpuse în modesta formă a poemului în proză.

Odată puși de acord asupra acestei secționări fundamentale, operînd mai degrabă în structura de adîncime a poemelor decît în textul lor vizibil, poemele românești în proză capătă o remarcabilă coerență. De la Asachi — cel ce integra stelele, ca puncte fixe, pe cerul platonice al certitudinilor — pînă la Petru Creția — constructor al emblematicii norilor ca reflex al vieții de pe pămînt — notăm un *continuum* tematico-stilistic. S-ar zice că auzim același strigăt de la 1830 pînă la 1980. De la „sahastrul“ lui Asachi și pînă astăzi, poemul românesc în proză a fost preocupat de traducerea în fapt a unei idei centrale : sondarea nevăzutului. Cu diverse grade de reușită și de transparență textuală, găsim ca nucleu ultim al majorității poemelor aceeași preocupare. Sîntem absorbiți de ea. Oricît ar părea de facil ornamentat sau periferic, poemul ne aduce mereu — cu încăpăținare — în miezul preocupărilor fundamentale ale omenirii.

Inventarul tematic al speciei reprezintă un argument solid. Asachi, autorii de meditații în proză, Eminescu sau Macedonski atacă predilect marile teme : solitudinea umană, trecerea timpului, dispariția inevitabilă, raportul esențial dintre om și natură, foarte rar erosul. Toma Nour și eroul permanent însingurat al lui Petică se revendică din același tip uman și au aceeași reacție retractilă în fața Universului. Iar prătutîndeni, simbolurile ideilor generale : pe parcursul redus al poemului în proză, autorul încearcă să spună, repede, esențialul.

Există și interludii exotice sau pitorești, momente în care evadarea din real pare a comanda inspirația : *Palatul fermecat* al lui Macedonski, poemele lui D. Anghel, ornamentele lui Emil Gîrleanu sau Ionel Teodoreanu. Nu ne trebuie multă vreme pentru a constata că aceste aparente evadări nu reprezintă altceva decît

un mod particular de a dialoga cu esențialul, o cale-ușor deturnată pentru a ajunge în același punct. Foarte puțini autori români — și nu dintre cei mai buni — au cultivat evadarea în sine ; majoritatea au recurs la sprijinul naturii sau al elementului pitoresc cu un singur scop — acela de a evoca, prin ricoșeu, gravitatea ascunsă. Artificiul stilistic și turul de forță frastic lipsesc într-o specie reputată prin artificialitatea ei. Însăși prezența redusă a erosului (foarte vag la simbolisti, la Petică sau I. C. Săvescu, și mulat mereu pe o durere aproape abstractă) se transformă în simptom.

Ajungem cu aceasta la originea stilistică a poemului în proză : provenit din registrul „înalț” al prozei, moștenitor al feței ornamentale a discursului, poemul în proză a selectat spontan subiectele „înalte”. Urmașă îndepărtată a discursului prozastic înflorit, specia poemului a oferit, ce-i drept, o expresie stilistică specială, cultivând cuvântul în sine, dar — în același timp — s-a silit să preia latura esențială a mesajului literar, nu pe cea ocazională sau trecătoare. Partea monumentală a aventurii textului a fost însușită și de specia poemului în proză. Vizibila ei unitate nu poate avea altă explicație, deoarece autorii care au cultivat poemul în proză sînt extrem de deosebiți unul de altul. Totuși, aceeași imagine a orașului modern la suprarealiști și la A. E. Baconsky, apolo-gia aceluiași anotimp estival triumfător la Macedonski și Fănuș Neagu, același erou — în stadii diferite ale istoriei — la Ștefan Petică și Emil Botta, aceeași pulsație vitalistă la Hortensia Papadat-Bengescu și Ana Blandiana. Supra-textul tutelar pare că modelează personalitățile individuale. Autorii de poeme în proză se supun unui ritual stilistic.

Piesa care deschide prima culegere europeană de poeme în proză, cea a lui Baudelaire, se încheie pe replica neașteptată : „*J'aime les nuages... les nuages qui passent... là-bas... les merveilleux nuages*” ; ultimul grupaj de poeme în proză al Antologiei noastre selecționează cîteva paginii din volumul *Norii* de Petru Creția, carte al cărei ultim mesaj ar putea fi rezumat la replica

baudelairiană. Surprindem, involuntar, fragmente dintr-o intertextualitate mult mai largă, cuprinzînd aria europeană a speciei. Paginile selectate de noi compun un text coerent, fragmente — la rîndul lor — dintr-un text cu mult mai vast : cel prin care, în ultimul secol, cultura europeană a încercat să răspundă întrebărilor ultime.

MIHAI ZAMFIR

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Această primă Antologie a poemului românesc în proză își propune să ofere o imagine completă asupra evoluției speciei în literatura română. Cuprinzînd o selecție din 39 de autori, distribuiți pe parcursul a 150 de ani, începînd cu primele meditații în proză și terminînd cu cîțiva autori contemporani, culegerea se ghidează, în primul rînd, după criteriul estetic : au fost reținute numai acele piese situate de la un anumit nivel în sus. Desigur, pentru zonele pitorești și mai puțin cunoscute, cum ar fi literatura pașoptistă sau sfîrșitul simbolist de secol, am făcut loc — cu titlu excepțional — unor bucăți de interes documentar, apte să contribuie la completarea imaginii noastre asupra mișcării literare din epocă. Numărul de poeme înscrise sub numele fiecărui autor indică, implicit, valoarea acestuia într-o ierarhie ideală.

Textele lui George Barițiu, J. Mány, Nicolae Istrati, Pavel Vasici-Ungureanu și Iuliu Cezar Săvescu sînt reproduse din periodicele unde au apărut : cele ale lui Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu, Al. T. Stamatiad, I. M. Rașcu, Emil Isac și Jacques Costin — din edițiile prime, de atunci nereeditate. În toate aceste cazuri, Antologia de față repune pentru prima oară în circulație poeme complet uitate. Pentru ceilalți autori, ne-am adresat edițiilor autorizate (edițiilor critice — acolo unde ele au existat). Din

autorii contemporani (Geo Bogza, A. E. Baconsky, Ana Blandiana, Eugen Barbu, Radu Cosașu, Fănuș Neagu și Petru Creția), am ales numai piese publicate în volum, presupunînd o selecție valorică făcută de autorii înșiși.

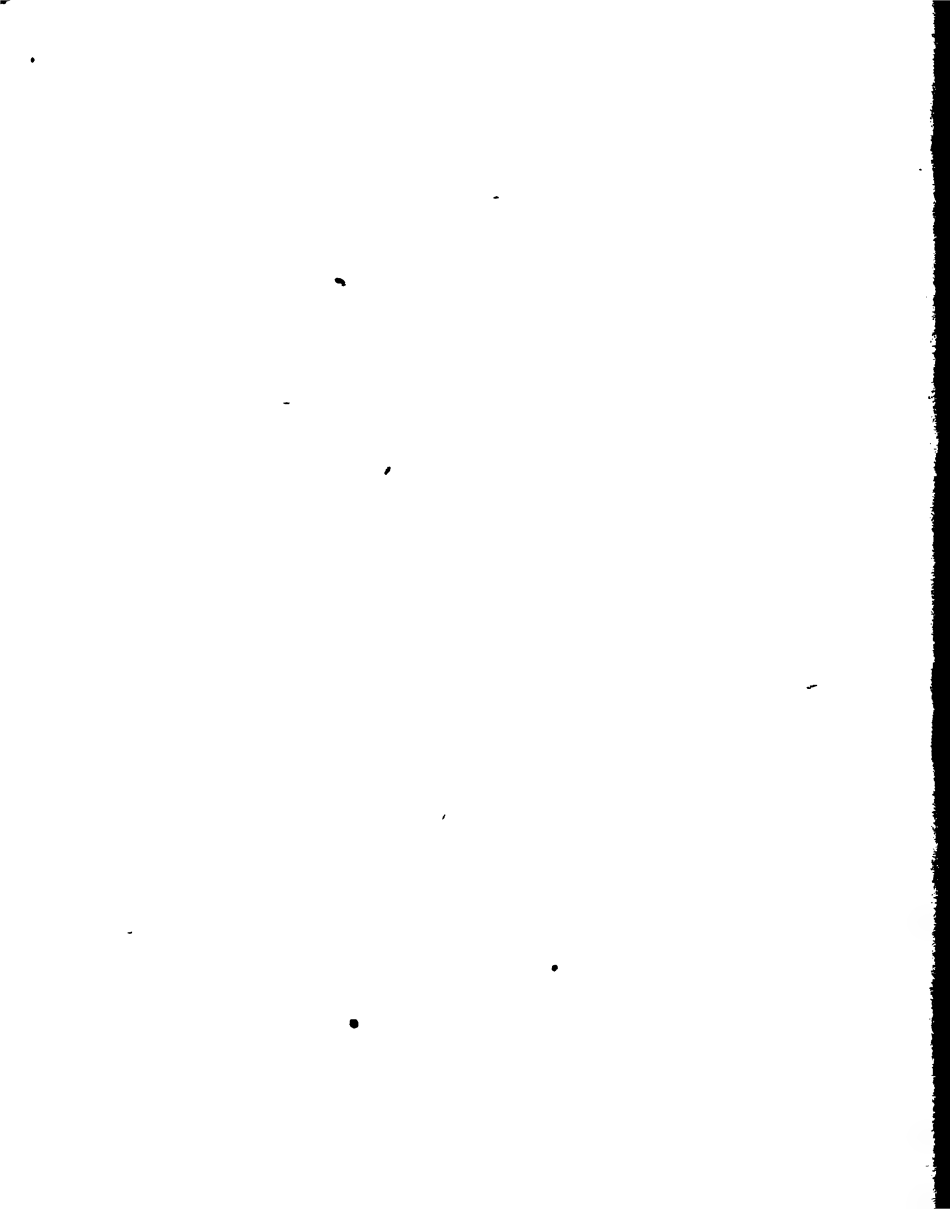
Scriitorii din prezenta Antologie se succed în ordinea cronologică a apariției primului poem selectat; poemele înseși — tot în ordine cronologică. Unele excepții au fost făcute acolo unde era necesar să conservăm o anumite imagine sintagmatică a fiecărei secțiuni. Datele de la finele poemelor arată momentul apariției. Cînd mai multe poeme au apărut concomitent sau au fost extrase din același volum, menționăm o singură dată de apariție.

Textele sînt reproduse conform criteriilor filologice actuale. Am intervenit numai în cazul erorilor evidente de gramatică sau de punctuație.

M. Z.

Partea I

FORME INCIPIENTE : MEDITAȚIILE
ROMANTICE

GHEORGHE ASACHI

(1788—1869)

Născut la Herța, fiu al traducătorului Lazăr Asachi. Spre deosebire de majoritatea pașoptiștilor, a avut o pregătire științifică reală : studii la Lemberg, student în matematici la Viena (1805) ; călătoria în Italia (1808—1812) joacă, pentru Asachi, același rol fundamental ca și pentru Goethe : el descoperă frumusețea, arta, idealul poetic. Întors în Moldova, scriitorul desfășoară aproximativ aceeași activitate cu cea a lui Heliade-Rădulescu în Muntenia ; poet (*Culegere de poezii*, 1836), întemeietor al jurnalismului moldovenesc (prin *Albina românească*, 1829), organizator al școlilor (1813 — primul curs în limba română, apoi întemeietor al Academiei Mihailene) etc. ; pasionat de teatru (prezintă în 1816 prima piesă în limba română, înființează la 1836 primul Conservator dramatic din Iași), este și dramaturg : *Elena Dragoș*, 1863 ; *Voichița de Românie*, 1863 etc. Dacă adăugăm și activitatea de artist plastic sau de editor de reviste și calendare, avem imaginea unui spirit enciclopedist al epocii romantice. Prin cultivarea idealului clasic, mai ales în poezie, Asachi face legătura între poetica secolului al XVIII-lea și pașoptism.

Înainte de a scrie nuvelele istorice care îl fac cunoscut ca prozator (*Nuvele istorice a României*, 1866), Asachi a cultivat mediocrația romantică pe teme filosofico-etice sau religioase — specie scrisă în proză cadențată, după modelul retoric al secolului al XVIII-lea și al prozei poetice la modă. Cartea lui Heinrich

Zschokke, *Studen der Andacht...* (1809—1816), a constituit modelul său. Reproducem prima meditație în proză din literatura noastră modernă (*Scrisoarea unui sahastru...*), pentru interesul ei istoric precum și alte două meditații originale, în care aportul personal trece dincolo de modelul inspirator.

SCRISOAREA UNUI SAHASTRU DIN MUNȚII CARPAT ASUPRA SIMȚIRILOR LA ÎNCEPUTUL ANULUI NOU

Încheierea anului vechi și începutul celui nou nici-odată n-au născut în inimile moldovenilor simțiri asemenea cu cele de care era astăzi cuprinse inimile tuturor binecuvetătorilor patrioți. Întru dispărțirea de la starea cea veche a lucrărilor, fieșcine se mîngîie cu rînduiala cea nouă întemietă pe dritul strămoșesc, potrivită cu trebuințele de astăzi și închizăsluită prin sfințite legături între suverana și proteguitoarea putere.

Lucrînd toți împreună pentru a noastră și a urmașilor fericire, supuindu-ne la legiurile statornicite prin noul așezămint, să pășim cu bucurie pre această nouă cale, dorînd cu toți ca :

Pre vasul nou ce duce
A patriii noastre soarte
Lin zefir ca s-îl poarte
Spre țărnul cel dorit !

Milioane de oameni intră astăzi în noua vieții epohă cu simțiri născute din astăzi însămnată împrejurare. Mulți gîndesc : Ce-m va aduce mie, familiei mele anul nou ? Oare fi-va mai bun sau mai rău ? Unii se îndeletnicesc

numai cu ideea plăcerii, la urare, la darurile și la ospăturile urmate în asemenea zi.

Acel în sănătate și în anii înfloriți vede în viitorime numai fericire. Fricosul suspină pân și la ideea neplăcutelor întâmplări, în mijlocul cărora el acum se și visază, părindu-i-se că pot urma zile mult mai întristate.

Bolnavul cu mîhnire privește îndărăpt pe șirul în bucurie petrecuților ani noi, în vreme cînd acesta i se pare a fi cel de pe urmă. Tînărul gîndește la planuri de ambiție și la avuții pentru viitorime, fata cea mare vede în zorile dipărtate zile de mireasă, de soție și de mamă. Fieștecarile se sîrguiește a se veseli cît mai mult, cu încredere că cele în bucurie începute de asemenea se vor săvîrși.

Întăleptul însă — și oare cine n-ar voi a să împărtăși de acest nume —, omul cel întălept, deși să pleacă cătră plăcere pregătită de această zi, totuș caută un minut de singurătate, spre a o pute petrece în tăcută cugetare, carea singură înrîurează asupra viitorimii. El cunoaște că toată a sa viață este un curs repede, a lor soarte neștiute, fieștecare zi aduce înaintea vederii sale noui înfătoșare, dar nu această experienție (cercare), nu aceste soarte i pot aduce binele sau pe răul, ce numai chipul cum le priimește. Cine nu cunoaște încă aceste, acela au trăit fără nici un folos anii vieții sale.

Iată stă înaintea noastră anul cel nou chiar ca o străină necunoscută figură, carea arată drumul spre dreapta și spre stînga. Unul se cuvine a-l alege. Multe dăți am început noi anul nou pășind orbiș pre una din aceste căi, dar oare întru a noastră călătorie nu au întîmpinat părere de rău ? Așadar, păsește pre calea mîntuirii ! În aceasta nu vei simți muștrarea de cuget, nu vei simți urmele cele amare a unei pripite lucrări, supărarea neîmplinitelor planuri ; pre această cale vei fi vrednic de respect în mijlocul prigonirilor, vei fi sîninous cu toată împotrivirea soartei și avut în mijlocul sărăciei, nu vei uita pe prieten, cînd

el va fi ție necredincios, nici patria, cînd va fi ție nemulțămitoare, și cu simțirea evlavioasei supuniri vei privi însuș trupul iubitului ce va răposa pre sînul tău ! Oare care alt dar mai minunat poci aștepta de la Dumnezeu ? Toate celelalte fericiri de Pronie trimese să le socotești un adaos către visteria ce o vei afla pre această cale a mîntuirii.

Apoi, la închierea și acestui an, să arunci vederea pe calea cea petrecută ; cugetul ce te va însoți întru aducerea aminte acelor lucrute va fi acea mai dulce mîngiere a osternelilor suferite.

(1832)

NOAPTEA ANULUI NOU

Noaptea trecută, un om de șesăzăci ani era la fereastră ; ochii cii întristați rădica cătră bolta cerască, în care plutea stelele brilante ca florile cele albe de nufăr asupra luciului-unei ape line ; uneori țintea vederile sale pe pămînt, unde nime nu era ca el într-atîta lipsit de bucurie și de răpaos, căci nu era depărtat de mormînt, cătră carile coborîsă șesăzăci de trepte. Din timpul cel frumos al tineretilor sale nu i-au fost alta rămas decît zmintele și muștrări de cuget. Sănătatea lui era struncinată, sufletul era deșart și obosit, inima sa amărită de părere de rău, și a sale bătrînețe era pline de dureri. Atunce zilele tineretilor sale s-au înfăoșat înaintea sa și-i aducea aminte acel minut sfîntit cînd părintele său îl pusese la răsîntenea acelor două drumuri, din care unul duce la o țară liniștită și ferice, acoperită de mănoase săcerişuri, luminată de un soare ce este purure sînin și răsunător de o dulce armo-

nie, cînd celalant drum duce la lăcașul întunericului, la o vizunie din care nu să mai poate ieși, plină de șerpi și de venin !

Aleu, șerpilor să acăța de inima sa, buzile sale să spurca de venin, încît el au înțeles în ce loc să afla. Atunci au înălțat ochii săi cătră ceri și cu spaimă necuvîntată au strigat : „O, tinereților, înturnați-vă ! O, părintele meu, du-mă încă o dată la întrarea vieții, pentru ca să pot alege în alt feli !“ Dar nici tinerețile sale, nici părintele său nu era ! El au văzut o stea căzătoare trecînd cu repegiune pe ceri, legănîndu-să și stîngîndu-să. „Iată așa sînt și eu“, zis-au, și spinuri ascuțite de pocăință i-au străbătut mai mult inima.

Atunce ș-au adus aminte de toți oamenii ce sînt de a lui vîrstă, atît de acii pe carii au cunoscut de aproape cît și de acii ce nu-i cunoștea, carii petrecusă tinerețile cu dînsul, carii acum, răspîndiți pe fața pămîntului, să purta ca buni părinți, ca prieteni adevărului, a virtuții, și carii în liniște, fără a vărsa lacrimi, petrecea această întâi noapte a anului. Sunetul clopotelor, ce serbează pe acest întâi pas a timpului, din înălțimea turnului bisericii au răsunit la urechea sa ca un cîntic evlavios. Acest sunet i-au adus aminte de părinții săi, de urările care îi făcea pentru el în această zi sfințită, de învățăturile care îi înnoia și care sfătuiri nenorocitul lor fiu niciodineoare nu au urmat și de care niciodată nu s-au folosit. Împovărat de durere și de rușine, el nu mai poate privi cătră acest ceri sub carile trăia părintele său, încît au țintit pe pămînt obosita sa vedere. Lacrimile au rourat din ochii săi, ele au căzut pe omăt, de care să acoperea pămîntul ; au suspinat și, nevăzînd nimic care ar putea să-l mîngîie, „ah, înturnați-vă, tinereților, au mai strigat, înturnați-vă !“. Și tinerețile sale s-au înturnat, căci toate aceste era numai un vis carele i-au fost tulburat acea întâi noapte al anului. El era încă tînăr, numai greșelile sale era adevărate. Atunce au mulțămît lui Dumnezeu că tinerețile sale nu

i-au fost trecut și că au putut părăsi calea necuviinței, spre a urma aceea a virtuții, pentru de a intra iar în țara cea lină, coperită de mănoase săcerișuri.

Înturnați-vă cu dînsul, cetitorilor mei, și voi cîți ca el v-ați rătăcit. Acest înfricoșat vis fie de acuma giudețul vostru, dacă odineoare, împovorați de durere, veți fi nevoiți a striga „înturnați-vă, frumoaselor tinerețe !”, că tinerețile cele dorite nu să vor mai înturna.

(1239)

MEDITAȚIA UNUI ÎMBĂTRÎNIT POET

Va deveni ziua în care să va stinge focul vinelor mele, în sînul meu va lăcui iarna, fulgii cii albi îmi vor împresura tîmplele și negurile vor întuneca ochiul meu. În mormintele cele așezate zac prietinii ; numai eu am rămas, ca un singuratic spic pe carile săcerătoriul au uitat a-l tăie ! Un nou neam au răsărit, cu nouă dorințe și idei nouă ; plin de mirare aud numi nouă și versuri nouă ; sunetul numirilor celor vechi au trecut, precum m-am trecut și eu însumi ; poate că sînt de puțini cinstit, de mulți defăimat și de nime iubit ! Și iată cătră mine săltînd vin tinerii cii cu înflorită față și în mîna mea cea tremurătoare puindu-m harfa îm zic : „De mult ai tăcut, bătrînule ! En cîntă-ne iar versuri despre visurile juniii tale !”

Atunci apuc harfa, plăcerile și durerile cele vechi să trezesc, negurile pier, lacrimile răsar iar din ochii mei cii stînși, în sînul meu să răsprimăverează, tonuri dulce a duiosiii tremură pe coardele harfei, iar mi să înfătoșază riul cel galbin, palaturile de marmoră, zînele cele frumoase, și cînt versuri de Italia !

Acesta va fi cînticul meu cel de pe urmă ; stelele mă vor lumina ca în noaptele tinereților mele, raza cea răcoare a lunii îmi va atinge fața și cînticile trecutelor privighitori ca un iho vor răsuna din depărtare ; atunci ochii mei doritori de răpaos să vor închide și sufletul să va înălța ca tonul harfei mele.

O arbure va umbri piatra de pe al meu mormînt ; aș fi dorit să fie un dafin, însă acesta nu crește în patria me ! Acolo vor șădea o zi doi înamorați ; paserea care pe ramuri să leagănă tace, și arburea me răspîndește un freamăt preste fericiții carii nici nu au un minut de a ceti înscrisul pietrii mele. Dar mai în urmă, cînd tînărul va pierde pe a sa iubită, atunci să va înturna iar la a mea arbure, va suspina, va plînge, va privi la piatra mult și adeseori și va ceti înscrisul : „*El au iubit floarea din cîmpul Italiei !*“

(1839)

CEZAR BOLLIAC

(1813—1881)

Una dintre cele mai turbulente personalități ale pașoptismului muntenesc, Bolliac a reprezentat romantismul integral și admirația fără rezerve pentru Victor Hugo. Născut la București ; crescut și educat în familia boierilor Peretz, cultura i-a fost parțială și lacunară, tipică pentru un autodidact. Spre deosebire de alți pașoptiști, încearcă cu egală dezinvoltură toate genurile literare : poet (prin volumele de versuri *Din poeziile lui Chesar Boliac*, 1843 ; *Poesii nouă*, 1847) ; unul dintre primii noștri dramaturgi, cu piesa *Matilda*, distrusă de însuși autorul ei, și cu drame romantice hugoliene pierdute ; în același timp, interesant memorialist, iar, după exilul post-revoluționar, arheolog și jurnalist politic redutabil.

Nu este de mirare că tocmai acest spirit extrem de curios va încerca, cel dintâi, meditația romantică în proză sub forme originale : *Operile lui Cesar Boliac. Meditații*, 1835. Efluviile sentimentale ale lui Young, socotit de multă vreme inspiratorul autorului român (cu *Noapțile sale*) se combină, însă, cu mai recenta influență a *Meditațiilor* lui Lamartine, pe care textul românesc le parafrazează uneori pînă la detaliu. Mai presus de toate se află destăinuirea autobiografică, exasperarea romantică directă, realizată într-o frază sincopată, novatoare față de tradiția prozei noastre.

MEDITAȚII

MEDITAȚIA I

ÎNȘĂLĂCIUNEA NĂDEJDII

Sfântă Nădejde, fiica cerului ! Tu ce ești venită a astîmpăra turbatele furii ale nenorocirii ! Tu ce ne aperi de toate năpustirile deznădăjduirii, arătîndu-ne în veci viitorul plin de fericire !...

Tu, a cărei priveghere dacă un minut ar lipsi din lume, negreșit cerul ar rămînea fără slăvitori, pămîntul fără moștenitori, și toată ființa cuvîntătoare ar umplea numaidecît încăperile Tartarului. Tu te cobori din sinul cerului în inima nenorocitului scîrbit de nemulțumire, îl mîngîii și-i arăți ceririle lui, ca cum ar fi gata să le apuce miine... Dar, vai ! miine al tău nu are sfîrșit ; făgăduielile tale, presărate într-un spațiu nemărginit, întocmai ca zburătoarele fantome ale înșelătoarelor vise, fug numaidecât ce noi gîndim că le-am prins...

Ei bine, atîtea vacuri n-au putut a nimicnici puterea ta ? A putut farmecul minciunilor tale cel amăgitor a înșăla și marile inimi ale acelor vestiți bărbați ce au spăimîntat pămîntul ? O, cît trebuie să tremure cineva mai mult ca tine decît de moarte ! Tu îl faci să cerce înzecită acea lovitură la toată înșălarea, și cu toate acestea mîngîietoarea-ți gheară îl păstrează ca să-i mai dea și altele ; și înecîndu-i simțirile în abisul minciunilor tale, slobozi a lui credălitare pînă la cele mai mari fericiri, numai ca să fie mai veninată durerea, cînd, ridicîndu-i dupe ochi vâlul ce nu-l lasă a cunoaște adevărul, le-o vedea departe de dînsul.

O, oameni, ființe în veci supuse acestei desfîrnate puteri ! voi ce vă gîndiți mai fericiți decît cele ce voi stăpîniți ! voi vă îngîmfați socotindu-vă peste puterile ce-și bat joc de voi ! Stați !... Veniți-vă-ți în simțiri ! Vedeți că nu sînteți nimic mai-nalt decît o jucărie a aceștii cumplite

zeități !... Ea vă arată comorile, făgăduindu-vă cu ele toate bunurile și chiar nemurirea, și voi, beți de rătăcirea cării sînteți sujet, alergați, jertfiți prieteni, părinți, fii, ca să cîștigați un produs al globului ce a produs și pe voi ; vă arată slava, și voi, amețiți, orbi, înfășurați în vâlul ce nu vă lasă să vedeți sfîrșitul celor asemenea vouă, dedați înapoi ceea ce ați strîns pe pierderea aproapei vostru ca s-o cîștigați, ș-apoi, tocmai cînd sînteți aproape a vă gîndi fericiți, iată, îngerul orînduit a nu lăsa să vă apropiați de aceea ce nu e dată vouă, vine, vă sugrumă, vă răpește de lingă acelea, dupe care și-atunci cînd nu mai sunteți oftați...

Voi intrați în veșnica nesimțire, și pomenirea voastră abia se ține pe ruinele monumentelor ce vă rădică urmașii voștri, asupra cărora, lăsînd ca o moștenire lipicioasă orbire, să dedă în urmașii voștri, îi fac să se mire de voi, și rîvnind la ale voastre nesocotințe, să se silească și ei, cu asemenea cruzimi și vărsări de singiuri, a ardica ca voi, ș-așa ale voastre unite cu ale lor și cu ale urmașilor lor, să slujească numai spre a arăta viitoarelor veacuri ticăloșia voastră și împlinirea scoposului acestei fatale zeități, care, năpustită asupra-vă, cu un bici de scorpii, v-a împilat să munciți voi pînă la cea după urmă răsufărare.

MEDITAȚIA II

CEASUL AL TREILEA DUPĂ MIEZUL NOPTII

Lină tăcere, balsam vindicator al turburatelor suflete !... Tu, al căria plăcut nectar, favorit inimilor simțitoare, deșteaptă țînerea de minte, ne bucură repetîndu-ne mulțumirile ce în trecut am gustat, și arătîndu-ne viito-

rul ca un veac aurit, ne făgăduiește într-însul dobîndirea celor mai mari fericiri ! . . . . .

Toată suflarea tace ! toată făptura visează în pace plăcerile ce au a le gusta mîine !... Nimic nu turbură somnul cel după urmă al norocitului, pe care ziua îl așteaptă ca să depuie în mîna-i muncitoare uneltile hranii !...

Abia cînd și cînd cîntarea cocoșului sau lătratul vre-unui cîine vine să bată auzul nenorocitului părăsit de somn...

Dulce tăcere ! Cine a știut a se folosi de tine și n-a găsit înzecită mulțămirea, ce fiii chinurilor cu atîtea ostenele o caută în baluri, și oștețe de mare cuviință ? Care, de nenorociri apăsate, alergînd la al tău liman, n-a aflat într-însul azilul cel mai adevărat ?... Tu verși în tinerile inimi acea dulce melanholie, ce adoarme cumplitale furii ale nenorocirii ; și făcînd să curgă în ele un nămol tămăduitor, asemenea pacinicului pîrîiaș al grădinilor, odihnești simțirile obosite de cumplitale varietăți ale soartei, întocmai ca un milos stăpîn ce, descurîndu-și calul căzut de osteneală și de arsura zilii, îi desface toate chingile, îl bate pe spate c-o mîngîietoare mînă și-l sloboade în răcoarea înserării a paște troscotul cel răcoros al cîmpiilor...

O, cît este de plăcută întristarea ce tu aduci !... Omul, depărtat de tot zgomotul lumii, într-armat cu făgăduielile nădejzii, zboară pe aripile idolului său la scumpu-i obiect ; își închipuiește pozițiile în care s-ar fi aflînd, repetază vorbele ce i-a zis, răspunsurile ce a luat, face o plăcută critică slabului înțeles ce scoate din ele, numără căutăturile ce a cîștigat de la ea, oftările ei, vorbele ce se repetă în delirul cel dulce, le dă o coloră după voia lui, își face o idee de ceea ce gîndește acum ; și încîntat în farmecul plăcerii, înginat de un somn întrerupt, așteaptă un vis care vine și-l aruncă în brațele ei.

MEDITAȚIA VI

INSERAREA

Bradul cel mîndru se înceată în munții Carpați ! Norii se joacă cu al lui mlădios creștet și zefirul inundează verdeața de la tulpina lui cea nestrămutată. Pleopul cel argintuit filfiie ale lui late frunze. Zgomotul vîlcii face să se auză falnicele sale vărsări în conrăspunzătoarele văi și spumegînd se prăvălește din ripă în ripă pînă la trufașul rîu. Undele Prahovii coboară toată varietatea cerului în adînea prăpastie, și șerpuind abia albesc subt o neagră stîncă ce le înghite nencetat. Soarele, rușinat și rănit totdeodată de frumusețea interesantei, bălaiei lune, neputînd sta față dulceții acelia ce tofdauna fuge de dînsul, s-ascunde dinainte-i, lăsîndu-i numai lumina ce-i este dator ; și măreața fecioară, împotrivindu-se negrului întunec al nopții, cu un pas lin, pompos și plin de dulceață se înalță din orientul său. Încă se vād sîngeraticii munți de aburi, înrubinați de murindul foc al soarelui, cînd Vinerea, repezită peste orizon în toată strălucirea ei, se înrivală cu dumnezeoaica cinstii. Neputincioasa noapte, răsipită, nedestoinică a se împotrivi biruitoarei ei, își ascunde învinsele-i umbre și subt cel mai mic copăcel.

O, înalte lucrări, secreturi grozave, ce, puse înaintea curiozității noastre, ne fermecă simțirile numaidecît ce îndrăznim să le judecăm...

Mare Dumnezeu ! de ce nu poci, lăsîndu-mi pămînteasca haină, împreună cu conurile, pă astă rece stîncă, ca un fulger meteor să zbor prin ăst hrănitör văzduh în lăcașul fericirii, și slujind împrejurul scaunului tău, să privesc d-acolo luptile vînturilor, armonia sferilor și tot ceea ce visez aici ?

Iată ceasul în care fiul morții sună al său plumbos sceptru și își întinde ocrotitoarea-i mantă peste asudatul

muritor. Asta este ceasul în care al meu suflet deștept, căutînd p-al său stăpîn, se ațintă într-o lume care ochilor nu este iertat a vedea. Acum eu, pînă a nu-mi da încă somnul, plata ostenelilor de ziua, viu singur în astă înălțime, ca să-mi fac religioasa închinăciune către al meu ș-al totului Dumnezeu pe ăst răcoros creștet, al globului, viu singur a-mi face datoria către stăpînul meu...

Misterioasă putere, ce vii a-mi deschide drumul, prin care sufletul meu zărește p-al său Creator ! Tu ce-mi spargi norul care mă desparte de dînsul ! Dă pînă în ale lui auzuri sincerile-mi mulțumiri de bunurile ce-mi dete pînă acum, și fierbintele rugăciuni a mi le da și pă viitor...

Părinte, tu, ce luminînd întunecul nesimțirii, spărgînd adîncă tăcere a haosului, formași ăst pompos univers, numai pentru a cuvîntului fericire ! Tu, ce, depuind în focoașă-mi simțire raza duhovniceștii lumini, îmi arătași în tot lucru al meu simbol ! Primește din a ta înaltă lăcuință recunoștința ce mica-mi ființă îți trimite de viața ce i-ai dat ! Priimește slaba strigare a tarei credințe ce îți înaltă din astă singurătate cu apusul unui soare din care îi dăruiești ! Priimește respectul cu care șoptește numele tău !...

Iată ceasul în care, zburînd pe aripile credinței mele, ajung față în față a întîmpina nevăzuta, dar de față în ochii -mi putere ce mă face a trăi !...

Bun stăpîn, tu, ce pentru a mea fericire lucrași atîta ! Ține a mea întregime, ce din rărunchi, pentru a sa nelipsă, mulțumiri, adînci recunoștințe îți trimite. Lucrul, simbolul ființii mele ! Priimește din a ta înaltă lăcuință, recunoștința ce mica-mi ființă rezemată pe astă piatră îți trimite din viața ce i-ai dat. Priimește slaba strigare a tarei credințe, care îți trimite între apusul și răsăritul astor două încredințătoare făclii ce-i dăruiești.

GEORGE BARIȚIU

(1812—1893)

Cea mai activă și mai prestigioasă personalitate pașoptistă din Transilvania ; a studiat la Blaj și Cluj, apoi din nou, la Blaj, teologia (până în 1835) ; după aceea vine la Brașov, transformînd orașul într-un centru al culturii române : editează aici *Gazeta de Transilvania* și *Foaia pentru minte...* (1839), se impune prin studii orientative ca șef al generației sale. După revoluție, stabilit la Sibiu, editează *Observatorul* (1878), participă intens la viața politică, orientează societatea Astra ; este președinte al Partidului Național Român, membru și apoi președinte al Academiei Române. În a doua jumătate a secolului trecut, numele său se identificase cu acela al culturii românești din Ardeal.

Preferințele literare ale acestui jurnalist și istoric (*Părți alese din istoria Transilvaniei...*, 3 volume, 1889—1891) au fost net clasice și moralizatoare, fapt reflectat în paginile revistelor conduse de el. Involuntar însă, Barițiu a fost și un om al timpului său : condamnarea teoretică decisă a romantismului nu l-a împiedicat să se afle el însuși, în tinerețe, în crize romantice. Meditațiile sale în proză (*O primăvară de rămas bun la Brașov*, 1839 ; *Cugete de iarnă*, 1841 ; *Ziua de anul nou*, 1844) atestă un pesimism și o dezamăgire care sînt ale epocii.

O PRIMBLARE DE RĂMAS-BUN

(La Braşov, 183...)

La ce parte să-mi opresc pasul înţeţit de fierbintea-mi pornire a inimii, cutremurate de atâtea simtimente puternice şi nedumerite ? Care este locul acel binecuvîntat împrejur de tine, cetate mult păţită, unde, aflînd puţină odihnă, să pociu trage vâlul uitărei peste toate patimile-mi suferite în mijlocul poporului tău ? Bastia cea de colo, mucedă şi învechită, aşezată pe-o temelie de stîncă, nesfărîmată nici de silnica putere a naturii, nici de turbatele năvăliri ale căruntelor veacuri, apropiindu-mă de dînsa, îmi înfăţişează în cea mai vie icoană toate acele minute crîncene şi amare, cînd sau fătăria cea deslarvată cu laţurile-şi atît de fin încurcătoare, de care lăcuiitorii iadului n-ar şti să ţese, de n-ar fi învăţat de la măestrul om, sau dinţii pismaşului cei acoperiţi cu rugină verde, rozători de cîntea şi fericirea noastră, sau şi necruţătoarele izbiri ale precupeţii sorţi, de care nu-mi adusesem aminte, ca să mă pregătesc a le priimi, mă scotea pîntre aceste strîmtori de ziduri, ca — petrecînd în răcorosul lor aer fearta-mi inimă, ce altfeliu s-ar topi de jăraticul său, să se prefacă priimind alte însuşiri de marmore nesfărîmat şi rece, cu care să poată înfrunta pe de-aci-nainte repezile săgeţi ale durerilor însetate de a vedea nevinovăţia aşternută la pămînt, tăvălindu-să în singele său şi în praful încălţămintei lor.

Oh, ce povară apasă toată fiinţa mea, căutînd şi spre tine, frumoasă cetăţuie din deal, re-nnoită din ale tale dărîmături văpsite cu atîta sînge a părinţilor noştri, numai ~~ca~~ şi de-aci-nainte să rămîi de dovadă la lume, cum că cel mai ne-mpăcat vrăjmaş al omului este omul, care, spre apărare împotriva sa însuşi, cere ajutoriu de la elementele ne-nsufleţite, de la piatră şi metal, din care eşti tu

zidită, de la apă și foc, cu care ai fi apărată. Iată că soarele să repede cătră apusul său în toată împărăteasca sa pompă și eu, încungiurînd pe departe orice adunări de oameni, de la plăcuta noastră promenadă, cufundat în cuge-tările turburate de înfocata-mi fantasie, cu ochii înfipti acum la pămînt, acum ridicați asupra trufașului codru, ce cu atîrnarea sa îmi stăvilește duioasa-mi privire, mă deș-tept deodată stînd la răs_pîntia căilor de supt Tîmpa, răzi-mat de acel copaciu bătrîn, ce răcorește mai deaproape cu lățita sa umbră Belvederea aceasta nedescrisă, vreodată după vrednicie.

Abia răsufliînd și cu ochii rătăcind în sus, cătră îngusta vale dintre munții de unde-și ridică vîrfurile său însuflătoriul de evlavie turn a marelui Hierarh, și iarăși în stînga asu-pra lătitului șes al Bîrsii, mărginit de furiosul Olt, ce să pare că tot mai poartă în albia sa pofta de izbîndă, ce au despărțit pe neamuri de atîtea sute de ani, eu stau aici, chemînd într-ajutoriu pe toți genii îndreptori de pașii oa-menilor, spre a-mi întinde ajutoriu în acest ceas al despăr-țirii, cînd puterile sufletului părăsesc atît pe eroul virtu-ței, cît și pe cela al slavei și al norocului, storcîndu-le din ochi lacrimi, care să mărturisească cum că și ei — ca și alți muritori — au o inimă, care, de era măcar din piatră stearpă, atunci ca prin o minune să prefăce în izvor, ce le alinează împilata ființă, umilindu-i totdeodată în rîndul celorlalți pătimași.

Rămas bun, ținut de mine mult fericit ! Eu mă depart dintre hotarele tale ! Și mă depart atunci cînd, în cursul zilelor mele, mulțumirea îndulcitoare de inimă stă într-o cumpănă cu cele mai crîncene patimi, de care este frămîntat nepățitul meu suflet. Niciodată bucuria inimii și nobi-lele desfătări ale vieții nu fură în altul învîrstate mai po-trivit cu amărăciuni și întristări grele. O zi, un ceas, o clipită îmi arăta nădejdi îmbucurătoare pentru toată viața și iarăși prăpastii înfățișîndu-mi, perirea mea întru toată

groaza chinurilor preursite pentru cei osîndiți la pedepsile
vecei.

Rămas bun, cetate de mine mult respectată ! Neajun-
sele-mi poruncesc, trebuie să te las și eu ca alții o mie ; și
te las întocma cum te-am aflat, semeață întru apucăturile
tale și vrednică de compătimire pentru multele tale întreprinderi. Cu o mulțămită îți rămii datoriu : și aceea este
cum că înlăuntrul zidurilor tale am învățat a suferi și a
da piept cu orice lovire, fără a cădea vreodată în deznă-
dejde. ,

Adieu, scumpii mei prietini, pe cît de puțini, pe atît de
cercați în zioa amărăciunei ! *Adieu*, frumoaselor, ale căror
virtuți vrednice de cea mai curată recunoștință de atîtea
ori au dat îndreptariu simțimentelor părăsitei mele inimi,
ce pentru a sa ghețoasă singurătate era cînd de cînd să ră-
tăcească, perzîndu-să într-un labirint, pînă acum necu-
noscut și neumblat.

Încă o dată, sărutare ținut frumos și încîntătoriu ! Zi-
lele cele mai posomorîte, cum și cele mai frumoase ale
vieții mele, îmi vor fi pline de a ta pomenire !

(1839)

PAVEL VASICI-UNGUREANU

(1806—1881)

Bănăţean, doctorul Vasici-Ungureanu este unul dintre primii medici români din Ardeal, înzestrat în acelaşi timp cu o formaţie literară bogată şi variată. A îndeplinit funcţia de medic la Timişoara, dar, dincolo de operele ştiinţifice (traducerea *Macrobioticei* este cea mai importantă, 1844—45) s-a manifestat ca om de cultură pasionat de ideea acţiunilor comune cu scriitorii din Principate : membru al Societăţii literare din Bucureşti, al Societăţii de medici şi naturalişti din Iaşi, redactor la *Telegraful român* şi, în cele din urmă, membru al Academiei Române.

Prozator amator, tentat de variate experimente literare (a scris o *nuvelă* cu subiect ţărănesc, *Ruja*, 1845), s-a ilustrat cu deosebire prin meditaţiile în proză, publicate în *Foaia literară* şi în *Foaie pentru minte...* Aflate la jumătatea drumului între comentariul moral şi literatură, meditaţiile doctorului Vasici identifică latura ascunsă a personalităţii unui om de ştiinţă din epoca paşoptistă. Naivitatea savantului care descoperă literatura este tradusă într-un limbaj încă neformat, încărcat de pitorescul epocii de tranziţie.

LACRĂMILE

Lacrămile sînt amfibii care trăiesc în pămîntul năcazurilor, în grozavele căi a durerilor, în pustia muştrării cugeţului, în fierbintele năsip al pîcăinţei, în marea bucuriei,

în lacul conducerii și în riul părtinirii. Lacrămile sînt făcătoarele de bine lipitori, care înflăcărarea inimii noastre o răsfiră. Lacrămile sînt mărgelile scumpe care se nasc în ochii omului, hotărîte a-l frumuseța cu ordenul omenirii. Lacrămile sînt rădăcina putearnicului arbor al vieții, fără hrisov nobilitate, ca și fiii celor putearnici la nașterea sa.

Lacrămile sînt legătura între virtute și prihană. Lacrămile sînt mijlocitoriul între realele patimi, și scutitoriul căderii omenеști.

Precum între toate ființele, așa și între amfibiile lacrămi se arată principul cel bun și cel rău. Lacrămile în ochii celor răi, lingușitori și turbați sînt mărgelile întune-coase, mărgăritari falci, cristal ruginit. Lacrămile în ochii celor cu dureri impresorați sînt cele mai putearnice ; lacrămile în ochii compătimașilor — cele mai primejdioase ; lacrămile în ochii părtenitorilor — cele mai răpitoare ; lacrămile bucuriei sînt mai multămitoare, iar a griiei sînt mai arzătoare. Nimic nu înfrumusețează omul mai mult decît o lacrămă cuviincioasă în ochii lui cei uzi. O lacrămă în oglinda sufletului muierii este chizășia ființei ei. O lacrămă în ochiul bărbatului este totdeauna pîrîtorul lui ; bărbatul poate arăta ochii săi uzi, însă nu lacrămoși. Precum tot lucrul bun se face și rău, așa și lacrămă nu s-au putut scuti de înfruntarea amăgirii.

(1839)

GEOGRAFIA ȚINTIRIMULUI

Țintirimul (îngropătoare) este o țară mică, pacinică, așezată sub brîul Miezelui nopții. La apus se hotărește cu seara vieții noastre, iară la răsărit cu o țară frumoasă și norocoasă, însă necunoscută. — Numărul lăcuitorilor este

mare și tot se înmulțește, căci cine o dată să face cetățean acestii țări, acela nu mai moare. Pământul acestii țări este telinos, rece și reavăn. Are foarte multe deluțe și ici și colea se deschide și cite o vale destul de largă ca să primească un cetățean nou cu cășcioara sa. Riuri nu are, ci roua cerului și lacrămile durerilor adapă această țară. Aerul ei este foarte rece și vânturile ei, suspinuri numite, înfiorează pe cei ce întră într-însa. Dintre plante crește aicea „nu-mă-uita“, deacă pică peste dînsa lacrimi, căci această plantă numai în apă crește.

Poporul țării aceștia este osebit cu totul, oamenii sînt toți muți și numai cînd și cînd aboresc din adîncele sale căsuțe niște vorbe prea mult însemnătoare ; cetăți aicea nu se zidesc, ci fieștecare om trăiește în colibuța sa, negrijindu-se pe cine are vecin și ce se lucră împrejur de dînsul.

Nici căpetenie, nici împărat nu au, căci toți sînt asemenea. De cînd lăcuiesc ei această țară, au trăit tot în liniște și în pace, și ei o lăcuiesc de mult și se pare că încă mult o vor lăcui. Însă se zice că odată toți se vor rădica, ca să-și caute altă țară mai bună.

Fieștecare om capătă în țara aceasta lăcaș, afară de aceia care se vîră cu sila (ucigași de sine) sau carii sînt trimisi de vreun judecător (osîndiții), căci aceștia nu se primesc acolo.

Insignile (marca) acestei țări se cuprind într-o cruce simplă. Iară numele ei este țintirim. Puterea ei este mare, căci toate împărățiile și toate principaturile cu toți sudiiții săi se fac supuși țării aceștia.

IOSIF MÁNY

(1816—1851)

Născut la Aiud, preotul Mány a trăit în Transilvania, cu deosebire la Blaj, unde a fost student și, apoi, profesor. Colaborator la principalele publicații culturale din epoca pașoptistă, mai ales la *Foaie pentru minte...*, ajunge apoi redactor la *Organul luminărei* (1847—1848) și *Învățătorul poporului* (1848). Om de vastă cultură, frecventator al literaturilor franceză, maghiară, germană și engleză, s-a făcut cunoscut mai mult ca traducător din La Rochefoucauld, Voltaire, Rousseau, Lessing, Schiller etc. Cea mai semnificativă traducere este cea din Lamennais (*Cuvintele unui credincios frînc*), carte tutelară a epocii, patron spiritual al prozei poetice europene. Este autor al citorva nuvele cu semnificație filosofică, precum și al unor poezii romantice fără strălucire, iscălite uneori cu pseudonimul Aurelie Ardelean.

Meditația în proză a lui Mány dă tonul acestei specii între scriitorii ardeleni, prin dezbaterile problemelor grave ale existenței, prin simetria sintactică mereu respectată. Dacă unele sînt încă ~~exerciții~~ (*Pămîntul nașterii* sau *Norocul și vrednicia*), bucata reprodusă în antologia noastră, publicată în *Foaie pentru minte...* în 1845, răspunde, prin ecou, textelor lui Asachi sau Bolliac.

LA ÎNCEPUTUL ANULUI NOU

(Cugete compilate)

Nașterea e începutul morții, ea e asemenea luminărei carea, după ce s-a aprins, începe numaidecît a se consuma. Fiecare clipă a zilelor noastre, întocmai ca timpul, are se-cerea sa. Viața omului e ca fruntea ceasornicului lipsită de arătariu, pe carea — măcar că sunt toate numerele însem-nate — totuși nu putem ști care din acelea ne va înștiința despărțirea. Oamenii sunt îngeri, carii numai cîteva zile, însărcinați cu povară grea, cu pașuri clătinde călătoresc prin o vale mocirloasă și cu multă osteneală se suie-n sus, pe coastele lunecoase a unei stînci înalte. Timpul, acest ceva cuprinsibil și necuprinsibil, poartă cu sine un clopot și ne face a auzi sunetul de moarte a orelor trecute.

Unde sunt acelea ? S-au pierdut în nemărginita mare a eternității. Nimic e dar mai mirabil ca timpul. Trecutul cade de sine în groapa uitărei, prezentul niciodată nu e de față, măcar că el ne este totdeauna înaintea ochilor, și vii-torul asemenea ne este neștiut, incert, și nu-l putem cu-prinde. Astrele precum și elementele rămîn — cel puțin se par a rămînea — într-o formă ; pe noi însă, ca pe niște efemere (căci proprie trăim numai o zi), fiecare clipă ne lipsește de ceva, nu numai de uniformitate, și din cînd în cînd ne ia și din estimp, pînă ce, la urmă, ne reîntoarcem întru întiul nostru nimic. Fiecare sărbătoare a anului ne aduce aminte cu tărie acest adevăr, de a cărui făclie lumi-nîndu-ne, cuprindem în cugetul nostru eternitatea (veci-nicia) ; măsura însă pe care o prindem se rumpe și picătura cea mică a vieții, fără să băgăm de seamă, se perde în ne-țărnutul ocean a nemărginimei.

Timpul e o clipă ; petrecerea noastră pe pămînt e o curgere din clipă-n clipă. Toată viața pămîntească e o zi de

naștere a eternității, carea este dincolo de plăsmuirea noastră și dincoace de mormint, pe care noi tocma pentru aceea ar trebui să o luăm la socoteală cu o sînțenie și vioioșie mai mare. Aceea însă trece ca un discurs. Așa e ! Clipele decurg repede, riul vieții se străcoară cu iuteală, se prăvale între undele timpului, fuge pentru totdeauna în nerentorcînda noapte a mormintelor, la a căror termuri stăm nesiguri ca arina, și privim cu înfiorare în țeara nemărginimei. Totuși ferice de noi, dacă le întrebuițăm înțelepțește orele scurte ! Căci nimenea e în stare de a conțeni prin bani oceanul șiroilor și orele zburătoare ; acelea trec ca undele una după alta, și timpul se prăvale peste timp.

Nu te mira dar, muritorule, daca cursul vieții tale, precum cursul evenimentelor din toate zilele, merge ca riul drept și strimb, neconțenit cătră scop, pe care te lupți a-l ajunge. Onoarea, avuția și odihna arareori ne petrec alături, sau în acel punct al timpului în care le-am așteptat pe acelea cu fierbințeala dorințelor noastre. Și tocma astfel facem noi în toată zioa călătorii în zadar ; căci chiar și din ale noastre sărbători de bucurie, după fericiune gustată, ne rămîne numai suvenirea, adeseori greața și supărarea.

Ce e viața pentru mulți oameni ?

Pentru omul cu simțuri groase, viața e noapte steloasă, carea e între două nopți întunecoase, a trecutului și a viitorului. Dînsul gustă cu simțuri murgitoare, fără a privi înainte sau îndărăt.

Șumețul ține viața de o zi lucioasă între două nopți întunecate. Dînsul știe toate, căci el crede că le știe, precum al lui astăzi nu are ieri și mîne. Dînsul vede cu ochi mai ageri decît alții, dar numai în apropiere, ca cei scurți de vedere.

În ochii supărăciosului, viața aceasta e o murgire ; numai nu știe ce să facă, să o socotească de dimineață sau de

înserare ? Căci cine și știe a o determina pe aceea într-o lume ca a Nordului, unde nu se vede soarele nici răsărind, nici sântind ?

Numai religiosul poate și trebuie a ținea viața aceasta de o auroră, care fără noapte întrevenitoare, se va preface în o zi, a cărei soare niciodată nu va apune.

(1845)

NICOLAE ISTRATI

(1818—1861)

Figură non-conformistă a generației pașoptiste, Istrati a fost în primul rînd un agitator, un om politic, dar și un literat amator dintre cei mai interesați. Participant la mișcarea revoluționară (scrie și poezii militante în gustul epocii), devine apoi un anti-unionist convins, făcînd însă totul cu aceeași pasiune (*Despre cvestia zilei în Moldova*, 1856). În ultimii ani, după o carieră politică episodică sub Balș și Vogoride, este silit să se retragă din viața publică la moșia sa de la Rotopănești, în urma victoriei ideilor unioniste. Moralist de vocație, înzestrat cu un acut simț al observației ironice (*Correspondenție între doi amorezi...*, 1844), traducător din La Rochefoucauld, a fost însă și notabil dramaturg prin farsa *Babilonia românească* și mai ales prin drama istorică în versuri albe *Mihul* (1850).

Cele mai importante proze poetice ale lui Istrati sînt *Meditație pe ruinele cetății Neamțul* (1843), *Suspinele unei matroane* (1847), în care s-a văzut o prefigurare a *Cîntării României*, și *Suspînul seracilor*, pe care autorul n-a îndrăznit să-l semneze (1847) : frazei melancolice, comună tuturor meditațiilor în proză, Istrati îi substituie un limbaj infinit mai violent și mai frust, expresie directă a temperamentului său agitat ; deși sintaxa și cadența generală rămîn aceleași, tonalitatea dinamică a textelor lui Istrati le individualizează în epocă.

SUSPINUL SERACILOR

O, ființă preainaltă și neînduplecată ! O, zeire necuprinsă și netîlcuită ! O, putere nebiruită și nemăsurată ! O, mărire necovîrșită și neasemănată ! O, bogăție nesfîrșită și visterie necheltuită ! O, mare de îndurări și noian de fericiri ! O, glob împregiurat de nemărginire și însuflețit cu milioane și milioane de lumi ! O, univers malgamat cu atîtea ființe nedeterminate și una de alta atîrnate ! O, tu, nume fără nume, care manții provedința totului ! Pentru ce ai rînduit soarta noastră să fie atît de vitregă fericirii noastre ? Ce ți-au greșit neființa noastră de ai înființat-o spre a te amări și a-ți huli necuprinsa-ți bunătate ? Ce plăceri afli tu în nedreptățile lumii, că așa flegmatic le nebagi în seamă ? Ce vrei tu să storci din vîlmășala nelegiuirilor ce stau pe acest nefericit glob ? Ce glorie ți-ai predestinat a pretinde tu de la astfel de ființă cerbicoasă și îndărătnică, carea din leagănul tinereței și pîn-în mormîntul bătrîneței făptuiește în contra voiei tale ? Nu ți-au fost destul, Doamne, să aibi draci numai dintre îngeri, pentru ce ai voit să se mai adaoge numărul demonilor și cu noi ? Noi știm că ne-ai rînduit spre fericire ; apoi pentru ce ne-au copleșit nenorocirea cu atîtea ticăloșii ? Noi știm că sîntem fiii tăi și tu părintele nostru, care ne iubești deopotrivă ; apoi pentru ce grămădești atîta vitregie peste nemernicia unora dintre noi ? Noi știm că sîntem frați și fii ai unui tată ; apoi pentru ce soarta unora dintre noi este ticăloasă și a altora fericită ? Carea e slăbiciunea unora și virtutea altora ? De cine ești tu mai adorat și mai aprețiat ? Au nu de noi, împilații, carii pururea strigăm către tine și nu sîntem auziți ? De cine ești tu mai defăimat și mai desprețiat ? Au nu de cei ce îi împoveri cu bogatele tale faceri de bine ? Deci dacă iubești pre cei ce ne apasă cu povara nedreptăței, apoi mai bine pierde-ne de pre fața pămîntului, ca să nu-ți mai bleste-

măm provedința ; iar dacă urăști pre cei ce te iubesc, apoi cine te oprește a-i spulbera în aerul neființei, ca să nu mai existe imperiul lui Belzebul ?

Doamne ! Oare nu ar fi fost mai bine să nu fi creat tu astfel de lume, în carea blestemații săvârșind atâtea crime infernale poartă renume de virtuși și glorioși, fără să le fi atins coarda inimei cândva amorul. virtuței ; și noi, carii purtăm greutatea și zeduful zilei, nu numai că nu merităm nici un renume, ci și iadul pentru noi îi rînduit. De ți s-au făcut greață de ființa noastră, apoi străpungi-ne cu acul morții, ca să nu mai producem glasuri repșitoare (?) în contra proniei tale ! Destul, Doamne, destul ! Ajungă-ți resbunarea cu carea ne pedepsești ! Continească-ți-se ura cu carea ne amerinți !

O, vai de noi, asupriții ! Pînă cînd să mai plîngem în zadar înaintea celui ce seamănă că ne-au părăsit pre noi ? Pentru ce mai suspinăm în deșert înaintea celui ce pare că s-au depărtat de la noi ? Dumnezeule Doamne, noi știm că unde ești tu, acolo e dragoste, pace, bucurie, libertate, fericire, simplitate, siguritate ; acolo vanitatea n-are loc, îngîmfarea a perit, luxul s-a omorît, egoismul s-a detunat, castele demone s-au prăpăstuit ; acolo patimile-s zebălate în frîul cumpătului, crimele-s desființate prin exemplele domnitorilor, abuzurile-s dezrădăcinate prin asprimea legilor ; acolo dreptatea și adevărul conduse de virtutea divină pompează tronurile și soarele culturai își resfringe razele științelor peste toți întocma ; acolo ierosia nu se pomenește, simonia nu se ivește, mituirea nu îndrăznește ; acolo pămîntul nu e cutropit de lăcomia unor privați, carii n-au lipsă mai mult decît de trei coți de loc în lung și în lat ; acolo voia lui Dumnezeu e practică în natura lucrurilor ; cu un cuvînt, acolo e Dumnezeu unde Satan n-are loc.

Dar în deșert mai înșiră nu știu cîți teoria reformelor pe hirtie, spre fericitatea noastră, cînd scopul lor practic ațintă în favoarea egoismului, care suge măduva libertății

noastre ; ațintă ca să izgonească hristianismul din mijlocul nostru, sau — supt umbra lui — să ne despoaie prin unelte secrete și să ne reție în amurgire a nu se mai esprima chipul ticăloșiilor noastre ; ațintă ca noi să petrecem în întunerecul neștiinței, pînă cînd alții rîd de întunecimea și orbia noastră ; ațintă ca să pogoare asupră-ne ura și urgia ceriului prin repștirile (?) stoarse din gură-ne ; ațintă ca să ne blestemăm minutul, ora și zioa în carea văzurăm lumina nefericiților osîndiți din lumea aceasta.

O, Doamne Dumnezeuule, atotștiutoriule ! Nouă nu ne trebuie nici o reformă : ci numai toiagul tău și varga ta, care și fără reforme va putea să ne mîngîie, să restatornicească fericirea umană ; pentru că ce folos de reforme, dacă reformatorii lor nu le-ar da viață ? Ce folos de legislație, dacă aceea s-ar călca ? Ce folos de făgăduințele favorabile pentru noi, dacă împlinirea lor stă supt protecția minciunei ? Ce folos de regulări zgomotoase, dacă soartea noastră e osîndită a nu primi nici o prefacere ? Nouă ni s-au plecat acuma de atîtea minciuni cobitoare de fericirea noastră.

(1847, aprilie 20)

ALECU RUSSO

(1819—1859)

Figură excepțională a pașoptismului, moldoveanul Alecu Russo a rămas relativ izolat în generația sa : cele câteva scrieri publicate în timpul vieții s-au bucurat de puțin succes și nu s-au încadrat spiritului afirmativ al epocii. Educat în Elveția și Austria (1829—1836), dobîndește o solidă cultură clasică franceză și germană. Întors în țară, ocupă diferite funcții mărunte, suportă rigourile unui exil politic la minăstirea Soveja, participă la revoluție. Se va simți totuși mereu marginalizat în propria-i țară și va avea puține raporturi publice : rămîne un memorialist introvertit, profund melancolic și pesimist, de o sensibilitate maladivă, în avans față de epoca sa : *Piatra Teiului* (1839), *Studie moldovană* (1851), *Cugetări, Amintiri* (1855). Toate scrierile sale memorialistice, compuse uneori în franceză, amestecînd evocarea poetică și meditația moral-socială, sînt fragmentare, nefinisate, schițe preliminare pentru o viitoare operă niciodată realizată.

Cea mai cunoscută meditație poetică romantică de la noi, *Cîntarea Românei*, datează din 1850, cînd a fost publicată în *România viitoare*. Stilistul subtil și aluziv din *Amintiri* cedează aici pasul inspirației retorice, cadenței frastice tipice pentru secolul al XVIII-lea, împrumutată scrierii clericului francez Lamermais *Paroles d'un croyant*.

CÎNTAREA ROMÂNIEI

3

Care e mai mindră decît tine între toate țările semă-nate de Domnul pre pămînt ? care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate ?

4

Verzi sînt dealurile tale, frumoase pădurile și dum-brăvile spînzurate de coastele dealurilor, limpede și senin ceriul tău ; munții se înalță trufași în văzduh ; riurile, ca briie pestrițe ocolesc cîmpurile ; nopțile tale încîntă auzul, ziua farmecă văzutul... Pentru ce zîmbetul tău e așa de amar, mîndra mea țară ?...

5

Pe cîmpiile Tenechiei răsărit-au florile ?... Nu au ră-sărit florile, sînt turmele multe și frumoase ce pasc văile tale : soarele înrodește brazda : mîna Domnului te-a bucu-rat cu bunuri felurite, cu pomete și cu flori, cu avuție și cu frumusețe... Pentru ce gemi și țipi, țară bogată ?...

6

Dunărea bătrînă, biruită de părinții tăi, îți sărută poala și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele răsare, și de unde soarele apune ; vulturul din văzduh caută la tine ca la pămîntul său de naștere ; și riurile cele frumoase și spumegoase, pîraiele cele răpede și sălbatice cîntă neînce-tat lauda ta...

O, țară falnică ca nici una, pentru ce fața ți-e îmbrobodită ?

Cum a slăbit pieptul tău de oțel ?... Mîna ta cea tare cade de oboseală... și molășirea a intrat în lăcașul voinicilor !

13

În vremea veche... de demult, demult... ceriul era limpede... soarele strălucea ca un fecior tiner... cîmpii frumoase, împrejurate de munți verzi, se întindeau mai mult decît putea prinde ochiul... păduri tinere umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de departe... pe o pajiște verde, slobozenia, copilă bălăioară cu coșite lungi și aurite, se giuca cu un arc destins. Ferice de oamenii din cîmpie, ferice de cei de la munte !... Era vremea atuncea cînd tot omul trăia fără stăpîn și umbla mîndru fără să-și plece capul la alt om ; cînd umbra văilor, pămîntul și aerul ceriului era deschiși tuturor ; iar viața se trecea lină ca un vis ; și cînd agiungea pe om nevoile bătrîneților și moartea, el se ducea, zicînd : „mi-am trăit zilele“, și era sigur că viața lui se va prelungi în copiii și moștenirea lui...

Dar iată aerul se turbură... ceriul cel limpede se îmbrobodește cu nori întunecoși... un nor de prav învăluie cîmpia și ascunde munții... se aud vaiete... dobitoacele se învîrtesc, cum se învîrtesc în nopțile vijălioase cînd lupii urlă în păduri... caii nechează jalnic... mulțime de glasuri se aud strigînd... vădesc cînd primejdie, cînd nădejde, izbîndă, cînd pierdere, turbare, deznădejduire, vîntul suflă și norul se împrăștie puțin... Doamne, fă-ți milă. Se vede amestecul unei bătălii !... Cei ce au năvălit sînt îmbrăcați în fier... săgeata alunecă pe pavăză, și paloșul cu două ascuțite taie în carne vie... dar pepturile goale stau înoptrivă... se luptă... cu furie... se plec sabiei... inimele slăbesc... fug... țara slobodă a pierit !... Stați... izbînda-i în mîna Domnului... arcul se întinde din nou... luptătorii se

amestec și se izbesc... pepturile goale de pavezile... capele descoperite de coifurile...

Departe pe cîmpie se văd arcuri zdrobite, fășii de steaguri, apoi un cusciug mare, mare se rădică, și o pară grozavă înflorează ceriul... focul jărtfei se înalță în văzduh... învinși și învingători cad în genunchi și la lumina flăcării își dau dreapta și se iau în brațe... fii cu inimă bună... țară binecuvîntată... Tu fusăși altariul rudirei crivățului cu pustia, a bărbăției cu mintea, a slobozeniei cu puterea. Din această rudire frămîntată cu sînge și sfințită prin foc se naște un popor nou.

Astfel povestesc bătrînii.

14

Orașele se întemeiază și se înfrumusețează din nou... oamenii cresc în îndestulare și se înmulțesc ca năsipul mării... pămîntul se acopere cu holde aurite... volnicia domnește ca mai înainte, dar nu aceea volnicie pruncă, floare plăpîndă a pustietății, ci slobozenia cea bărbată și luminoasă, sau puternică și cu rădăcină țeapănă și adînc înfiptă în pămînt... sabia, acum nefolositoare, a războinicului, stă în coliba sa spînzurată... femeile zîmbesc dulce la pruncii lor... chipul zbîrcit a bătrînilor se întinde de bucurie... pacea aduce legea care chizășuieste, iar nu asuprește... legea, rod al slobozeniei... legea care apără pe cel slobod de nedreptate, și nu apasă pe sărmanul în folosul bogatului... și multă vreme era numai oameni fericiti, deși se aflau bogați și mai săraci... căci nelegiuirea nu era cunoscută ; și cei bogați și cei mai tari nu făceau ei singuri legea, după cum le vinea lor mai bine, și nu puteau călca dreptul altuia, și jumii ziceau, închinîndu-se către bătrîni : cinste fie părinților noștri care s-au luptat vitejește și ni-au lăsat de moștenire moșie și slobozenie.

Vintul de la miazănoapte bate cu furie... ceriul se întunecă... pământul se cutremură... În patru unghiuri ale lumii se văd înălțându-se stâlpi de flacără învăluită în nouri de fum... se aud armăsarii nechezând, turmele mugind, zgomote de cară și o larmă îngrozitoare de glasuri de tot felul ; limbile se amestecă și oamenii nu se mai pot înțelegere... popoarele se grămădesc și se îndeasă unele peste altele... d-abia urma unora după pământ s-a șters, altele au năvălit în locul lor... pare că ziua d-apoi a lumii ar fi sosit... scrișniri de dinți, gemete și țipete de moarte se mai aude... Noroadele dau năvală peste noroade și oamenii peste oameni... pustiirea pășește înainte și în urma lor... dreptatea stă în jaf... legea în sabie, noaptea cu beznele sale a cotropit omenirea... singele curge piraie... focul mistuiește ce scapă din sabie... și moartea săceră pământul... întunecimea se îndeasă și mai mult... tot neamul omenesc se frământă și se struncenează... urgia Domnului... dreptatea dumnezeiască trece pe pământ pustiind !...

În mijlocul viscolului ce făceai tu, pământ dezmoștenit ?... Pământul ce acoperea cenușa strămoșilor era frământat de lavă... vârtejul furtunos învăluia cîmpia... talazurile a celui ocean fără margini de neamuri, prăvălindu-se din toate părțile lumii, spinteca cu durere coastele tale...

Mumă fără copii, ficiorii tăi, rătăciți în vijelia omească, pribegea în toate laturile, ducînd cu dinșii numai limba și dorul tău... moșia e cel mai dintii și cel mai de apoi cuvînt al omului ; într-însa se cuprind toate bucuriile... simțirea ei se naște o dată cu noi și e nemărginită și vecinică, ca și Dumnezeu. Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... coliba părintească cu copaciul cel mare

din pragul uşii, dragostea mamei... plămuirile ale inimei noastre... locul unde am iubit şi am fost iubiţi... ciinele care se giuca cu noi, sunetul clopotului bisericei satului ce ne vesteşte zilele frumoase de sărbătoare... zbieretul turmelor când se întorceau în amurgul sării de la păşune... fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn înălţându-se în aer... barza de pe streăşină ce caută duios pe cîmpie... şi aerul, care nicăierea nu este mai dulce !

Şi subţ cortul pribegiei, bătrînii ziceau copiilor : ...colo... în vale... colo... departe... mai departe... unde soarele se vede aşa de frumos... unde cîmpiile sînt strălucite şi pîraiele răcoroase... unde ceriul e dulce, unde pămîntul e roditor şi giuncele sînt albe... copii, acolo e ţara !... şi la aceste cuvinte voinicii prindeau armele... pruncii tresăreau în leagăne... femeile cîntau patria depărtată şi dureră pribegiei... cei slabi se îmbărbătau. Şi tu erai mîndră atunci, o, ţară nemîngîietă !... feciorii tăi erau un neam barbat... numele tău era vestit noroadelor... războinicii tăi erau vitejii vitejilor... dragostea moşiei întărea ca o zea de oţel latele lor pepturi şi braţele lor erau tari... cîţi căuta la tine te pizmuia, şi duşmanii tăi însuşi îţi da laudă... cînd din nări sforăind şi din ochi scînteind, taurul clătina coarnele, groaza se răspîndea în toate laturile...

Doina şi iar doina !... cînticul meu e versul de moarte a poporului la şezătoarea priveghiului... pămîntul îi e de lipsă... şi aerul îl înecă... Văzut-am flăcăii scuturîndu-şi pletele... şi fruntea lor a se încreţi fără vreme... florile de pe capul copilelor a se vesteji... şi poporul căutînd în beţie uitarea necazurilor... Trist e cînticul în sărbătorile satului : „Birul îi greu, podvoada e grea !...” Bătrînii îşi ascund ochii plini de lacrimi, bărbaţii stau obidiţi... cînticele se sfîrşesc în blăstămuri... şi copiii căinează naşterea lor,

Poporul e stîlpul țării... fiecare pîrticică de pămînt e vîpsită cu sîngele lui... și într-o zi ni s-a zis : „Muncește, române, de dimineată pînă în seară... și rodul muncii nu va fi al tău !... tatăl tău ți-a lăsat de moștenire o țarină și arme... și nu te vei bucura de dînsule... și tu vei trăi vecinic robind... trupul și sufletul tău vor fi străini pe pămîntul înrodit de tine... vei plăti aerul ce răsufli... vei plăti soarele ce te încălzește și locul unde zac oasele mamei tale, vei plăti dreptul să crești vaca ce hrănești pe copiii tăi și boul ce-ți agiută la muncă... trupul tău se va girbovi sub bătaie și partea ta în lume va fi ocara !“ Veneticii zisuseră în limba lor : „Al nostru e pămîntul și acei de locuiesc pe dînsul... ale noastre cîmpurile... ale noastre dealurile... ale noastre cotunele, satele și tîrgurile, colibe și curțile, toată mișcarea și toată suflarea... Tu ai fost puternic și viteaz în luptă... dar puterile tale s-au tocit de sărăcie și de stricăciune... și noi am cules rodul vitejiei tale... Vor veni ficii cu mîngîieri mincinoase de ți-or povesti că ești și tu un popor... Noi sîntem păstorii... Tu ești turma chinuirilor...“ Toți își bat joc de viața, munca și sărăcia ta, și slugile slugilor calc peste trupul tău... cei ce zic că sînt aleșii tăi cresc în mări și-avuții, și ție-ți este frig și copiilor tăi le este foame !... Ei fac legi, dar nu pentru dînsii, ci pentru împovărarea ta !... Doina și iar doina !... Sîntem pribegi în coliba pîrintească... și străini în pămîntul răscumpărat cu sîngele nostru !... Dar în cîmpie crește, și pe deal iarăși o floare pentru popoarele chinuite... Nedejdea !

Nu ți s-a zis oare prin gura mucenicilor tăi : „Și Domnul părinților voștri se va îndura de lacrimile slugilor sale și va scula pe unul dintre voi, care va așeza pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte ?“

Deci timpul sosit-a... Semne s-au ivit pe ceriu... pînă-
tul s-a clătinat de bucurie... Blestemul înfricoșat s-a au-
zit despre apus... și toate popoarele s-au deșteptat.

Cinge-ți coapsa, țară română... și-ți întărește inima...
miazănoapte și miazăzi, apusul și răsăritul, lumina și in-
tunerecul, cugetul dizbrăcător și dreptatea s-au luat la
luptă... Urlă vijălia de pe urmă... Duhul Domnului trece
pre pămînt !...

(1850)

MIHAI EMINESCU

(1850—1889)

Cel mai mare poet român a fost, în același timp, unul dintre cei mai originali prozatori ai secolului trecut. El se revendică însă dintr-o cu totul altă tradiție decît cea care crease proza pașoptistă și post-pașoptistă: poetul adaptează literaturii noastre tiparul prozei fantastice și filosofice germane de la începutul secolului (Novalis, Jean-Paul, La Motte-Fouqué, E.T.A. Hoffmann etc.). De aici — apariția insolită în proza românească a transei onirice, a fantasticului, a digresiunii filosofice, a discontinuității programate. Proza „raționalistă” de tip francez este contrazisă pas cu pas.

Peisajul însuși al prozei eminesciene se prezintă remarcabil de variat: de la roman (*Geniu pustiu*) și nuvela filosofică (*Sărmanul Dionis*, *Avatarii faraonului Tlă*), la evocări patriarhale în gen pașoptist (*Aur*, *mărire și amor*, *La curtea cuconului Vasile Creangă*), nuvele erotice originale (*Cezara*) sau nuvele fantastice (*Moartea lui Ioan Vestimie*). În afară de *Sărmanul Dionis* (1872), *Cezara* (1876) și *La aniversară* (1876), toate celelalte proze eminesciene rămase în manuscris sînt postume, fragmentare, nefinisate.

În acest tip de proză poetică prin excelență, cultivat de Eminescu, poemul în proză survine spontan, deoarece însăși structura internă a prozei eminesciene este poematică. Am ales unul dintre cele mai închegate poeme în proză, atașat materialelor romanului *Geniu pustiu* și datînd din epoca studiilor la Viena (1869—1872), poate cu excepția ultimelor rînduri, adăugate în perioada ieșeană.

TOMA NOUR ÎN GHETURILE SIBERIENE

Basmul cel mai fantastic, istoria cea mai crudă n-a putut să-și imagineze vodată răceala cea putredă a acestor muri nalți, a acestor bolte negre și teribile ca înnoratul cer de noapte, a acestor zăbrele groase ca brațul de bărbat și încolăcite ca șerpii. Prin acești șerpi de bronz pătrunde din cînd în cînd lumina galbenă a lunei, ce face să răsfrîngă mur de mur în țîșniri uriașe și fantastice, și de-acestea fantasme eu fug din colț în colț, lăntuit în lanțuri grele, cu ochi înfundați și rătăciți, tirîndu-mi în brațe mormanul de paie muced pe care dorm. Fug de-o rază palidă, căci se-ntrupează în duh, în umbra cea urîtă a morții, fug de umbra unui zid, căci îmi pare un uriaș de piatră ce-și ridică pumnii ca să mă zdrobească. Gîndesc să-mi împletesc din razele lunei un lanț ca să mă spînzur de el și să mor. Gîndesc să-mi izbesc fruntea idioată de pietrele negre și patrate ale murilor ca să-mi sparg țasta, să umplu pietrișul umed cu singerații mei creieri. Adeseori mă prind pe mine însumi asupra acestor cugetări, mă prind de piept, mă zgudui, mă-ntreb : „Ce vrei să faci, tîlhar de viețe, vrei să te omori ?“ Apoi mă-ncovrig tremurînd de frig sub un stîlp de piatră, îl copriend cu înghețatele și osoasele mele mini, îl strîng la pieptul meu, în care abia mai bate inima mea cea bolnavă, îl strîng cu furie, doar va avea milă și mă va-ncălzi. Dar piatra e rece, rece ura tiranului. Suflu în înghețatele palmi, dar suflarea mea e rece ea însăși. Inimă, inimă, cum nu mai ai atîta căldură ? O stafie urîtă, bărboasă, cu părul bătut și sur de praf, mă acatăr în hainele rupte, mai mult gol, de zăbrelele de aramă și-mi espun fața și pieptul la cîte-o aurită rază de soare care de milă mai ajunge pînă la mine. Și-ntr-acest caos uricios și pustiu să nu am pe nimeni ! Adînc sub ziduri curg verzile unde ale Nevei amestecate cu mari bolovani de gheață. Cum nu îs și eu un bolovan de gheață ? Vîntul urlă înghe-

țat și-mi aruncă ninsoarea cea mărunță-n față — o, e ger, cum nu-s și eu vîntul cel cu ger ? Ci-s om, Dumnezeuul meu ! Om !

M-a dus în sala dreptății celei nedrepte. Era cel puțin cald în sala aceea. Masa era neagră, pe ea crucea pe-un evangeliu. Fetele judecătorilor cu conștiința sclavă și cu fața rece și nepăsătoare ca arama, cu fruntea mică și stupidă mă-nfioră. Și cu toate acestea ștreangul ar fi fost o binefacere pentru mine. Am privit în fața acelor juzi ai gladiului și i-am rugat să-mi dea moartea. Ei au rîs. Știam eu ce voia să zică rîsul lor. M-a dus îndărăt în închisoare, dar de astă dată mi-a dat haine, proaste dar calde. Vîntul șuiera amar împrejurul zidurilor puternice și-si scutura toată zăpada în fruntea și în coastele murilor negri și fantastici. Neva e-nghetată — o lună vînată-roșie trece prin mijlocul norilor creți și de coloarea plumbului... și raze vinete pătrund prin zăbrelele groase. Deodată încuietorea uriașă a ușei a început să se zvîrle înăuntrul ei întoarsă de o cheie. Mi-am recomandat sufletul lui Dumnezeu, căci credeam că vin să mă omoare. Intră temnicerul bătrîn cu barba roșcată și lungă, cu căciulă de blană, îmbrăcat el însuși în o blană, cu fața vînată, c-o legătură de chei mari și teribile, c-un felinar. El era urmat de soldați cu sabiile scoase, cari luceau slab în lumina felinarului. Îmi ordonă să mă scol.

Turnul unei biserici de pe Neva sună melancolic trei ore după miezul nopții. Ieșirăm din închisoare, în curtea ei încunjurată cu multe ostrețe de fier pînă la gigantica poartă de piatră. M-am uitat înapoi să văd acel negru palat de uriaș, ce se-nalța în cer asemenea unui munte în patru colțuri. Deschise poarta. Afară aștepta o trăsură neagră asemenea carelor mortuare. Credeam că mă duce la supliciu. Mă suii. În fundul trăsurii ședea un bătrîn galben ca moartea, cu capul pleșuv și-ncoronat de vo cîteva fire de argint, cu lanțuri grele de mîni și de picioare. Era companionul durerilor mele. Șezui alături de el, dinaintea noastră

sedeau soldați, dinapoia trăsurei — cazaci călări. Bătrînul plîngea. Cnutu cocișului pocni în aer și carul cel negru zbura, zdrobindu-și roțile de pietrele înghețate ale pava-
giului. Luna fugea pin nori, noi fugeam duși de-o soarte de fier. Mă bucuram c-o să mor în curînd, dar, vai, decep-
țiune ! Ieșirăm afară de barieră la o căsuță mică. Acolo ne coborîrăm din căruță ca să ne punem într-o sanie c-un cal numai, c-un soldat cu pușcă și c-un cociș înarmat și el. Sania zbura ca o nălucă a văzduhului prin cîmpia cea albă sub cerul arămiu. Zburam mereu asemenea viselor teribile a poeților norvegieni pin cîmpii numai de neauă, în urle-
tul cel depărtat și flămînd al lupilor, în vijîitul geros al vîntului, zburam la Sibir.

Din ce în ce mai pustiu, din ce în ce mai șes, neci lupii nu se mai auzeau, cerul era mai senin și luna era mai moartă, nimica nu se mai auzea în pustia de zapadă decît pocnetul șuierător, vijîitor a cnutei de cazac plumbuite. Numai din cînd în cînd treceam pe lîngă o colibă acoperită de zapadă, care fuma în pustiu. Acolo se schimbau caii. Am mers, am mers pînă ce am ajuns la satul sibiric unde era să mă colonize pe mine. Era aproape de marea înghe-
tată.

Aicea vînez : mi-am cumpărat din orașul sibiric patine cu cari colind pe gheață nopți întregi, cu gîndul apriat de-a mă rătăci, de-a da în apă... de-a muri. Adesea zbor astfel noaptea prin cîmpiile de gheață, cu cojocul nins, încît par un om de zăpadă, zbor ca o viziune a Nordului ce vînează departatele stele înecate în Orient, neguri și stînci de gheață ce se ridică verzi cu fruntea ninsă în razele lunei. Ade-
sea răsare lumina polară cu înmiitele și sublimele sale co-
lori și se răsfrînge asemenea unui luminos vis ceresc în valurile verzi și întunecate ale mării înghețate. Stîncile se-mbracă cu raze de diamant și zafir, valurile par a trăi, neaua cea îndelungată a cîmpiilor de gheață ia colori fan-
tastice, și prin acea feerie lungă, frumoasă, teribilă zboară

lunecînd o singură ființă vie, palidă ca o umbră, visătoare ca o noapte, cîntînd doine de primăvară... eu !

Stelele mari și aurite încunună frunțile munților de gheață, a căror poale se pierd în valuri etern rebele, etern spumegînde ; prin ele vezi cîte-un animal de mare ridicîndu-și capul de femeie și lătrînd dureros, luna e o tablă rotundă de aur, mai mare și mai frumoasă, și cîmpiile par a fi întinse, infinite oglinzi de argint sur. -

Calde doine de primăvară, doine de-a lui Bujor, contrasta dureros cu iarna eternă și-mi storcea lacrimi. Cine știe dacă într-o zi, rătăcit prin aceste cîmpii de gheață, nu oi cădea în mare, înmormîntat acolo pînă la învierea morților, în fundul mării înghețate... Poate că acolo să fie frumos, să fie palate de smarald, să fie zînelor valurilor turburi... ele însă blonde și cu ochi albastri ca idealele lui Osian. Și m-aș răsfăța pe sînurile lor albe ca neaua de argint, și le-aș săruta ochii străluciți ca stele, și le-aș săruta buzele roșii ca roza a luminei polare.

Se poate că bătrînul și întunecatul Nord să aibă fetele lui de-mpărat în palatele mării mume, se poate cum că razele stelelor blonde să pătrundă prin înaltele bolte de smarald a palatelor din fundul mării. Se poate că în acea atmosferă care n-o fi decît un etern joc de colori prismatice s-ar găsi și pentru mine un loc unde să dorm în reflecțiunea luminelor colorate, să cînt în cîntecul absurd al valurilor ! Îmi place să privesc cîte-o uriașă stîncă de gheață și să-mi închipuiesc cum că e bătrînul și înghețatul rege Nord, care se uită, rîzînd cu vîntul, în fundul mării, unde-și scaldă picioarele slabe, pe cînd nori cenușii îi acoperă fruntea cu niște plete sure de bătrînețe. Dar adesea cînd aștept în cîmpie ca steaua polară să se ridice din înghețata mare, atunci ea, cînd răsare, mi se pare o strălucită față de sîntă încununată cu raze de aur, o față frumoasă,

albă, zîmbitoare pusă pe-un palid corp în vesmînt de negură... Poesis! Şi vîntul urlă mai amar, şi valurile se scutură mai înfricoşate, şi stîncile rîd şi şuieră — numai eu stau cu ochii ţintiţi asemenea unei statue, la acea stea polară, la acea faţă de sîntă. Aş vrea să mă prefac şi eu într-o stîncă de gheaţă, să privesc etern răsăritul stelei polare.

(1870 ?)

Partea a II-a

VÎRSTA POEMULUI ÎN PROZĂ —
SIMBOLISMUL

ALEXANDRU MACEDONSKI

(1854—1920)

Reprezentant tipic al culturii române din a doua jumătate a secolului trecut și promotor al simbolismului la noi (prin traduceri și articolele doctrinare din *Literatorul*, începînd cu 1880), Macedonski preia tradiția neolatină a pașoptiștilor și post-pașoptiștilor, într-o polemică de esență cu Junimea și cu spiritul maiorescian. Educația franceză din tinerețe, tentativa de a se impune ca poet francez la Paris (1884), legăturile personale cu simbolisti de cenaclu l-au orientat pe Macedonski către un simbolism ornamental cu vagi aspirații clasicizante. Poet antologic abia după 1890 (primele volume — *Prima Verba*, 1872 ; *Poezii*, 1882 — încadrate gustului epocii, cuprind doar promisiuni izolate de veritabilă poezie), Macedonski devine un mare poet simbolist de spirit francez prin volumele *Excelsior* (1895) ; *Bronzes* (1879) ; *Flori sacre* (1912) și *Poema rondelurilor* (postumă, 1922), ca și prin prozele novatoare cuprinse în *Cartea de aur* (1902) și în romanul liric *Le calvaire de feu* (1906).

Autor al primului poem românesc în proză, *Cei doi îngeri*, inclus în antologia de față din rațiuni strict istorice, Al. Macedonski face de fapt trecerea de la nuvela lirică la rigorile poemului în proză, ca specie independentă. Dacă poemele sale în proză propriu-zise sînt mai degrabă anodine, marile nuvele lirice au în centrul lor un fel de poem în proză independent, veritabil nucleu

al textului. Aparținind, în majoritate, simbolismului stilizat, aplecată spre detaliul pitoresc și spre curiozitatea lexicală, proza poetică a lui Macedonski atinge, în câteva puncte privilegiate, sugestia simbolistă pură și transa metaforică.

CEI DOI ÎNGERI

— Unde te duci, copilă, la un ceas așa târziu ! Miezul nopții a sunat de mult, șoptea unei fecioare îngerul cel bun.

— Grăbește, îi zicea îngerul cel rău ; el te așteaptă diseară sub leasa înflorită a leandrelor.

Copila, la auzul celor două voci, se oprea cîte o clipă nehotărîtă.

Îngerul cel bun îi striga : oprește ; miezul nopții a sunat de mult.

Îngerul rău : grăbește, el te așteaptă deseară sub leasa înflorită a leandrelor.

Cel bun îi arată primejdia de a se duce la întîlnirea ce-și detese cu palidul strein.

Cel rău i-l arăta așteptînd-o cu neastîmpăr, i-l înfățișa mai frumos ca totdeauna : ochii lui visători, părul lui ondulat, statura lui înaltă treceau și retreceau pe dinaintea vederii sale.

Și copila nu mai stătu la îndoială.

Nu trecu multă vreme și o corabie cu toate pînzele pe catarte se depărta repede de Ischia.

O copilă plîngea în tăcere pe o stîncă din marginea mării.

Copila care plîngea era fecioara care nu ascultase de vocea îngerului cel bun.

Corabia ce se depărta ducea în sînul ei pe frumosul strein.

Copila a privit mult corabia, și, în urmă, noaptea s-a coborît și a învelit corabia, copila și soarta ei, iar soarta ei n-a mai ieșit niciodată din noapte.

Însă de atuncea, oricine trece la lumina lunii sau la întinericul norilor pe poteca ce urmase acea nenorocită aude niște șoapte tainice :

— Unde te duci, suspină vîntul, ierburile și frunzele ; miezul nopții a sunat de mult !

— Grăbește, murmură în depărtare valurile mării ; el te așteaptă de aseară sub leasa înflorită a leandrelor !

(1874)

POEMA POEMELOR

Aș vrea să scriu o poemă a cărei țesătură ca o rățea subțire să fie dantela urzită de soartă pe ghergheful vieții mele.

Coprinzînd înțelesul și neînțelesul, inima și spiritul, văzutul și nevăzutul, să dezvăluiesc taina vecinicii, să leg cerul cu pămîntul, materia cu spiritul, și cînd voi depune condeiul, să pot zice că am scris poema poemelor, iar vibrările harpei mele să onduleze în valurile spațiului, purtate din secolii în secolii ca vibrările harpei regelui David !

Aș vrea... și deja toate puterile-mi sunt încordate ; coprins de sacrii fiori îmi ridic fruntea către cer, dar, aproape

îndată, o aplec către pământ și aud o voce adîncă răsunînd în mine și zicîndu-mi :

— Ai terminat-o, poete, prin faptul că n-ai început-o încă.

Poema poemelor este tocmai aceea care rămîne nescrisă. Ea este fără început și fără sfîrșit.

Fiecare o simte și o înțelege la rîndul său, dar nimeni n-o poate exprima, iar omenirea întreagă urmează citirea și în cartea vecinicii, și ea își are începutul și sfîrșitul în marele Tot, cel fără început și fără sfîrșit.

(1880)

PALATUL FERMECAT

(Fantazie originală)

CAPITOLUL I

CAMERA MEA DE CULCARE

Adesea, stînd la gura sobii și privind limbile de flăcări albăstirii care vîlvăiau în fundul ei, m-am gîndit la multe : la viața mea care trece, la frumoasele zile ale adolescenței mele, la hamalii ce cară bagajele de la trăsură la vagon și cîștigă 10 fr. pe zi, și la hamalii muncii intelectuale ce nu-și cîștigă nici pachetul de tutun cu hîrtie galbenă, atît de trebuincios acelor cari visează și scriu !

O ! Sunt desigur oameni cărora asemenea gînduri nu pot măcar să le treacă prin minte ; oameni cari, de la Carpați la Vezuviu și de la Dunăre la Sena, să află pe moșia lor. Acei cari au sunt în adevăr pe moșia lor, în orice parte a lumii și găsesc rude și prieteni pretutindeni ; acei cari au nu pot să înțeleagă ce este a nu avea, și, după ce nu mai ai, de cîte ori nu ți s-a întîmplat să bagi mîna în pozunar în mod instinctiv și să rămîi înmărmurit de mirare de faptul că să poate să n-ai.

Oribil lucru să n-ai, dar mai oribil să n-ai cînd ai avut!

Adeseaori dar, privind focul ce ardea în sobă, mi-am lăsat gîndul să zboare către acele fericite timpuri cînd să mai cobora, din cînd în cînd, cîte un Drac pe pămînt, ca să ceară vreunui biet creștin să-și vîndă sufletul pe aur !

Și evocîndu-l adeseori, mă lăsam a crede că pactul dintre mine și Satan s-a săvîrșit că sunt milionar... că am, de exemplu, cîte un milion pe zi !

Să vedem : ce aș face de-aș avea acel binecuvîntat milion, îmi ziceam atuncea !

Și cu încetul, mă pomeneam mobilîndu-mi, odaie cu odaie, un frumos palat. Drept cameră de culcare, îmi alegam patru pereți tapetați cu altaz albastru ca cerul, care cădea în cute onduloase de-a lungul lor, separat pe intervale cu cîte o torsadă de fier care se termina printr-un ciucure format din mici mărgăritare. În centrul tavanului strîngeam toate cutele atlazului, ceea ce forma o foarte frumoasă domă fluturătoare. Patul era înălțat pe cîteva trepte, față în față cu ușa de intrare. Scund și cu răzămătoare răsucite cu eleganță, lemnul său de trandafir dispărea pe jumătate sub valurile unui polog de Bruxelles ce-l înfășura ca într-un nor diafan. În unghiurile odăii, cîte o sprijinitoare de abanos, încrustată cu fir de argint și încărcată cu vase de porcelan, conținea plantele cele mai rare și umplea aerul cu niște parfume îmbătătoare. Transparentele de fludă trandafirie îndulceau — cernind printr-însele — tonurile aurii ale zilei născînde ; iar din centrul cutelor de atlaz ale tavanului, scobora pe două lămpișoare de argint o lampă rotundă, formată din place de sidef subțiri ca foaia de hîrtie, așa că, ori de cîte ori o aprindeai, odaia să umplea cu o palidă lumină, albă și ușor nuanțată cu roșu. Ai fi crezut că este însăși luna care răsare ! Camera mea de culcare avea, în loc de ușa, o simplă perdea de catifea ce cădea de-a lungul ei și atingea parchetul de mozaic cu freza ei de argint.

Treptele pe care se afla patul erau îmbrăcate de asemenea în catifea albastră, a căreia palidă culoare să împerechea cu atlazul ce tapeta pereții. Între două ferestre, o colosală oglindă de Veneția cobora din tavan pînă jos, în pervazurile ei de argint, și, de partea opusă, apărea în artisticul său cadru de bronz admirabilul cap-d'operă a lui Tiziano, reprezentînd pe Danaé tentată de Jupiter, care se transformase pentru acest scop în ploaie de aur. Răpit din palatul Dogilor, acel admirabil tablou reflecta pe frumoasa sa Danaé în oglinda din fața lui, așa că însăși oglinda părea a fi ieșită de sub penelul lui Tiziano. Danaé, culcată pe pînza tabloului în costumul Evei, își zîmbea în oglindă privind cu drag la ploaia de aur, ce dintre perdelele desfăcute ale patului ei de roze se revărsa asupra-i cu aceleași reflexe aurii ca ale părului ei. La piciorul patului, Amorul, — cu o mîină ridică vâlul subțire ce-i ascundea pe jumătate nuditatea, iar cu altă mîină îi trimitea... săruturi ! Danaé, îmblînzită de ploaia care-i rîura împrejur, nu mai opunea decît acea slabă rezistență ce șade atîta de bine femeilor care cad !

Sub acel portret, pe o meșcioară de jasp, un orologiu de lapis-lazuli se înălța grandios, bătînd orele într-un timbru de cristal de stîncă, și, la fiecare pătrar de oră, un mic Maur automatic apărea pe peristilul orologiului ce reprezinta Palatul Bursei din Paris și rupea cîte un bilet ipotecar de 50 de franci ; la fiecare jumătate de oră cîte unul de 100, iar la fiecare oră cîte unul de 500. Micul meu Maur scotea astfel din circulația publică, — pe zi, — bu-nicica sumă de 16 800 franci în bilete ipotecare, ceea ce făcea că... statul fusese nevoit, numai și numai ca să-mi facă hatîrul : să sporească emisiunea biletelor într-un mod incalculabil...

În mijlocul odăii și pînă la picioarele treptelor estradei pe care se afla patul, să întindeau patru pei de tigru de Bengal, ale căror gheare erau cizelate în argint, iar ai căror ochi erau formați, la unul din pietre de onix, la ce-

lălalt din rubine, la cel de al treilea din briliante și la cel de-al patrulea din smaralde.

De-a dreapta și de-a stînga estradei să aflau două fotoliuri scunde, cu spatele răsturnat, îmbrăcat tot în atlas albastru și ale căror ținte aveau capete de diamanțele. Ciucurii lor erau formați din rînduri de mici mărgăritare înșirate pe fir. — Două statuie, turnate în argint călit în foc, sprijineau, deasupra capetelor, cîte o girandolă, fiecare cu cîte douăsprezece lumînări transparente și parfumate.

Să ridicăm acuma perdeaua de catifea de la ușă, ca să ne luăm ciocolată în salonaș. — Vom trece pe urmă în salon spre a se introduce din anticameră mulțimea de rude, de prietini și de oameni... devotați, cari așteaptă acolo bunul nostru plac de vreo trei ore.

CAPITOLUL II

SALONAȘUL

Mobilarea salonașului meu m-a costat în adevăr foarte mult, și veți judeca singuri despre aceasta dacă vă voi spune că pereții erau îmbrăcați, de sus și pînă jos, într-un bizar mozaic de melci de toate culorile și nuanțele, ale cărui flori variau între ele. Din distanță în distanță, apăreau în relief pe acel mozaic o serie de colonade de mărgean, zvelte și subțiri. Înălțîndu-și spre tavan porticele cutezătoare, capitellurile lor de matostat verde, ușor nuanțate cu vine roșii, afirmau și mai mult roșul închis al mărgeanului.

Lumina zilei pătrundea înăuntru pe sus, căci tavanul era format dintr-o singură bucată de cristal, și era dispus astfel, încît figura un gigantic acvarium, în care, o mulțime de peștișori cu solzi de azur sau de aur străbăteau

apele, repezi și vii ca o rază de lumină. Era o plăcere să-i vezi jucîndu-ți-se deasupra capului, scăldați în apa irizată de soare.

Trebuie să adaug că lumina zilei mai pătrundea în salonaș și pe deschizăturile a două mari ferestre gotice, ale căror geamuri, compuse din mici patrate de sticlă colorate, reprezentau niște roșace, artistic întocmite prin alierea și apropierea patratelor de diferite culori.

Aceea ce însă minuna cu deosebire pe acei ce călcau pragul fermecatului meu palat era un fel de clavir de cristal. Clapele lui, formate din plăci de sticlă, mobile, variau între ele prin grosime și sonoritate și erau întocmite astfel, încît compuneau o întreagă gamă. O serie de picături de apă, scăpînd din partea superioară a clavirului prin ajutorul unor rigole a căror deschizătură să răstrîngea și să lărga mulțumită unui mecanism special, cădeau pe acele clape, cînd mai mici, cînd mai mari, cînd molatici și cînd precipitate, și executau operele cele mai grele producînd o armonie cerească.

Acest clavir mă costase venitul a trei zile, adică trei milioane întocmai, și fusese comandat de mine lui Edison, faimosul inventator al telefonului și fonografului, care, în hatîrul milioanelor mele, făcuse și această minune.

De partea opusă clavirului, apărea o colosală oglindă despre al cărei cadru nu vă voi vorbi. Este destul a spune că acea oglindă era combinată astfel, încît, la fiecare două minute, înfățișa într-însa cîte un tablou : aci o scenă din viața reală, aci o priveliște a naturii. Se succeda pe rînd într-însa, și într-un mod cu desăvîrșire natural, cînd tabloul unui naufragiu, cu Oceanul ce rostogolea valurile sale gigantice, cu corabia culcată pe pîntece și cu catartele rupte, cu pasagerii și cu echipagiul, — pe punte — disperați, — cu mîinile ridicate spre cer ; — și cînd, tabloul

viu și însuflețit al lui Romeo sub balconul Julietei, în momentul cînd ea îi zice :

„...A ! Nu-mi jura pe lună.

Că ea își schimbă fața la fiecare lună !“¹

Și în fiecare zi, să succedau în acea oglindă tablouri noi, așa că acei cărora le-ar fi fost dat să locuiască în salonașul meu vreo cîteva zile ar fi putut să vadă, pe rînd, pe Isus Cristos, urcînd la calvar și doborît sub greutatea crucei, pe Neron încoronîndu-și fruntea cu roze și dînd ordin să se ardă Roma, pe Napoleon I, încremenit, și el și calul său, în momentul dezastrosului sfîrșit de la Waterloo, pe lord Byron la picioarele marchizei Guiccioli, pe Alexandru cel Mare expirînd la Babilon, pe Cezar ascunzîndu-și fața în momentul cînd strigă : „Și tu, Brutus“, și pe o mulțime de alți eroi celebri. Iar dacă ai fi privit în oglindă, la aprinderea celor patruzeci de luminări ce-mi inundează salonașul de lumină în fiecare seară, ai fi putut să asisti la defilarea tuturilor amorurilor celebre, antice sau moderne, cu formele lor, poetice sau prozaice, musculoase sau eterate... Catilina, în mijlocul orgiilor, Neron, în mijlocul desfriului, Cleopatra, în mijlocul banchetelor, Sextus Pompeu, frumosul pirat ce-și încărca nava cu pînze de purpură întinse pe cordele de argint, în mijlocul amorurilor, Ludovic al XIV-lea, în mijlocul plăcerii de a intra noaptea prin fereastra unei mansarde la Domnișoara de La Vallière, Ludovic al XVI-lea, în mijlocul huiduielii poporului ce-l ducea la eșafod, și, în fine, Francesca da Rimini, în mijlocul întreruperii citirii ce-i făcea gentilul său scutier !

¹ Din *Romeo și Julieta*, tragedie în 5 acte și în versuri de Shakespeare, prelucrată după textul englez, după versiunea franceză și după textul italianesc întocmit într-adins pentru scenă de d. Ernesto Rossi. Această prelucrare formează, pentru moment, ocupațiunea favorită a d-lui Macedonski. (Nota redacțiunii.)

Încântătoarea mea oglindă reprezintă tot și este una din cele mai prețioase podoabe ce am în această odaie.

O canapea îmbrăcată cu atlas argintiu, dimpreună cu șase fotoliuri la fel, să afla de cealaltă parte a odăii, iar dinaintea ei, o masă de mozaic, sprijinită de un Amor de marmoră cu aripile întinse, susținea deasupra ei străvăzătorul serviciu de porcelan de Sèvres în care mi s-a servise ciocolata.

Dacă aş descrie acum etajerele cu tăblițe de cornalină, încărcate cu acea mulțime de fleculețe elegante ce încântă privirea sau dacă aş vorbi de statuia Venerei executată de Canova și pe care o furase Pantazescu în socoteala mea din muzeul de la Louvre, cât și de celebrul grup al celor trei Grații ce-și dezveleau corectitudinea clasică a formelor de-a dreapta ușei de intrare, mi-ar trebui să fac din acest capitol un mic volum.

Pentru a termina cu salonașul meu, este destul să spun că vase de alabastru artistic lucrate să ridicau pe soclurile lor de porfir ale căror largi foi de acantă, ieșite de sub foarfecă de maestru, îți readucea aminte de Praxitele. Iedera riura în festoane naturale de-a lungul acelor vase și le coprindea sub rețeaua cea verde a ramurilor ei. Covoare de Persia amorteau sunetul pașilor, ușa și ferestrele dispăreau pe jumătate sub draperii. Glastre, candelabre, portrete și o înfinitate de obiecte de artă, complectau mobila salonașului. Pe o mescioară dinaintea unei oglinzi, să afla trântit cu neîngrijire un modest volum legat în marochin. Acea carte era un cadou pe care îl destinam unei doamne oarecare, foarte la modă în acel moment. Deschizînd acel modest volum, — modest cadou din partea unui bogătaş ca mine, — vedeai că să află compus din trei sute de pagini. Pe pagina întâi, citeai titlul cărții, imprimat în limba franceză. Iată-l :

„*Le plus beau livre du monde*
par
Al. A. M.“

Veți fi ghicit desigur după literile inițiale că ele reprezintă numele meu. Ei bine ! cu rizicul de a trece drept cel mai orgolios dintre autori, voi susține că acea carte era în adevăr : „cea mai frumoasă carte din lume“. Întoarceți vă rog paginile și veți conveni îndată despre aceasta, pentru marele cuvânt că fiecare pagină era formată dintr-o hîrtie monedă de cinci sute franci.

(1881)

CASA CU No. 10

Casa cu no. 10 din ulița Nemților-cu-coadă era ca vioareaua : ea nu se vedea din verdeață. Până și pe stîlpii de cărămidă ai împrejmuirii, ce erau legați între dînșii printr-un șir de bețe frumos strungărite și vopsite cu alb, vița sălbatică urcase amestecîndu-și frunzele cu florile tufișurilor de lemn cîînesc. În curte, trandafirii de dulceată și ronturile de liliac dau ocol casei și păreau crescute în voia lor. Dar curtea era largă și adîncă.

Sub pridvorul din față, niște corni bătrîni stau ca niște neclintite carauale de-o parte și de alta a intrării ce da asupra scării. Însă, de cum bătea vîntul, crecile li se mișcau fremătătoare, și frunza lor, luată în răs_păr, da de gol cuiburile pline de cîntece pe care paserile le agătasera pe cele mai înalte și subțiri ramuri ; iar tot astfel, la vremea rodului, se mai destăinuiau și roșile boabe de mărgean cu care flacăra soarelui îi improșcase.

Dincolo de colțul din stînga al clădirei, spre un fund al curței vătuit cu iarbă măruntă sau înecat de bălării, albea trupul văruiat al unei cișmele purtînd deasupra ținutului o Preceastă zugrăvită în roșu și în albastru și ce ținea în brațe pe Domnul nostru Isus Cristos. Din umbra

celor trei ulmi uriași ce-o adăposteau de soare, apa ce se vărsa ziua și noaptea din țuturul de tuci în jgheabul unui trunchi de copac scobit, se făcea parcă mai dulce, încărcată cum era atunci de mireasma galbenelor flori ale unei salcii persienesti ce creștea în apropiere.

Curtea și casa păreau, cu toate acestea, pustii. Tipenie de om nu se vedea în adevăr nici în pridvorul dinspre uliță, deasupra căruia coperișul de șindrilă înainta sprinjinindu-se pe stilpi rotunzi de zid, nici împrejur. Numai că, în jgheabul cișmelei, din care apa da afară săpindu-și drum în caldarimul mâncat de iarbă și de buruieni, niște rate leșești, ce abia se țineau pe labe de grase ce erau, bălăcăreau și măcăneau. Și iar numai că, printre trunchiurile scâlbăiate ale prunilor de după casă, ce întindeau departe ograda boierească, curcani și găște, găini și cocoși, biblice se îndreptau cîrduri spre grajdurile depărtate și posace prin al căror bălegar scormoneau care mai de care.

De altminteri, mahalaua întreagă, trăsniță de arșița soarelui, zăcea tăcută și pustie în mijlocul îmbicsirii prafului răscolit de roatele cite unei sacale ori de-ale cite unui car, căci — ce e drept — telegari înhâmați la butci și rădvane nu treceau pe acolo decît din joi în Paști.

Semn că era casa locuită mai da însă și altceva.

Aproape pe cea mai de sus treaptă a scării de lemn, ce ducea din pridvor la pod, o pisică albă își clipoceă ochii de jăratice spre soare, iar ei se făceau aci galbeni, aci verzi, pe cînd, lenevos tolănită, își urma cu o nespusă mulțumire torsul, în căldura și în liniștea ceasului.

Dar din casă nu răsuflea cel mai mic zgomot, afară doar de cel pe care îl făcea un război pus în mișcare într-unul din răcoroasele beciuri. Acolo se țeseau chilimurile și țărăneștile scoarțe, cît și pînzeturile de in și de bumbac sau vilnicele de borangie portocaliu și alb... Că atît cucoanele, precum și femeile de rînd, nu stau în acele vremuri cu brațele încrucișate, își căufau de treabă, văzîndu-și de

îndestularea cu de toate a curței și conacului lor, iar nu băteau podurile pe jumătate despoiate și, adică, de la gît până aproape de brîu, cît și de la vîrfurile picioarelor până aproape de genuchi.

Înăuntru locuinței de care e vorba, firește că nu dai prin urmare decît de chilimuri și de scoarțe, fie frumos așternute pe jos, fie ținute în pereți ori întinse pe paturi... În „casa-cea-mare“, cum i se zicea pe atunci salo-nului, tot paturi în formă de divanuri găseai în orice sălaș boieresc sau neguțătoresc te-ai fi dus și oricît de multă bogăție ar fi avut stăpînii lui. Abia Vodă izbutise, cu mari cheltuieli și nespuse greutate, să care de la Viana vreo două canapele cu scaunele lor îmbrăcate în damască de mătase și așezate cu grijă într-un chervan căptușit cu paie și avînd un coviltir de pînză groasă întinsă pe cercuri.

Încolo, așa era peste tot odaia de primire, iar tot la fel se înfățișa și cea din ulița Nemților-cu-coadă, cu mica osebite că în păreții ei se află un ocol de firide, cu perdele de borangic cusute în mătăsuri și fluturi, prin crăpătura căror se zăreau ori ciubuce de iasomie cu mari imomele de chihlibar înflorate în peruzele, ori mătănii de preț, călimări de argint de pus în brîu, iatagane și cuțite cu minerele numai pietre scumpe și chiar, în una dintre ele, bătută pe fundul peretelui, o minune de icoană lucrată în sîdef și adusă de la Ierusalim de cine știe ce neam al boierului.

În niște dulapuri cu geamuri scobite în zid, unul în dreapta, altul în stînga ușei, vedeai însă și cărți, dar nu pe franțuzie, ci toate legate în piele ca niște ceasloave și cu tiparul pe o hîrtie scorțoasă de cînd cu Papură-Vodă...

Cît despre gazete, nu prea se pomenea alta decît *Vestitorul țării românești*, dată la lumină de obște cunoscutul Carcalechi, ce era trîntită pe una din sofale și în care se citea că regele Neapolului a fugit pe un vapor la Gaëta, cetate tare de pe marginea mării, în care s-a închis. Mai dai cu ochii, pe o meșcioară, și de *Curierul de ambe sexe*,

lingă niște mătanti de chihlibar. Dar pe masa cea mare dintre cele două paturi, pe o tavă smălțuită cu verde, se desfășură, cu multă vioiciune de vopseli, intrarea sultanului în geamie, urmat de vizirul și de pașalele lui, printre zarfurile de argint ale ceștilor de cafea ce încăreau tava.

Dar din țigara unui ciubuc rezemat de masă fumul încetase de a se ridica, și tăcerea de afară și din casă rămânea neclintită, iar vremea nouă, nici dînsa, n-a mai aprins acea țigare.

(1883)

SOARE ȘI GRIU

Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albastrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. În urmă, verdeața unei păduri încingea cîmpul cu un briu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stînga, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor.

Încolo, spre București, șesul se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care griul își trece vara uriașul talaz de aur.

Dar marea de spice galbene era mîncată, pe locuri, de miei cîmpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițelor pembă și în a mușătelului galben și alb.

Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de griu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opintea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii, spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Co-prinși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paele

ariei, schimbau câte-o vorbă-două, și înfășurându-se în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn, cu privirile pierdute în adâncimea văzduhului.

Dar din preajma lor, ce pînă aci părăsise pustie, o ceată de băiețandri ieși la iveală cît ai clipi din ochi, și se făcu roată împrejurul lor.

Erau copii de toată mîna, cu păr negru și cu păr bălan, cu ochii de jar și cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneți, alții mai sfioși — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprîncene, care cu pălării de pîslă, înghirlandate cu flori de măceși.

Copii ai cîmpului, piepturile li se arătau pîrlite de sub cămășile desfăcute ; pulpele și picioarele le aveau goale. Aproiați cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dintîi ale Lațului, ale samniților și sabinilor. Dar vreo doi, pistruiați, și cu un tort de aur roșu încurcat pe cap, păreau ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborîte din soare, și care-și făcuseră din Helios singurul Dumnezeu.

Drăgăstoși cum nu se poate mai mult, aceștia, cît și ceilalți, aduceau cu dinșii — inimi de aur prin grîul de aur — împăciuirea vieții cîmpenești, curățenia ei.

Veniți la seceriș cu ai lor, și întîrziindu-se împrejurul șirei, zăriseră pe călători și, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se șterg.

Dar soarele coborîse. Băiețașii alergaseră cu urcioarele la un puț din apropiere, și veniseră cu apă de acolo. Dru-meții băuseră, iar osia trăsorei fusese cu chiu cu vai prop-tită pe parul ce avea s-o sprijinească pînă la satul vecin.

Călătorii intrară înăuntru. Cali o urniră din loc. Ei o tirau cu greu, dar, în sfîrșit, o duceau. Micii țărani, precum și mai măriceii rămaseră în urmă și, în curînd, șira se depărtă și ea.

Tîrîș-grăpiș, călătorii ajunseră în sat, se deteră jos și mînară peste noapte acolo.

Dar aurul ce se șterse de pe holdele de grâu, o dată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor...

Și unul din ei măcină din grâul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o pîine a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea...

(1896)

O NOAPTE ÎN SULINA

Dobrogea abia fusese luată în stăpînire.

Noul administrator al Gurilor-Dunărei, pe o zi de primăvară — 23 aprilie și Sf. Gheorghe — cobora din vapor, în luntre, spre a debarca în Sulina. Vîntul, ridicat dinspre mare, sufla în răspăr apa albastră a uriașului fluviu și o da, răzvrătită, înapoi. Cerul era ca un cristal curat și soarele îl umplea de veselie. Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, încăleca brațul Dunărei. Pe unele coperișuri, grădini de leandrii și de lămîi înfloriți împri-măvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caii-dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărtări pe care trestia și papura tînără le frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis furat de răzvrătirea valurilor, amețea. Era străbătut de fiori pe care nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînt în apele Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătălie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo unde soarele își vărsa flăcările din plin, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi : Soarele. Cînd țărnul fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor bisericelor pătrunseră în auzul celor din luntre.

În locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea

regelui George, a cărui onomastică era atunci. De cum luna-trea se opri, înfățișătorul guvernului, întâmpinat de primar, intră în vultoarea administrativă a localității, ascultă plângeri, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețată a unui zîmbet ce nu i se dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marele său interes pentru toți și pentru tot ce-l înconjura. Gîndul său însă era departe. El i se ducea aci pe marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în care se afla ; aci, pe luciul Dunărei, și prin rogozul și papura verde a Deltei. Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zîna ce se scălda în apă pînă la brîu, i se destăinui în deplinătatea frumuseței. Brazde de sînge mohoreau apusul. Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, și turla unei biserici se desprindeau în conture puternice de pe sidefatele funduri ale serei.

Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui ce-și lua ziua bună păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor de punți, însufleteau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arăta coprins de flacări. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, clădire tot atît de măreață ca și a Universității din București, în mijlocul orașelului de case ale impiegaților săi, privea marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum, înlăuntrul odăilor, ar fi fost aprinse mii de lumînări în polecandre de argint și de cristal. Dar, cu în-cetul, valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale urui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cîr și pe apă. Crinii argintii își deteră sufletele în vîzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra mării și împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cîtăva vreme, luminos. Nu trecu însă

mult și cerul luă, și de acea parte, înfățișarea verzuie a peruzelilor ce îmbătrînesc și mor. Secera de diamant a lunii schinteia cu o dulceată lăcrămoasă. Dinspre vaporul de război englez, „Cocatrix“, se trăgănea duioșia unui cîntec, toarsă de voci tinere ce păreau că-și revarsă dorul înstrăinării peste smîrcurile Scitiei ce apucau Dunărea la mijloc și se prelungeau pînă la locul unde Darius și-a aruncat, odinioară, vestitul pod. Candidații de matrozi — niște tinereți albe ca un lapte în care ar fi căzute petale de trandafiri — își legănau notele pe ritmul mișcărilor, agățați prin funii sau urcați în vîrfurile catargelor. Răcoarea umplea însă stradele cu o mulțime împălăriată de bărbați și de femei.

Fiecare umbla fără scop ; dar fiecare își mișca împrejurul obrajilor o batistă, spre a se scăpa de năvala, țințarilor. Ici-colo, fumegau, pe marginile trotuarului, mici focuri făcute de locuitori tot în scopul de a se apăra de războinicii oaspeți ai stuhăriilor Deltei. Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăinuiau frumuseți neasemănate. Forța scăpăra din coloare și forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi, iar, în fiecare tînăr, rețăia un Alkibiade sau un Antinous, ale căror trăsături răpeau gîndul spre propilee, spre timpii socratici și spre Roma lui Adrian. Vîntul, în vremea aceasta, se ascuțea. Nori negri și sălbatici dau iureș cerului. Într-o clipă stradele rămaseră pustii. Vaiete se smulseră din funiile vaselor ancorate. Marea și Dunărea răcneau. La miezul nopții, urgia nu cunoscă margini. Geamurile ferestrelor dirdăiau. Și Sulina se surpa într-un întuneric adînc.

DELAVRANCEA

(1858—1913)

Barbu Ștefănescu s-a născut la București într-o familie modestă, a studiat în acest oraș, și-a luat licența în drept. Debutează ca poet în *România liberă*, dar se consacră ca prozator și mai târziu, ca orator și om politic, cultivator accidental al literaturii. Prozatorul a reflectat în paginile sale toate tendințele importante ale literaturii de la finele secolului trecut : educația literară inițială, ca și perioada petrecută la Paris (1882—1884), l-au orientat spre naturalismul la modă, spre observarea științifică a realității ; aceiași ani i-au facilitat însă contactul cu scriitura simbolistă, i-au sugerat frumusețea cuvântului în sine. Aceste două tendințe contradictorii își pun pecetea asupra prozelor din principalele sale volume : *Sultânica* (1885), *Trubadurul* (1887), *Paraziții* (1892), *Între vis și viață* (1893).

De fapt, fondul său romantic ireprehensibil nu aștepta decît prilejul pentru a izbucni — și o face spectaculos în numeroase proze sau în trilogia dramatică istorică (1909—1910). Atracția pentru romantism unită cu sugestia simbolistă duce pe Delavrancea la crearea unor proze poetice bazate pe valoarea incantatorie a repetițiilor, uneori cu substrat folcloric : *Fanta-Cella* (1885), suvenirea voiajului în Italia din 1884, este cea mai reușită ; în aceeași serie se înscriu numeroase evocări istorice, vag folclorizante.

FANTA-CELLA

Aici țipătul goelanzilor nu e, ca aiurea, ascuțit și jalnic. La Miramare cerul e albastru ca o baltă de peruzea. Marea se îndoaie în cute de smarald, bătînd malurile golfului și prelingînd licărișul zării, arcuit din lagunele Veneției pînă în livezile Iliriei. Șalupele, cu două pînze, alunecă, se întrec, ca lebedele cînd își înconduură aripele și vislesc adînc cu picioarele lor cenușii. Și nu e dor, nu e farmec și cîntec de dragoste, pe care călătorul să nu-l simță izvorînd de pretutindeni din pînza ce lîncăie molatic și din albia țârmurilor cu grădini de chiparoși și portocali.

Și dacă năvodul atîrnă greu, pescarii întind vesel de funii. Mușchii lor de aramă se umflă ; mînecele trosnesc ; chipurile lor, torturate de opintire, se-nvioresază ; iar cînd apar din valuri maldărele de pești, care sar și scutură din coadă, încep cu toții să cînte, în mijlocul șuietului de peste ape, cîntece moștenite de la strămoșii lor.

„Eviva ! colț fericit al lumii cu adieri calde și răcoarse. Cît vei fi bogat în pește și aurit de soare, vom pluti în copăile noastre pînă în matca Adriei.

Apus norocos ce momești vietățile undelor și le arunci în ochiurile plășilor late, vînturile tale arar vin năprășnice și haine ; norii se bolovănesc și se sparg pe loc, ploile repezi parcă încetează înainte de-a începe. Eviva !“

Cerul nostru e ca un copil blajin, plînge ca să rîdă îndată cu lăcrimile în ochi. Eviva ! grădină fericită, a lumii !

Pe țârmul dinspre Molo, printre stînci de var și de cremene, pescarii să odihnesc, rîd și mestică tutun, scui-pînd cleios și galben ; cu pălării de pîslă vînată pleoștite într-o parte ; pantalonii sumeși pînă la țurloaie ; cămășile groase, desfăcute pînă la umeri ; piepturile lor cu păr roșcat, stufos, și creț, rași, uscați, cu toarte de argint în urechi.

Coșurile de cătînă stau încărcate cu pește proaspăt.

Femeile îi așteaptă fluturînd batistele pe înălțimi. Copii, coborînd în cîrduri, îi întreabă, din depărtare, dacă au prins raci, crabi și stele de mare.

Dar pescarii au tainul lor de glume, cîntece și povești. Tinerii spun ce furtuni au învins, ce fete din Triest au înduplecat și cîți delfini au întrecut la înot. Bătrînii povestesc cruzimea condotierilor și cite se mai zic de „stîncă singelui“, de „crucea căpitanului Piombo“ și de „umbra Lagunei“ care rătăcește din miezul nopții pînă se albește luceafărul dimineții ca un ban de argint.

Numai moș Fanta stă tăcut, rezemat de-o lespede ocrotită cu merișor. Barba și pletele-i albe, țințurate de sarea mării, i-acoperă ochii și fața uscată și scorojită ca o piele de miel întinsă la soare.

— Ai gură și cimpoi, fă să răsune dealul și smîrcurile mării...

— Aide, moș Fanta, adu-ți aminte din tinerețe...

— Uită dorul celor pierduți... tot se ascunde, nimic nu se pierde...

— Și că dăstul vei tăcea lungit pe scînduri de molift, cu mirul pe frunte și cu pămînt în gură.

— Cîntă-ne, că ți-or cînta și ție greierii, șerpii și broaștele.

Moș Fanta scutură din cap și amuți gluma tovarășilor săi.

— Ei ! cimpoiul meu de cincizeci de ani a uitat să rîză, că de-l umflu să îndruge *Tarantella din Neapole*, el plînge într-una, tovarăș trist al inimii mele.

Cimpoiul lui se umflă ca o lighioaie ce înviază, și țiuitul lui lung, migălit, îngînat, ca o veste tristă din capătul apelor. Ochii lui moș Fanta luminară în negura orbitelor. Fermecat de amintiri, începu să spuie :

— Cînd lumea nu era pustie și soarele răsărea de două ori, fără să apuie vr-odată, Fanta-Cella alerga zglobie pe creștetul golfului, mînînd caprele din iarba răscoaptă a muchiilor în pajeștile grase de la umbra albăstruie

a dafinilor. Și nu era lămâie mai galbenă și mai parfumată ca părul ei despletit, nici cicoare mai albastră și mai învoaltă ca ochii ei limpezi și blinzi.

De adormea, caprele îi mîngîiau obrazii și-o trezeau în glasul păsărilor care se certau sub bolțile de viță. Privirile i-alunecau pe poteca de argint trasă de soare peste velința mării mișuită de colorii.

Pietrele, albatrozii și muetele, cu aripi ascuțite, retezau netezișul apelor, muindu-și gușa, în goana vinatului. Ogrăzile de măslini, pe povirnișul golfului, ca niște petece de fum împrăștiate p-o pînză verde și înflorită.

Atunci Cella fără să clipească, dreaptă ca o făclie, cînta. Vorbele ei curgeau ca niște picături de apă ce cad pe marmură. Nu era șir, nici înțeles. Nu ghiceai gînd, nici simțire omenească. Și glasul Cellei suia fără căpătii, repezindu-și dorul, nedeslușit și rece, între mare și cer.

Cimpoiul chinuit la subțioara lui moș Fanta se tînguia ca și cum cineva l-ar fi sugrumat. Sunetele năvăleau afară înghesuite, repezi și jalnice.

„De unde vii, Cella?... odor din lumea fără carne, fără ură... de unde vii ?..

„De unde vin toți și calc pe unde nimeni nu atinge, îmi răspunse ea mîngîindu-și iedul grivei ce-o împungea cu coarnele drepte și țepene“.

„Un'te duci, Cella, unde te duci ?“

„Dincolo de lume, pe unde nimeni nu mă poate urma“.

„Și cînd te înfunzi în scorburile pietroase nu simți singurătatea ca o durere ?“

„Nu știi ce e durerea, căci n-am cunoscut plăcerea, nu plîng, căci n-am rîs niciodată. Pasările Sin-Petrului aleargă, despică vînturile, și pe senin și pe furtună același glas au, aceeași fire... întreabă-le pe ele de sunt fericite ori nu.“

„Dar spune-mi, Cella, cînd noaptea se-ngină cu ziua, n-ai simțit focul inimii aprinzîndu-ți obrazii ? Și n-ai întins brațele goale după închipuirile minții ?“

„Cine m-a întristat ca să fiu mîngîiată ? Cine m-a mîngîiat ca să-l pot dori ? Și de ce să mă mîngîie ? Și de ce să doresc ? Mi-e destul ce văz, ce auz, ce înțeleg, ce mă-mpresoară. Iasomia bălsămează aerul cu miros de faguri albi ; soarele, în zori, șerpuiește munții Triestului cu chenare de rubin, iar la amiezi sparge și risipește curcubee care se mișcă în fitece creș al mării. Iacă dorul și dragostea mea !“

„Cella, dacă nici pirat, nici pescar, nici păstor nu ți-a înduioșat inima, pe cine chemi cînd cînti ?... De ce cînti ?“

„Cînt că mi s-a dat glas, cum privesc că am ochi. Marea de ce-și cîntă povestea ei ? Greierii de ce chirăie cînd noaptea învăluie pămîntul ?“

„Cella, tu mă privești pierdută gîndurilor, ca ruinele Servolo care privesc nepăsătoare peste tot întinsul Istriei. Dar d-ai ghici, din ochii mei, cîte nopți le-am făcut zile, poate te-ai îndupleca să unești iezii tăi cu mrejele mele. Și n-ar fi ciută nedoborîtă, n-ar fi vînt nebiruit, gîndindu-mă cum mă aștepti în pragul casei noastre...”

Și cînd și-a plecat, la sărutările mele, capul înecat în mătasea părului, fiorii îi cutreieră trupul și broboane calde licăriră în genele ei tremurătoare.

„Cine iubește nu mai moare...”

Nopțile nu întunecau lumina inimii. Fericirea adormise pe perna pe care Cella își odihnea capul. Sub ochii mei priveam neconținut înțelesul vieții. Cerul mi se părea aproape ca un tavan azuriu ; podoaba grădinilor din Miramare, ca un vis de care ne apropiam ; viața, ca o vecinicie...

Intr-o zi pluteam spre Triest. Dăspicam marea cu lopețile. Îmi băteam joc de zborul goelandului. Și mă fierbea dorul d-a împărtași lumii că la umbra dafinilor, pe unde ațipeam mîngîind pletele Cellei, nu e zi și nu e noapte din alte lumi. Aș fi murit de fericire dacă aș fi închis numai în mine aceea ce toate inimile la un loc n-ar fi putut cuprinde:

O ! de ce vînturile nu mă dete(ră) rechinilor. Viața n-ar fi murit, căci adormind pe talazuri, ca p-un pat moale, cea din urmă tresărire a dragostei ar fi călătorit vecinic ca o fâșie de lumină ce colindă tot infinitul fără să se stingă vr-odată.

— Aduceți Chianti, roșu ca sîngele ! Turnați Barolo, ce fierbe ca patima !

Strigară prietenii cînd sării în mijlocul lor.

Ș-am băut, printre fiascuri și femei desfrinate, pînă cînd farul Triestului s-a aruncat lumina, ca o limbă de aur, peste valurile întunecate ale golfului.

Cînd mă întorceam spre casă, o noapte posomorită înghițise lumina stelelor, ș-o noapte și mai profundă înfășa mintea mea de mai multe ori. Cercai să-mi închipuiesc pe Cella în pragul ușii, și, în creierii mei de plumb, acel chip, la care mă închinam, s-amesteca, dispărea. De-i zăream obrajii rumeni, ochii i se stingeau, de mi-apărea coama aurie, fața i se risipea ca un fum ușurel.

De două ori mînia m-a ridicat în picioare. Am întins brațele ca să smulg locașul în care m-aștepta fericirea mea, și să-l arunc în mijlocul apelor.

Vijelia răscula valurile negre ca niște dealuri de marmură neagră, desfășurîndu-le cu furie pînă la spărga de maluri, unde-și lăsau, ca niște bale de mînie, spuma lor albă și amară.

Și cînd, mai tîrziu de miezul nopții, trăsai zăvorul și deschisei ușa, Cella plîngea, ingenunchiată la candelă Madonei.

„De unde vii ? Îmi strigă ea, înecîndu-și suspinele. Ce patimi ți-au stins lumina ochilor ?“

Și dispăru în întunericul nopții...

Alergai. Cercai să străpung întunecimea cu privirile aprinse de durere, dar înghețai locului... Pe stînga Vulturii se ridică, în mijlocul nopții, un sul alburii, și glasul Celler s-amestecă în vuietul mării.

„Fanta ! Fanta ! cine iubește nu mai moare !“

Apoi un zgomot de trup omenesc care cade și se amestecă în furia valurilor.

A doua zi, tirîndu-mă pînă la stîncă Vulturii, marea era netedă ca o oglindă. Nici o cută, nici un cerc nu-mi arăta mormîntul fericirii de ieri.

Marinari, voi care biruiți vijeliile, fugiți departe de Triest. Despicați munții și virîți în pîntecele lor odorul zilelor voastre. Numai acolo omul apelor ar scăpa de omul orașelor !

Moș Fanta tăcu. Sprîncenele i-acoperiră ochii. Pescarii șoptiră, făcîndu-și cruce : „e nebun, sărmanul, e nebun !“ Bătrînul plecă. Își umflă cimpoiul și, după o tînguire de sunete ascuțite care îi tăiau auzul ca un ferăstrău subțire, mormăi în tăcerea apusului :

— Cînd lumea nu era pustie și soarele răsărea de două ori fără să apună vr-odată, Fanta-Cella alerga, zglobie, pe creștetul golfului, mînîndu-și caprele din iarba răscoaptă a muchiilor în pajiștile grase de la umbra albăstrie a dafinilor... Și nu era lămîie mai galbenă și mai parfumată ca părul ei despletit, nici cicoare mai albastră și mai învoaltă ca ochii ei limpezi și blînzi...

(1887)

BONIFACIU FLORESCU

(1848—1899)

Fiul nelegitim al lui Nicolae Bălcescu și obiectul sarcasmelor lui Eminescu a avut parte de o educație aleasă : liceul la Paris, licența la Rennes. De aceea, a fost totă viața un popularizator al literaturii franceze în România (profesor de franceză, autor al unei antologii a liricii franceze, traducător din Voltaire, Musset, Henri Murger, Th. de Banville etc.) și un adversar consecvent al Junimii. Până la un punct, B. Florescu este macedonskian : colaborează fidel la *Literatorul* și la revistele înrudite, conduce chiar unele dintre ele (*Portofoliul român, Duminică, Țara literară*). Dar face totul fără mare talent, iar publicistica lui — didactică și lipsită de orizont — se deosebește profund de cea a lui Macedonski.

Bonifaciu Florescu s-a apropiat de poemul în proză din atracția pentru experimentul prozodic : termenul *aquarelă*, din primul număr al *Literatorului* (1880), definește, în fapt, poemul în proză : la fel se petrec lucrurile cu termenul *sanguină* (*Sanguine de Catulle Mendès urmate de Sanguinele românești*, 1889). Mai târziu, va face apropierea explicită prin volumul *Aquarele și poezii în proză*, 1894. Definiția de aici a *aquarelei* („o situație prise sur le vif... un tablou, o fotografie morală cu tonuri transparente“) este o definiție parțială a poemului în proză. Sub pana lui B. Florescu, noua specie devine notație rezumativă banală, de multe ori agrementată ironic.

PISICA

Pisica se joacă cu cămaşa iubitei mele. Îi place suavul *odor di femina*. Iubita-mi o prinde în braţe, iubita-mi cu ochi verzi.

Iubita-mi doarme ostenită şi pe buze cu surisul *Jocondei*, suris enigmatic, fatal, durere şi jale a vieţii mele : un zgomot se aude : pe scînduri, nebuna de pisică se joacă cu cămaşa iubitei mele.

Acum se pierde în mincă, acum scoate capul pe sub poale. Pisica-mi seamănă cu a mea iubită : e mincăcioasă, vicleană, isteţă, voluptoasă. Dar seamănă şi cu mine, căci şi ei îi place suavul *odor di femina*.

Voi s-o liniştesc, dar iubita-mi s-a deşteptat : mi-aruncă o lungă privire, apoi roşeste, se aruncă jos ; pisica nu vrea să lase cămaşa ; dă goană pisicii iubita-mi şi o prinde în braţe.

Trupul negru al pisicei e o pată pe albul trup al femeii : ţine-o bine, dragută, şi iată-ţi cămaşa. Las-o acum, căci n-ai nevoie de dînsa : eşti însăşi o pisică, iubita-mi cu ochi verzi.

(1889)

NIRVANA

Sanguină budistă

Viaţa fiind răul, moartea e binele suprem. Oh ! d-aş ajunge la locaşul nimicului, l-acel locaş în care nu mai este nici ideea nimicului.

Boala, mizeria, jalea inimii, remuşcarea cumplită, îndoinţa, însăşi voluptatea sunt chinurile vieţii. Ele sunt pe pământ partea omului, osîndit să fie jucăria nădejdei şi să sfîrşească prin a privi moartea ca un bine, viaţa fiind răul.

Oh ! da ! moartea e binele suprem ! Întins în cosciug, omul a încetat de a se mişca. Urechea-i nu aude, nici ochii-i nu mai văd. Inima, izvor al tuturor durerilor, în veci nu-i va mai bate !... Oh ! da, moartea e binele suprem.

Dar însuşi cosciugul înşeală nădejdea omului : nici în mormînt n-avem răgaz ; viermii mişuiesc în trupul nostru şi nu-i dau pace. Nici mort nu sunt liniştit, şi nici moartea nu e odihna desăvîrşită. Oh ! d-aş ajunge la locaşul nimicului !

Dar ce ? chiar atunci gîndu-mi nu s-ar stinge. Nimicul este ceva, şi spre a recunoaşte mintea mea nimicul, cată să fiinţeze ea. Oh ! dar vecinicia gîndirei e ceva îngrozitor. Locaşul nimicului nu-mi ajunge : îmi trebuie acela în care nu mai este nici ideea nimicului.

(1889)

CEASORNICUL

În tăcerea cea adîncă, ceasul bate, şi una după alta răsună loviturile : iată cea din urmă ; un ceas mi s-a scurs din viaţă.

E iarnă ; în faţa căminului, scormonesc cu cleştele jăratecul, visînd aievea, alene, melancolic, gîndindu-mă

mult la trecut, și nițel la viitor, cînd iată că-n tăcerea cea adîncă, ceasul bate.

Șapte ! ce făceam anul trecut în aceeași zi, la același ceas ? A ! da, îmi amintesc : iubeam. Dar acum doi ani ? Plîngeam. Așa merge viața : puține fericiri, dar, vai ! una după alta răsună loviturile.

Viața ! stofă țesută cu fir de aur și cu cîlț, o ! da ! cu mult cîlț. Omul uită de a trăi, tot trăgînd la nădejdi, și, din nădejdi în nădejdi, se pomenește cu Moartea că-i strigă : Iată cea din urmă !

Și eu însumi ce fac ? Visez, uitînd că acțiunea e legea vieții, și pe cînd mîrșava melancolie mă stăpînește, pe cînd nemernicia mea visează tînguitoare, iată că un ceas mi s-a scurs din viață.

(1889)

CONTRAST

Natura în acea zi strălucea plină de grația primăverii născînde. Aerul era îmbălsămat de mirosurile florilor pe jumătate deschise. Pe marginea cuiburilor, ascunse în frunziș, păsările cîntau. Fericită de a trăi, firea întreagă tresărea. Pe o potecă plină de umbră și mister, înaintează, însoțit de plînsurile și țipetele mamei, alaiul unei fete. În aceeași potecă primise nu de mult, confuză și roșindă, destăinuirea unui fraged amor. Un tînr privește : ochii nu-i plîng, dar jalea e în inima lui. Tristul alai trece ; dînsul, șezînd pe o piatră, stă nemișcat și-l urmărește cu ochii.

(1894)

- FETIȚA

Treceam prin Cișmegiu. Întîlnii o femeie care ținea de mîină o fetiță : „Mamă, ascultă, ascultă“. Ș-o trăgea de mîină. „Mamă, sticletele ! sticletele meu care a zburat ! Cit de dulce cîntă ! Dă-mi-l ; dă-mi-l, mamă“. Ș-o trăgea de mîină, tîrînd-o spre lac. Muma o reținea. Mă apropia-
sem surîzînd. Zării lacrimi în ochii mumei. Uimit privii copila : era oarbă.

(1894)

IULIU CEZAR SĂVESCU

(1866—1903)

Macedonskian, decadent și simbolist, I. C. Săvescu este o figură tipică pentru sfârșitul de secol la noi. Născut la Brăila ; după studii liceale în București, este atras de boema din jurul cercului *Literatorul* și rămîne un veșnic „student în litere și drept“, poet cu scrisul plin de febră și jurnalist industriuos. A colaborat la *Literatorul*, a fost redactor la *Duminica* (1890—1891), editată împreună cu Bonifaciu Florescu, și a scris poezii și articole în nenumărate reviste de orientare simbolistă sau eclectică. Personalitatea sa este asemănătoare celei a lui Ștefan Petică, fără să aibă însă cultura, talentul și puterea de muncă ale acestuia. Din vasta lui producție poetică, rămîn cîteva poezii inspirate, strofe antologice izolate (*La Polul Nord*), de obicei pline de exotism și tenebros.

Cea mai mare parte a prozei poetice scrise de I. C. Săvescu este imitativă și sentimentală ; ca și în cazul poeziei, se detașează numai cîteva pagini excepționale, dintre care cea mai reușită este poemul *Pribegire* (apărut în *Literatorul*, 1890, nr. 1). Fără să-l fi citit pe Lautréamont, I. C. Săvescu dă, în limba română, primul poem consonant cu viziunile din *Cîntecele lui Maldoror*.

PRIBEGIRE

Eram în al zecelea an al pribegirii.

Sprijinit în toiagul ce-mi atingea părul frunței, cu ochii în țărină, străbăteam pustiul suferinței.

Eram în al zecelea an al pribegirii.

Soarele dogoritor cobora ca o flacăre rotundă și văzduhul părea substanță topită.

Și nici un copac să dea umbră și nici un izvor să răcorească sufletul.

Dar în mijlocul pustiului, în mijlocul pustiului calcinat, străluceau, ca un postav verde, mlaștine otrăvitoare.

Trestiiile singure se mișcau cu fișfire lugubră, iar de-a lungul țârmurilor, încolăcite ca în inele, dormitau tîrtoarele pustiului.

Și vîntul nu bătea, și paserile nu cîntau, și văzduhul ardea ca o flacăra.

— Oh ! Ce păcate, strigai atunci, ce păcate îngrozitoare mi-au lăsat strămoșii — și suspinînd m-am așezat pe stîncă fierbinte.

Trecură în șiruri pe dinaintea mea toate priveliștile vieții. Nimic nu-mi rămase neamintit.

Lumina dulce a copilăriei se pierdea în firoasa întunecime a nenorocirii.

Umbre necunoscute, cu zîmbiri sarcastice, se opresc înaintea mea, mă însoțesc în drumul vieții, și-n fiecare recunosc un vrăjmaș, și unul e mai rău ca altul și mă sfișie.

Dar în fundul întunecimei, în fundul nopții eterne ce-mi clocește în suflet, asemenea unei stelute binecuvîntate, răsări o searbădă lumină.

Ochii mi se umplură de lacrimi și omorîtoarea deznădejde își aruncă vâlul ei negru peste fața mea, căci mi-a-dusei aminte că o singură ființă mi-a rătăcit drumul vieții.

Oh ! Sufletul mi se pierdu într-o teribilă urgie de amintiri. Voleptățile nemăsurate ale unei iubiri închipuie îmi sfîșiau inima în bucăți sîngerînde [...]

Atunci, din adîncimea arcuită a seninătăței albastre, ușor și molatec, necunoscut locurilor acestora, se ridică un vînt, un vînt rătăcit din cîmpiile fericirii, din gura parfumată a primăverei.

Aripile lui se freacă deasupra pustiului și o muzică cum de mult nu auzisem se revărsă peste pustietate, iar pustietatea se puse în mișcare.

Trestiele se plecară cu freamăte duioase. Mlaștinele se legănau molatic ; iar tîrîtoarele singure se repeziră în mijlocul apelor.

De sus, din limpezime, spintecînd norul de purpură, ea se coborî înaintea mea cu iuțeala fulgerului. Era atît de frumoasă și strălucitoare, că fruntea mea se izbi de nisipul arzător. S-o privesc drept în față n-aș fi putut niciodată ; privirile ei tăiau ca sabia și resimții fierul rece și arzător ce-mi spinteca inima.

Oh ! umbră rătăcitoare a vieței mele ! Tu, singura lumină ce a străbătut pînă-n adîncul sufletului meu, iubeste-mă ! Nu cer nimic alceva și nici n-am cerut vreodată mai mult ca o zîmbire...

Dar cuvintele mele se risipiră în nemărginirea înflăcărata și, ca și cum cerurile ar fi fost de metal, cuvintele se repetau spărgîndu-se din boltă în boltă.

Cînd ridicai fruntea brăzdată de colțurile nisipului, ea sta înaintea mea, mută și rece, fără mișcare, așa cum m-a privit totdeauna.

Vesmintele ei erau ale îngerilor și părul moale și galben cădea mătăsos pe sinu-i descoperit. „Vorbește, fă un semn ! Nu se găsește în tot sufletul tău o rază caldă pentru mine ? Oh, îndură-te, îndură-te, strigai îngenunchind la picioarele ei. Îndură-te !“

Dar ea, întinzîndu-și vîlul de purpură ce se umfla în vînt, se repezi rizînd cu hohote deasupra pustiului calcinat.

De trei ori sufletul meu își ridică flacăra pînă la bolțile cerului și de trei ori și-o coborî pînă în adîncurile întinericului. Atunci, se simți o mișcare în tot pustiul.

Adierile parfumate încetară, soarele se ascunse cu groază sub marginile pămîntului.

Mlaștinile își reluară lugubra piroteală și trestiele își plecară frunțile posomorite.

Iar tîrîtoarele singure se reurcară pe țărmuri și, încolăcindu-se ca inelele, dormitară.

Ridicai mîinile spre cer și strigai cu ochii plini de lacrimi : „O, moarte, vino !“, și o groapă neagră, fără fund, fără scinteie de lumină, vecinicie a durerii și nenorocirei, se căscă spăimîntătoare în sufletul meu ; și de la cer la pămînt, de la un capăt la celălalt al pustiului, se repetară cuvintele mele : „O, moarte, vino !“

Atunci, un hohot puternic de rîs crăpă văzduhul de la un capăt la altul. Dealurile se clătinară, stîncile se rostogoliră în văi, iar văile profunde și uscate urlară, și urletele lor erau îngrozitoare. Apele începură să clocotească, chiar pămîntul părea că se leagănă sub tălpile mele, iar dintre dealurile sure rînji chipul enorm al Satanei.

(1890)

TRAIAN DEMETRESCU

(1866—1896)

Promisiune nerealizată integral din cauza dispariției premature, Traian Demetrescu a avut totuși timpul să-și facă auzită vocea distinctă : macedonskian cu rezerve, emul eminescian în același timp (în volumele *Poezii*, 1885 ; *Freamăte*, 1887 ; *Amurg*, 1888), poetul a evoluat spre o lirică de notabilă discreție, realizată cu mijloacele proprii simbolismului evoluat (*Cartea unei inimi*, 1890 ; *Aquarele*, 1896). Simbolismul macabru, locurile comune spectaculoase apar pentru prima dată la Traian Demetrescu. Atmosfera culturală în care se mișcă acest emul al lui François Coppée și Jean Richepin era dintre cele mai interesante : scriitorul român cunoștea opera lui Renan, Baudelaire și chiar pe a lui Mallarmé, citise pe Schopenhauer și se simțea familiar în atmosfera *fin de siècle*.

În proză, autorul este un romantic întârziat : romanele *Iubita* (1895) și *Cum iubim* (1896) nu trec de banalitate. Mai original pare jurnalul său intim, ce amintește romantismul de la începutul secolului : *Intim* (1892). Poemele în proză, scrise în aceeași manieră ca acelea ale lui Catulle Mendès sau Huysmans, poartă uneori marca naturalistă și atestă emanciparea totală a speciei. Tradem a scris numeroase poeme în proză, răspândite prin revistele timpului : cele mai semnificative sînt culese în volumul *Intim. Poeme în proză. Nuvele*, București, 1893.

LEBĂDA

Sub jăratecul lunei lacul doarme. O lebădă albă plutește molatec și maiestos. Apa se înfiorează în urma ei...

Singuratica pasăre trece așa de liniștită, așa de neturburată, că mă gîndesc : de ce sufletele noastre nu păstrează aceeași seninătate în trecerea lor prin viață ?

PÎINILE

De dimineață, brutarul deschide cuptorul, avînd în ochi umezeala caldă a somnului.

Pe stradă plouă : salcîmii se scutură, frunzele cad, vîntul plînge... E început de toamnă.

Brutarul scoate pîini coapte, unele albe, altele negre.

Dintr-însele ies aburi ce împrăștie un miros dulce, un miros sfînt.

Orașul se deșteaptă. Trecătorii grăbiți și friguroși își urmăresc drumul nevoilor.

Bogații aruncă spre pîini priviri liniștite și mîndre ; săracii le privesc cu lăcomie..., și ochii lor parcă le fură, le devorează cu un fel de sălbăticie...

PE LAC

Aproape de scăpătatul soarelui, cobor dealul, îndreptîndu-mă către lac. În toate zilele, la această oră, merg să privesc apusul, din luntre, pe apă. Nimic nu mîngîie durerile cu care te-a rănit trivialitățile și monotonia vieții

de oraș, ca exilarea sufletului în seninele depărtări ale contemplațiunei. Cînd existență devine o realitate brutală și meschină, noi restrîngem viața în marginile unui vis singuratic, în care ne izolăm pentru totdeauna.

Luntrașii mă așteptau, trîniți pe nisipul uscat de pe malul lacului. Sunt doi : unul tînăr, cellalt bătrîn. Tînărul, abia de optsprezece ani, are brațe musculoase și puternice pentru a despica valurile cu lopețile ; bătrînul e un om vestit cîrmaci de luntri ; iar dintre toți trei, el pare cel mai tînăr, căci rîsul său e frumos și naiv ca al unui copil.

Apa e liniștită și de o melancolie blindă. Pare o apă cugetătoare, o pagină imensă peste care soarele așterne o poezie tristă.

Ne așezăm în luntre. Urnită cu puțină greutate de la mal, ea începe să lunece apoi ca o pasăre uriașă, clătîindu-se pe luciul valurilor, fermecător de molatec. Îmi descopăr capul, lăsîndu-mi părul în voia unei adieri ușoare, așa cum ni-l lăsăm sub mîngîierea unor mîini de femeie.

Soarele apune. Ultimele lui reflexe se sting într-un imn de culori strălucitoare. Cerul e senin și grav, ca altarul unui templu. Iar de departe, se lasă peste firea obosită melancolia tăcerii...

Atunci mă gîndesc la surîsul unei femei blonde, pe care am iubit-o în eternitățile cîtorva nopți. Surîsul ei, turburător de dulce, avea ceva din farmecul misterios al apelor imense.

Soarele dispărînd, surîsul ei îi luase loc, se materializase în spațiu, și-l priveam cu ochi nebuni.

Stelele încep să se ivească iar.

Cîteodată, aud un freamăt vag de aripi și înțeleg că sînt cîrduri de gîște sălbatice cari trec dincolo de lac, spre depărtări.

Tipetele acestor paseri mă înfiorează într-un chip ciudat. După ce au dispărut, rămîne în urma lor un farmec trist, — ca din niște amintiri de moarte.

Abia înțeleasă, dar mai mult ghicită, o legănare vagă de unde adormite îmi alintă auzul. E ca o muzică de vis...

Răzlețe și melancolice, amintiri de iubire picură din vremuri apuse.

Cartea vieții se redeschide înapoi. Și dintre paginile ei prăfuite, se ridică un parfum vechi, un parfum de uitare...

Ne uităm pe noi !... Cine stă să-și mai aducă aminte de sine însuși, de cel de altădată ?... Abia te mai recunoști, — îți ești străin...

Și stau până târziu noaptea, spre a-mi aduce aminte de mine, ca de un mort uitat...

(1893)

ȘTEFAN PETICĂ

(1877—1904)

Încă nu este percepută la adevăratele ei dimensiuni personalitatea acestui complex om de litere, în evident avans față de timpul său : poezia, intelectualistă și muzicală, de un hieratism înalt (*Fecioara în alb. Când vioarele tăcură. Moartea visurilor*, 1902 ; *Cîntecul toamnei. Serenade demonice*, postum, 1909), a împins în umbră celelalte laturi ale creatorului simbolist multiplu care a fost Petică. Evoluția sa de la socialismul naiv de tinerețe — trecînd prin adeziunea macedonskiană — la estetismul integral este paradigmatică pentru multe decenii de cultură română. Admirator al lui Ruskin, lector în original al lui Gide, Stefan George, Hugo von Hofmannsthal sau Whitman, poetul a argumentat teoretic decadentismul simbolist, conferindu-i aura necesară de „nouă artă“ (*Transformarea liricii*). Dramaturg simbolist (*Solii păcii*, 1901 ; *Frații*), este novator absolut și la acest capitol.

Poemele sale în proză, publicate postum. în volum (*Opere*, ed. N. Davidescu, 1938), duc pentru prima oară la perfecțiune, în literatura noastră, noua specie. Unind livrescul cu sensibilitatea maladivă, Petică atinge puritatea unui Laforgue și face ca poemul în proză să își cîștige, în literatura română, un limbaj propriu, cu rigori formale vizibile. Doleanțele lui Macedonski privind „artistul viitorului“ și-au găsit în Ștefan Petică cea dintîi întrupare.

DOUA VIETI

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Amintire de demult ? Asociație inconștientă ? Nu știu ! Dar versul acesta îmi sună în urechi cu o încăpăținare uimitoare. Scoate armonii ciudate și neașteptate, trezește imagini noi și netede și câteodată mi se pare că prinde ființă și stă gața să mi se întrupeze înainte cu trup mlădios și sprinten de fecioară antică.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Departe, conturat de pervazurile ferestrei, cerul își desfășoară mantia sa regală în toată splendoarea. E un azur clar și cald ca într-un vis de negrăită fantasmă, plăsmuit de mintea romantică a unui poet care cîntă singuratic, în timp ce luna-i scaldă fața în raze, într-o minunată noapte de mai...

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Și mintea mea încheagă din partea aceasta de cer bogăția imensă a primăverii care naște. Soarele trebuie să fie triumfător ca un zeu tânăr, și culorile revărsate din nesfîrșitul său tezaur trebuie să strălucească ca într-un tablou de Veronese. Și sub cupola aceasta primăvăritică, șesurile întinse de o verdeață sfiicioasă, dealurile albastre în depărtarea lor nehotărîtă, copacii cari se deșteaptă, murmurul tărăgănat al izvoarelor, parfumul cast al arborilor, și viață, viață, viață clară și simplă, ca un rîs argintiu.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Aci e frig și e întuneric. Soarele nu se vede și parfumul nu se simte, iar visul moare zdrobit de povara celor patru pereți cari parcă ar sta să cadă peste el. De departe vine zgomotul mulțimei uriașe ; s-a sfîrșit o întrunire publică, lumea se împrășteie înfierbîntată de discursuri searbede și de entuziasm ieftin, și grija vieții de toate zilele plutește în aer. Și, ca sub doborîrea unei groaznice fur-

tuni, sclavii umili ai prozei nemilostive își pleacă frunțile descoperite cu un gest de slugarnică resemnare.

Niciodată n-a fost cerul mai albastru...

Și poate vom muri de dorul cerului albastru pe care nu-l vom vedea niciodată.

(1900)

LA POALELE CRÎNGULUI

Pe iarbă verde, cu capul în mini, pe gânduri. Visez. Dinaintea mea un cosaș zbîrnie un cîntec monoton și un toporaș galben întinde petalele lui lacome de sărutări spre mine.

E lumină în aer, lumină multă și toate celea sclipesc, desfășoară o bogăție orbitoare de culori.

Soarele trimite raze fierbinți cari-ți amintesc momente de profundă senzualitate...

Ridic capul.

Un nor cenușiu s-a înfipt în albastrul clasic, adînc al cerului, precum se înfige un cuget rău într-o inimă nevinovată.

Sunt fericit. Senzații dulci mă năvălesc și pare că mă doboară, atît sunt de multe și atît sunt de întense.

Sufletul meu zboară lin spre Dumnezeu, marele Pan, care pe toate le cuprinde și pe toate le simte.

De pe mugurii plini de sevă se desprind sărutări sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare, și sărutările zboară prin văzduhul clar și trezesc în minte-mi icoane de dragosti apuse.

Iubirea veche, mare, puternică reînvie în sufletul meu pribeag. În noaptea aceea, ah, cît n-am simțit eu în noaptea aceea !

Sunt fiorii omorîtor de dulci ai iubirii senzuale — iubirea mea era senzuală — e remuşcarea neagră, dure-roasă — iubirea mea fusese criminală — e lupta între ideal şi întrupare — iubirea mea fusese un trist episod din goana după ideal.

Şi la poalele crîngului, sub razele fierbinţi ale soarelui primăverii, renasc sărutările fierbinţi şi înfiorate din noaptea aceea, senzaţiile omorîtor de dulci, privirile lungi şi galeşe ale iubitei.

Şi visez, visez la poale de crîng.

(1900)

CÎNTEC UITAT

...Şi coardele vorbiră prelung şi trist. Eu n-aş fi voit să le ascult, căci ştiam bine amara durere care zăcea în glasul lor, dar ele suspinară aşa de rugător şi notele se tinguiiau aşa de sfişietor, încît am rămas pe loc, ca şi cînd mi-ar fi fost ochii prinşi de ademenirea ucigătoare a unei prăpăstii.

Iar coardele vorbiră prelung şi trist. O notă stingace sălta tremurînd ca o umbră ce se mişcă fantastică într-o alee umbrită de tei negri în nopte. Noapte de vară !

Cărarea se desfăcea albă şi prăfuită ca un pod de argint peste pămîntul adormit. Copacii stăteau nemişcaţi ca nişte copaci fermecaţi de poveste veche şi luna părea prinsă pe imensa boltă albastră.

Cîmpul se întindea ca un strat de flori albe, şi în toată această magie strălucită şi ciudată a nopţii numai umbrele negre ale teilor îşi lăsau dulcele lor mister ca un vis duios peste o serbare veselă.

Și coardele spuseră prelung și trist povestea înainte. O notă ușoară sălta zglobie ca o rază de lună furișată prin frunzișul des al ramurilor. Ramuri întinse peste un drum de visuri !

Drumul se umbrea mai tare, ramurile se întindeau mai mult și visul se făcea mai nerăbdător. Fruntea se ridică în sus ca o cugetare plină de cutezanță și inima bătea ritmul viitoarelor fericiri. Portița verde apărea scăldată în raze de lună și n-a fost niciodată pridvor de biserică mai cu evlavie călcat decît pragul acelei portițe.

Și coardele spuseră prelung și trist povestea înainte. O notă suavă se înălța lină ca o față de madonă melancolică într-un templu curios. Grădina era un templu, și madona avea ochi mari și visători, iar părul îi cădea peste umeri ca o mantie regală.

O, notele triste, o, madona părăsită, o, cîntecul uitat !

(1900)

NOPTILE DE LEGENDE

Nopti împovărătoare, nopți de vară monotonă și lungă ! Ce trist vă port în suflet în ceasuri de singuratecă rătăcire, cînd visul cade spre amurgurile tragice în cari se confundă iubirile mele ca un tezaur în mare, un tezaur misterios în marea adîncă !

Gîndul meu se duce mereu către misterele trecute și în zadar florile fragede de astăzi îmi surîd ; ele par că tremură sub un vînt de doliu și parfumul lor e trist ca un cîntec ce moare în depărtare.

Mi-amintesc de serile fabuloase și de pădurile întunecate unde nu mă aștepta decît straniul glas al cornurilor

de vinătoare și visez nopțile fermecate cînd ironia nu insulta inima mea castă și cînd dormeam sub bolta ramurilor lungi unde nu-și lăsaseră tristețea decît duioasele raze de lună.

Nopți împovărătoare, nopți de vară monotonă și lungă !

Oh, aș vrea să fug către mările lucitoare, către grădinile îmbălsămate și către pădurile de legende. Să plec cu roze albe în mîină și să las din ochi naivi să cadă surisuri clare ca niște petale fragede din degete de fecioară, petale curate împrăștiate pe drumuri luminoase.

Să nu turbure nimeni seninul meu somn de pribeag și diminețile zgomotoase să nu sune chemarea la vecinicul martiriu al visurilor grele. Să fie noapte de pace și umbră duioasă ; florile să tremure încet pe tulpina lor subțire, iar vînturile să pară că plîng pe un frate.

Tăcere magică ! Să nu se audă nici zgomotul aripelor paserilor rătăcite !

(1900)

PE ARIPA ZEFIRULUI

Săgalnic adie zefirul, șoptind o poveste ușoară și dulce, povestea iubirii zvăpăiate ce se desprinde viu din cadrul copilăriei mele.

Este un ungher de țară pe care-l văd adeseori, deși l-am părăsit de mult : acolo îmi petrec eu nopțile. Nu bine am închis ochii, și vine o rază din stele de mă fură din lumea prozei. Trupul meu doarme somn greu : e obosit de muncă, dar eu, sufletul, mă simt ușor ca un fulg și zbor... zbor sprinten prin regiuni muiate în splendoarea prafului de stele și argintul rîurilor, cari șoptesc cîntece de dragoste în nopțile cu lună, poleiește calea eterică a visului meu.

Mă duc, mă duc cu gîndul și ajung într-o grădină măiastră. Pun piciorul pe un pămînt vinăt de sărutările fierbinți ale soarelui și de sărutările stranii ale stelelor.

E un pămînt ciudat, un pămînt care a simțit, a iubit, a cîntat, a visat cu poezii, cu amănții, cu visătorii... un pămînt care a sorbit razele vii din ochii mari și negri ce turbură și dau fiori.

E un pămînt care, pătruns de melodia dulce a poveștilor din copilărie, o cîntă în fiecare noapte acelor ce știu să asculte șoaptele zînelor.

În fund sunt mălinii cu frunze întunecate, sub cari am plîns în serile triste, sunt mălinii cari mai păstrează în freamătul lor ecoul pierdut al sărutărilor pătimase, sunt mălinii pe ale căror frunze sclipește încă roua diminețelor de fericire ușoară, sunt mălinii ale căror frunze întunecate cîntă povestea gravă a morții unui suflet...

Acolo am trăit o viață. Adeseori trecut-am pe dunga luminoasă a cărării, alături de iubită. Ea pășea ca-n vis pe pămîntul înfiorat de splendoarea nopții lunare și capul ei micuț și drag se lăsa galeș pe pieptul meu de tînăr. Aspiram în valuri mici răsufllarea ei caldă de patimă și sufletele noastre cîntau o cîntare numai de noi înțeleasă, o cîntare hieratică, sfîntă, cîntarea stepelor de argint peste care a plutit divinul suflet al lui Gogol.

Cînd amintirile acestea prind să zboare în văzduhul vrăjit, natura întregă devine o liră imensă, și Ossian începe să cînte, și cîntă...

(1900)

DIMITRIE ANGHEL

(1872—1913)

Cel mai evoluat simbolist român de la începutul secolului nostru a avut șansa unei formații culturale ieșite din comun : un dascăl francez particular l-a inițiat în literatură și un îndelungat stagiul de boemă pariziană (1893—1902) l-a familiarizat cu marea poezie, în special cu cea simbolistă. Atracția pentru varianta echilibrată și ornamentală a simbolismului (îi admira pe Moréas, Verlaine și Albert Samain) se traduce printr-o poezie de atmosferă și decor *fin de siècle*, plecând de obicei de la motive florale : *În grădină*, 1905 și *Fantazii*, 1909. Fața de poet satiric și epigramist apare în volumele publicate în colaborare cu Șt. O. Iosif, mai ales în *Caleidoscopul lui A. Mirea*, 2 vol., 1910. Traducător excepțional din Verlaine, Ibsen, Moréas, H. de Régnier, Heine etc.

D. Anghel și-a scris proza mai ales în ultima parte a vieții (volumele *Fantome*, 1911 ; *Oglinda fermecată*, 1911 ; *Povestea celor necăjiți*, 1911 ; *Triumful vieții*, 1912) ; compusă din portrete, fan-tezii, pagini memorialistice și confesive, această proză cuprinde însă și poeme în proză de mare rafinament, ce duc la apogeu specia în literatura noastră. Memoria involuntară și obsesia artei, într-un decor desenat din principalele motive simboliste, sînt stilizate într-o proză poetică înzestrată cu ritm intern, inconfundabilă în subtilitatea ei.

CEASORNICUL BUNICII

Urmez o stradă cunoscută pe care am străbătut-o atîția ani de zile, și fără să mă gîndesc la năvala anilor care a curs peste mine, de cînd trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd aceiași pomi, la geamuri aceleași figuri cunoscute.

Aci își apleca ramurile un cais, și dincolo, noaptea, nălucea un arțar alb ca o fantomă. Oprit lîngă un grilaj de fier, îmi reazim capul ca să privesc înlăuntru unei curți, și nu mai recunosc vechile case în care am stat. Străinul care s-a mutat și-a pus pecetea lui. E tăcere, nu văd nici o trăsură la scară, nici o siluetă de misit, nici o umbră de cerșetor.

Și totuși, stînd afară, mă strecor cu gîndul înlăuntru, urc scările, trec ușurel prin ganguri și intru în odaia unde am copilărit. Cu puterea amintirii așez lucrurile la loc, convoarele vechi cu flori șterse, iconostasul în firida din părete, rînduiesc icoanele îmbrăcate în argint, aprind candelă, apoi, făcîndu-mă copil, îngenunchi o clipă, și aducîndu-mi brațul spre rugăciune, cerc să-mi aduc aminte pioasele cuvinte spuse altădată. Mă ridic în urmă și trec în altă odaie.

Aci un sentiment de adîncă evlavie mă cuprinde. Parcă revăd portretele vechi pe fondul lor de umbră, e noapte după capetele lor și numai ochii penelul morții nu i-a putut întuneca. Triști și buni, privesc ochii bunicilor. Cercei de hurmuz atîrn în urechile bătrînei, ochii sunt negri și întreaga înfățișare îi e străină. Privind-o o clipă, îmi deslușesc multe lucruri ce dorm în mine. Pe fereastră se văd clopotnițele vechi cu cruci strîmbe ale bisericii Barnovschi, și un clopôt a prins să răsune și să se tînguiască prelung. În fundul unui divan cu dungi verzi, între perne, o umbră a prins să ia trup, și masca unuia dintre portretele, cu aceleași trăsături, îmbătrînite însă, s-a coborît parcă din ramă

pe trupul acela de umbră și a prins să capete expresia vieței.

Pe genunchii strînși unul lingă altul, stă o evanghelie deschisă, și tăcerea din odaie se înfioară din cînd în cînd la fiecare întoarcere de filă. Eu m-am alăturat ușor privind în carte, și acum o mîna pală și trămurătoare a luminat parcă în aer și mi s-a așezat binisor pe creștet. Gura bătrîna a prins apoi încet-încet să citească și parcă văd încă fila cu slove vechi pe care sta scrisă evanghelia fiului risipitor.

Și cum a stat din citit bătrîna, deodată, sub golul unul glob de sticlă, un ceas a prins să bată. Și în sunetul unei muzici line, ca venită de departe, din altă odaie, din cearșornicul vechi ce închipuia un castel, o arcadă s-a deschis și un alai de nuntă, îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuși de porțelan, cu ghirlânzi de flori în mîna și panglici la pălării, a apărut în rama arcadei, a defilat încet și a dispărut din nou cu ultima notă cristalină, sub umbra altei porți ce i s-a închis pe urmă ca trasă de o mîna nevăzută.

Un zîmbet duios ca o geană de zi a trecut pe fața bătrînei. Un clinchet sec de mătănii de chihlimbar a sunat și grupul și-a pierdut conturul și a dispărut fără a mai privi în urmă...

Și pasul meu a sunat din nou în golul altor încăperi. Cu fantoma amintirii de mîna am mers, și o gospodărie veche a reînviat : un salon vast, cu mobile fantome, cu jilțuri și canapele mari acoperite cu giulgiuri albe, un salon părăsit de musafiri unde pare că vîntul s-a strecurat pe undeva, pe un geam spart și, aducînd zăpada de afară, a cernut-o mărunt peste tot.

Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătășă și măgele înșirate. Sub răbdarea acului îndemînatec, bătrînul Milton a încremenit, cu fruntea inspirată, rezemată de mîna, privind cu ochii lui orbi întu-nericul. Și gura lui s-a mișcat parcă să dicteze un vers ce

nu pot să-l aud. Lîngă el, așezată pe un scăunaș, o femeie tînără, ținînd în mînă o pană, a ridicat-o ca să scrie cu mărgelile negre într-o carte albă, deschisă pe genunchi. Cine a fost aceea care a îmbinat în mătăsuri chipul inspiratului poet ? Ce s-a făcut răbdătoarea mînă care a purtat acul și pe care n-am putut s-o sărut niciodată ? Ce vers înduioșat a încremenit negrele mărgeli, cine știe !...

Și brusc, o tobă a sunat rupînd canavaua visului meu, și toată ograda, ca prin farmec, s-a umplut de figuri răpitoare. Canaturile ușilor s-au deschis brutal într-o parte, și pe scările vechi au dat năvală înăuntru nepoftiții oaspeți.

Mîni lacome s-au întins, zăpada albă a giulgiurilor de pe mobile, ca luată de vînt, a fost dată într-o parte, jilțurile vechi au întins milos brațe sfîșietoare, oglinzile s-au mirat parcă de atîtea chipuri necunoscute, urme murdare de pași s-au întipărit pe luciul parchetelor, și portretele triste au prins o viață stranie în ramele lor. Din om în om parcă mergeau ochii bătrînilor, deschizîndu-se cercetători și mînioși, apoi se făceau rugători și dulci, dar mînele lacome se întindeau neîndurate, mutau din loc mobilele neclintite în ungherele lor de ani de zile, deschideau dulapuri, cotrobăiau prin saltare...

Mirosuri vechi se ridicară, și deodată, în larma aceea un sunet cristalin căzu și zgomotul se potoli o clipă ca prin farmec, și mînilor încremeniră, și pașii stătură locului ca lipiți de parchet...

O mînă curioasă împinsese un resort, și de sub golul globului de sticlă prăfuită, din ceasul străvechi ce sta cu minutarele neclintite de cînd murise bunica, o poartă s-a deschis și alaiul acela de nuntă, îmbrăcat în haine tiroleze, alaiul de păpuși de porțelan cu ghirlânzi de flori în mînă și panglici la pălărie apăru, defilă încet și disprău din nou cu ultima notă cristalină, tîrînd după el sub umbra portalului ce i-a închis în urmă toată lumea aceasta de vedenii evocată de puterea amintirii mele...

FATA DIN DAFIN

Ce dulci erau serile de vară în cerdacul casei noastre! Stilpi albi îi sprijineau bătrîna streșină plină de cuiburi, și perdelele de salcîm albastru o înfloreau întotdeauna. Lespezile de piatră sură ale scărilor, printre crăpăturile cărora portolacul își prindea rădăcinile îndărătnice, rămîneau calde pînă tîrziu și grierii, odată cu luceafărul de seară, își începeau eterna lor cîntare. Sfios prindea unul să cînte ca încercînd un acord, apoi sute de glasuri răs-pundeau de pretutindeni, ca la o poruîcă și monotonul refren se prelungea pînă la ziuă.

Stelele una cite una se aprindeau licăritoare, de la cele mari pînă la cele mici, și apoi în tîrziu, ca și cum un alt Prichindel ar fi aruncat în urma lui risipitele fărîmături ca să-și însemne drumul pe unde a trecut, o spuză lucitoare de stele se arăta de-a curmezișul cerului.

Umbrarele se întunecau și minunatele flori înviorate de rouă îmbălsămau mai tare, ca și sufletele noastre după un plîns tăcut. Fîntîna cînta, și pe apa havuzului împresurat de teii înalți, sădiți laolaltă și crescuți ca niște frați de gemeni, nuferii pali stăteau neclintiți, ca și cum o făclie trecută pe fața unei oglinzi ar fi lăsat să-i cadă pe urmă picuri de ceară.

Și noi, frații amîndoi, crescuți în farmecul poveștilor și lăsați în voia lor, cînd toți dormeau, ne furișam în casă și, stringîndu-ne unul lingă altul, ne așezam pe lespezi și așteptam încrezători ca lumea fantastică a celor ce au ființat în povești să se trezească și întrupeze.

La Fata din Dafin visam noi, la frumoasa și bălaia copilă robită de un farmec, căci în grădina noastră era un dafin uriaș și plin de scorburi, în care apele ploilor strînse luceau în nopțile de lună ca niște ochi misterioși. Spre el ne așteptam ochii la orice zgomot, așteptînd ca închisoarea de lemn să se deschidă și albaștrii ei ochi lu-

minoși să lumineze întunericul. În haine albe de crin o îmbrăca fantezia noastră, un mac roșu ca un potir plin de sînge trebuia să poarte la piept și un galben trandafir în mînă.

Dar dafinul rămînea neclintit, murmura cînd bătea vîntul și arar se înfiora de un suspin ca din adîncurile lui venit, căruia în zadar căutam să-i dăm o tălmăcire...

De Fata din Dafin ne era dor nouă, și cîte nopți n-au crescut și au scăzut deasupra capetelor noastre... Imensul mister ce învăluie lumea plantelor cîte nu ne-a spus nouă! Toată poezia aceea semănată așa de darnic, toată simfonia viorie de semitonuri, unde nimic nu rănește ochiul, toată lumea de vis care îndulcește decorurile, cît de mult nu ne-au desfătat !

Căci numai noaptea știe, pe unde trece cu dulcea ei estompă, să șteargă marginea realului și să ne unească cu nemărginirea... Numai ea dezrobește flăcările comorilor și le face să joace și să tremure în aer, numai ea știe să ațîțe flăcările minței și să deie ochilor putere de a vedea mai departe, dincolo de zidul mărginirii.

Și dacă n-am mai căutat pe frumoasa fată bălaie cu ochii albaștri, dacă n-am mai bătut cu mînele mele de copil în lemnul răsunător al dafinului bătrîn, dacă nu m-am mai înfiorat de apele ploilor ce priveau adunate în scorburi ca niște ochi misterioși, dacă n-am mai tresărit de suspinul acela adînc ieșit ca din afundul unui suflet din trunchiul străvechi, totuși ochii albaștri ai dulcei fantasme visate i-am așteptat, căutîndu-i de atunci pretutindeni în lume...

Dacă dafinul bătrîn nu și-a deschis inima să-mi arate comoara lui, comoara întreagă de poezie a nopților pe care le-am pierdut privind la dînsul mi-a pătruns fără de voie sufletul.

Nemărginita poezie risipită așa de darnic, de la lacrima stelei din infinit și pînă la stropul de lumină al licuriciu-

lui, mi-au luminat îndeajuns ochii. Freamătele împrăștiate care trec pe vîrfurile ierburilor plecate, ca și pe înalte frunzare ale copacilor, mi-au fermecat cu prisos auzul. Miresmele toate, pe care trupurile florilor le exală, m-au făcut să știu ce-i îmbătarea și să-mi pot ferma singur, oriunde aș fi, întunericul.

Și ca dafinul acela bătrîn ce-și păstra comoara lui, arborul acela sădit în decorul minunat al grădinei noastre, așa am închis și eu acum în adîncul sufletului meu o ființă minunată, cu ochii albaștri, căreia îi voi închina toată poezia pe care simțurile mele au cules-o de-a lungul anilor la lumina stelelor, atunci cînd greierii cîntă și cînd Prichindelul ceresc își aruncă în urma lui spuza fărîmăturilor de stele, ca să-și însemne drumul pe unde a trecut...

(1910)

MAMA

Mamă! Ce puțin am rostit numele tău și cît de vag îmi aduc aminte de tine... O negură te învăluie și parcă din neguri e urzit și conturul tău.

În fața mării, unde am stat, privind neîntrerupta goană a talazurilor, acolo m-am apropiat mai mult de tine și am căutat să te rechem. Din fundul orizontului aceleia ce-l hotărăște linia curbă a mării, de acolo ai venit tu. Pe o noapte dulce cum e aceasta, un vas legănat, ce și-a scris pieritoarea dungă pe cer, te-a adus desigur. Și pe cheiul acesta, singuratic, unde întîrzii eu, visînd uneori, au cîștigat pașii tăi de bună seamă.

Ca și acum, neastîmpăratele talazuri se ridicau ca niște fantome din mare și alergau de-a lungul digului de piatră

sură ca să privească portul. O semilună pală, brodată pe un steag, lucea și atunci pe înaltul unui catarg, și tu desigur, cu fața întoarsă peste umăr, ai trebuit să privești tristă pe largul întinselor valuri ce te despărțeau de țara ta...

După marginea curbă a mării, unde se închide orizontul, acolo unde încep apele albastre ale Bosforului, e o altă lume, și tu de acolo ai venit. Multele lucruri ciudate ce dorm în sufletul meu, de acolo mi le-a adus. Nostalgia ce o resimt în fața marilor ape, când văd o pînză albă, filfiind ca o aripă de albatros, de la tine trebuie să-mi vie. Înguste caice, cu șirul lor de vislași, plecați pe rame, de aceea mă farmecă.

De după marginea curbă a mării, unde palatele de marmoră coboară cu treptele lor pînă în valuri, de acolo, ca valurile aceste ce călătoresc și murmură necurmat, îmi vin amintirile.

Ca o odaliscă, cu fața acoperită, vine trecutul și mă cheamă. De multe ori, tot cîmpul infinit al mării se acoperă parcă de dănțuitoare ce-și flutură vălurile diafane în lună și joacă. Dantele albe îmi par spumele talazurilor și cîntări line de harfă, mîni de vis, ce trec visătoare pe strune, eternele cîntări ale apei...

Spre linia aceea caută ochii mei și așteaptă o lumină. Pe margine de apă ai fost născută tu, și de aci nestatornicia gîndurilor mele, de aci veșnica frămîntare, de aci fantazia de a clădi neconținut, precum clădește marea talazurile ei, ca în urmă să le dărîme iarăși.

După linia aceea ai lăsat tu visurile tale de copilă, înfîtiile tale prietenii, toate dorurile tale, pe care eu astăzi trebuie să le trăiesc din nou, desigur.

A rămas ceva departe, o fâșie de viață, care a trebuit să te urmărească atunci cînd m-ai născut pe mine, de nu mai am eu astîmpăr și nu mă pot împiedica să visez.

Fără să preget, gîndul meu arde și mă chinuiește ; apropierea cele mai ciudate se fac într-o clipă ; simțiri ce nu

le pricep mă înțearcă ; lucruri ce nu le-am bănuir fmi par firești și o sete, o necurmată sete de iubire mă învinge.

Fără de vreme tu ți-ai închis ochii, și eu ți-am văzut așa de puțin dragile lumini aplecate peste mine ; fără de vreme minele tale au încremenit și eu le-am simțit așa de puțin mîngierea.

Gura ta a tăcut așa de curînd și farmecul vorbelor dulci, ce le poate spune o mamă, au sunat așa de puțin în auzul meu. De copil n-am avut nimănui să spun că mă doare, ochii mei n-au avut către cine să se întoarcă, minele mele spre cine să-și întindă deznădejdea.

Și tu erai duioasă, mamă... Puținele cărți ce au rămas de la tine, cu pagini însemnate pe margini, spun că ți-era drag să visezi, povestesc că te-au încîntat și pe tine vorbele sonore și ritmata cîntare a versurilor.

Ai visat și tu, și mi-a lăsat partea asta și mie, hărăzindu-mi puțința de a mă înduioșa și de a-mi aduce aminte de toate.

Aci însă am fost mai aproape de tine. Muezinul ce iese în cerdacul minaretului cînd se face cerul violet, spre seară, mi s-a părut firesc și cunoscut de cînd e lumea și nu știu de ce, minele lui întinse spre cer mi-au spus întotdeauna mai mult decît semnul crucei. Albele moschee m-au fermecat și m-au atras în pragul lor ; tristele și neîngrăditele cimitire, cu norodul lor de pietre îngropate în pămînt, mi-au povestit mai multe decît lespezile noastre...

Cu ochii tăi le văd eu, desigur, toate acestea, cu sufletul tău le simt, fără îndoială ; de aceea nu mi-e dragă luna, decît cînd se ridică în crai nou.

Și totuși, abia dacă pot să-mi aduc aminte cum era fața ta, căci o negură te învăluie și parcă din neguri e făcut și conturul tău. •

(1911)

TRIUMFUL VIETII

Doctorului Hoenig

Să reinții din nou ca pasărea Phoenix e desigur o problemă extraordinară. Dar, oricâte mizerii te-ar abate, oricâte dezastre ar fi să ți se întâmple, ești dator să păstrezi scînteia care mai arde în tine și s-o ațîți din nou, s-o faci flacăra.

Dacă flăcările mi-au luat tot ce-am avut pămîntesc, dacă a fost scris să mi se distrugă toate pioasele amintiri, dacă mi s-a fărîmat cuibul acela, unde mă aciuiasem o clipă și unde am fost fericit, visînd și lucrînd, trebuie să fiu tot atît de fericit că viața a pus cu prisos puteri în mine, ca să pot renaște.

Visurile, pe cari le-am visat și am încercat să le încheș, va trebui să renunț la ele, căci nu poți visa de două ori același lucru, precum nu te poți scîlda de două ori în același fluviu, cum spune un vechi adagiu.

În cazul meu, acel „*scripta manent*” e o tristă ironie și manuscrisele mele au dovedit-o îndeajuns.

Dacă am pierdut atîtea însă, sufletul meu a avut și bucurii, căci numai în asemenea împrejurări se cunosc prietenii și simpatiile. Ele au urcat unanim înspre mine, și acum, că reîncep să cred în viață și să scriu, îmi simt o datorie sfîntă să mulțumesc celor de departe ori de aproape, cari au scris un cuvînt bun despre mine și s-au înduioșat de soarta mea, privind jocul capricios al flăcărilor, care nu țin seamă de nimic.

Viața e fatal făcută dintr-o înșirare de fapte care se succed: amintirile sunt o temelie pe care poți zidi însemnările pe cari le-ai cules de-a lungul drumurilor și al întîmplărilor, sunt frînturi prețioase, cu care poți întregi tot. O simplă urmă de grafit pe zid îți amintește o epocă, o coloană trunchiată sau un capitel fărîmat îți spune de

splendoarea unui templu, toate, în sfârșit, contribuiesc ca să alcătuiască comoara aceea ce e absolut necesară unui suflet de artist. Viziunea, oricât de puternică ar fi, doarme dacă nu e deșteptată prin întâmplare de un lucru de nimic, care a concretizat-o ; și, cînd nu le mai ai toate acestea, e greu să te regăsești.

Ca într-o subterană obscură trebuie să te cobori în sufletul tău și să proiectezi lumini, ca să mai poți afla ceva. Ca atunci cînd pui urechea la pămînt, ca să auzi de departe cum vine surd un zgomot, așa trebuie să te pleci asupra inimei tale și să ascuți, încetinel, cum bate în ea trecutul.

Și eu acum așa sunt, dibuiesc prin întunerec și mă recaut, visez la cărțile mele dragi, adunate de pretutindeni pe unde am fost, la poemele iubite unde se deschidea volumul singur, la însemnările făcute, la florile presate ce dormeau în ele adunate întîmplător, ici dintr-o luncă, dincolo dintr-o dumbravă, gîndesc la *Sfinxul* lui Stuck, spre care îmi ridicam de atîtea ori ochii, la floarea albastră din farfuria de porcelan ce o purtasem cu mine pretutindeni de zece ani, ca simbolul lui Novalis, la vazele mele dragi pe care o mină iubită avea grijă să mi le împodobească în fiecare săptămînă, la scrisorile scumpe, la foile acestea, pe cari le scutura copacul dragostei, și la cîte nu visez în nopțile mele de nesomn...

Inima bate însă, mintea cîte le-a adunat nu le poate uita ; sunete, culori și forme auzul și văzul urmează să le păstreze, și scînteia aceea ce a dormit o clipă sub cenușă, scînteia aceea mică, care se cheamă energie, odată cu primăvara și cu vîntul care bate, simt că va renaște și va alcătui din ele din nou viața.

Zidurile înnegrite de fum, decorurile acestea triste împresurate de schele, toată clădirea aceea de piatră și de fier, în care am trăit laolaltă, alături, atîtea vieți, pentru mine poate să dispară. În norii de praf pe care-i ridică tîrnăcopul lucrătorului, piatră cu piatră poate să se dărîme.

Vîntul de ici-colo poate să plimbe cenușa răscolită, căci altă clădire se va ridica la loc. Și precum mîni harnice vor veni mîine grăbite ca ridicînd piatră peste piatră și înălțînd schelele să ridice un alt palat, așa voi încerca să fac și eu, căci schela mea e clădită pînă la un loc, și de aci, pentru a urca mai sus, nu trebuie decît energie.

Cînd n-ai ambițiile lui Solness, nici orgoliul celor ce sfidau cerul ca să înalțe turnul lui Babel, poți spera și nu ești încă pierdut.

Și eu sper, căci afară e iarăși primăvară, crenguțele zvelte de liliac au început să înverzească, cornii pretutindeni după zaplazuri par împodobiți cu mimoză și cine trăiește încă nu poate rămîne străin și cu brațele încrucișate, cînd o viață nouă izbucnește și reîncepe triumfătoare pretutindeni...

Sanatoriul Elisabeta, 24 martie 1911.

CEDRUL

Majestuos își înalță fruntea, în ziua aceasta primăvăratecă și îndulcită de soare, bătrînul cedru din Grădina Plantelor și freamătă căutînd în zări neagra dungă a corilor, ce vin din țara lui.

Străin și singur visează patriarhul la țara Libanului, unde praful de pe drumuri se ridică în pulbere de mărgean roș.

Murmură așteptînd să-i răspundă o șoaptă de palmier, tace ascultînd surdul zgomot ce-l face rodul unui măslin în cădere, se cutremură în tot frunzarul văzînd pe orizont cum trec norii deși, închipuind caravane.

Anemone albe înstelează verzele mări de ierburi, crini uriași își scutură polenul în soare, miresme tari de roze vin să-i îmbete frunzarul.

Vorbe străine însă răsună și bietul patriarh amintindu-și că e în surgun își încetinează păinjenişul de rămurile, încremenește din nou rotunda-i umbră pe pământ și tace.

Placa înfierbîntată de soare, ce o poartă pe trunchi, cu inscripția anului cînd a fost smuls din pămîntul țării lui și peste care se înclină curiozitatea trecătorilor, îl arde ca un stigmat...

Cercuri rotunde, ca undele unor vibrații, i-au pornit din inimă și i-au scris viața an cu an.

În cele mici dorm amintirile care se trezesc și îl înseală ou fantasmagorii ce i se par că le-a visat. Unele peste altele, spun apoi celelalte mersul timpului, lupta cu furtunile; largi, cele din urmă, nesigure și depărtate, șerpuitoare și abia văzute, își scriu păinjenişul ca ultimele unde ale unui val ce vine obosit să se spargă de un țarm.

Întemnițat din miile acestea de cercuri, ce-l cuprind de sus și pînă jos, își ascunde viața centenarul și tace.

Tumultuoasă, venind de departe din pămînt, prin miile de rădăcini ca prin niște subterane, cît ține ziua seva urcă, susură poate cotind prin miile de pridvoare și ganguri, se înalță, se împrăstie prin milioane de canaluri pînă la cea din urmă nervură; ca să coboare iarăși, odată cu noaptea, să alunece în cascadă, să scadă din crenguță, din ram în ram, pînă în întunecatele ganguri și pridvoare ce duc în pămînt.

Un etern flux și reflux îi înveșnicește durerea și nostalgia; iar rădăcinele-i îl țin robit ca pe un uriaș legat în lanțuri, adus din cine știe ce colț de lume spre batjocura trecătorilor.

Un răget de fiară îl face să se deștepte din nou și să se cutremure. Imperiosul glas pe care îl aducea vîntul

torid din galbenele pustiuri, glasul care își striga foamea și dragostea, netulburat de nimeni, când biruitoarea primăvară își dezlega puterile vieții, a trecut prin aer...

Neașteptat însă vîntul și-a îndreptat aiurea aripa și glasul leului domolit s-a amestecat cu alte zvonuri și a amuțit ca o părere...

În locul galbenului pustiu peste care vîntul aleargă mîinînd la infinit mișcătoarele valuri de nisip, o mare uriașă de coperișuri îl împresoară. Zădarnic caută bătrînul centenar să vadă nălucind în zări culmile ninse ale munților ; zădarnic caută spre șesuri, doar o zări nesfîrșitele turme ; zădarnic își mișcă fremuitoarea pleată căutînd să se înșele și picură lacrimi mari de chihlimbar din înaltul ramurilor așteptîndu-și dezrobirea.

Mii de vieți însă, aduse din toate colțurile lumii, mii de ființe străine, cafe născute pe un mal de mare, care venite din tropice, care odrăslite sub nordice ceruri, tînjesc și suferă ca și dînsul ; dureri minuscule, alături de durerea lui uriașă.

Anii vor curge însă, și cercurile, tot mai multe și mai mari, îl vor cuprinde, pînă ce gol de sevă va rămîne într-o zi în fața cerului, așteptînd vîntul milostiv care să-l dea la pămînt. Cu zgomot va cădea schelăria de lemn și va putrezi în țară străină ; înjosit va ajunge splendidu-i trup, din care netrebnice scînduri și grinzi se vor face ; zgomoatoase vor suna ferăstraiele împrăștiindu-i alba pulbere care, ridicată poate de vînturi, va mai întoarce măcar o parcelă din el, în țara lui.

Mari, bătrîni și aproape de cer ca și dînsul trebuie să fie acum melezii, terebinții, chiparoșii, pe care i-a lăsat acolo. Lungi și rămuroși poate unii au căzut la pămînt, tremurători și sonori cîntă poate alții, înfiorați de glasurile ce vin din pustiuri, dar și ei vor cădea la rîndul lor, cînd viața ca un val obosit de-abia își va mai putea scrie ultimul cerc, ce se va sparge de țărnul morții.

Grinda sfintă, ce sprijinea splendoarea templului Ierusalimului, nu va mai ajunge nici unul, căci biblicile vremuri au apus ; nici scînduța prețuită ca să slujească drept sicriu faraonilor, căci faraonii au trecut și ei de pe pămînt, intrînd cu toată seminția lor sub albul portal al piramidelor...

(1911)

GHERGHINA

Miresmele sunt graiul florilor. Ele călătoresc pe vînt, aleargă de ici-colo, se ridică peste zidurile grădinilor, te întîmpină cine știe unde în pustiuri, te urmăresc și merg cu tine, te lasă apoi la o răscruce și dispar cum au venit, fără să știi de ce. Suflete rătăcite colindă lumea, un norod de fantome de toate culorile călătorește căutînd poarta sufletelor noastre, stăruiesc într-un fald de rochie, se ascund sub adăpostul unei frunze, se strecoară pe ferești și pe uși și umblă pretutindenea fără să le putem vedea.

Merg coloratele fantome sub formă de mireasmă, trec umbrele de buchete, alunecă albastrele spectre, aproape de noi, fără să le putem atinge, fără să le putem cuprinde forma, fără să le putem vedea. Trec procesiile dulcelor moarte, își încrucișează calea, se întrebă și își răspund poate, ducîndu-și în brațe urna, în care și-au pus sufletul lor mirositor, spre cine știe ce țintirim al întinderilor albastre.

Toate își au graiul lor. Gherghina singură, marmoreana și recea floare ce stăruie pînă tîrziu în grădini, cînd vine toamna, ținîndu-și pe frunte sus, pînă și în minutul morții, coroana de petale ca o regină, singură ea tace, nu-și spune nimănui durerea.

Enigmatică și rece, multămită cu fardul trecător căzut din paleta naturii în cuibul ei ; cea roșie, bucuroasă de purpura ce-i ascunde poate paloarea minutelor de slăbiciune ; cea palidă, veselă că-și poate masca roșata ce i-ar urca în obraji, în clipele când sufletul se înduioșează ; așa se clatină ele pe ramuri.

Prin clătinări ușoare își spun ele ce simt, una celeilalte, prin izbucniri colorate deasupra ramurilor își vădesc ființa, prin umbra prin care și-o coboară și și-o măresc pe drumuri, cu mersul soarelui se apropie și se ajung una pe alta.

O întâlnire mută în capătul unei răscruci, de unde pornesc cărările infinitului, o apropiere catifelată de umbre ce se sărută, două lumini ce coboară de pe înaltul unui ram ca să facă o leacă de întunec în luminișul unui drum.

Împrejurul lor, ca să-și spuie splendorile, ca să-și arate bogățiile, ca să-și slăvească aparențele ori micimile, toate vorbesc. Elocvența miresmelor, oratoria parfumurilor, demagogia mirosurilor umplu aerul. Fiecare își scutură parfumata ei rochie, fiecare cheamă, fiecare plînge un strop mirositor de rouă, fiecare își anunță nașterea, iubirea sau moartea, ca să ne înduioșeze sufletul.

Gherghina singură tace. Marmoreană și rece, disprețuitoare pentru gălăgioasa durere, naște, iubește și moare, fără a spune nimănui nimic.

Un zbor de petale ce le aduce vîntul a fost viața ei, un punct colorat care mai nălucește în spațiu o clipă, rumenind încă locul unde a stat, o umbră dispărută pe un luminiș de drum.

Ținîndu-și funerara urnă în brațe, în care sufletul ei tace și după moarte, în alaiul atîtor fantome ce se îndreaptă spre țintirimul florilor ce au murit, pe dînsa nimeni n-o știe, n-o vede, nici n-o presimte...

EMIL GÂRLEANU

(1878—1914)

Ofițerul Emil Gârleanu, născut la Iași, a reținut din viața militară doar motive literare originale și o aversiune fără margini față de gregăr. Părăsește, de altfel, foarte tânăr armata și devine discipol al lui Iorga (redactor la *Semănătorul*, 1905 și *Neamul românesc*, 1906, după ce scosese la Birlad revista literară *Făt-Frumos*, 1904). Ajuns scriitor cunoscut, familiar al cercurilor literare bucureștene, desfășoară o epuizantă activitate jurnalistică. La Craiova, editează revista *Proza* și este director al Teatrului Național. Volumele lui de nuvele survin în cadență regulată: *Bătrînii* (1905), *Cea dintîi durere* (1907), *Într-o noapte de mai* (1908), *Nucul lui Odobac* (1909) sînt cele mai importante. Lumea satului apare la început în culori patriarhale, apoi tot mai întunecată și mai dură, cu surprinderea perfectă a psihologiei țărănești.

Scurte bucăți lirice, uneori veritabile poeme în proză, apar în periodice și în volum mai ales spre sfîrșitul vieții scriitorului (*Din lumea celor care nu cuvîntă*, 1910), dezvăluind o latură surprinzătoare a talentului său: asemenea lui Jules Renard, el umanizează sentimental lumea gîzelor și animalelor, imaginînd un microcosm guvernat de legi umane și concentrîndu-și — în cele mai bune exemple — expresia la maximum.

GÎNDACELUL

Cum venise pe lume, nici el nu-și dădea seama. S-a trezit ca dintr-un somn și parcă era de cînd pămîntul. Nu simțise nici durere, nici bucurie. Și mult își muncise gîndul : cum răsărise, și-al cui era ? Mic cît un fir de linte, mișca piciorușele fragede și ocolea, pe de margini, frunzișoara care-l adăpostise. Într-o zi încercă o pornire launtrică : ieși de supt umbra răcoroasă și dădu buzna afară, în ploaia de lumină. Atunci rămase pe loc, orbit de atîta strălucire. Încetul cu încetul îi veni inima la loc și îndrăzni : deschise ochisorii mai mult, mai tare, mai mari, îi deschise în sfîrșit bine-bine și privi în sus. Se făcuse parcă mai mititel decît fusese. Cu cîtă strălucire, ce adînc și albastru se dezvelea cerul ! Și ce minune ! cu ochisorii lui mărunți, cît niște fire de colb, îl cuprindea întreg. Și ce întunecime, cîte umezeală supt frunzișoara lui. Ce căutase dînsul acolo ? Iar din mijlocul tăriei albastre, un bulgăre de aur aprins arunca văpăi.

Tresări. Era el altul ? Piciorușele nu mai erau ale lui de scînteiau așa ? Și mai era îmbrăcat în aur ! Căci și trupușorul lui, pe care și-l vedea pentru întîia oară, scînteia. Nu cumva era o fărămiță căzută de acolo, de sus, o fărămiță de lumină închegată rătăcită pe pămînt ? Și, ca o adevărire, pe țărîna neagră trupul arunca o lumină dulce. Ce se mai întreba ! Fără îndoială, de acolo căzuse, acolo trebuia să se întoarcă. Dar ce depărtare ! Și cum să ajungă ? Privi în sus ; și atunci, deasupra căpușorului, zări lugerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din vîrf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele.

În mîntea lui își înjgheabă planul. Să se suie pe luger în sus, să meargă, să meargă și să meargă pînă în vîrf ; și de acolo, la bulgărul de aur, din care credea că se desfăcuse : o săritură, — sau o vedea el ce-o face.

Atunci se mișcă din nou și, după ce trecu peste un grăunte de piatră cît un munte și scoborî dincolo, se trezi la rădăcina crinului. Se odihni o clipă, apoi la drum, băietele ! Mai întîi se rostogoli de pe tulpina lucie de cîteva ori în țărînă. Văzînd asta, se ridică pe piciorușele de dinapoi și, fără să știe pentru ce, cu cele dinainte își făcu, moșnegește, cruce. Pe urmă încercă din nou și văzu că poate. Luciu i se păruse lugerul crinului, și cînd colo avea atîtea adîncituri, atîtea ridicături : văi, dealuri. Dar ce mireasmă se revărsa de sus !...

Și-a mers voinicul, a mers. Mult să fi mers. Se uită în jos și-l prinse amețea. Privi în sus și se cutremură. Ce, nu făcuse nici un sfert din sfertul drumului ! Puterile îl cam slăbiseră, dar nu se lăsa. Încă vreo cîțiva pași, și ici, deasupra, parcă se intruchipa o frunzișoară lătăreață, ca o prispă. Acolo o să se odihnească. Și iar purcese la drum ; și umblă, și umblă, băietele ; și de-abia ajunse. Iar cînd a poposit, ud de sudoare, că părea o picătură de rouă, bulgărele de aur scăpătase de amiază. Și voinicul privi iar în sus. Privea în sus și nu-și credea ochilor : zile, săptămîni, luni avea de umblat. Și cît era de hotărît și de vînjos drumețul, nu-și putu opri un oftat :

— Uf ! că mult mai am de suit, Doamne !

(1909)

CÎNTĂREȚUL

E de neam ! Între toate lighioanele lumii, gîndește el, nu era alta care să aibă strămoși mai aleși și mai de viță. Pămîntul era o nimica toată, un boț de humă ce orbecăia fără de nici un căpătîi prin văzduh, cînd neamul lor grie-

resc își ridica osanale lui însuși, supt frunzele uriașe din cari astăzi nici măcar urme n-au rămas. Ei biruiseră vremea, dănuiau stăpini în lung și-n lat, ca și pe atunci. Chiar un străbunic al lui, cu mii de ani înainte, fusese cîntăreț în cuptorul brutăriei lui Por-împărat. Și astea nu erau vorbe de ici, de colo, ci le povesteau bătrînii în toate mințile lor, și ei, firește, de la alți bătrîni pricepuți le auziseră. Căci doar așa rămîn poveștile pe lume.

Toate gîndurile acestea năvăliseră grierului în cap într-o seară, cînd nu putea ațipi din pricina unei privighetori care-i împuiase capul cu cîntecele ei, de sus, din copacul supt care dînsul se odihnea. „Mă rog, n-aș putea-o vedea și eu pe dihania asta ? Ce neam așa de obraznic să fie !“ se întreba grierul. Și cum numai de întreat se putea întreba singur, ca să afle și-un răspuns, își puse în minte să iscodească pe o lăcustă, deși numai la gîndul că avea să vorbească unei obrăznicături care îndrăznise să se întrecă din sărit cu el îl apucau furiile. O căută totuși și n-o găsi. „Firește, gîndi grierul, lăcustă și să stea acasă, dracul a mai văzut ? !“. Și cum luna se ascunsese într-un nor, rugă pe un licurici să-i lumineze calea. Și, așa, se întoarse.

Toată nopticica nu închise ochii. Privighetoarea își făcuse de cap. Îl mai mîngîie însă pe grier iubirea și laudele pe care o mulțime de *vaca-Domnului* — gingăniile cele roșii stropite cu negru — i-o arătau. Lasă că-l căinau că nu putuse dormi, dar din semnele lor grierul înțelese că și ele erau mirate de îndrăzneala unei paseri venetice care turbura liniștea băștinășilor de neam. Grierului i se umfla inima în piept de mîndrie și, în zori de zi, li se închină cu plecăciune, poftindu-le în juru-i, să-l asculte. Și, cu toată oboseala, grierul le cîntă, în cinstea lor, un imn al dimineții. Iar vacile-Domnului îl rugau să nu mai contenească, fiindcă ele altceva n-aveau de făcut decît să-l asculte.

Și le-a cîntat grierul pînă ce soarele s-a ridicat de cîteva suliți pe cer. Iar încălzindu-se grozav, cîntărețul se rugă de iertare, să ațipească puțin. Și se adăposti sub frunza unei rochița-rîndunicii. Iar vacile-Domnului se sfătuiră, se ridicară pe firicelele de iarbă dimprejurul culcușului cînstitului cîntăreț și, legănîndu-se ușor, începură să-i facă vînt, să doarmă în răcoare, cum se și cuvenea unui mîndru crai ce era.

(1910)

MAI SUS !

S-a trezit ciocîrlia în chemarea prepeliței : „Pitpalac !“

Cerul abia se rumenise ; picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare ; luceafărul tot făcea din ochi pămîntului.

Dar peste puțin deodată adîncul scăpără. Cea dintîi rază străpunse văzduhul și se topi în ochiul ciocîrliei. Niciodată darul acesta, trimis de către soare, nu umpluse sufletul paserei de o mai mare fericire. Căci și fericirea nu-și alege totdeauna clipa nimerită în care să-și verse prinosul.

Scuturîndu-și penele, un tril de mulțumire izvorî din gura ciocîrliei. Apoi se dezlipi de țărîină, și, pîlpîind din aripi, se înălță.

Aerul parcă se rumenise. Oglinda cerului poleia pămîntul. Încă o bătaie de aripi.

Mai sus !

Slab de tot i se părea ciocîrliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii ; plutind pe ele, dete dru-

mul ciripitului ei gîdilitor ca al unei grindine de măr-găritare.

Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cîntecul ei, paserea îi spunea că vine. Încă o lovire de aripi, și-ncă una.

Mai sus !

Îmbătată, paserea se asculta singură ; pentru ea și pentru soare cînta.

I se părea că tremurările cîntecului ei umpleau bolta cerului. Vroia să se simtă singură, dezlipită de țărîna pămîntului, ea și raza, în singurătatea amețitoare a înălțimilor...

Își avîntă din ce în ce cîntecul ; își încordează mai tare puterile. Dar trupul greu parcă-i înlănțuie glasul, i-l ține închis ca într-o colivie. Ar vrea să se simtă dezrobîtă, ușoară ca aerul, străvezie ca el.

Mai sus ! mai sus !

Și trupul mereu o trage înapoi către pămînt, și raza mereu o cheamă către înălțimi.

Într-un avînt își pune cea din urmă putere și, deodată, se simte, în sfîrșit, slobodă, desfăcută de greutatea netrebnică a cărnii.

Și-n vreme ce, smulgîndu-se, nebun de fericire, glasul se-nalță singur, tremurător și dumnezeiesc de dulce, în înalt, trupul cade ca un bulgăre de țărînă spre pămînt.

(1910)

FILOZOFUL

E mare, negru ca întunericul ; numai vîrful labelor sînt albe, ca și cînd lumina zilei i le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu frunța puternică, mare, ochii verzi înfloresc

noaptea ca două scînteii. E cel mai frumos motan al tîrgului. Dar de frumuseţea lui nu-şi dă seama, — de bărbăţia lui însă, da ; pentru aceea, în ceasuri de veghere, cînd i se pare că-şi zăreşte chipul în talerul lunii, şi-şi vede înfăţişarea bărbătească, simte un fior ce-i străbate prin spată şi-l ondulează, de mîndrie, pînă-n vîrfurile cozii. Trăieşte singur. Ziua stă ascuns cum poate şi unde poate. Ziua doarme : numai cînd soseşte ceasul prînzului, care îi vine singur în labă, se trezeşte, morocănos.

Căci mîncarea nu l-a ispitit niciodată. Să bei şi să înghiţi aer cînd ţi-e sete de înălţimi ameţitoare, aceasta e adevărata hrană, dar aceasta-i o taină pe care numai el o ştie. Cînd ziua fuge din faţa nopţii, el porneşte ; atotstăpînitor, păşeşte măreţ, peste acoperemintele întregului tîrg. Se plimbă de la un capăt la altul al mahalalelor, căci n-are dragoste deosebită pentru nici un colţ. De-aici ca şi de-acolo firea lui îndeamnă mereu aiurea.

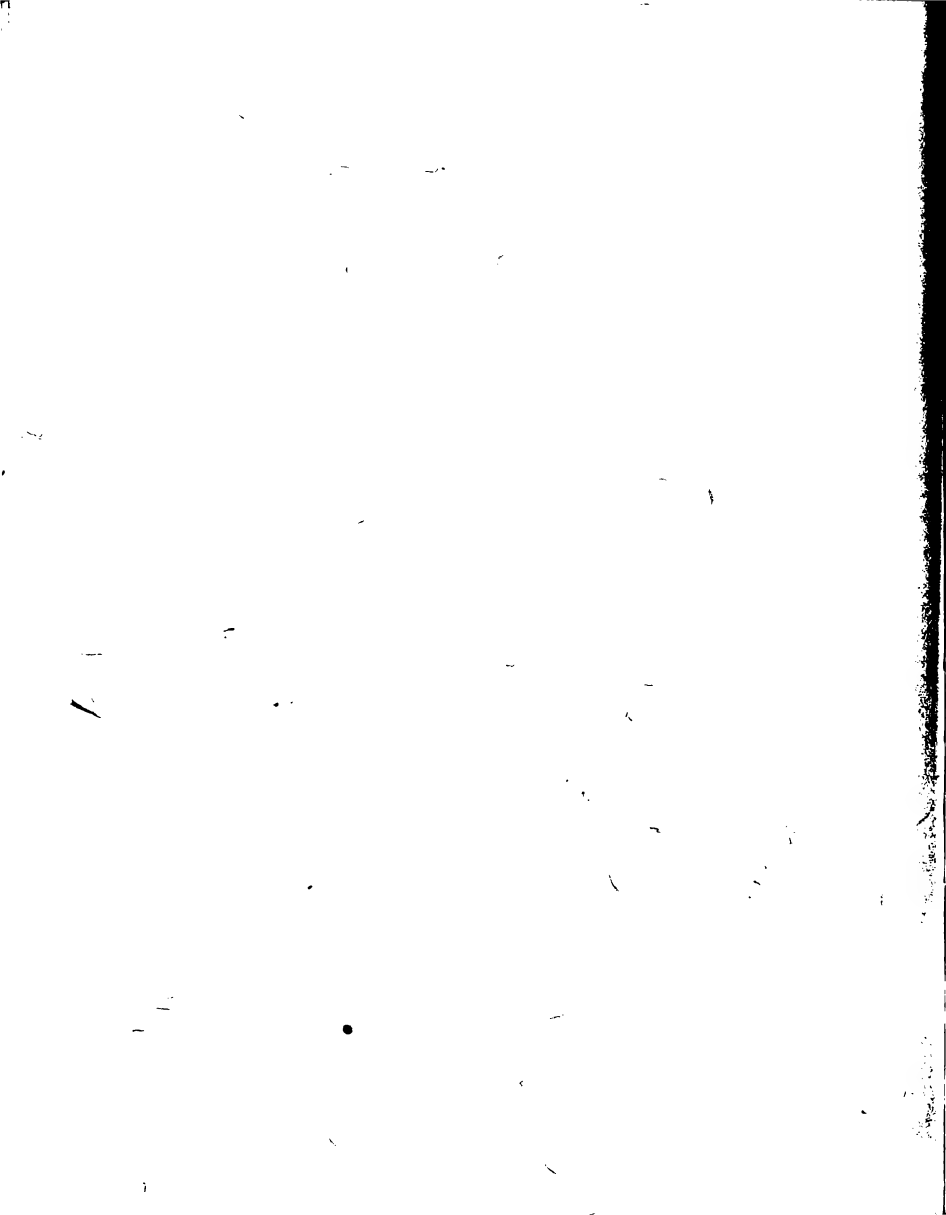
În sufletul lui nu tresare nimic, decît în cele cîteva zile cînd dragostea îl chinuieşte. Căci dragostea e pentru toţi acelaşi veşnic chin. Şi niciodată nu se simte mai fericit decît după nopţile aceste de zbucium, cînd, liniştit, gîndeşte la ele cu deznădăjduit.

Numai farmecul nopţii îl îmbată. Cînd tîrgul se cufundă-n tăcere de moarte, el veghează, de sus, de pe streasina vreunei case. Şi priveşte. A văzut multe : întîlniri ferite, în colţuri de grădini ; rugăminţi duioase, de după fereşti deschise ; îmbrăţişări pătimaşe, în unghere de ziduri ; despărţiri sfîşietoare, în praguri de uşi. O întreagă ţesătură de patimi, ca şi sus, în lumea acoperişurilor, cu deosebirea că jos firul patimilor se torcea mereu, fără de nici un răstimp. Şi-n schimb liniştea cerului cum îl minuna ! Nici un frămînt, nici un zbucium ! cunoştea cerul şi-l citea ca pe o carte. Ştia cînd răsare luceafărul ; cînd pornea la drum carul mare ! cînd îşi încorda strunele lira ; cînd îşi aduna puii cloşca. Era un astronom. Şi de sus, de unde sta, i se părea cîteodată că şi el făcea parte din lumea

aceea, că-mprejurul lui se-nvîrtesc toate, prietenoase, înțelepte, tăcute ca și el. Și era fericit. Singura ființă fericită ! Iar cînd zorii mijeau și cînd, liniștit, urca acoperă-mîntul să se strecoare iarăși în noaptea vreunui pod, gîndea, mulțumit, că n-are nici o îndatorire către nimeni, cum nimeni n-avea către el. Și cugeta : „Fericirea e să nu fii al nimănui, nimeni să nu fie al tău, — să trăiești singur, tu, și cerul deasupra.“

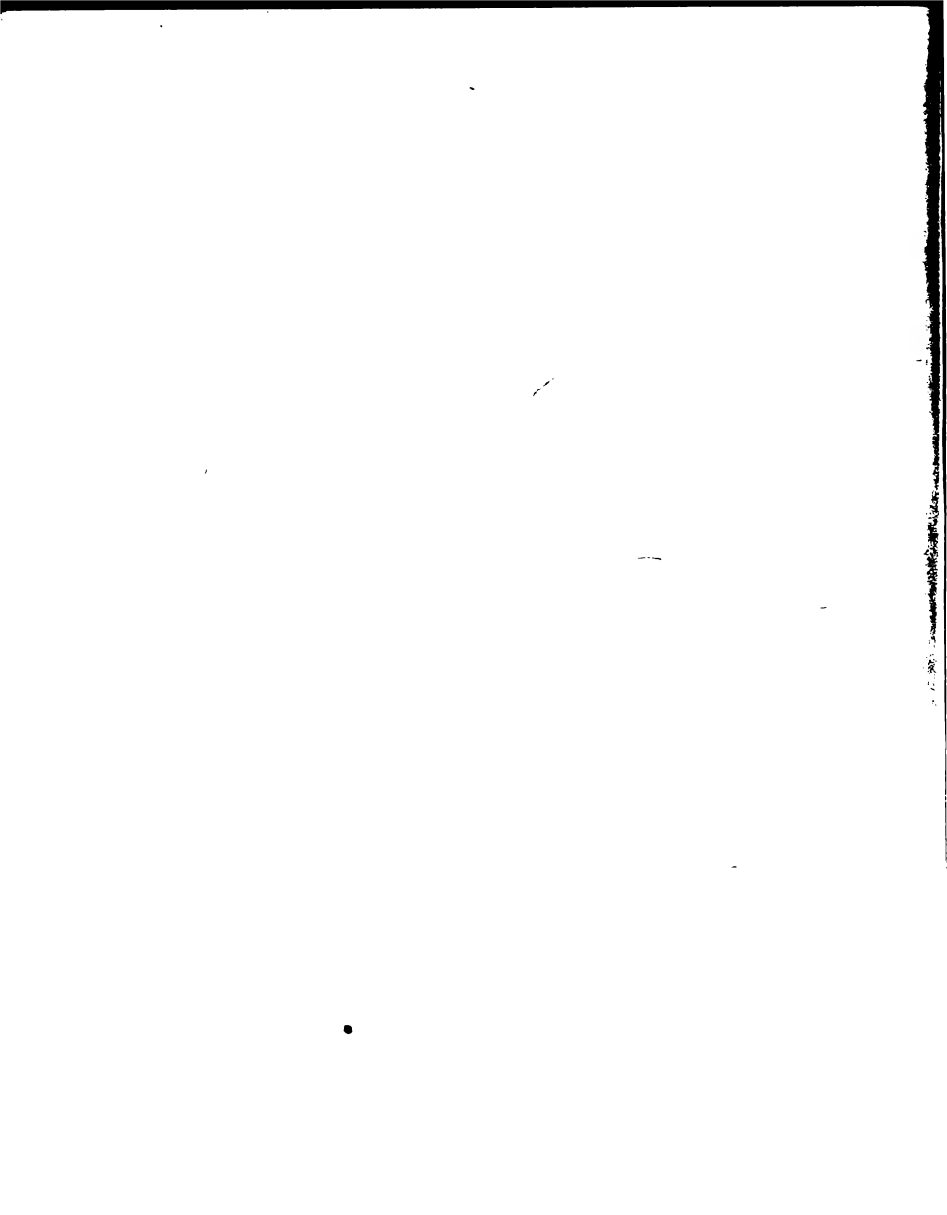
(1910)

Partea a III-a

DE LA POST-SIMBOLISM LA MODERNISM

AL. T. STAMATIAD

(1885—1956)

Născut la București, unde urmează Facultatea de litere, poetul este cel mai tipic produs al cenaclului macedonskian : debutează în 1905 sub aripa maestrului, dar se va lega apoi de revista *Convorbiri critice* a lui Mihail Dragomirescu. Profesor de liceu la Arad și la București ; la Arad, după război, reia stilul macedonskian de existență (editează, în 1925, revista *Salonul literar*) și se impune în mediile literare printr-o refacere — nelipsită de cabotinism — a modelului tutelar. Poemele sale, ce s-au bucurat de un succes exagerat în timpul vieții autorului, sînt străbătute de unica obsesie a Artei (cu majusculă) și apar astăzi construite după o armonie post-simbolistă destul de facilă (*Din trîmbițe de aur*, 1910 ; *Mărgăritare negre*, 1918 ; *Pe drumul Damascului*, 1923 ; *Peisagii sentimentale*, 1936). Traducător inspirat din Baudelaire, Wilde, Omar Khayam.

Poemele în proză cuprinse în *Cetatea cu porțile închise* (1921), apărute în reviste în anii precedenți, aparțin speciei prin sistemul repetițiilor sintactice și prin cadența frazei, dar ajung la limita apologului prin conceptualismul exagerat și anecdotică naivă. De altfel, poetul însuși le-a numit „parabole”.

GRĂDINARUL

Era odată un grădinar.

Și grădinarul era tânăr cum nici un grădinar n-a fost vreodată mai tânăr, și grădinarul era frumos cum nici un grădinar n-a fost vreodată mai frumos.

Și grădina era frumoasă cum nimeni n-ar fi visat-o mai frumoasă.

Și grădinarul își îngrijea grădina cu-atita dragoste, cum nici un grădinar nu și-a-ngrijit grădina cu mai multă dragoste.

Și fiecare floare el o semănase și fiecare floare crescuse sub mîngîierile lui. Și toate florile îl cunoșteau pe grădinar și grădinarul le cunoștea pe toate.

Și fiecare arbor el îl sădise și fiecare arbor crescuse sub mîngîierile privirilor lui. Și toți arborii îl cunoșteau pe grădinar și grădinarul îi cunoștea pe toți.

Și seri de-a rîndul luceafărul, răsărind, îl găsea vișător pe-aceeași bancă și dimineți de-a rîndul luceafărul, apunînd, îl lăsa vișător pe-aceeași bancă.

Și toate fericirile și toate nefericirile acestei lumi el nu le cunoștea și grădinarul era fericit cum niciodată, în lumea asta, un grădinar n-a fost mai fericit.

Și de la un timp fericirea, fiind aceeași, era nefericire.

Și-ntr-o zi grădinarul s-a rugat lui Dumnezeu : „Dă, Doamne, s-adie vîntul ca tulpina florilor să crească și mai mlădioasă ; dă, Doamne, s-adie vîntul ca ramurile arborilor să fie și mai mlădioase. Dă, Doamne, să picure ploaia ca florile să fie sărutate de mîrgăritare ; dă, Doamne, să picure ploaia ca ramurile arborilor să fie ramuri de mîrgăritare“.

Și Dumnezeu l-a ascultat și grădinarul era fericit cum niciodată, în lumea asta, un grădinar n-a fost mai fericit.

Și de la un timp fericirea, fiind aceeași, era nefericire.

Și-ntr-o zi grădinarul s-a rugat lui Dumnezeu : „Dă, Doamne, să bată vîntul ca florile, mîngîiate de răcoare, să pară și mai frumoase ; dă, Doamne, să bată vîntul ca ramurile arborilor să fie și mai frumoase. Dă, Doamne, să plouă ca florile să-nflorească fără durere ; dă, Doamne, să plouă ca arborii să crească fără durere“.

Și Dumnezeu l-a ascultat și-ntreaga grădină rîdea de fericire. Și toate pasărilor chemate de fericire au cîntat așa de frumos cum niciodată, în nici o grădină, n-au cîntat pasărilor așa de frumos.

Și grădinarul era fericit cum niciodată, în lumea asta, un grădinar n-a fost mai fericit.

Și de la un timp fericirea, fiind aceeași, era nefericire.

Și-ntr-o zi grădinarul s-a rugat lui Dumnezeu : „Dă, Doamne, să bată vîntul și mai tare, să plouă și mai tare, ca florile să-nflorească într-o clipă, să-nflorească și mai frumoase. Dă, Doamne, să bată vîntul și mai tare, ca arborii să rodească și să crească și mai puternici“.

Și Dumnezeu l-a ascultat și florile au înflorit într-o clipă, au înflorit atît de frumoase, încît păreau de aur și de argint.

Și Dumnezeu l-a ascultat și arborii au rodit, au rodit poame de aur și de argint și-au crescut atît de puternici încît au atins pînza cerului.

Și-ntreaga grădină plîngea de-atîta fericire, și toate pasărilor, cele mai frumoase pasări, cu pene de aur și de argint, răpite de-atîta fericire, au cîntat așa de frumos că părea cîntecul lor de aur și de argint.

Și grădinarul era fericit cum niciodată, în lumea asta, un grădinar n-a fost mai fericit.

Și de la un timp fericirea, fiind aceeași, era nefericire.

Și-ntr-o zi grădinarul s-a rugat lui Dumnezeu : „Doamne Dumnezeu, tu care ai făcut într-o clipă cerul și pămîntul ; tu care stăpînești oamenii și toate viețuitoarele, tu care stăpînești munții, mările și pădurile ; tu care într-o clipă poți să nimicești tot ce-ai făcut și tot ce stă-

pinești — fă să bată vîntul, să bată vîntul și mai tare ; fă să plouă, să plouă și mai tare, căci sunt nefericit, atît de nefericit cum niciodată în lumea asta un grădinar n-a fost mai nefericit, și numai tu, Doamne Dumnezeule, poți să mă faci fericit“.

Și Dumnezeu a făcut să bată vîntul și vîntul s-a schimbat în furtună și furtuna în uragan și uraganul a sfărîmat întreaga grădină.

Și Dumnezeu a făcut să plouă, și ploaia s-a schimbat în torent, și torentul în potop, și potopul a tîrît după el sfărîmăturile.

Și grădinarul a îmbătrînit într-o clipă ca și cum ar fi trăit zece mii de ani, ca și cum ar fi trăit o veșnicie.

Și grădinarul nu și-a pierdut nădejdea, și-ntr-o zi începu să-și înalțe grădina cu aceeași dragoste cu care îngrijise de cea dintîi.

Și fiecare floare pe care o semăna și fiecare floare care-nflorea și fiecare arbor pe care-l sădea și fiecare arbor care creștea îi aminteau florile și arborii din grădina trecută — din cea dintîi grădină.

Și-ntr-o zi grădinarul — sub povara amintirii — a înnebunit.

ADRIAN MANIU

(1891—1968)

În ciuda originii sale ardelenesti, scriitorul — născut la București, absolvent fără urmări al Facultății de drept — s-a afirmat de la început drept simbolist macedonskian, non-conformist clamoros, apoi avangardist. Devenit figură de marcă a boemei bucureștene din preajma primului război mondial, se interesează de pictură, face cronică dramatică. După poemul *Salomeea* (1915), continuă cu poezie epatantă, îmbinînd ironia simbolistă cu incoerența avangardistă. Între 1920—1933, se află la Cluj, editor al *Gîndirii*; poet din ce în ce mai cunoscut (*Lîngă pămînt*, 1924; *Drumul spre stele*, 1930; *Cîntece de dragoste și moarte*, 1935), cultivă un imagism inedit pe care îl alternează cu prozaisme intenționate. Dramaturg de factură expresionistă (*Meșterul*, 1922; *Lupji de aramă*, 1929).

Autorul a debutat cu poeme în proză (*Figurile de ceară*, 1912) și a excelat ca prozator, mai tîrziu, tocmai în această specie: *Din paharul cu otravă*, 1919; *Jupînul care făcea aur*, 1931; *Focurile primăverii și flăcări de toamnă*, 1935. Macabrul și insolitul primului volum se transformă, ulterior, într-un text saturat de imagini, în căutarea obstinată a metaforei. Ecouri îndepărtate din Oscar Wilde sau Jules Laforgue sînt aduse într-un decor autohton stilizat.

APA

Valurile verzi vin în ghirlande.

Simt pleoape galbene de oboseală...

Ochii îmi sunt închiși... s-au afundat tot mai adânc spre creier, ca să poată privi mai bine lumea. Spre a privi mai bine lumea, trebuie să-i fii tot mai departe.

Și sunt departe.

Valurile curg, zbor de păsări verzi. Trupul îmi e afundat în nisipul aprins, în infinit aprins e adâncit soarele.

Cu mîna îmi apăs din ce în ce mai tare ochii, cercuri aurii să se desprindă, în noaptea ce vreau să-mi fac.

Cercuri aurii se desprind și zboară, ca flori ce s-ar naște și s-ar înflutura, rînduri-rînduri, în văzduh. Cercuri aurii se desprind și aleargă, și nu se pot ajunge, fiindcă plutesc pe aceeași apă, în alte timpuri.

Valurile vin, cadentă în șolduri de șopîrlă.

Valurile se lipsesc de zăgazuri cînd se aruncă și de pe ele se sorb cînd pleacă. Au frigul sîrmelor de cobză, cînd zuruiesc sub punți și cînd suspină în trestii.

Valurile. Departe țipă un erete, țipătul lui are sune-tul oaselor pisate, dar nu e asta. Valurile au zumzetul ascuns, cînd trec prin ălbii netede, au gîlgiit limpede, cînd bat țarmuri scobite.

Tremură frigul sîrmelor.

O cobză e ca o floare frîntă de greutatea ei, și e aproape femeia care, deși nu te iubește, te lasă s-o porți în brațe, să o săruți, să te sărute, ca să poți suferi.

O floare frîntă.

Sunt unele atît de grele în frumusețea lor, încît tul-pina e împovărată de durere, înainte ca rodul să le fi pătat cu iubire.

Ce floare e apa ?

În cotituri leneșe îi ghicești umărul, în vîltori rotunde bănuiești sinii, în undirea valului îi simți înfiorarea pîntecului ei flămînd care cere încăpățînat și răgușit : om.

Și în nisipul fierbinte îi simți mirosul de iarbă arsă și de pește mort, dar n-o înțelegei.

Valurile trec.

Ochii, pe care i-am apăsât prea mult ca să mă uit departe, dor.

(1912)

TAINA CÎNTECULUI

Erau toți pomii înfloriți, dar pe fereastra casei de țară nu se vedea decît albastrul adînc al nopții din care înaintau spre lumină cei dinții fluturi, cu aripi ninse de argint, cu ochi de rubin.

Fluturii se avîntau spre flacăre, căutînd moarte în lumină.

Poetul gîndea asupra morții luminoase, însă cuvintele nu se învredniceau să urzească un cosciug destul de diafan pentru gînd.

Atunci a încercat să cînte noaptea ; cuvintele însă rămîneau mult în urma simțurilor.

Venea sufletul grădinii pe fereastră, arborii înfloriți trimiteau mireasmă de ceară albă.

Dar scrisul nu putea cuprinde îmbătarea sufletului, și slovele se opreau.

Întîiul fin cosit aducea și el tristețe, în vestejirea prefăcută aromă.

Poetul ar fi vrut să scrie cu miresme și culori. Culori și miruri se prefăceau în cuvinte negre, la fel cu toate cuvintele.

Atunci, undeva, dintr-un pom înflorit ca un buchet mare alb, a început privighetoarea.

Un susur se torcea în fir de apă, tăcea, se legăna cu o rază de stea, trecea, și, dintr-o dată, se spărgea cleștar : se sfărâmasse steaua.

Poetul ar fi vrut să scrie acum numai în cîntec, și se simțea batjocorit de toată frumusețea nopții, de adierea pe care o revărsau cădelnițele florilor, de mierea lunii ce începu să îndulcească peste dealuri, și de cîntecul de argint al pasării.

În gînd, numai în gînd, rosti o rugăciune către cel ce a dat atîtea daruri pomilor, și pasărilor, și nopții. Și întreba pe cel ce toate le-a făcut, de ce nu i-a lăsat și lui darul cel mare : însemnarea frumuseții.

Abia isprăvise rugăciunea, și la fereastră a apărut făptura coșăului ; era numai o umbră neagră, dar nu putea fi altcineva.

Glasul în noapte a spus :

„Luna are să descrească iar“. Și luna a început să coboare în zări.

„Și pomii sunt înfloriți atît de bogat, încît toamna crengile au să se rupă de roadă“. Cîteva albe desfrunziri le aduse o adiere pînă la geamuri.

„Pentru privighetoare e întins un laț sub trandafiri — pasărea asta nu cîntă într-adevăr bine decît într-o colivie, după ce-i spargi ochii, ca să i se pară noaptea fără sfîrșit...”

Cîntecul dispăruse. Zadarnic poetul îl mai căuta, urmă, în văzduh.

„Iar pînă mîine finul trebuie strîns pentru vite, ca să nu vină o ploaie.“

Cosașul s-a îndepărtat, purtînd pe umeri stea cu coadă, unealta, dar înainte, i-a fost grijă să nu cumva să răcească poetul, și a închis pe dinafară obloanele, încît în odaie nu mai pătrundea nici miréasmă, nici cîntec, nici albăstrire.

Numai lumînarea ardea mai clară și un fluture, cu aripele sfișiate de flacără, se tîrîia să își găsească mormînt pe hîrtia unde cîntecul cel mai frumos rămăsese neînceput.

Poetul a gîndit că fluturile alb e un înger mic. A vrut să scrie mai departe, dar înțelesul cuvintelor s-a oprit.

(1930)

FLACĂRA

În adînc de beznă, în preajma unui iatagan de lună, flacăra înaltă juca. Izbucnea din pămînturi bolnave, suia vîrtej fără trup, se risipea în văzduhuri, repezind bice de fulgere peste zări blestемate. Ai fi zis priveliști din iad, sau dintr-o altă planetă, unde singur suflet e focul. Bulgărele unui nor de fum plutea, dogorît în clăbuci de sîdef trandafiriu. Și dintre crînguri negre ai fi așteptat să se tîrască, în locul umbrelor, jivinele, cîte au trăit înaintea facerii.

Flacăra ca o suliță, un paloș, un balaur, sărea din gîtlejul ripelor, pilpiia zbătînd aripă mare și se prăbușea iar în mistuire ca să reia avîntul, vîrsînd cerului sîngele pămîntului, poleind necuprinsul.

Dacă ai fi stat vreodată, în tîrziu de noapte, la gura sobei să cetesti în vilvătăi un vis cu păduri de jar și salamandre, atunci vei înțelege din uriașul fuior cum se adună arătări și gînduri. E căldura din noian de veri care s-a îngîrămădit pe mlaștini scufundate pentru ca, dintr-o dată, lumina veche să ajungă — prin ce taină — rug? E putere pe care omenirea viitoare va ști s-o înlănțuie, s-o îmblinzească în fabrici, sau s-o asmută în războaie? Bogăție de căldură care se preschimbă în lumină speriînd, fără rost și fără gînd, lighioanele din codri ?

Dintr-o asemenea flacăra, dată de fulger sau de văgăună, s-a apropiat cel dintâi om, din nimicitoarea ei taină, furînd propășirile.

Flacăra ! Ce știm despre ea ? Nimic. Numai proorocii ceteau focul.

În fioaroasa frumusețe a înflorit încă o dată pierzanie. Și încă o dată furnicarul omenesc mărunț și slab luptă cu flacăra, vrea să o învingă. Vicleșugul științei slabe se măsoară, la întrecere, cu vitejia focului neînțeleș.

Deocamdată flacăra amenință trufașă, între pămînt și cer, pentru multă vreme, dacă nu o să piară neașteptat cum fără așteptare s-a ivit, deasupra înțelegerii noastre.

(1935)

INCEPUT DE VARĂ

Va trebui să învățăm că e frumos cerul ? Că pe cîmpie semănăturile își leagănă valuri de viață, cu toate florile și toate mierlele ? Iată, în frunze de stejar și în mărăcine vînat, vara a venit, acoperind cu praf drumurile, azvîrlind în frunzișuri brățări.

Dacă nu știi să ațipești la umbra unui zid de biserică, între cruci de lemn și măceș veșted, ascultînd subpămînteanul cosaș, nu ai să înțelegi cît de firesc crește și se desfoaie, în nemărginire, tot rostul traiului nostru. Dacă nu ai băut apă din urciorul care nădușește răcoare, dacă nu te-a plimbat căpița de fin cosit ce suie spre casă trasă de boi care nu se mai văd sub namila încărcăturii, și dacă nu ți-ai tăiat cu sfoara felia de aur a mălaiului ca să-ți stîmperi foamea, cum vrei să înțelegi țara ? Nu știi să

cetești, în norul ce destramă, ploaia sau vremea bună,
după cum se toarce lina cerului, sau se încaieră.

Nu găzduiești la acele palate de cleștar, care sunt în
toți munții călători prin slăvi. Și, când roșul înecă amur-
gul, nu te pregătești pentru vînturile de a doua zi.

Toate frumusețile au pornit pe cîmpuri unde acum și
zările joacă.

Dacă nu ai prins în seară licurici, crezînd că sunt stele,
dacă nu ai știut cu o floare pe buze să cînti, nu știi, nu
cunoști însăși viața.

(1935)

FLĂCĂRI DE TOAMNA

Izbucnesc din humă, suie prin crengi, pornesc pe
frunze dogorîrile soarelui vechi, preschimbate în jar și
metal. Peste munții împăduriți întinde rugina coclirii otră-
vite, cu încrustări de aur.

Sunt în codru copaci care își preschimbă odăjdii în
armuri, se împodobesc în alămuri, alții care aveau șapte
foșnitoare își caută dogoriri de bronz. În lumini se aprind
fanfare, cîntec ochilor.

Sub trunchiuri, covorul frunzișurilor, mozaic moale,
deschide mireasmă de moarte dulce, pînă la dimburile
unde feriga își răsucesce filigran, și sceptru împodobit cu
mărgean a sfredelit înălțare din mormînt, de vestește,
împărătesc belșug, rodul pămîntului. Pilpie străveziu vă-
păi de spirit, florile tîrzii de brîndușă, ca semne jucînd
peste taințe.

Asfințirea frînge în piepturile pădurii sulite.

A mai șovăit prin văzduh tăcerea unui flutur ca frunză putredă cafenie și un filfiitor pământ înaripat, în ceruri subțiate, sitarul. Dar adevăratele frunze s-au preschimbato în pasări de aur prin nuci, în fluturi de soare pe arini, în inimi tremurătoare la perii sălbatici, unde își sîngeră așteptarea ultimul zbor.

N-are să mai răsune decît toporul pădurarilor duduind prăvăliri, pentru închideri ale nevăzutului cosciug, încă o dată îngropînd firea, iar carele, sub încărcătură ascunzînd juncanii, par să pornească singure pe muchia zării, ca un neam de arici în pribegie.

Codrul de aur are să rămîie în stăpînirea zînelor, iscodit de vulpea cu scurteică roșcovană și de veverița alunilor, pînă ce în viscol de argint o să-și arate arțag Mumă-Pădurii, cînd pe toate troienele iepuri își scriu drumul, cu tipare de flori în labe.

Pînă atunci, toamna se prelungește toarsă în fire de funigiei. Flăcările, în care asfințește vremea, o mistuiesc domol. Încă o dată, cu vestiri îngerești, se deschid de a doua oară pîlpîind albe în toamnă, înfloriri de arbori, pe care primăvara nu i-a îndestulat. Și, în singurătăți, parcă un obraz alipit de vioară, lasă, peste doinire, să alunece o lacrimă.

Pe urmă totul se stinge.

(1935)

ÎN VIE

În dealul unde și-a oprit clămpănitul tocălia menită să alunge grauri, așa cum strigoi, în trențe umplute cu paie, vor să fie de spaimă, momii, acolo, lîngă șirul de nuci întunecați, a început acum pîrguirea și lumini noi de sma-

rald, chilibar, topaz roșcovan și almandin, scînteiază sub frunzele ce au fost văruiate cu azur de aramă. -

În amiaza fierbinte, răza soarelui se coace dulce, pentru anii tîrzii, cînd, din racla de stejar a butoaielor, în adîncirea liniștită a hrubelor, o să se schimbe în tărie îmbălsămată, legînd joc de flăcări și viață. Acum, sub umbra butucului veghind, dintre coarde, atîrnă pe făptura vrejului șiraguri de sîni, ciorchinii străvezii, încărcăți de toate mustirile trase din piatră și văzduh, prăfuite în zi cu umbra unei lumini de lună, ca un cleștar pe care îl brumează frigul lăuntric. La cîțiva pași, în bălării ruginite, doarme iepurele, tresăltînd în somn cu ochii deschiși, ascultînd, dintr-o rină, cu o ureche spre freamătul porumbiștei îndepărtate, și cu alta spre finețe, larma copoilor din satul de sub salcîmi.

O viespe, în vergi galbene și negre, zvîcnește întinzîndu-și inelele, oprită din zbor să deslușească mierea unui bob putred.

Dintr-un bîzîit tors mai subțire decît păienjenișul care și-a întins în pentagoane lațuri, se leagă o neclintire între văzduhuri și bulgării de pămînt. Numai frunzele viței, urnindu-se nevăzute — mîini verzi cu palme străpunse — ocrotesc, în soare și răcoare, rodul. Așa trece veșnicia în preajmă, nelăsînd decît urma unui drum mai senin, sus, în cerul ce se topește nesfîrșit.

Cine a izbit un bolovan în pieptul sperietoarei, cînd din haina împăiată, din chiar locul unde noi purtăm inima, a țîșnit o pasăre repezindu-se în slăvi pînă nu s-a mai văzut ?

Am stat așteptînd iar viețuita ei întoarcere. Atunci a început să pornească și tocălia, bătînd ca un deget uscat, în văzduhuri de toamnă...

(1935)

I. M. RAȘCU

(1890—1971)

Francez după mamă, născut la Iași, în familia unui profesor, a urmat liceul și Facultatea de litere în orașul natal. Datorează mult cercului literar de la *Vieța nouă*. Conduce revista de orientare simbolistă *Versuri și proză* (1911), călătorește de mai multe ori în patria mamei sale, unde face chiar studii sistematice (1925—1929). Profesor de liceu în diverse orașe, se ilustrează la Focșani (unde întemeiază societatea „Gr. Alexandrescu”) și la București (unde editează, în 1930, revista *Îndreptar*). O adâncă melancolie livrescă, dintre cele mai subtile (ecouri nete din Samain, Maeterlinck, Rodenbach), face poezia acestui introvertit aproape maladiv. Volumele importante de versuri ce se succed explorează filonul găsit în tinerețe: *Sub cupole de vis*, 1913; *Orașele dezamăgite*, 1914; *Neliniști*, 1927; *Renunțările luminoase*, 1939. Autorul a fost și un istoric literar extrem de avizat (*32 opere din literatura română*, 1933; *Eminescu și Alecsandri*, 1938; *Convingeri literare*, 1937).

Poeemele în proză publicate în volumul *Vibrări* (1935), dar scrise cu mult înainte, atestă nu numai prezența decorului sau a motivelor simboliste, ci și capacitatea autorului de a construi o meditație existențială ce trece de simbolism.

IMAGINI

Ah, țipătul ciorilor în diminețile aromatice de april !
Ah, strigăte evocatoare de vremuri veșted colorate !

Ciori... ciori...

Le văd cum zboară în cîrduři funebre, în spirale de
doliu, cu aripile destinse (aeroplanе minuscule), planează
în spațiu, despicînd aerul cu ciocuri bronzate, se suie, se
coboară... și țipă...

Ah, țipătul ciorilor în diminețile aromatice de april !

Au găsit o colibă neagră, pe un deal...

Natura pare un peisaj evocat de Rollinat...

Coliba are o fereastră fără geam...

Și cîrîind sălbatec, ciorile intră una după alta, ca gloan-
țele trimise de o carabină nevăzută, pe gaura deschisă și
neagră... neagră...

Au dispărut.

Un cucuș cîntă departe, într-o curte...

Un cal nechează...

Umbră...

Și priveam prin geamurile coridorului trist...

Implinisem oare trei ani ?

(1912)

POEMA UNEI CLIPE

Ce dureros mă urmăresc siluetele mirate, zărite în staționările vertiginos de scurte ale călătoriilor !

Trenul revoltat mă țirîie prin albiile de munți și pe lîngă torente de ape anonime.

Atenția nu mi se poate fixa decît pe *ensemble*-uri de peisaje... În adevăr, prea mare viteză și-a luat mașina ! Ai zice că vrea să se strecoare nevăzută pe șini... În compartiment se povestește că un bătrîn a fost tăiat la cantonul din urmă... Acum înțeleg... Mașina a făptuit o crimă și ar vrea să se sustragă de urmărirea autorităților... Dar lucrul e cu neputință, cînd calea ți-e indicată mefistofelic de șerpuirile șinelor cernite... Gara, ca un sever agent al Siguranței, îi oprește mersul cu un gest sonor... Judecata e scurtă... Inculpata, strangulată de emoție, suflă în ritmuri dureroase. E condamnată pe viață, să alerge veșnic (ca un nou Ahasverus) pe drumuri enigmatice...

Dar în spațiul sacadat al acestei opriri, în fața gării ascunse sub brațele albe ale munților tirolezi, caut să-mi recreez privirile de contemplarea filmului cinematografic, lung de zeci de mii de metri. E desigur destul de plictisitor să nu poți zări atîta vreme lucruri imobile sau elemente aparte, ci numai tipuri reprezentative... Urmărești un copac și știi foarte bine că el nu există în realitate și că e numai rezultanta vizuală a sutelor de copaci ce-ți trec pe dinainte... Și tot astfel cu o casă...

Acum însă pot liniștit să-mi sprijin privirile de obiectele ce le zăresc în față-mi...

E dimineață...

Răcoare...

Se simte prin apropiere existența unui lac... Stindardul tăcerii filfîie în văzduh.

Nimeni...

Mă simt un intrus în mijlocul acestor peisaje pe care nu le-am mai văzut și care cine știe când mi se vor mai oglindi în priviri...

Și pentru ce oare mi-e dat să contemp lu de aproape muntele *acesta*, cu creștături abrupte și nu altul ? Pentru ce lumina a izvorât acum din geana zărilor, când am ajuns tocmai în dreptul acestui munte, al acestei gări și mai cu seamă al acestei case cu obloanele verzi, care se deschid brusc și în pervazul căreia apare mirată o femeie în vîrstă, cu un copil în brațe ?

De ce nu mi-a fost dat să fixez cîteva clipe de aproape muntele celălalt, ce a rămas acolo în urmă, al cărui trup înnegurat îl zăresc zvîrcolindu-se în băi de ceață diafană, și care era ascuns în întunerec când am trecut pe lîngă dînsul ?

Și oare n-or fi și la poalele lui o gară mică și o casă cu obloanele verzi, ce s-ar fi deschis brusc, lăsînd ca în pervaz să apară o femeie în vîrstă, cu un copil în brațe ? Copilul plînge monoton... Femeia îl dezmiardă, îl sărută și-i pune o bonetă roșie pe cap... Apoi îi arată indiferență trenul... Copilul tace... Femeia are o bluză albastră cu nasturi negri... iar în cap un pieptene mare, de os ; o şuviță de păr îi cade pe frunte. Figura i-o încadrează semi-obscuritatea unei încăperi burgheze. Două tablouri mari deasupra patului... În dreapta, o panoplie... Și fixă, ca o statuie, femeia privește trenul... Un fluierat... Plecăm... Copilul scoate boneta și, în semn de adio, o flutură în aer, zîmbindu-mi... Femeia, urmărindu-i gesturile, rîde : un rîs blajin, de ființă necăjită...

Străin, venit de pe plaiuri îndepărtate, oprit întîmplător, o clipă, în fața unei gări și a unei case, mi-a fost dat să smulg (cu ce drept ?) o părticică din epopeea unei vieți și să o duc cu mine, departe... Și ce forțe comune și necunoscute au făcut să-mi întîlnesc privirile cu o oare-

care ființă umană, acum, în această dimineață sură de august, la ora 6 și 10 minute ? Și de ce numaidecît cu *această* femeie necăjită, ce ținea în brațe un copil alintat ? Și pentru ce nu voi mai revedea *niciodată* silueta ei mirată și nici boneta roșie a copilului ?

: : : : : : : : : : : : : :

Misterul extrem de banal al lucrurilor omenești mă revoltă...

(1913)

SFÎRȘIT DE VEAC

„Partir c'est mourir un peu“...

A te întoarce însă e citeodată mai mult decît a muri...

A te întoarce acasă, pe înserate, după plimbări lungi și fără de țel...

A te întoarce, copil, în case cu odăile pustii și cu grădini de cimitire...

A te întoarce parcă, din lume, în nemărginire, avînd atitudinea deznădăjduită a grupului din „Monumentul morților“...

Astfel mă întorceam, în nenumărate seri de vară, la sfîrșitul veacului trecut, spre casa părintească de la marginea orașului. Reveneam, în tovărășia familiei, — pe străzi cu zgomotele potolite și cu trotuarele pustii, lăsînd tot mai în urmă grădina publică, pe ale cărei alei alergasem mașinalicește după cercuri colorate. În pridvoare, becuri electrice aprinse păreau potire de crin atîrnînd

greoi pe tulpină. Și treceam pe sub cerdacuri joase, de lemn, din care bătrîne cu horbotă neagră pe cap și cu minile încrucișate pe pîntece rosteau, domol, cuvinte neînțelese pentru mine. Mama saluta uneori aceste figuri neexpresive, de ceară și se oprea în preajma lor să schimbe cu ele cîteva vorbe franțuzești. Și azi îmi răsună în urechi „graseiarea“ pitorească a bătrînelor...

Și apoi iar porneam mai departe...

Tîram după mine cercul obosit și îndărătnic, cum aș fi tîrît o vită de coarne. Loveam ușor în trecere burlanele ruginite, cu bățul pe care-l purtăm, ca să toace ritmic, de-a-curmezișul gardurilor. Și gardurile răsunau uscat, ca oasele. Lăsam în urmă biserici vrăjite, sergenți adormiți pe scăunașe, hanuri patriarhale și la o cotitură apărea în zări panorama de lumini sclipitoare ale cartierelor marginase. Ne coboram spre casa noastră, larg îmbrățișată de o curte uriașă. După ce gustam în silă din mîncare, ne pierdeam prin boschetele grădinei. Se lăsa liniște din ce în ce mai apăsătoare, mai nimicitoare pentru simțuri. În balconul nostru, părinții vorbeau tot atît de domol și de neînțeles, ca și bătrînele în al lor. Noi rămîneam vrăjiți și împrăștiați pe bănci, pe iarbă, pe scări de ciment, ascultînd glasul stelelor și adulmecînd mireasma întunecului.

Nu îndrăzneam să rostim o vorbă, ca să nu spargem liniștea și să ne cadă cioburile ei pe creștete...

Așteptam... așteptam... deși nu știam ce. Așteptam probabil ca vremea să ne apese mai puțin și totuși să ne zdruncine mai mult. Ne omora monotonia aceluia sfîrșit de veac de liniște stăruitoare și de „neutralitate definitivă“. Vacanțele cele mari erau nesfîrșite. Uitasem aproape cînd isprăvisem clasa trecută. În lumea largă nu se petrecea atunci nimic nou și zguduitor, care să ajungă pînă la auzul nostru. Am impresia că gazetele inventau multe lucruri, ca să umple acele enorme patru pagini, în care nu zăream, în afară de titlu, o singură literă compactă. Li-

niștea îmbrobodea pământul bolnav, care încet, încet, adormea, rotindu-se parcă mai domol, ca în vis, și mișcându-se greoi în spațiu. De aceea se vede că vara nu mai avea sfârșit. Cred că dacă ar fi privit cineva pe atunci globul nostru de pe altă planetă, l-ar fi văzut spălăcit și fără relief, întocmai ca pe o monedă uzată. În vremea aceea lumea întreagă părea plictisită; — „boala veacului“, a veacului în agonie, bîntuia crîncen. Oamenii căscau pe străzi și mergeau parcă tîrîndu-se. La „grădină“ se plimbau aiuriți, printre copaci de cărbune, și ascultau marșurile funebre ale fanfarei din chioșcuri. Pe terasele de cofetării, încunjurate cu oleandri în floare, clienți consumau înghețată, cu gesturi solemne, parcă ar fi înghițit narcotice. Și în timpul acesta doar copitele cailor tropăiau limpede pe asfaltul stropit. Stelele sclipeau deasupra Păcurarilor, dar de la orizonturi le alungau fulgerele vagi, ce păreau că scînteiază pe imensități de ape.

Nici în grădina noastră nu găseam un refugiu din aceste dezolante cadre. Toate senzațiile culese rînd pe rînd în oraș, aici apăreau simultan și săpau mai adînc în suflute de copii.

Frunzele în jurul nostru împietreau pe arbori, ca în decoruri de teatru. Cîinele alb dormea pe iarbă și părea un prosop care ar fi căzut acolo de pe balustrada balconului. Argații se culcaseră trudiți pe prispa bucătăriei. Liniștea și se părea asigurată pentru încă două veacuri, cel puțin...

Și deodată porneau de departe, de peste gîrla murdară din vale, din mahalaua vecină, glasuri răgușite ca de gramofon, glasuri deznădăjduite de tenor, glasuri ce intonau melodii jalnice și fără sens. Vocile acestea se înălțau, ca fumul jertfelor, spre cerul mut, strigînd parcă toată deznădejdea locuitorilor scoarței pămîntești către necunoscutul ce vibra cu raze de stele pe frunțile noastre nefericite.

Un greier pórnea să țîrîie dojenitor într-un pom. Din balcon ni se aruncau pere coapte, pe care le mîncam în neștire, căci aveau gustul fructelor din vis.

Glasurile se ridicau mereu, pe scări de melodii uriașe și apoi scădeau, pentru a se sfîrși într-un cor bărbătesc potolit și tragic.

Tîrziu, un cîne lătra atît de strident, atît de fals, de parcă l-ar fi imitat un copil.

(1923)

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

(1876—1955)

Autoarea socotită de E. Lovinescu drept reprezentanta cea mai autentică a romanului românesc modern s-a născut la Tecuci și a fost descoperită, ca scriitoare, de revista *Viața românească* în 1914. Totuși, ea ajunge „scriitoare profesională” relativ târziu, după primul război mondial, în ambianța cercului literar „Sburătorul”. Aici sînt citite și apreciate superlativ romanele *Fecioarele despletite* (1926), *Concert din muzică de Bach* (1927), *Drumul ascuns* (1933), *Logodnicul* (1935), *Rădăcini* (1938), adică principalele ei realizări epice. Romanul românesc de analiză se maturizează evident abia odată cu opera Hortensiei Papadat-Bengescu : de la cronica mondenă din *La politique* și pînă la ultimele romane, se creează și se dezvoltă una dintre cele mai înalte și mai pure conștiințe romanești de la noi, obsedată de lumea imaginată, fără compromisuri conjuncturale.

Înainte de a închipui universul Halippilor din principalele romane, autoarea a scris proză lirică : *Ape adînci* (1919), *Sfinxul* (1920), *Femeia în fața oglinzii* (1921). Poemul în proză a reprezentat cea dintîi manifestare pur literară a Hortensiei Papadat-Bengescu ; toate marile calități ale romancierii (senzualismul, notarea exactă a amănuntului, lirismul profund) se găsesc deja în aceste fragmente de început. Punctele nodale ale marilor romane vor lua nu o dată forma unor poeme în proză independente, țesute în pinza textului.

DORINȚA

Ședeam pe o scorbură de copac în mijlocul pădurii bătrîne, într-un colț de țară. Deasupra mea se înălțau, uriașe, vîrfurile copacilor, încît ochii obosiți nu mai căutau deasupra lor cerul. Era tăcere măreață și tainică. Șoseaua albă șerpuia departe ca o dungă de lumină, și ea, singură, mai amintea de oameni și de cîmpie.

De ce voi fi venit acolo ?... Să caut frunții încărcate de vise și sufletului, ostenit de doruri, dezmiardarea răcorii și a păcii... Pierdusem simțirea limpede a timpului și locului — o toropeală necunoscută mă învăluia ca o beție. Ochiul ațintit nu vedea pînă-n zarea drumului nimic, și urechca pînditoare nu prindea nici un zgomot ; părea că codrul e fermecat și ursit tăcerii... Aș fi vrut să gîndesc, și gîndul nu se închea — aș fi vrut să plec, și puteri necunoscute mă țintuiau.

Pădurea ce mă împresura era un vestit codru așezat în culmea Moldovei, pe unde odinioară atitea hoarde, în șiruri lungi, s-au strecurat pînă în inima țării.

Codrul e de o neasemănată frumuseță.

...Altădată, pe cîmpia întinsă, sufletul meu era singur stăpîn : mai înalt decît copacii, mai adînc decît pădurea, mai cutezător decît pasărilor, el nu avea hotare. De ce acum e adormit și învins ?...

Mă uit la copacii din jurul meu... Ce-i lemnul pentru noi ? Măduva focului, el scînteie, se aprinde, dăruiește toată tăria lui căldurii ; arde ca un rug, se mistuie și trece. El e gardul cel strîmb care mărginește satul, ori uluca vopsită a tirgovețului ; e parul necioplit sau grînda măiestrită ; e crucea înclinată pe mormînt, e osia de car sau aripa avionului ; e unealtă vulgară în mîna prețioasă a omului, care din inima lemnului țese fir moale ca mătasea ori taie foaie limpede ca geamul. E rob ! El a fost undeva stejar, precum slavul negru fusese cîndva rege

în India. La poalele copacului uriaș stă omul pigmeu ; și uriașul se clatină sub lovitura de furnică, geme și se prăbușește învins...

Glasul neobosit al gândului tace, pe cînd codrul vorbește.

Aici, el e stăpîn sălbatec, puterea lui mă înfrînge. Îl ascult aiurită... Prinsă de scorbura copacului cu lanțuri nevăzute, mă simt ca și mușchiul ce a crescut pe trunchi sau ca iedera fragedă încolăcită în jurul lui — și în mine adoarme neastîmpărul lacom de pînă acum. Mi se desprind toate patimile și un suflet nou îmi crește, asemeni florilor de pădure, un suflet inconștient și primitiv ca al plantelor.

...Am văzut și aiurea păduri ; pe coastele ce se oglesc în Rin, sau pe fruntariile Spaniei, pe cerul cenușiu al Scoției sau în insulele inundate de soare ale Mediteranei. Frunze cu foșnet lin, aer dulce, farmec de umbră și colori, jocuri de soare ce lasă să cadă inele de lumină prin ruginiul frunzelor. Păduri pline de pasări, de murmur și de poezie...

Nici una însă nu mi-a vorbit cum îmi vorbește codrul ! Frumoase și străine, toate mă încintau cu glasuri felurite — dar graiul lui mă ingenunche și mă doare...

Am întins brațele să cuprind trunchiul, dar brațele nu i-au putut face colan ; am netezit cu mîna scoarța aspră, și prin mînă s-a strecurat cîntecul lemnului... și am rămas așa, cu brațele întinse, sorbind glasul care, ca un fior, picura din sufletul lemnului în sufletul meu.

Aș fi voit să arunc de pe mine hainele ca pe niște poveri, să nimicesc și carnea și singele, să mă nasc nouă, ca o întrupare a pădurii din misterul adîncimii ei, să fiu ca o mlădiță, să fiu ca o tulpină plămuită din ea, pentru ca astfel să înțeleg mai bine povestea ei bătrînă.

Aș fi vrut ca ochii mei să nu fi văzut niciodată alt cer, nici orizontul altor drumuri, ca privirea mea să nu fi cu-

noscut amara nemărginire a mărilor. Aș fi vrut ca auzul meu să nu priceapă cuvîntul altor limbi, nici farmecul altor sunete, ca mintea mea să nu se mai adîncească în rădăcinile atîtor vremuri, să nu cunoască atîtea locuri, atîția oameni, atîtea fapte ; ca sufletul meu risipit pe fața lumii, care cuprinde înțelesul atîtor iubiri, palpitarea atîtor dorinți, să fie întreg al unei singure simțiri. Aș fi voit ca inima mea, care bate înfrășită cu a lumii întregi, să știe curăția unei singure iubiri ; aș fi voit să nu cunosc parfumurile din Arabia, îmbătarea florilor stranii din India, miresmele tiparoaselor, gustul ciudat al fructelor de aiurea, mlădierea ritmică a danșurilor felurite. Atunci, neștiutoare de gingășia altor fețe, de bătăile altui sînge, de dorul altor suflute, inima mea largă, în care au găsit adăpost toate zbuciumele, cugetul meu care a înțeles atîtea alte gînduri, a tresărit la ambițiile tuturor, s-a mîndrit la toate cuceririle, s-a încovoiat sub toate înfrîngerile, a rîs tuturor bucuriilor, a suspinat cu durerea fiecărui — aș fi voit să fi cuprins, în nesfirșitul lui, o singură nemărginită iubire, verdeața unei singure vegetații, căldura unui singur mers de soare, mirosul crăițelor și-al măgheranului ; iar drept orizont gardul satului, drept univers fundul negru al pădurii, drept joc pasul cuminte al horei, drept cîntec nota plîngătoare a doinei. O ! florile care cresc în același colț de grădină, ca și cum ar fi veșnic aceeași primăvară !

La același ceas glasul stins în zarea drumului, cîntînd același jalnic cîntec... Un singur dor pe care-l crești și cu care mori lăsîndu-l altora, același vis de-a lungul zilelor pe care nu le simți cum trec, vis a cărui fantezie țese pe gherghef minunea firelor de aur și mătăasă, rostul neschimbat al trebilor din zori pînă în amurg... iubirea stîmă a unui singur colț de lume, și a fiecăruia în colțul lui... mila-dulce de tot ce ai apucat că e al tău, toată mila și duioșia suflului larg, care-și adună izvoarele în apa limpede a unei singure adorări. Și ură sălbatecă pen-

tru tot ce e dușman, nepăsare și sfială de tot ce e străin... aproape cruzime pentru tot ce e dincolo de fruntariile sufletului tău... simțirea celui care a sădit sămînța, apoi răbdător a crescut răsadul și, zi după zi, împletind viață, l-a pîndit cum se înalță în așteptarea rodului, și a murit privind la el, fără să știe că au mai fost pe lume și altele... O frunte albă, cu unde de păr auriu plecată pe un leagăn, apoi încrețită de griji, cu plete albite ; ochii care au oboșit privind pruncul, și care nu a depășit locul dintre leagăn și mormînt... O dorință mare, puternică și neisprăvită de o singură ființă, de o singură idee sau de un singur vis, în afară de care totul e uimitor, străin și rece !

De ce tocmai acum m-a cuprins văpaia acestei dorinți ?

...Așa aș vrea să simt, și ca mine să simtă mii de mii cîți sunt în jurul meu.

Pădurea !... Ea știe cum e această mîndră, sălbatecă, îngustă și minunată iubire. A răsărit din pămîntul gras, trăgînd din el tot riul vieții, a fost rariște și a crescut încet, dezmiertată de soare, și s-a îndesit în dumbravă, și ani făcuți veac, au împlinit codrul ; ea a văzut luna răsărind și culcîndu-se după același tufiș, a auzit în frunzele ei aceiași cîntători, a privit nestrămutat cum neamurile se încăierau în lupte și sîngele păgîn cu cel pămîntean roșeau covorul ei de frunze. A supt pe cel românesc și a îngrășat cu el lutul țării ; iar vîntul a cules de pe buze de viteji suspinul morții... Și de atunci, foșnind prin crengi, îi spune mereu cui știe să asculte. De aceea glasul pădurii mă dezmiardă și mă muștră, îl simt cu toată ființa mea tremurătoare și supusă...

Un vînt ușor a răsculat pe drum o ceață de praf... Nu trece nimeni... Dar oare cine o fi trecut pe vremuri ? Ce convoiuri ? Ce oști ?

De ce nu le pot vedea cu ochii înfăptuitori ai minții ?

...În pădurea Vincennes sau Fontainebleau mi s-au arătat deslușit cavalerii cu mătășurile lor bogate, cu stră-

vezimea horbotelor prețioase, cu filfiitul îndrăzneț al penajelor, cu toată bogata felurime a colorilor, în splendoarea vreunei cavalcade regale... Prin brazii negri ai Piri-neilor am avut, într-un amurg cenușiu și fioros, vedena unei cete de bandiți spanioli, cu frunțile umbrite de marginea pălăriilor largi, cu fețele măslinii și smede, cu scînteierea ciucurilor de argint și a lamei de pumnal în faldurile mantiilor...

Am zărit întrînd arcașii pe porțile greoaie ale unui castel din Scoția, cu cerul de oțel... În lumina portocalie a Orientului am privit, în strălucirea miezului zilei, burnuzele albastre și turbanele albe, pe caii cu hamurile împletite din mărgel, trecînd pe drumuri unde toate zările înalță minarete.

Arată-mi-se acum alaiul unei nunți românești din străvechime, trecînd pe panglica șoselei, la ceasul cînd umbra și lumina fac din pădure un rai... Aș vrea să văd po-doaba carelor și straiul mirilor, să pipăi inul pînzelor țesute în război, briul lung în fețele curcubeului ce se desfășoară ca o poveste de dragoste, chimirul de mătăsuri și cilic, darul rușinoasei mirese, blana scumpă a fiarei ucise în toiul vînătoarei, aruncată pe umeri ca un suman, iia subțire cu fire alese, fusta de mătase cilibie, colanul scump al fecioarei și, prin marama străvezie, fața ei albă ce pare că n-a văzut lumina.

Ochii mei se lărgesc lacomi... Cum va fi fost chipul unei domnițe române care din părinți în părinți ar fi înche-gat în ea, ca într-o floare măiastră, mindreța curată a neamului? Cum, chipul voinicului din viță moldove-nească — dulce de dragoste și aprig la luptă?... Închid ochii și alaiul trece, învăluit în țesătura păinjenită a ceții, nu limpede și deslușit cum îl doream. Se aud cîntece și glasuri... ajung pînă la mine ca un sunet fermecător, ale cărui înțelesuri nu le cunosc... Vor trage într-o curte boie-rească și vor așterne masă mare cu cîntece care s-au pier-dut și glume ce nu ne mai fac să rîdem... Apoi, cînd peste

lună va trece un nour, mirii vor ieși pe cerdac și, de-or tăcea sau de-or vorbi, altă tăcere și alte vorbe vor fi decit cele de astăzi...

De ce n-am fost eu dintr-o tulpină care, din întunericul timpului, nu s-ar fi încrucișat și care ar fi păstrat curat singele și graiul neamului meu ?...

Am cunoscut cîndva oameni care trăiau viața tuturor, umblau, vorbeau, petreceau și se purtau ca fiecare, deși veneau din norduri depărtate. Iar într-o zi aflai că au pierit în vălmășeala vreunei fapte fioroase, vreunei nebunii sublime, și crude ; — atunci am înțeles că ei purtau pe față o mască, sub care își păstrau neschimbată sălbateca fire sau cutezătorul vis al neamului. Peste ei, strălucirea popoarelor apusene trecea lunecînd ca pe un cristal...

Roma trufașă a deschis porțile ei triumfale și în ea au năpădit toate neamurile ; ele s-au îmbătat de desfătărilor și minunile Romei, și ea s-a înmulțit din singele lor puternic și ne-a lăsat moștenire sufletul ei larg și mintea ei deschisă.

Altarul meu, lingă care se înălțau libere toate altarele, și atriul cu statuetele tuturor artelor, tot ce făcea mîndria mea, frumosul și bunul adunat de pe toate cîmpurile lumii !...

De ce azi aș vrea să zvîrl moștenirea asta strălucită, ca să întrupez într-o cruce de lemn necioplit idealul încăpățînat al iubirii strîmte și sălbatece de ogorul țării mele ?...

Binecuvîntată și sfîntă pădure !

...M-am desculțat, ca piciorul meu gol, atingînd covorul adînc de frunziș putregăit, să simtă de-a dreptul scurgîndu-se în el, din lutul umed, fiorul dragostei de pămînt...

Trupul meu tînăr și alb, cu sînge viu și bogat, toată ființa mea, tot ceea ce sunt eu deosebit de altă făptură, și tot sufletul meu risipit în trup, ca parfumul în carnea petalei — va fi și el odată pămînt !... Ce greu ne aducem

aminte de asta !... Da, trupul mlădios și părul bălai, visul și dorul și... ochii albaștri și lumina fericirii dintr-înșii vor fi țărână, lut negru din care vor crește flori minunate. Apoi și ele s-or veșteji și putregaiul lor va împrespăta primăverile. Și toți ai mei, din care pe rînd s-a făptuit altoiul ce m-a născut, sunt și vor fi toți pămînt ; și copiii mei gingași vor fi odată pămînt...

Dedesubt strămoșii ; apoi țărîna și misterul ființei noastre ; deasupra copiii...

Ce sfîntă plămadă ! Și ce bine înțeleg pe acei ce s-au aplecat și au sărutat cu buze fierbinți pămîntul neasemănat al acestei țări.

Îți mulțumesc, pădure, că ai adunat din taina ta sucul acestei iubiri și l-ai turnat în mine — iar eu, cu glasul slab și neasemănat cu al tău, am povestit și altora minunea.

(1913)

LUI DON JUAN, ÎN ETERNITATE...

II

...Mîna, mîna mea în întuneric

Juan, mîna mea !...

E întuneric și am văzut brațul meu luminînd în întuneric. E alb, Juan, închipuiește-ți că e alb. Trage o curbă vie, un mister ciudat în umbră. Nu e nimic aprins în odaie, și în oglindă el se vede clar luminat din el singur, ca o torță. Seamănă cu brațele de statui de prin lume, în gesturile lor eterne.

Oameni nenumărați au adorat și adoră încă aceste curbe de marmoră și ce sunt ele decât nesimțitoare pietre, în care dorința sau amintirea s-au chinuit, turnînd fiorul în degete tremurătoare, să realizeze carnea visată sau iubită ?

Și ale mele sunt vii, vii și zădarnice ! E întâia oară că-mi văd brațul, Juan, brațul alb de marmoră vie, pe care nu-l iubește nimeni.

Pînă acum, legate pe osia încheieturilor, brațele mele au fost două furci neobosite care au făcut slujbe umile. Și iată că acum în umbră, văzîndu-le ca două transparente rame sacre, o mîndră ură pentru umilirile lor trecute mă cuprinde.

Luate de peste cap, unde îmi făceau o cunună somptuoasă, le-am întins împreunate în vîrfurile degetelor prelungi, și o durere imensă pentru soarta lor obscură le-a dat mișcarea sublimă a disperării.

Au trecut acum pe dinaintea-mi din marmoră și porțelan, din paste fine și sidefuri, într-o singură clipire de ochi... Procesiunea nesfîrșitelor brațe sculpturale, și alte mii de brațe viitoare se înnoadă și se deznoadă înaintea-mi, și nici unele nu vor nemuri perechea de ramuri atîrnate, cu o curbă ușor bombată, de bustul meu muiat în întuneric.

O milă cumplită, simțirea unui păcat fără remediu a întins arcul lor elastic. Le iubește și sora mea Licia și vecina Flavia cea bătrînă, care nu e nici rea, nici bună — e un gust mijit sub domul frunții ei înguste, acoperite cu păr roșu ca tinicheaua ruginită. Se uită cu ochii mici și galbeni ca de pasere și cu gust de poame dulci pe gura ei lată ; le netezește unghiul gînditor de la cot la vîrfurile degetelor pătate cu roșu de capriciul singelui, cîntărindu-le cu vorbe gustoase — din ascuțitul moale al cotului, pe al cărui razăm îngust se urcă spre frunte brațul, de care mina ca o frunză de palm atîrnă din încheietura gingașă a pumnului. Se miră fără odihnă de mătasa albă a

pielei prin care se vede, ca printr-un tulpan, singele și mai ales drenajul minuscular al vinelor albastre.

De câte ori mă vede, disprețuindu-mă, se închină numai brațelor mele. Mă plictisește. Trag adesea peste ele mîneca hainei. Nu știu de ce mă supără, în loc să mă bucure. Mă supără că le vede ea ca și cum ar fi o greșeală, și le păstrez mereu mai transparente cu cît trece timpul peste ele în umbră, atît încît uneori mi-e frică să nu se spargă pojghița ireală a pielii și să nu scape de sub ea rîurile revărsate și cruda țesătură ce învăluiesc. Dar azi simt cum se taie o dungă între sprîncenele mele împreunate de grijă. Plecînd armonios pe un galb plin și sinuos, cînd să se prindă de pîrghia umerilor, ies din drumul prevăzut de măsura precisă a artei, și se rotunjesc prea bogat la rădăcină. Oare față de frumosul etern, nu păcătuiește forma lor cumva ?

Nu am pe nimeni, Juan, să-mi spuie că ele sunt ale mele și cele mai frumoase, că sunt unice și vii, cu măsura lor, una — numai a mea — cu modelarea lor, una — numai a mea. Pieritoare minuni, pe care nici un amant nu le va măsura în podul cald al palmelor sau în marmoră eternă, ci numai vînața îmbrățișare a putregaiului, sin-gură, va săruta curba lor unică.

III

Marea, Juan !...

Ce ușor e să fii fericit ! Cine a născocit durerea ? Ce neînțelegere crudă a lipsit omenirea de minunata desfătare fără umbră ?

Simt oboseală să caut înapoia vremilor sîmburele strămoșesc al suferințelor de acum.

Ce puțin lucru e mintea, ce palidă e cugetarea, ce mici sunt minunile oamenilor, ce șterse eroismele, ce slabe puterile !

E deasupra mea cer neisprăvit, cîmpie împrejurul meu, încît pot crede că cuprinde tot întinsul, flori prin care calc, fără să le știu numele, grîu tăiat, holdă aurie de pîine culcată, și la dreapta mea, marea.

Marea, Juan !... Tu ai cunoscut-o chiar pe aceasta. De ce îi zic „neagră“ ? Fiindcă a ucis toate cutezanțele, a înecat toate ticăloșiile și furtunile ei i-au înghițit dușmanii întotdeauna !

E cea mai frumoasă femeie din lume și cea mai mîndră. E unica și eterna. Și e albastră azi... Parcă m-aș simți ne bună să cred că e vreodată altfel. Așa de albastră, parcă s-a sfărîmat topaz ? Nu e adevărat ce spun oamenii despre cer, eu sunt sigură că surîsul ei vopsește cerul pînă departe cu un surîs mai palid și că el nu e albastru decît de culoarea ei.

Pentru ce puțin lucru ne-am putea lipsi de viață ! Simt că m-aș ucide de necazul că apa în pumnul meu e incoloră, și cînd îi dau drumul pe lama valurilor tremurătoare, cobaltul ei scînteiază iarăși.

Tremură azi, încet și lin, ca un cîmp care clipește, și aruncă în mal abia o șingură lamă spumoasă ca un palpit de viață cadentată.

Știi tu mirosul ei de departe, ce răsufare amară și caldă !

E principiul ei generator de mare creatoare, e parfumul sexului ei ce se exală.

Mă duc singură, adînc prin flori necunoscute, cu cîmpia lumii împrejur și cu marea în dreapta, mă duc la casa de pescar care se vede acolo departe...

IONEL TEODOREANU

(1896—1954)

Romancier de succes, scriitorul s-a născut și a studiat la Iași. Avocat strălucit, își va împărți existența între București și Iași, între viața de pledant cu numeroase procese și cea de romancier — mai ales în vacanțe. Debutază la *Însemnări literare*; primul său volum este *Ulița copilăriei* (1923). A fost un consecvent membru al cercului *Vieții românești*, care l-a lansat și susținut. Romanul-lembră *La Medeleni* (3 vol., 1925—1927), evocare mirifică a copilăriei și a adolescenței, va fi urmat de o suită romanească impresionantă, între care se detașează: *Bal mascat* (1929), *Turnul Milenei* (1929), *Fata din Zlataust* (1931), *Crăciunul de la Silvestri* (1934), *Lorelei* (1935), *Arca lui Noe* (1936), *La porțile nopții* (1946); lirismul funambulesc este cenzurat periodic de observarea ironică a mediilor sociale și de notație obiectivă. Memorialistică de bună calitate în *Casa bunicilor* (1938), *Întoarcerea în timp* (1941), *Masa umbrelor* (1947).

Înainte de a se transforma în scriitura metaforică a *Medelenilor*, stilul lui Ionel Teodoreanu s-a exercitat în poeme în proză de extremă tinerețe, grupate în ciclul *Jucării pentru Lily*; toate poemele sale reprezintă expansiunea unei fraze sau a unei metafore îndelung căutate, după cum, mai târziu, romanele vor fi suite de scene independente sau expansiune a unui moment crucial.

VRĂBIILE

O fi destupat primăvara mărul înflorit, ca pe-o sticlă de șampanie, căci vrabia a sărit ca un dop, și crengile sînt înspumate de flori !

★

De pe jăratecul rotund al cireșelor sare, sfîrîind, o castană coaptă, acoperită de cenușă și cade... și zboară ! De ! am mîncat-o cu ochii !

★

A trecut o căruță bodogănind. Pe mine m-a stropit cu glod și văzduhul cu vrăbii ; au și căruțele privilegiații lor !

★

Tot privindu-le joaca neastîmpărată, îmi par păsări școlărițe în recreație !

(1919)

CURCANUL

Sătul de-a fi curcan, el vrea să fie floare. Din două pufnituri a și-nflorit, încordîndu-și capul ca un semn de întrebare, congestionat.

Acum, stă în mijlocul ogrăzii, pe o singură tulpină vînjoasă, așteptînd fluturi, albine... sau poate o mînă albă care să-l culeagă. Cum însă nu vine nimeni, uriașa floare se înfurie și bîlbîie ridiculă.

Sătul de-a fi floare, se face din nou curcan ; şi în mijlocul curcilor care, mai practice, ciugulesc, stă îmbufnat şi nedormit. Iar nasul îi atîrnă ca un semn de exclamaţie, decolorat.

A stat atîta timp în arşiţa soarelui, încît dă în foc ca o oală cu lapte !

(1919)

AMURGUL TRANDAFIRILOR

Au smuls zările bujorul luminii cu rădăcini de flăcări, lăsînd cerul gol.

Adînc s-au însîngerat zările în ghimpii soarelui apus.

Ce freamăt mut tresare în văzduhul care se va întuneca ?

Privesc visînd şi văd : nălucile trandafirilor se strecoară din pămîntul umed şi, covîrşind văzduhul, cu vestejitele lor înflăcărări, răzbat deznădăjduite, voind să se înfăptuiască, să-nflorească iarna.

Biete năluci ! Mi-e milă de truda voastră zadarnică.

Vă-ntind, larg, braţele mele. Veniţi cu toatele, veniţi cu văzduhul întreg, să vă scald în inima mea, să vă-mbujoreze vлага singelui meu tînăr ; ca zburînd iară, înflorite, să vă rostogoliţi pe pămînt, acoperindu-l, ca un hohot de ris împurpurat al singelui meu, învingător al toamnei.

...Dar noaptea se înalţă neagră, zvîrlind nepăsătoare în inima mea, ca-ntr-un mormînt abia deschis, nălucile trandafirilor, vestejite pentru totdeauna.

(1919)

COADA CÎNELUI

Cînd e țănoș, coada lui stă înfiptă ca un pînten ; cînd e abătut, se lasă în jos ca o privire ; cînd e vesel, se răsucește mucalit ca o musteață ; cînd e mîhnit, atîrnă moale ca un deget de mînușă ; cînd e semeț, se arcuieste ascuțit ca un Crai-nou ; cînd e blajin, adie ca o mlădiță în floare ; cînd e zburdalnic, filfiie ca o aripă ; cînd e sleit, se blegește ca un fir de sparanghel fiert ; cînd e falnic, trupul lui atîrnă de ea ca de un cuier ; cînd e pocăit, ea îl urmează ca o vîslă ; și cînd e înfricoșat, o pierde sub pîntec.

Coadă cînelui nu e podoabă de prisos : e coada inimii lui.

(1921)

ION VINEA

(1895—1964)

I. Iovanachi, grec de origine, s-a născut la Giurgiu în familia unor moşieri, a studiat la Bucureşti şi la Iaşi. Student cu examene reştante, dar gazetar innăscut, poet precoce şi polemist, I. Vinea editează, în 1912, împreună cu viitorul Tristan Tzara, revista *Simbolul* (1912), una dintre primele reviste moderniste de la noi. Colaborează la numeroase publicaţii, pînă cînd face să apară *Continporanul* (1922—1932), cea mai importantă revistă avangardistă românească, sinteză a noului în presa literară a epocii ; în deceniul patru, a colaborat la *Facla* şi la publicaţii de stînga. Marginalizat în viaţa literară de după ultimul război, nu apucă să-şi strîngă în volum versurile (*Ora fîntînilor*, 1964, apare tardiv) şi nici să-şi finiseze marile proiecte epice (romanele *Venin de mai*, conceput în epoca interbelică, şi *Lunatecii*, postum). Boem, incapabil de decizii, asemănător eroilor din proza sa, Vinea se împrăştie generos, fără a duce la capăt nici un proiect mai amplu.

Poemul în proză a fost cultivat de autor din frondă prozodică faţă de literatura oficială. Numite „filigrane” sau „mixturi lirico-realiste”, aceste poeme au început să fie scrise în perioada 1913—1914 şi au oferit materialul primei culegeri mai ample: *Descîntecul şi Flori de lampă* — 1925. Capodopera prozei sale poetice este *Paradisul suspinelor*, 1929, bucată de proporţii mai ample. Scriitura lui Vinea, aristocratică şi detaşată, perfectă din punct de vedere sti-

Istic, marchează desprinderea continuă de realitate. Deși născute dintr-un impuls contestatar asemănător cu acela al suprarealiștilor, poemele în proză ale lui Vinea duc la perfecțiune mijloacele stilistice ale post-simbolismului.

TOACA

În străveziul lui septembrie, dimineața s-a ridicat peste grădinile lumii.

În sat, verdele ascunde încă locuințele. O clopotniță se înalță în aer, mult deasupra unor ploi bătrini, cu frunza rece și elastică de frăgezimea ceasului.

Soarele n-a însulițat atmosfera. S-a îmbibat lin în ea, dinspre răsărit, așa cum se pirgăiește un fruct. Și clopotnița din miezul vaporos al fructului a început să cînte dintr-un lemn. La început lovituri rare pentru a încerca acustica dimineață, apoi, cu o hotărîre treptat mai sigură și accentuată, un cîntec de salut tineresc cîmpiei, pînă la părăsirea deplină pe aripa veseliei mari, al extazului, sănătos, al salturilor prin eter de bucuria aspră a vieții.

...Clopotnița cîntă dintr-un lemn bătrîn, scîndură muzicală înaripată, în amețeala înălțimii, bătrînă, galbenă și lucie, desigur, și punctată pînă în miezul ei sonor de galleriile cariilor. Să-i gîndim, oare, simțirea de a saluta, în agerimea efluviiilor matinale, pădurile compacte, trezite cu pasări și rouă la viață, pădurile din care e ruptă și ea? Atunci glasul i se alterează de nostalgie și trecutul cîntă undeva, mistic, și e ca într-o amurgire lentă și vînată. Sau poate dascălul șubred, cu hainele roase și genunchii umflați, e meșterul iluminat și tainic, care și-a pus tot sufletul într-o scîndură? Suflet uzat și lemn ros de carii,

aceleași legi fizice le dăruiesc cu virtuțile viorilor bătrîne, cu sunetul unei stele căzînd ?

Știu, dascălul e un om simplu, obosit și are bronșită. Își face meseria, toboșar al creștinătății, cu miinile. Miinile au vine tari, umflate de îngroșarea singelui.

Dar în dimineața lui septembrie, peste oraș și peste ploi, clopotnița ascundea în cuibul ei sufletul lemnului crescut din pămînt și din putregaiul care dă alt lemn și cărbuni și încheagă, cu vremea, prețioasă.

Și tot satul din lemn, și toate grădinile ascultau, pe cînd lumina pătrundea cu licoarea ei galbenă pîrguirea atmosferei.

Iar în cîntul variat pe un singur motiv, pămîntul însuși înainta ca o navă, fremătînd din pînza măreață a pădurilor virgine, pavoazat cu fluvii și cataracte, toate craterile munților sunînd...

Și era transparent de lumina lumilor și de soarele lăuntric al zăcămintelor de diamante.

(1921)

DANȚUL PE FRÎNGHIE

Dintr-un tablou de Marcel Iancu

Crepusculul e trist în piața gotică, aceeași de sute de ani.

Printre casele ascuțite, lumina, destrămare moale, deasă, felurită, trece de la vînat înspre străveziu.

Pîcla pogoară ; desface în fulgi prăbușirile brute, pînă în mulțimea care se întruchipează, masă, dintr-însa, tălăzuită între zidurile în inec. Singur adevăr pe care se bizuie ochiul, gloata violetă și compactă, ca un unic girbov spate

cu mii de capete, felinare în mijire bolnavă și peștriță — așteaptă. Și de sus cade vasta tăcere a minutului încremenit : prin ultramarin pasul saltimbancului supune coarda care face unghi. Trupul, o filfiire de seară, pregetă în avîntul calculat peste abisul oblic. De bună seamă, piața e grea de un mare suspin, ca un val în suire. Mîinile pipăie în văzduh valul acesta, trimis de jos la rugăciune. Și mer-sul în destinderi infinite înaintează. Piața, crepusculul, gloata, sufletul suferă. Sufletul, pe frînghie, lunecă.

Și iată, pe ulița lăturalnică, în aceeași liniște-un dric, din toate razele, se nălucește. Ivirea lui de argint s-a în-tețit. Dar e numai un falnic minut, o speranță sau o pre-simțire care pe lingă chinul cel veșnic din piața gotică și seculară descrește.

(1922)

SOARTA UNUIA

Focul sună în căminul ars : e ca o floare pasionată al cărei parfum se mistuie în explozii repezi. Atît. Încolo, cei patru pereți sterpi, și masa de scris pe care zadarnic în-cearcă să pună ordine : cărțile se amestecă, se prăbușesc, închise sau rînjite, schelete sufletești. Se mai aflau pe dea-supra o zaharniță goală, creioane, cerneală, pagini albe sau însemnate. Și printre toate o lampă de petrol cu lumina galbenă ca arama, și neclintită, o lampă insensibilă, mută, făcută să asiste la mari plictiseli, la deznădejdi nocturne, stinghere și manifestate prin priviri reci și țigări peste țigări și părul nițel vilvoi. Cine ar putea să spună nepotri-virea din aceste două ființe de aceeași esență : lampa lu-gubră și focul plin de patosul unui tenor de operă ; lampa mizantropă și nordică urăște desigur, cu o ură concentrată

și ursuză, pe tovarășul petulescent dintre cărămizi. Când intră în această atmosferă de vrajbă, Stăpînul se interpune o clipă între efluviile lor nesimțite. La început încearcă un intim fior de siguranță, asemenea jivinei întoarsă la vizuină. E apropierea care-l face voios aceea de a se ști atît de frate cu lupul de pildă și departe cu gîndul deșert al originii sale divine. Numai amintirea că sînt alte dobitoace care merită mai deplin comparația cu el, omul, îl readuce la melancolia lui profundă. Cîinele în lanț și calul înhămat, fără să se întrebe cum și în ce fel, recheamă în el suferința. El are totuși superioritatea sinuciderii, prin care poate scăpa de corvoada de a face cauză comună cu cîinele și calul. Și iată-l deci prăvălit cu fruntea la piciorul lămpii și torcînd firul negru al gîndului.

Din toate astea, care sînt cele mai simple dintre toate, și așa de umilitor modeste și umane, ar putea ieși, își zise, o pagină de artă. Consolarea e relativă și problematică, și apoi, cînd intervine obiceiul imperios al publicării urmata de obligația de a trage cu urechea la critici... E vorba să afle dacă s-a jeluît conform regulii stabilite.

Și unele femei care dau buzna cu o curiozitate estetică printre toate aceste hîrtiuțe ce le-ar interesa infinit mai mult dacă ar fi bilețele de dragoste... Pentru a sfîrși pe patul soldătesc din colț, după ce au semănat pe podele pantofii scobiți și rochiile inutile.

Deznădejde crîncenă și hapsînă cînd îți oferă apoi sufletul să te consoleze. Stăpînul tocmai cufundă într-al său ciufura întrebărilor neumplute. Și restul timpului trage de frînghia asta de care nu spînzură decît clipe, clipe după clipe. Și figura lui își însușește o expresie superioară și magnanimă, deasupra propriei turgescențe, lîngă ființa care-și caută pretutîndeni jartierele.

Singur. Au rămas lampa și tezaurul spart în roșu al focului. Stăpînul suflă și dă drumul întunericului. Un rîu sîngeros îl străbate, urcînd din gura rănită a căminului.

Acum începe vechea citanie în jăratec. Durează cîteva ceasuri pînă cînd cocoșii strigă afară plecarea primelor stele. Vatra e albă.

Începutul și sfîrșitul e la fel în fiecare seară.

(1925)

PREUMBLARE

Ce subțiri se țes ramurile pe adîncul cerului. În parcul comunal numai trunchiuri tăcute și bănci putrezesc.

Caută.

Aci, sub zăpadă, sînt frunze și o carte lăsată dinadins. Știu bine că cineva, dinadins, a uitat astă-toamnă o carte aci.

Vino unde încep potecile. Gardianul aprinde felinarele. În zidul din fund găsim o porțiță. O cunosc. Dincolo de ea e cîmpia de la marginea orașului. Îți speli privirea în mai mult spațiu.

O stea palidă se limpezește în apa văzduhului. Ca un cîmitir se prăvale iarna prin care răzbesc mărăcini.

Vino. Uită manifestele de înfrățire și îndemnul să te cufunzi în viața veacului. Am să te învăț cît sîntem de singuri și cum crește restrîștea din noi.

În zări, iată, se ivesc beznele.

(1923)

EMIL ISAC

(1886—1954)

Născut la Cluj, în familia unui avocat, luptător politic ; studii la diferite licee din Ardeal, apoi licența în drept la Cluj. Emil Isac vine la București în 1910 și începe o carieră de poet și de jurnalist, adept — spre deosebire de alți ardeleni — al simbolismului și al poeziei noi (colaborează la *Noua revistă română*, scrie o piesă poetică, *Maica cea tânără*, 1912). Funcții publice : activitate în cadrul Consiliului Național din Transilvania, profesor de estetică la Școala de Belle-Arte din Cluj, inspector al artelor din Transilvania în epoca interbelică. Este o figură literară aproape oficială și după ultimul război. *Poezii, impresii și suveniruri moderne* (1908), *Ardealule, Ardealule bătrîn* (1916), *Poeme* (1936) atestă curioasa îmbinare între elementele simboliste și militantismul social tipic ardelenesc. Publicistică și memorialistică : *Cartea unui om*, 1921 ; *Notițele mele*, 1925.

o. Poemul în proză, ocazional (*Poeme în proză*, Oradea-Mare, 1923), atestă pe scriitorul cultivat, frecventator al literaturii germane contemporane ; inovațiile de limbaj sînt puse, însă, în slujba unor teme tradiționale și a unor sentimente arhaice.

VINTUL

Ghitara cîntă și ascultă cîntecul ei femeia mea albă :
Sub balconul tău, stătea în vremuri un arbore și avea
ramuri verzi și frunze mii și mii.

Și arborele s-a îndoit, i-a crăpat spinarea, și frunzele
le-a risipit vîntul.

Căci vîntul risipește frunzele, sufletele micșorate — și
vîntul a mîngîiat fruntea lui Adam.

Și vîntul a fluturat părul blond al Cosinzenei și vîntul
flutura drapelele negre ale celor învinși.

Vîntul. Vîntul.

Și am apucat ghitara și am frînt-o. Zîngăniră lung, cu
țipăt, strunele.

Și vîntul dusesese țipătul ghitarei ucise și plînsul femeiei
mele.

Vîntul duce în veșnicie plînsul.

Vîntul.

SINGUR ÎN CODRU

Bătrîn fag, am venit la tine. Trăiești de mult, și ai uitat
să vorbești cu mine ieri noapte. Acum am venit la tine, ca
să-ți vorbesc : moșneagule, dojenește paserile, căci prea
multă larmă fac. Spune-i izvorului să tacă, să nu se certe
mereu cu frunzele, și dacă poți, amenință cu brațele tale
uriașe orașul...

Fagule, fagule, orașul care-l vezi în depărtare te urăște.
Mereu se gîndește să trimeată securi împotriva ta. Căci lem-
nul tău îi trebuiește pentru spînzurători și sicriu. Fagule
bătrîn, cuminte și frumos, tu tată al pădurii, pe care te-a

sădit furtuna, fagule cuminte și frumos, am venit astănoapte să-mi vorbești. Spune, unde-i Dumnezeu ? Tu-l cunoști, căci în tine este seva veșniciei, în tine este creșterea și puterea, în tine stă vremea și rădăcinile tale sunt morții cu șaptele lor.

Fagule bătrîn, de ce nu-mi răspunzi ? Doar și eu sunt din neamul tău : cresc și eu ca tine tăcut, iubesc, cînt, pătimesc. Nu mă cunoști ? Sunt cel ce culeg flori și zîmbetul copiilor îl închid în cutia inimei mele, sunt jurător pe stele și pe vise, fagule bătrîn, nu mă cunoști ? Am venit la tine să vorbești cu mine. Liniștește-mă. Spune-mi poveștile tale : tu știi multe.

Și ramurile tale încep să tremure, un'fior dulce te-a cuprins pe tine și-l simt și eu, ne unește durerea și iubirea, sufletul tău moșneag cheamă sufletul meu, viața ta și viața mea s-au recunoscut. Pe ochii mei sărută noaptea vis dulce. Am adormit în poala ta. Și tu păzești somnul meu. Dojenești vîntul ca să nu-mi turbure odihna, florilor le poruncești ca să-mi reverse miresme, stai ca un tată bun și veghezi la căpățîiul meu.

Și dimineața mă trezesc îmbrățișînd ramurile tale.

Fagule, fagule, de voi mai veni la tine, fi-vei cum ai fost astă-noapte ?

...Și cînd am mai venit odată, zăceai învins. Securile te-au mistuit.

Orașul blestemat ! Orașul...

ORBUL

Orbul zăcea între florile primăverii și se juca cu un fir de iarbă.

Zîmbetul lui era parcă micșorarea zîmbetului ceresc.

Și m-am apropiat de dinsul și l-am întrebat sfios :

„De ce zîmbești ? Vezi frumusețe ?“

„Văd multe flori... și în lacul iubirei se scaldă lebăda vieții... din celelalte țărături își trimete parfumul lumina, și sună fluierul lui Pan, și îndrăgostiții înșeală clipele cu îmbrățișarea lor... Cîntă pasări albastre deasupra unui soclu de marmură albă, și selavi și sclave dansează împrejurul mesei încărcată cu vin, fructe și cupe de argint, în care strălucesc diamante mari, ca lacrimile dimineții între ramuri... Și strălucirea soarelui înconjoară fețele tinere perechi, căci a sosit mireasa din țara apelor bătrine, pe spetele elefantului și însoțită de heruvimi...“

O, cît de frumoasă-i viața !... păduri de portocale... flori de vis... case fericite... primăvară... o, viață !“

Și orbul zîmbea și mă întrebă :

„Și tu ? Ce vezi tu ?“

Și i-am răspuns încet :

„Văd o biserică, de pe a cărei turlă a căzut crucea ; iar în altar se sărută Diavolul cu Războiul, și scheleturi cîntă-n cor în strănă...“

MOȘNEAGUL

L-au întrebat pe rege : ce să-i dea.

— Dați-mi împărăția celui alt rege.

L-au întrebat pe savant :

— Dați-mi rostul vieții și cheia morții.

Pe poet :

— Toate ciocîrliile lumii și toate florile.

Pe erou :

— Cunună de dafin după învingere.

Și l-au întrebat pe artist :

— Dați-mi zîmbetul copilului care vede pe mamă-sa...

Iar cînd l-au întrebat pe moșneag, acesta răspunse trist:

— Nu-mi dați nimic.

(1923)

OTILIA CAZIMIR

(1894—1967)

Poetă lansată de cercul *Vieții românești*, prietenă și discipolă a lui Topîrceanu, Otilia Cazimir (pseudonimul Alexandrei Gavrilescu) a studiat la Iași și și-a petrecut aici — fizic și spiritual — întreaga viață. Debut în 1916 la *Viața românească*, încurajat de Ibrăileanu. Poeta a avut diferite funcții administrative (inspector general al teatrelor din Moldova începînd din 1937), dar s-a consacrat literaturii și publicisticii. Versurile din *Lumini și umbre* (1923), *Fluturi de noapte* (1927), *Poezii* (1939) sentimentalizează discret, cu un fin simț al limbii, pentru că ultimele volume din perioada postbelică să alunece în conformism. A făcut și jurnalistică activă, de la o rubrică ținută în *Insemnări literare* (1919), pînă în ultimii ani de viață.

Ca prozatoare, și-a creat rapid un univers predilect, compus din patriarhalitate, copilărie sau adolescență, tîrg de provincie — totul evocat cu deconță verbală (*Din întuneric* — 1925, *Grădina cu amintiri* — 1929, *În tîrgușorul dintre vii* — 1930, *A murit Luchi* — 1942). În această proză prin esența ei poetică și miniaturală, poemul în proză se degajează spontan, pe urmele lui Ionel Teodoreanu sau Emil Gîrleanu.

PRIMĂVARA

Prin crăpăturile asfaltului, printre pietre, oriunde a putut să se adune o grămăgioară de țărină, răzbesc fire mărunte de iarbă, ca și cum nu știu ce gize fricoase ar scoate din adînc antene subțiri și crude, să pipăie cu ele văzduhul.

Roșii, cu spinarea punctată cu negru, ies la soare gîndacii-domnului. Aleargă fără spor pe trotuarul cald, dormitează pe zaplazurile umede ori se prind doi cîte doi, ca niște pafale de mărgean căzute din cingătoarea unei zîne cît degetul de mică.

Dintre ostrețele gardului s-a arătat o găină neagră cu creasta ca o agudă coaptă și cu picioarele în cizmulițe de crustă cenușie, cu pîteni. Se uită atent de-a lungul străzii. Pe urmă, cu pliscul ei de бага, începe să culeagă tacticos, una cîte una, gizele roșii și mărunțele. Și ele nu se feresc, ci se lasă culese cu nepăsare.

Toc... toc... toc...

Le-a isprăvit. Cu foarfecele pliscului, găina taie acum firele de iarbă. Le ia pe rînd, de jos. Și firele de iarbă, nu se trag nici ele în pămînt, la întuneric și la adăpost.

Pe urmă, găina se duce să se scalde în gunoiul de lîngă poartă. Se zbate cînd își scobește un cuib călduț și rămîne cu ochii închiși sub pleoape tulburi, cu tuleiele aripilor răsfrînte, cu tot trupul destins, într-o atitudine de fericire deplină, de infinită grațitudine față de Acela care plămădește în fiecare primăvară viața nouă, anume ca să aibă ce ciuguli găinile...

Deasupra ei, cerul nevinovat rîde copilărește în triluri mărunte, străvezii și tremurătoare din aburi albi.

VIATA

În lilieci, pe fiecare vîrf de creangă, strugurașii vineți s-au desfăcut din pănușa frunzelor și așteaptă să vie vînt cald să le despicе bobîțele, în soare.

E încă lumină, o lumină brună, în care se topesc laolaltă conturul lucrurilor și umbra lor. Și stelele stau la îndoială dacă să se aprindă sau nu...

Apusul e însemnat cu o singură dungă de topaz, pe care se taie, în negru, un turn vechi de biserică.

Un gîndăcel, cît un simbure de prună vine dintr-acolo, pe urmă altul, pe urmă mai mulți. Vin cărăbușii. Vin mereu, în zbor răsucit și auriu, de parcă-i răstoarnă peste dealuri cuibul de piatră scumpă al apusului.

Am prins unul. E ușor și uscat, ca de hîrtie. Mi se urcă de-a lungul brațului cu pași mărunți, abia simțit. Antenele scurte, cu cite o măturică la vîrf, se agită. Își desface foițele de celuloid ale aripilor, își ia zborul și se mistuie, străveziu, în văzduh.

Apusul s-a stins, a suflat vîntul peste el, ca într-o luminare. Cărăbușii vin acum din toate părțile deodată, tot mai mulți : o ploaie orizontală cu coji de alune. Dau buzna, în biziit unison, se anină prin frunziș și se izbesc, orbește, de obstacole. Cîte unul trece în zbor drept și susținut, fără să se încurce în firele drumului zăpăcit al celorlalți. Și vin mereu, trec străvezii prin dreptul ferestrelor luminate, se caută, se feresc, se găsesc și cad pe jos, foșnind în umbră. Tot văzduhul, toată noaptea e a lor. Murmurul cald și uscat al zborului lor fără număr e tot atît de larg și de nestăvilat ca și foșnetul vîntului în frunzișul toamnei ori ca și cîntecul dezghețului în martie...

Închid ferestrele și sting lumina. Cîte un gîndăcel înnebunit se mai izbește din cînd în cînd — proiectil imponderabil — în geamuri.

A doua zi dimineată vîntul clatină în liniște vîrful liliiecilor. Mărgelele mugurilor — fiole minuscule cu parfum amar — au plesnit ici și colo : stele subțiri de liliac „nemțesc“, flori roșcate și rotunde de liliac altoit, ținte mici și albastre de liliac bleu și spumă de sidef pe liliicii albi.

Iar pe jos, pe nisipul cărărilor, cărăbușii blonzi stau cu pîtecele inelate în sus, cu aripile concave desfăcute într-o ultimă încercare de zbor, cu antenele veștede și cu picioruțele de sîrmă tresărind abia, în agonie.

(1929)

EMIL BOTTA

(1911—1977)

Scriitorul s-a născut la Adjud și, după absolvirea Conservatorului (1932), devine unul dintre cei mai importanți și mai originali actori români ai acestui secol (creațiile sale din Shakespeare sau Cehov rămân antologice); a jucat în diferite teatre, apoi la Național. Debutează cu poezie la *Bilete de papagal* (1929), pentru ca, apoi, un remarcat debut editorial cu volumul *Întunecatul April* (1937) să lanseze pe tânărul poet. Aici, ca și în volumele următoare (*Pe-o gură de rai*, 1943; *Poezii*, 1966; *Versuri*, 1971), Emil Botta traduce inspirația și sceneria romantică prin mijloace de expresie epurate, descinzând din poezia expresionistă sau avangardistă. Rezultatul — una dintre cele mai pure și mai unitare poezii, străbătută de aceeași obsesie.

Unicul volum de proză poetică, *Trintorul* (1938), prelungește meditația din poezii și, pe alocuri, o explicitează: autobiografie mitologizantă, această carte excepțională reprezintă una dintre cele mai lucide meditații existențiale din proza interbelică. În variantele concentrate, bucățile volumului *Trintorul* ating uneori poemul în proză — un poem original, în care locurile comune romantice și simboliste sînt contracarate de o ironie expresionistă singeroasă.

APLAUZE

În 1934 m-am așezat pe o bancă peste care un pictor genial turnase mult roșu, o cantitate imensă de sânge. Doar într-un tablou al Vameșului am văzut o spaimă similară, o violență soră cu aceea : bancă instalată în pădurea mexicană, în centrul exploziei vegetale. *Sangre y passion*. Mie mi-a plăcut la nebunie coloritul acela roșu. Năvălitorii ascunși în culoare, barbaria triumfând mi-au plăcut. Eliza mea, barbara mea, se poartă îmbrăcată în roșu. (Este o priveliște extraordinară trecerea ei prin ploaia de murmure și exclamații). Croitorului, care se distrează cu ciudățeniile mele, de ce i-ai cerut un strai roșu, de ce, când, har Domnului, aveam de ales, am ales boneta roșie ? Nu știu, poate fiindcă ești un ambițios, un sclav al orgoliului, un cineva care este sclav și care totuși nu este sclav, fiindcă nutrește în taină o tiranică voință de trufie. Sau poate că ești un singuratec, un înfricoșător înfricoșat, și cruzimile tale se rezolvă în halucinație, în pasivitate și decor mai exact decît în acțiune. Sau fără doar și poate — și un *doar* la infinit, un *poate* la infinit, un *dubito* infinit — poate că ești renumitul Vai-de-Lume a cărui faimă ajunsese pînă aici, acel erou al sensibilității, somnorosul cu nervii în ruină și pe care doar lucrurile sălbatice, emoțiile de o intensitate asemănătoare fulgerului îl mai trezesc. Nu, nu, nu, de trei ori. Roșul e o culoare profetică, și luminînd orgia cu lanterna magică, vorbind ca un mag făcător de imagini miraculoase, roșul îmi aduce aminte de viitor. L-ai văzut ieri cu ochii tăi, l-ai văzut pe bătrînul acela, amurgul. Cer mortal și abătut. Splendoarea de lumină se prefăcuse în cadavre. Ziua căzuse în iarbă, la picioarele noastre. Roșul era agonie, luptă, mărire și decădere, cale a robilor, scrișnire a dinților și un chiot, vai, cum ard finețele în toate județele, amurgul fusese un presentiment.

Tot umblînd prin acele galerii ale dezolării, tot gîndindu-mă şi răzgîndindu-mă, iată-mă ajuns la teatru. Costum de gală, impecabil, aveam ; nasturi de sidef, doi cîte doi, aveam, eu plebeul. Direcţiunea celui circ, Principalul deghizat în urs, m-a întîmpinat, mi-a întins laba păroasă. Laba lui avea gheare. „În arenă, în arenă, pentru numărul de mare gală“, a zis el. „Mi-e scîrbă, am zis eu, lume în care ți se urăște, ce coșmar !“... Dar Principalul, magnetizat de popriul său suris festiv, m-a invitat pe scenă. Îmi purta el însuși vioara și arcușul adulecîndu-le și obligîndu-mă să-i fiu recunoscător pînă la mormînt, și, sărînd peste șapte cai, pînă dincolo de mormînt. „Lume colosală, *mein Engel*, omor de lume, fabulos, *mein Engel*, fabulos !“ a zis el. Eu, învăluit în aura mediocrității ca într-o pelerină de oase, mi-am preparat „intrarea“, strălucita-mi apariție de cabotin, de june maestru al imperfecțiunii. Dar Eliza e la un pas de mine, o văzui dintr-o aruncătură de ochi, frumoasă, frumoasă, turnată în rochia de catifea roșie. Privirea se deschide, cerurile cîntă : „Vino, ce arșiță, ce lucarne !“. Și ce n-aș da să fiu călugărașul tău, iezuitul tău, în acele firide toride. Soarele și luna, frățior și sor, devorînd, arzînd... Privirea ei ar dori să graveze pe retină acea concepție zeiască, Iubirea. Așa cum izvorul a furat în unde imaginea pădurii și a jefuit cerul. Ești toată în roșu, veverița mea, clipi arcușul, Eliza cea roșie, o laudă arcușul. Dar acea Iubire care iubește Iubirea, acea Eliza pleacă departe, plutește răpită de valuri. Un străin e aplecat la marginile apei, mistuit de sete, puternic în dorința-i nemăsurată. Brațul străinului o alege cercuind-o cu cercuri de fier, o înfășoară posesiv ca un inel gotic, brațul războinicului aurit de victorie, robînd fiica cea mai frumoasă a orașului capitulat. Buzele nuntesc, șoptesc. Zădărnice nunți, șapte destinate pierzării, fiindcă nu aud nimic. Eu am auzit ca o copleșire, ca o nimicire, ca o prăvălire din munți cărunți, peste creștet, peste umeri, încovoiindu-i, doar aplauzele. Aplauze, aplauze s-au nă-

pustit pe scenă : o Pandoră își deschisese baierul pungii, și de acolo, din acel adînc, țîsniră enormități, grozăvii, monștri. Atunci m-am clătinat și am căzut. Palmele mă loveau, mă plesneau, se surpau pe obrajii dogoritori. Am căzut încet, lin, mimînd parcă la perfecțiune liniștea, și căderea mea păru o salutare pentru parterul cu domni și doamne, căderea mea extenuată păru o plecăciune. Atotputernicul, directorul care pîndea în culise, a sărit din ghereta lui, din al său turnuleț de fildeș, m-a prins în brațe, mi-a strivit mîinile în laba de urs : „Bravo, sublim, fabulos, *mein Engel*, fabulos !“ Atunci — a fost singurul meu eroism în acea noapte lamentabilă — l-am scuipat. Drept în ochi.

Oare cîți ani am pierdut pe drumul care duce de la a la b, de la az la buche, o scară în realitate care duce la cabinele artiștilor ? Am ezitat pentru fiecare pas, am premeditat zeci de ani și mai mult fiecare veleitate de pas ? Orb înțelept, am rătăcit printre decorațiuni și farse, prigonindu-mă prin culisele nopții, prin Elsinore deșert, pe terase afumate de luna divinului brit ? M-am rugat — pentru ce victorie ? — la arborii seculari, multiseculari, la copacul cu o pasăre-n vîrf, pasăre care nu era alta decît ea, acvila Nordului în persoană, și al cărei gherș îl aud și acum, al cărei melos mă înnebunește și am onoarea să-l raportez întocmai, să-l scriu așa cum l-am auzit, așa pronunțîndu-se și cu el dorind a încheia procesul verbal : șecspir.

Contemplant pe cineva ruinat, în oglindă, cu un vag lustru de duioșie, fiindu-mi cunoscut, un cunoscut pentru care altădată aș fi sărit și în foc : am îmbătrînit, nu glumă. Sînt bătrînețea în persoană ; cu barba de chiciură, cu toiag de gheață-n mînă. Mi-au crescut unghiile și barba, dar dinții, tocilarii, colțoșii, ciînoșii, se ofilesc, se prăpădesc. Viața mea, un mecanism detracat de orologiu, a parcurs la galop vămile și vîrstele, durata pe care altfel nu-i era dat s-o cunoască. Și viața mea sosea istovită, lividă, gifiind, ca alergătorii la termenul final al cursei.

Atunci, dominînd acea tăcere asurzitoare, a vorbit un om înalt, cel mai înalt om din lume. Se furișase tiptil ca un motan încălțat. „Teatrul e pustiu, rosti. Aș putea sem-nala doar existența lui Barbă-Rară, figurantul care a uitat să plece acasă, el doar, într-un colț, sub clopot de alarmă. Dar veghind peste atelierul acesta părelnic, Barbă-Rară, cu amnezia lui, a devenit un strigoi și jumătate. Nu te mira, eu sînt doctor, medicul teatrului. Am văzut cum șovăiai pe scenă, cum te clătinai ca un om lovit sau beat. Cei mulți au crezut că e modul dumitale, manierat și exagerat, de a mulțumi la aplauze, însă eu (și mă scrutează viclean ca judecătorul care instruieste crima), eu știu, e vorba de altceva...”

Am aruncat atunci, între mine și el, podișca de foc a mîinilor oribil de albe, și iată ce răspuns remarcabil am dat, citiți-l : „Am auzit vorbindu-se mult despre lacrimile crocodilului, am studiat îndelung crocodilul, și nu am observat la el nimic în legătură cu această formă de activitate”.

Nu eram dispus să înșel, să trișez, îmi era silă, eram bolnav de o silă perpetuă. Și, obosit de atîta dezgust, îmi era silă să izbucnesc în plîns. Invitîndu-l categoric la dis-pariție, am jignit un om, și încă ce om, cel mai înalt, cel mai perspicace, care venise cu vesela-i știință, animat de zelul voios al profesiunii sale.

Din sală, confuze, prin culise și coridoare, primeam aplauze. Nu erau cîteva, ici-colo, ca lătratul căteilor cînd visează, ci mereu invazia, mereu monștri, mînoasa recoltă de monștri, fructele coșmarului meu... Am îngenuncheat ca într-un sacerdoțiu la icoana înzăpezită a oglinzii (ce departe erau oglinzile de Veneția ! Nu vedeam, nu, reflectate în oglinzi de Veneția, capete de idoli sau de martiri, ci dezgustul, fiorosul dezgust) și, răutate și furie unite, mi-am zdrobit fibră cu fibră carnea cu degetele schimbate în instrumente de tortură, în vine de bou, în bice de oțel. Burduf de cîine, mi-am spus, suferi din cauza unei fete care iu-

bește iubirea, din cauza unei fetișcane pe care n-o interesează muzica ta și care nici n-a asistat la concert...

Am tresărit înveninat de uimire. Cel din oglindă, tot umblind pe muchii de cuțit, căzuse în imbecilitatea ultimei sau penultimei copilării. Ca supraviețuitorul unui accident se ridicase uluitul, cumintele idiot, și, pacificat acum, după ce trecuse prin toată filiera neliniștii, își renova aspectul, numai zdruncin și avarii, părul, care întinase fruntea cu șuvițe murdare. I-am oferit țigări. El aprinse, continuând să-și rumege în tăcere tăcerea sau știu eu ce dumicat ales: un ofensat căruia nu ieftin îi răscumperi simpatia... Am fost aspru, șoptesc, notă aspră în această melodie aeriană și fină, ultrafină, poreclită viață dulce. Dar cine era aceea pe care vioara o adorase, femeia care m-a făcut să pătimesc amar, răstignitul de mine ? Și Adversarul, dezgustul, mi-a dat răspunsul de mai jos. Voi rezuma : „omul care te-a vizitat, omul cel mai înalt din lume, e un medic bun, pacienții internați în clinica lui se vindecă și îndrăgesc apoi viața clocotitoare, viața nemoarte. De ce l-ai gonit ?“

...Oglinda, sorbită de setea enormă a lucrurilor, amuți, o vale seacă ; privirile mele, caravanele de ochi ai mei, treceau prin această vale seacă. Mi-am culcat vioara în raclea ei capitonată, cu infinite precauții, cu o atenție politicoasă foarte caracteristică celor obosiți, teribil, teribil de obosiți. Și totul părea un vis.

Pe stradă, ascunse în complicitatea prielnică a nopții, în răcoarea ei oblăduitoare, m-au întâmpinat aplauzele. Pământul a fost arat, pe arătură venită semănătorii și, ca din pământ, o voce, mai multe voci au rodit, au înflorit, au devenit prezență. Am semnat fotografii sepie, albume tot sepie. Tremuram de un frig evocator de aurore boreale și cercuri polare. Tremuram, cugetam și nu prea : autografele mele sînt oare prețuite în Atlantida, în Laponia, în intolerantele și glacialele cercuri polare ? O fată mi-a dăruit o floare, o plantă rănită de frig (frigul, același care se încolăcise de mine), deprinsă cu boarea leneșă a sere-

lor, și care floare, sedusă de misterul acestei nopți, își risipea într-o moarte țintind fericirile extraterestre, își risipea sufletul cel parfumat.

Am colindat prin vis, cu ochii închiși. Poate că la o răscruce am întâlnit miracolul și lucrul excepțional. Dar ce vedere îl vede, ce mină înzestrată îl simte, cine să-mi descopere mult râvnitul miracol și lucru excepțional? În orele acelea un singur focar avea existența mea, și roteam înfocat, roteam hipnotizat: văpaia orbitoare, vatra luminoasă era Eliza.

În ceasul al unsprezecelea am bătut la poarta casei mele. Glin, glin și bum, bum! Pe ce căi ajunsesem aici? Pe ocolite căi, desigur, prin bălăria echivocă de metafore, prin delirantul desiş. (Ucide-l, toacă, ucide-l, tămîie, pe acest călător și cîntecele sale otrăvite.) Dumbră, sumbră, fără umbră, ghici ghicitoarea mea: Nu e acasă, și nu i-s nici boii acasă. (Doamne, pune o inscripție peste Anglia: *Închis în timpul iernii*, Lord Byron.) Se vorbea cu mine, despre mine: „Fii pe pace, voi aștepta, are moarte și așteptarea, poate că cel nou, cel vechi, unul din ei se va întoarce. Și poate că i se vor întoarce acasă și boii.“

Vioara fremăta. (Era un memento.) Și din cutele de lemn mi-a întins mîna Eliza care iubește Iubirea, Eliza cea roșie. Probabil că ultimele cuvinte le-am strigat, fiindcă auzii răspunsul, expunerea de motive:

„Da, eu sînt! De un ceas te port ca pe un copil bolnav. Mergi și delirezi“... Își privi, slujită de minie, pîntecul ușor bombat sub vestminte: „Știi prea bine că doctorul mi-a interzis eforturile“... a zis Lizica cea stultă. „Mă perforează“... adaose tot ea, Lizica, aluatul dospit.

Ne ridicăm de pe bancă în același an, *Anno domini* 1934, și începe tragedia. Cu o banală călătorie prin ploaie începe și se dezvoltă tragedia. Ea, Lizica, vorbește, vorbește, răutăcioasă. (Eliza cea roșie vorbește potolit și rar,

fecunditatea ei e liniștită, ea iubește Iubirea și nu se grăbește fiindcă are o veșnicie dinainte-i.) Măiculeană, ce înalt fusese cerul ! Și cu ce dărnicie aruncasem pe cer grăunțe de aur, pentru Cloșca cu puii de aur !

Jovial, se ivește direcțiunea, Principalul. Îmi întinde laba păroasă. E hotărît să pronunțe un discurs. Și buricul pământului va rosti cuvinte memorabile, cu răsunete mondiale. O logică de fier îi străbate ca un ax discursul : „Omor de lume, fabulos, *mein Engel*, fabulos“...

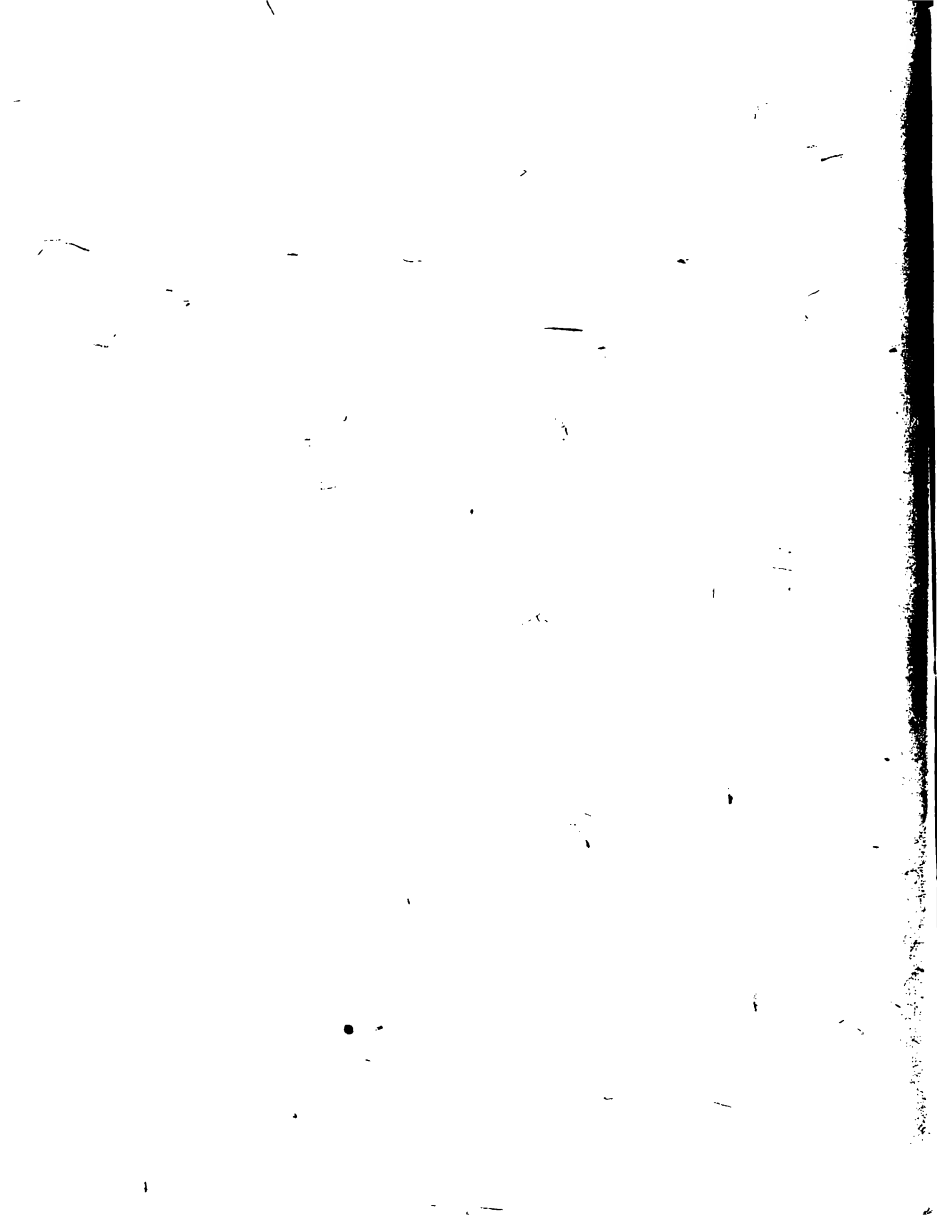
O personalitate, un om înalt, iacăta, se ivește și el. Și strălucește cu o strălucire de la sine grăitoare.

— Doctore, aveam cap, un mare cap de mămăligă, cât roata carului. Unde e ?

— Pe umerii tăi, mă asigură el.

Da. Este într-adevăr acolo. Pe umerii mei. Dar așa de străin și dezolat, că nu îndrăznesc să-i citesc în ochi.

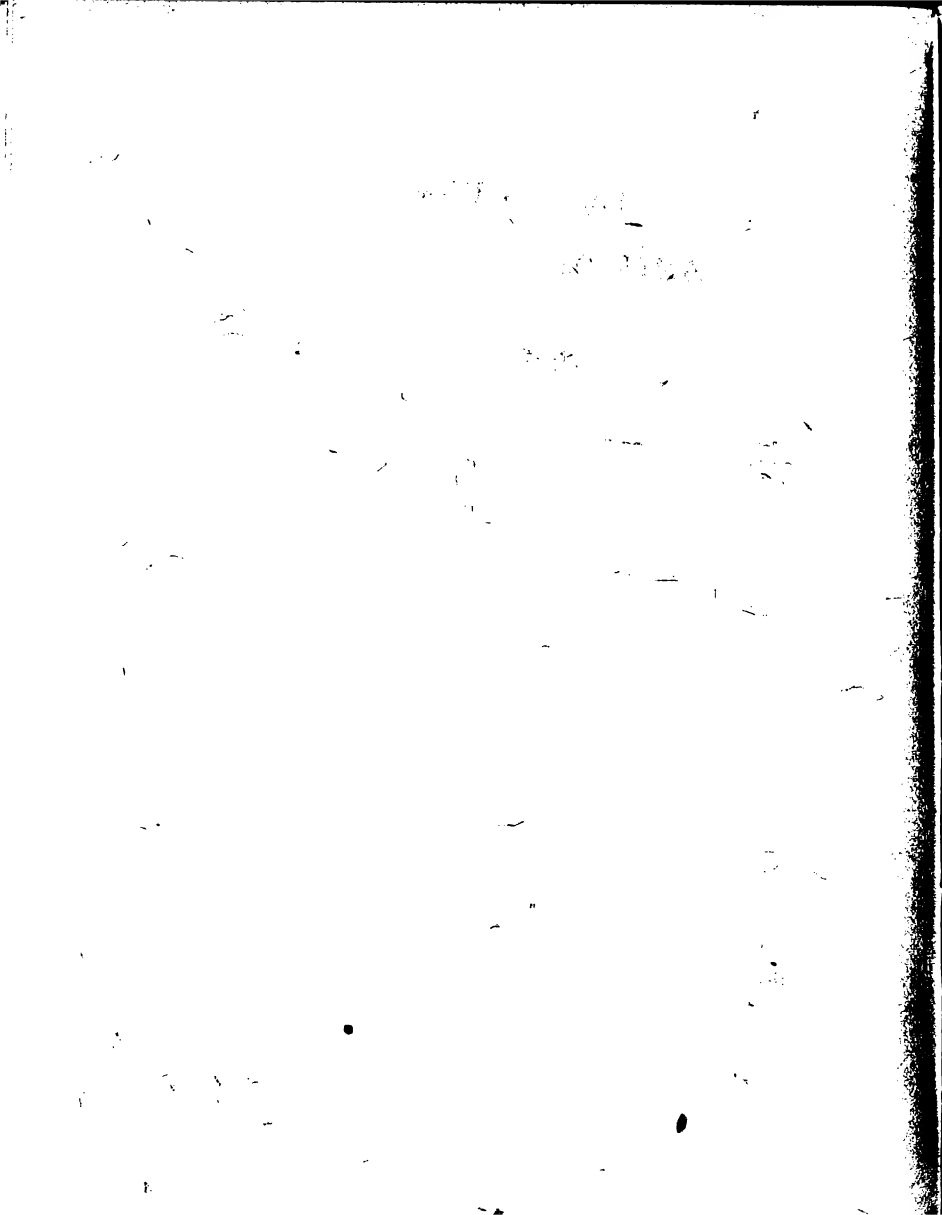
(1938)

Partea a IV-a

PARANTEZA SUPRAREALISTĂ

ȘTEFAN ROLL

(1903—1974)

Pseudonimul lui Gheorghe Dinu. Născut la Florina, în Macedonia, vine de tânăr în România și desfășoară o intensă activitate publicistică și literară în cercurile avangardei. Lăptăria, al cărei patron era, reunea pe avangardiștii bucureșteni de după 1930. Împreună cu Ilarie Voronca, Victor Brauner și Claude Sernet, editează unicul număr al revistei 75 HP, una dintre primele reviste suprarealiste de la noi. A mai colaborat la *Integral*, *unu*, *Punct*, *Urmuz* etc.; a lucrat în redacțiile ziarelor *Timpul*, *Ecoul*, *Viața sindicală*. Volumul *Poeme în aer liber* (1929) este una dintre primele demonstrații coerente ale limbajului poetic suprarealist românesc.

Poemul în proză al lui Șt. Roll ilustrează perfect condiția poemului în proză suprarealist: apărut oarecum accidental, rezultat al variatelor experiențe, el este o formă ostentativ nouă, fără legături cu tradiția speciei și fără rigori. Împingerea la absurd a formulărilor produce rareori fragmente notabile, iar prezența acestor poeme în antologia de față completează mai degabă simptomatologia curentului decât valoarea absolută. Principalul volum: *Moartea vie a Eleonorei* (1930).

MOARTEA VIE A ELEONOREI

ALEEA DE TREPTE

I

Colombeii

Vei ocoli în pașii lupilor pădurea și foarfeca fintînilor îți va tăia beregata. O vertebră grațioasă va apleca un crin roșu pe gură și o gondolă ovală, singele, va pluti pe apele de marmoră.

Un clopot cu un flux și reflux de aramă mină turmele din spatele cerului, blajin spre o verandă a topoarelor.

Ai adormit lângă ușa întredeschisă și în această seară ca pe o scară un pătrar din soldul tău urcase pe cer.

★

O scoică și un golf, iată ținutul oval al acestui ceas cu zimții fluturilor murind. Hohotele spumei te strigau de parte dintr-o plecare transparentă, într-o infuzie de fantome, potcovind în poduri lăzile mari ale cavaleriei nocturne.

Pianul deschis prin fereastră e un debarcader de fildeş, o tăcere și o apă de os curge peste prundișul degetelor. Odaia goală e un vestiar de umbre, o alee de năluci și pendula ca o lucarnă privea în infinit plecarea locatarilor absenți.

★

Într-o noapte cu torțe afumînd constelațiile, au venit țărani cu mîinile umbroase și geologice, să scormonească în pături trecătorii care scîrțiau în osii aseară cu un zîmbet verde în colțul de otavă al gurii.

Luna spăla cu un ochi placid gălețile goale uitate pe
jgheaburi și-n desişuri, printre fragi, pumnalele pămîn-
tului tăiau mîinile potecilor.

Noaptea era fără foşnete în finul rumegat prin staule
şi vitele, muşcînd florile de muşetel pierdute printr-însul,
îşi închipuiau mîncînd stelele mici din ferestruică. În ochii
lor mari şi adormiţi deschişi, ca într-un ocean, depărtarea
se leagănă, depărtare din care sufletul lor atîrna ca o limbă
la întoarcere. Repezi, umbrele se schimbau cu zgomote de
armă ce se încarcă, printre trenurile de marfă în viteză,
sfărîmînd farmaceutice capete de morţi. O mină învelită
de zăpezi alunecă de pe umărul munţilor şi şerpîi, înghiţînd
pumnalul muşcăturilor distribuite peste zi, se scurg în eso-
fagul pietrelor, prin intestinelé de zahăr ale trestiilor în
care o vioară fişie.

Înserarea întoarce poienile pe dos ca tapiseriile.

Rămîi cu interrogatoriul pămîntului, dar nimic nu poţi
să spui. Cineva a smuls cuvintele, ca din pereţi cuiele. Din
găurile lungi se scurge peretele pisat şi-n ureche un gre-
iere taie minutarele de fierăstrău ale lumii.

Un evantai te desface-n umbre şi numai un surîs ca un
degetar din mijlocul pîntecului mi-a ademenit pupila. Un
surîs ca un cuier oval de oglinzi, o pulbere de cristale plu-
tînd prin anotimpuri, prin jocul înalt de nimb peste piscuri
al stalactitelor.

În frunze herghelii verzi smucesc zăbala primăverii şi
din turn cavalerul cade în trîndafir ca pe o targă roză a
amorului. Un deget ţi-a rămas încuiat pe buze cu o cheie
pentru turnul orelor şi în noapte singure mîinile sînt li-
liecii albi ai somnului.

Înapoia ta servitorii scuturau flăcările de pe un balcon
de fosfor şi propria-ţi umbră, de-a lungul drumului pe
care alergi ca să te scapi, îţi întinde mîna. Va trebui, după

ce-i vei da pantofii de salamandră, să-i dai și sufletul ca un dinar.

După uragan vei găsi florile sparte și prăvălite ca paharele pe o masă, după orgie. Te vei așeza și vei deveni, din cauza umerilor goi, o piatră opalină după ploile torențiale, — și vor veni toți să vadă miracolul umbrei tale, cu atât mai albe cu cât tu vei înnegri.

★

Drumurile pierdute aseară se reîntorc prin pașii aerieni ai aurorei dintr-o victorie ridiculă și fără rost. În cavoul lămpilor au rămas steme de licurici și florile artificiale ale flăcării foșnesc între degete. O pleoapă pe obraz plimbă o gondolă în apele moarte, un pas îți răstoarnă în amforă umărul și-n argilă bulgării sînt porumbei fără aripi.

Într-o dimineață vei găsi, în ochiul devastat de vis, sticlele mort în colivie și în zadar vei căuta în ciripitul verde al ceasornicului culoarea pasărei moarte.

Vei rămîne cu orbitele goale precum cojile de ou, vei deschide ușa fără mănuișile țîșinilor, vei pleca dibuind și te vei înșela pipăind viorile și crezîndu-le păsări împăiate și ca o umbră te vei pierde într-o piatră.

ALEEA DE TREPTE

II

...Apoi a venit liniștea punînd în fiecare oglindă o lebadă neclintită și tic-tac-ul pămîntului nu s-a mai auzit.

Landourile de aur s-au tăvălit în nóroiul unde găinile mai caută și azi boabele de porumb, care erau pe vremuri ochii domnițelor albastre.

O mână umblă prin legăturile astrale de chei, cealaltă presară pe ceasornice cenușă.

În pasul tău a mai rămas un ecou, ca o praștie de mătase din luptele sterile și panoplia ca o salcie se apleacă deasupra memoriei, când pantofii din secolul Regelui-Soare alergau printre stilete și flacoanele cu otrăvuri verzi.

În clopotul cald al subțiorilor, în anotimpul de bronz, mi-am pierdut sărutările reci — pe care le mai caut în febră ca fluturii de gheață pe respirație.

Ca un clinchet și o măcelărie ireală de săbii, degetele îmi treceau prin părul răvășit de flăcări și mă închiupuiam în fața oglinzii, o lavă stinsă dintr-o amforă izbucnind un incendiu negru.

Ondulațiile singurului tău inel sclipeau pe timplă. Pe timplă unde a rămas o cicatrice, un degetar al revolverului uitat printre hîrțiile din sertar, să fumege ca un crin negru de fier.

În amintire te îndepărtezi ca o fereastră în naufragii, și te-am închipuit văzută într-un parc de sidef unde-ți vorbeam după gratii, dar mișcările tale erau ortopedice și nimic nu înțelegeai.

Noaptea trecea sub mine vijelioasă ca fluviile din munți sub parapete și știu că am alunecat în cristal. Voi reveni ? Poate la o oră de dimineață, când îți vei îndrepta o buclă printre oglinzile întredeschise în neant.

STATUIA DIN AER

În monumentul de marmoră vîntul bătu cu un dangăt lent frunzele și o pasăre strîngînd sub aripi liniile spațiului se mototoli și căzu lîngă primele trepte. Un cuțit zvelt ca

o lăcustă urcă și scoboară pe celelalte ; un cuțit care va tăia în licurici pantoful de aur al memoriei și tulburarea liniilor de silex, în care vîntul își face cute de opal, iar cavalerului i-a rămas un singur suris. Spada albastră de făt-frumos ruginise într-o așteptare vidă.

Aduceți cuferile cu apă vie, nu înțelegeți, în calul mut și dur, fiorul de-a mai izbucni o dată sub fereastra luminată doar de bucele blonde și mîna de sub gratii, ca un crin în colivie, ar fi vrut să smulgă un snop aspru din coamă, un picior diafan din scară, un fir de sînge din inima în goană ?

O oglindă e un coridor halucinat de profunzimi, cu treceri spre încăperile de zinc, prin nămolul de argint și excursiile în priviri ca o gondolă alunecînd în tenebrele fluide.

O rază a gonit o albină neștiută din văzduh și s-a frînt ca o floretă în medalia de piatră a nopții.

Acum vor începe reptilele să lunece din inel în inel, tîrînd un lanț de otravă prin cupele ierburilor.

Cine-și mai aduce aminte de cavalerul împietrit ? Numai fulgerele cîteodată au întins o mînă să surprindă chipul stins în cătușa spațiului și s-au pierdut prin biciul fără vinătăi al gușterilor.

Un izvor izbucnește în panglici și ecoul ascultă la ușile marilor pietre șoaptele putrede ale epocilor anterioare, mersul rar al renilor, — din copitele cărora au rămas, în cremene, medalioanele ovale ale domnițelor suple.

Un pas, o privire, un veac de amănunte, poate, despărțirea, de statuie, banca pe care cerul căzuse de pe umeri ca o manta și stelele se ronțăiau sub tălpile transparente în prund.

Ți-am spus că departe, undeva, în cîmpul de morcovi, într-un gît de pămînt, iepurii albi tăvăleau o zăpadă caldă,

pentru o revedere tristă și glacială prin săniile cu zurgălăii sonori de ger.

Dar acum o antilopă crapă de zi în pragul verde al primăverii ; o antilopă de puf deschide un ochi, unul singur, pentru zidurile, ovale și calde ca o pleopă, ale aurorei.

O trîmbiță gîlgîie apele de argint, o trîmbiță de culori alarmează florile și ascultă clinchetul primelor raze pe geamuri.

Un murmur-de aripi răstoarnă cuiburile în coșul soarelui și insectele de planuri mari, care au ținut strînse în beznă porțile grele — scîrțîie. Faetoanele gonesc pe străzile cu matca de granit, aducînd în doniți mugetul alb și înspumat al cirezilor clătite în amurg cu vitriol.

În leagăne pruncii rotunzi amestecă, în gingiile mici ca mărgelele, steagurile laptelui, dar victoria se apropie cu fiecare pas, cu fiecare deget ridicat în aer, cu fiecare îmbrățișare. Pomii fac sub pămînt, prin rădăcini, pași mari spre cer și-n piscul dintre pulpe, prin edelweissul de fiori, prin floarea de febră, un gînd cotrobăiește, o omidă putrezește zig-zagul lumii, și împrăștie în cele 4 puncte oamenii verzi de renașteri cu mîinile în flăcări.

Un deget pe frunte apasă o savană toridă de pumnale și-n invizibilul vis al materiei mîinile fecunde ale noroiului rotunjesc încă o dată mătania frunzelor, pieptul fructelor.

Cine vopsește în șevaletul pomilor miresele roze din zarzări ? Strălucește grădina de candelabre și astfel va trece pe lîngă statuia celor patru sezoane, buclată, primăvara, — cum trec femeile de frumuseți eterne pe drum în după-amiaza în care ești închis de migrenă în odaia fără ocheane.

Așa se va petrece, fără evitare, faima grădinilor, splendoarea subțire a petalelor, petalele subțiri ale pașilor tăi.

Pe un alt țărîm, după barierele de sticlă, o mîină de văzduh ridică spre botul de viezure al stelelor toastul unui crin, cînd mîinile tale se încenușau în amintire.

Demult de tot, familiile s-au întors din excursii, cu ochii cocliți de frunze și cu plămîinii în zdrențe albastre, sfișiați de acvila ascuțită a munților.

Nu-i număra în gîndul ca un sîmbure statuia cînd printre ei eram și eu ? Nu eram și eu același predestinat și gratuit lucrător al întoarcerii spre un declin, cu o mîină pe care o tragi înapoi fără efect ?

Printre săbiile de foc și panglicile de fier ale șerpilor, se înnoadă în bucle glezna spre o mușcătură din azima tare a bolovanilor.

Cînd ai intrat în apă pînă la genunchi, planeta scoborîse o treaptă de vis în vid și o năruire suavă din creștet mi-a tras pînă la tălpi o pleopă de arhanghel, o celulă invizibilă și în fiecare trandafir, din coroana de spini, un pumn de fier incandescent mă amenința.

În somnul tău de după-amiază, printre arbori, dintr-un boschet de neliniști, te-am sculptat în preajma statuii din materiale ductile ca : oxigenul, umbra, frica și lebăda.

Demult, într-o epocă de pîslă, soarele se scursese ca o lavă, crepusculul a zornăit pe ziduri ca un convoi de ocași, cineva a tras cu pușca într-un ecou și lumina învechind pe geamuri îți dă prilejul, din ce în ce mai fertil, să mă iluminezi prin mișcărilor tale încete de după draperii.

În mîini, aplecată peste o claviatură de foșnete, ai ridicat pînă la înălțimea serii o lespede rotundă și ai dus-o prin parcuri ca un herald. Între orele absente erai un popas prezent, în grădinile de valuri cîrengile de sare foșneau și ascultai, între pașii opriți, desfrunzirea de metal a peștilor și ca un colier, valurile îți ajungeau pînă la gît, — iar cînd am vrut să te strig ca să te previn de înecul inevitabil spre care te adînceai, Eleonora ! — îți uitasem numele...

PROFILUL DE CRISTAL

lui Ion Călugăru

Îți voi aduce într-o zi o piatră albă și-ți voi zice : iată lacătul apelor, deschide buchetul de lacrimi și mîna ta de opal o voi lua să piarză corăbiile aurorei. Un deget alunecă pe o undă, înmărmurind teama oglinzilor și lumina care de-abia se mai zărește prin oceanul de safir al nopții, o simți cum gonește dincolo de tenebre haitele de umbre, munții de ferigă, nava mestecănilor — într-o oră polară, unde, pentru tine, n-a rămas decît zdreanța unei priviri, nostalgia unei culori.

Puțin sub cer încep asceții luminărilor să se ivească în faldul mansardei. Sub ferestrele rotunde și legănate în argint ca gondolele, crepusculul strălucește prin bijuteriile autentice numai pe ovalul degetului de pe frunte.

Trimbiți... mugurii de aramă trezesc în ecoul vostru colbul cu culcușul negru în coroana părăginită a celui din urmă rege decedat.

Singur capul poetului veghează clătinarea de abise a oceanului, pregătirea între sclipiri a mirajelor și călăul, măcelărind în dulapul cu oglinzi fantoma hainelor jefuite în fuga prin secole a toamnei, iată-l înapoia ta.

O pasăre revine îndoliată ca scrisoarea cu condoleanțe celui crezut numai mort. Sosesc și scirțiile în docurile de cherestea ființele orizontale și decapitate ale pădurii.

Ascultîi ingenuncherea orașelor din care ies pe furiș vampirii căilor ferate, pasagerii dorm pe canapelele îmbibate de insomnii și vagabonzii, cu clinchetul oaselor surd, adușmecă, pe lingă zidurile descojite, ca oglinzile în care nimeni nu s-a privit, namila ploilor.

Sub perdelele, după care străvezi ghiveciul lămpilor cu floarea de fosfor, naufragiază năzărirea de femei fluide în alcovuri și prin drăperia vicleană, iată, intră adoles-

centul cu pieptul strălucitor ca un paner de șerpi, ca umbra unui cordon de medalii. În destrămarea ploii am căutat profilul tău de cristal, în gânduri căldura subțiorilor și am azvîrlit cu pietre în stolurile de porumbei să dezgrop zîmbetul tău întîlnit, doar o dată, la plecarea corăbiilor.

Gleznele, gleznelor luînd alunecarea fructelor în umbră, pantofii lunii păseau pe un acoperiș de smarald cînd ochii tăi s-au înălțat.

Ascultă tăcerea cum se uzează în fierării, cum se zvîrcolește în șaluri. Ești atît de obosită încît o lebadă îți trece în fața pleoapelor, o oglindă se înfășoară pe mîini, o vioară se răsucește în glas. Nimic nu mai străbate dincolo de șoapte, dincolo de taine, decît cangurii lunetelor care undeva în tîrnul de ecuații răvășesc stele. Poate de aceea beznele-s moi la pipăit ca blana cangurilor, ca mîna ta uitată în amintire (o mînușă de antilopă), poate de aceea nu mi-am adus aminte de tine.

★

Goală dinaintea plantelor, de pe tine se rupeau toamnele jupuite de urșii albi ai lunii. În alungarea ochiului, în zugrăvirea lui ca un vas străveziu al visului și ;

Te voi iubi în virful degetelor, tiptil, cu un mers de paing pe tavanul constelațiilor.

În clipa în care ai întins mîinile, pădurile s-au năruit și o lacrimă s-a scurs în fiecare floare.

În boschetele nevinovate, logodnicii caută zîmbetul negru și un cartuș zburlit în inimă : iată un început de cadavru inutil.

Aș fi semet dacă aș avea ca munții o frunte, bătută, ca un clopot, de cer, gleznelor unse de șerpi și-n fiecare bolovan, o statuie, o praștie, sau un pahar de *liqueur*.

Printre lucrurile vechi, am regăsit luna și peruca pleșuvă a pădurii din prima excursie în toamnă. În pieptul nebun o pasăre cu ochii arși de soare zvîcnea și glasul era de funingine, strigîndu-te în întuneric.

La despărțire am rămas nemișcat și coclit de lacrimi ca o armură de rouă. Numai depărtarea ta zăngănea ; apoi au venit, prin noapte, camioanele grele descărcând mobilele violete ale insomniei.

A doua zi n-am mai putut să te iubesc, balansându-mă în dreptul pendulei și scoțind limba portretului tău rupt și azvîrlit pe podele.

(1930)

JACQUES G. COSTIN

(1895—1971)

Născut la București, a studiat dreptul în capitală ; a devenit avocat cunoscut și, în același timp, personaj apropiat al cercurilor avangardiste, literat amator de mare subtilitate. Colaborează mai ales la *Contemporanul* lui Vineanu, dar și la *unu*. După ultimul război, continuă activitatea literară ca traducător (din Victor Vugo, *Mizerabilii*). Se expatriază și moare la Paris, unde continua să fie interesat de literatura română și de problemele avangardei, după cum ne povestește Eugen Simion în *Jurnalul* său parizian.

Cea mai importantă scriere a lui Jacques Costin, *Exerciții pentru mîna dreaptă și Don Quichotte* (1931), cuprinde poeme în proză de o factură specială : locurile comune ale limbajului și ale culturii, ca la Francis Ponge, sînt răsturnate și demascate, într-un stil ironic de mare concizie.

PIANUL

O rămășiță preistorică din specia Mastodont.
Și-a păstrat coada și trei picioare.
Poartă o dantură falsă perfect armonică.

Fire taciturnă, reacționează violent cînd ai pus mîna pe cele două chei : prin gaura uneia se aud chiote și jocuri; prin cealaltă cutremure de pămînt.

Se abandonează numai inițiaților. Le oferă o scară de abanos cu trepte fără soț.

Foarte modest, a primit rolul secundar în sonata Kreutzer.

Se întrebuințează în pensîon contra copiilor cu temperament.

...mon violon d'Ingres.

BOUL

Se ocupă cu introspecțiunea.

De fapt speculează mai mult ideile furajere.

Face și pe distratul : ți se uită în ochi și gîndește aiurea.

Din timiditate rumegă mereu un răspuns întîrziat.

Mai rumegă și un plan pentru recolta viitoare.

Totuși destul de resemnat : suportă cu tărie propriul său nume.

E tăiat din cauza pericolului pe care-l prezintă coarneau.

În societate servește ca exemplu și ca talpă.

Întreține relații foarte întinse ; a avut o chestiune personală cu broasca umflată. A primit să stea în intimitatea oului de furat. Mecena național : pozează pentru Găgioroști.

Agricultor în orele libere, îngrășă pămîntul.

În raport cu taurul, e pur și simplu o vacă.

Iar după mamă e supus elvețian.

PISICA

Îi plac jocurile de noroc, de aceea se naște cu ochii închiși.

Din lipsa unei meserii productive a devenit contemplativă. Păstrează tradiția balconului.

Totuși, ca să treacă drept o utilitate, a adoptat ura contra șoarecilor.

Iarna murmură, în fața focului, disprețul pe care i-l inspiră oamenii tot anul.

Cînd o atingi cu băgare de seamă repetă în surdină blesteme strămoșești.

E cu totul lipsită de caracter : după ce fură, se spală pe mîini.

Și cinică : își linge propriul ei scuipat.

Nesinceritatea ei n-a putut fi dovedită. E discretă.

Despre cîine are o părere preconcepută : trebuie privit de la distanță.

Moare pe ascuns — de teama hoților de blăni.

Cînd pisica nu e acasă, e prin vecini.

Cît privește pisica cu clopoței, nici nu se gîndește să prindă șoareci.

CÎINELE

După rușinea suferită în mitologie, Cerber s-a consacrat gospodăriei.

Capitalist înăscut prin limbă și coadă ; exploatează vanitatea și mila. Ațîță literatura domestică.

Dar e incoerent : combate cersitul și corespondența.

Deși retor, nu e ipocrit. Și-a făcut din amor o profesiune de credință publică. Idealul lui în dragoste : frații siamezi.

Nu poate suferi pisica pentru că scui pă.

E cabotin. Spre deosebire de pisică, se joacă pentru plăcerea altora; și meloman. Preferă însă vocea stăpînului.

A lăsat să se înrădăcineze credința că e necesar. De fapt cînd e legat nu riscă nimic. Cîinii de vînătoare sunt din porțelan. Păzesc scrumierele.

Ceilalți, ca să-și ușureze lupta pentru existență, s-au împărțit în două : unii cari dorm ziua, alții noaptea.

Cîinii cari nu dorm nici noaptea sînt astronomi.

E adevăr că nu latră cîinele care mușcă, fiind ocupat.

Cînd turbează devine xenofob.

PLOPUL

Trăiește din romane.

Cum se înnoptează, iese haimana.

Aseară a fost, iar prins asupra faptului.

La vîrsta lui ar putea să înceteze cu adolescența.

E iresponsabil. Se apleacă ca să te zărească luna.

Dar are și apucături de babă. Asistă la toate înmormîntările.

Un singur plop nu înmulțește și nu împarte.

Plopii fără soț sînt foarte numeroși.

LEBĂDA

Ca și laptele e un aliment complet.

Hrănea poeziei ;

A îndestulat pe pictori și fotografi ;

A îndopaţ melodiile cu nostalgii;
Gitul se întrebuinţează la gondole.
A fost şi regină.
Ar fi preferat să fie gîscă. Lipsa glasului i-a fost fatală.
Obosită de glorie, s-a retras în mijlocul lacului.
Nu-i pasă de clevetiri. Nici nu întoarce capul.
Trece ca un arivist.
La vîrsta ei nu se oglindeşte din vanitate.
Imaginea din apă îi întreţine idealul : să ajungă sub-
marin.
Se susţine din reproducerile în gips.

ARCHIMEDE

Ca şi Homer, Archimede apare în posteritate cu orbitele goale, cu toate că nimeni n-a afirmat vreodată că acest mare grec a murit orb.

Purta barbă şi perciuni, gitul dezvelit ca în enciclopedii.

Copilăria i-a fost agitată, deşi căsnicia părinţilor ar fi putut să-i servească ca pildă de fericire pe drumul bătat.

Mama era menajeră. Tatăl, un liric. Exerciţia cu sîrguinţă, ca strămoşii săi, meseria de bărbier într-o mîhăla a Syracusei.

O predispoziţie ereditară izvorită din practica atîtor ascendenţi în această specialitate pregătise intuiţia lui Archimede. În prăvălia natală, copilul de cîţiva ani încearcă revelaţia oglinzilor, care urma să decidă mai tîrziu de soarta bătăliei navale din faţa patriei.

Încurajat de puterea de reflecţie a celor două oglinzi, aşezate pe pereţi, una în faţa celeilalte, pentru ca să înmulţească la infinit un singur client, Archimede îşi petrecu

restul anilor, pînă la maturitate, în exerciții asemănătoare, cu ajutorul cioburilor pe care le găsea.

Primele experiențe le-a început cu vecinii, cărora le trimetea în ochi, într-o formă concisă, toate razele solare strînse în împrejurimi.

Succesul i-a fost alternativ, pentru că adesea părinții fură siliți să-și mute domiciliul. Cu încetul, grație acestui neajuns, tatăl ajunsese în centrul orașului, unde fu numit bărbierul curții regale. Între timp Archimede observa cu certitudine că adversități mediocre, din toate punctele cardinale, îi determinau cu iuțeală o personalitate covârșitoare.

Conștiința artei sale îi permise să adopte acel aer de profund distrat, care a atîțat cel mai mult pe istorici în cercetările lor ulterioare.

Hieron tiranul, o fire cicălitoare, îl iscodi, într-o zi, să afle cîtă fraudă de argint e amestecată în coroana-i de aur masiv: Archimede calculă pe loc că întrebuintînd 25 de lovituri orizontale, poliția ar fi putut auzi adevărul specific, chiar din gura artizanului.

Astfel imensul grec a încercat prin excepție să abată o clipă geniul său inventiv de la speculațiune la cele lumești și să apropie înțelegerea mulțimii de ideile sale, adaptate sub o formă corectă la aplicațiunile uzuale.

Dar răspunsul său nu mulțumi pe rege, care îi cerea, din obicinuință, mai mult formularea unui principiu artistic decît un sfat util.

Plictisit, Archimede luă în ziua aceea o baie potrivită. Se știe că mulți dintre marii oameni, absorbiți pește măsură de preocupările lor teoretice, au o tendință aproape inconștientă spre pornografie. Archimede nu era nici el în afară de raza acestei slăbiciuni. Fie că baia nu i-a priit, sau că avea nevoie de distracție, ieși din apă direct în stradă. Mulțimea, recunoscînd pe marele om, l-a aclamat ca pe un zeu.

Cu acel prilej Archimede a lansat-o pe Evrica, cu care trăia de mult în cea mai strictă intimitate.

El a inventat pîrghia pentru mutarea pămîntului. Dar orele fiind înaintate a trebuit să renunțe la acest proiect.

Versiunea lui Plutarh, care absolvă pe Marcellus de răspunderea morții lui Archimede, e indiscutabilă.

Ce altă dovadă de supremă admirație ar fi putut să-i mărturisească consulul roman, decît atunci în timpul luptei navale care a precedat căderea Syracuzei ? Observînd că, pe țarm, Archimede, după vechiul său obicei, se joacă cu oglinda la soare, a ordonat să se incendieze cîteva galere din cele mai frumoase, pentru a procura savantului o plăcere nevinovată.

Ca orice pasăre pe limba ei, Archimede a murit distrat, după ce a parcurs jumătate din sulița unui soldat roman, căruia uita să-i răspundă cît e ceasul.

De la el ne-a rămas Sirena sau femeia cu două capete, precum și alte iluzii optice, bazate pe sistemul oglinzilor, cari se întrebuințează în tîrgurile de mostre.

(1931)

TIBERIU ILIESCU

(1906—1978)

Născut la Craiova, licențiat în litere la București. După absolvirea facultății, a fost profesor de franceză la Craiova și, pentru câțiva ani, director al Teatrului Național din localitate. Debutează la *Bilete de papagal*, în 1928. Animator al avangardei literare din orașul său natal, editează revista de avangardă *Meridian* (1936—1941), publicată în 12 caiete cu apariție neregulată ; la ea colaborează Sașa Pană, Gherasim Luca, Gellu Naum, Victor Brauner și, de asemenea, Eugen Ionescu. Volumul cel mai reprezentativ de proze suprarealiste și de articole doctrinare este *Flori de frig* (1938). O carte mai puțin reprezentativă (*De la Porțile de Fier la Poarta sărutului*, 1971) urmează culegerii selectivă din opera sa : *La cocoșul spinzurat* (1968).

Poemul în proză al lui Tiberiu Iliescu nu practică dezintegrarea limbajului și nici nu optează pentru extremism : incoerența programată se unește la el cu aluzia culturală, cu referirea la literatura anterioară.

AGRAFE

Am fugit în parc : spaimă și argint...

Florile, roșii de roua plînsului, își decolorau petalele.
Nu știu ce zvon filfii umbrele peste alee.

Și m-am oprit cu fața spre lac. Eram mai trist ca lebedele albe.

Am plîns în pumni...

Și am zgîriat, în țipătul ascuțit al undei reci, un „I.N.R.I.” pe steaua mea...

Mi s-a părut că a rîs o nimfă în ape...

(1928)

PANTOMIMĂ ÎNTR-UN BÎLCI CU TEATRU DE PĂPUȘI

În aplauzele pleoapelor, ropotite pe sub straturi, s-a oprit pe uliță un vagon cu obloane funerare.

În minutul împerecherii turnesolului serii cu culoarea cimitirelor de ape, au înflorit în baraca de speteze și creton, răsărită din vagonul mortuar, lanternele de spermanțet.

Livrelele din drapel ale lacheilor și diademele de dantelă ale distribuitorilor de programe tapetau intrarea. După clopot de ape — consternare. Perdelele de stambă brodate cu păsări adormite, moarte, s-au ridicat și s-a ivit „Baronul” : privirea orizontală era patronată de o pereche de virgule de diversă mobilitate.

Anterior, avea pitulată sub vestminte o damigeană de gelatină viscoasă. E blajin (rîsete), a greșit cu o floare (delir) și, fiindcă spărsese un geam (conflict), era să-și piardă soața conjugală (încurcătură nostimă cu armonică de ris).

Pentru funcționarii comerciali ce haz are punga umflată izbită de pereți !...

Vizavi de un azi de noapte este o panoramă cu ochearne colorate și păpuși vorbitoare care citesc în chipuri. Vrajitorul stă în prag și rîde scîrțîit, parcă ar scă-

păra unghii pe cremene ; și i se întindea elasticul buzelor în felul miștelor amoroase.

Vorbește încet ca roțițele de ceasornic și e mai întrepriid ca un fenician de lut ; poartă labelle picioarelor alăturate bleg și capul resemnat, cu acceptată acuzație comică pe ipotenuza umărului triumfiular.

(1929)

VISC PENTRU PASĂREA DE APĂ

Aud liniștea singelui cu umbrele gândurilor sau cu pînda fiarelor pe lîngă pămînt.

Nu sînt în plus, nici absent. Orașul e cu chemările tremurate ca greșelile apelor. Tîrziul lămpilor de fier peste ceturi fluviale de nisip.

Se ascunde o crimă în retine, în unghi, în respirație. Se întinde ca o carie de noapte mărită fantast și inutil. Un om, o faptă, o intenție, eliminarea totală.

Dar este un moment exact, științific, lipsit de romanticismul notelor de pian ; o tensiune atentă, o luciditate perfectă, subțire, fixează oblic punctul avertizat cu premeditare ambițioasă, lipsită de linia convingerii temperamentale.

Pe urmă, totul se diluează lamentabil, convențional, ca o recitare eroică într-un conservator provincial, în deprimări intime.

Orgoliul nemăsurat, de plutonier fără trupă, invocă trufia penibilă, care falsifică ridicol aspirația spre absorbire în cadre, în ierarhie, în absolut sau transcendent.

Nu oboresc oamenii cu măștile lor profesionale ? Cu soții cu sentimente de etaj, cu prevederi de asigurare elenă, cu îndrumări cifrate, cu interioare amenajate după

ilustrații cinefile și vagabonzi încadrați marin în orizonturi încheiate în ape încântător de albe ?

Statutul cu desenul rubricii de cuviință, de merit oficial, indică poziții și obligații.

O fecioară de sîrmă din ultimul vals, care trebuia să susțină o anecdotă de erotism suav din melodiile pensiunelor catolice, s-a fixat într-o holdă conjugală cu un ofițer de administrație.

Planete pentru un ciine roșu, sau chipuri de atlas elementar...

Hotel Victoria din stația de birje cuprinde felurite sexe de plăcere.

Între șoferii, caporali din Nava Bogii, și oamenii de serviciu ai restaurantelor din hală, veniți după țigările consumatorilor din local, tentația pare modestă, anonimă, obscură.

Lumina de petrol multiplică renunțarea de capăt de linie ferată pe coridoare încheiate în closetul defect.

Cineva, poate un licean, cu asemănări de principesă rusă din Caucaz ajunsă în oarecare jenă, se informează cu tact de o aleasă educație morală despre *Bois mort*, care alunecă nedecis între brațul strîns cu prevedere de regie proastă.

A trecut taxiul spre gară...

Ultimul tren cu felinar de barieră...

Și același canal cu tuse de cîrpă veche...

O imagine de azi insista bigot ca o revelare de Rusalii : un Julien Sorel căruia nu-i aparțin marginile de pămînt și dimensiunile timpului. Fără puls, fix, dincolo de la-crima de vopsea, prezent, central, definitiv.

În fiecare pleoapă, o imagine de continent care încheie neclintit o istorie de tumult, de declamație medie, de aplauze, arcade, epopei de calendar rural.

Se rostogolesc globulele fără aer.
O urmă de transfug, fără greșală, pe lângă zid.
Fanfara municipală s-a retras din cartier.
Vîsc pentru geam, pentru „apa ochilor“.

(1936)

FLOAREA REGINEI

Pe meridianele spiritualității se dezbate un gînd de abandon : dispăre poemul ? Conflictelor armate cu vehemențe patetice și perioade datorite traheelor inflamate de convingeri robuste sînt mirajul unui moment gilgiitor de răcnete și satisfacții opulente.

Circulă un consemn, ca o cădelnițare de timp predestinat sau ca un îndemn de febră endemică care pretinde participarea întregimei epidermice la fapte diferite ca esență.

O incurie penibilă a anulat dezideratele generațiilor amatoare de altitudini spirituale pentru momente de justificări al căror destin ar trebui cuprins în manualele de plăceri clandestine.

O concordanță imediată între satisfacția patrupedelor elementare și atitudinea actuală a emulilor.

Asistăm cu o neliniștită resemnare de răscruce la promovarea verdictelor de sezon ale arhereilor de local, care dețin spiritul vremii și a căror enervare ține de asistența policlinicilor suburbane.

A fost un zugrav de vise colorate înnoptat de deznădejdi necuprinse ca șoapta de pescar lipovean întirziată printre trestiiile apelor neclintite.

În destrămarea gândului aninat ultim de un nume domestic, ca un martor de cununie cu totalul destinului, a denunțat limita arterelor fixe care îl lipsea de acordul absolutului infinit.

Pe lângă viață, prin umbra rîndurilor de vociferări brave ca guițatul fermelor model, și îndemnuri bucălate ca pruncii obezi ai reclamelor laxativelor de efect, prin antractele solilocurilor de vicleim — arar — un gând vechi de caterincă ilustrată sărac, care a deschis obloanele brune, mai intervine pentru o contemplare singură ca zvonul apelor de seară al farmecului silabelor.

Un gând suav și greșit de caterincă veche, cu ilustrație sărăcă, sau unul grav ca obsesia vecerniilor de orgă, sau faptul divers de baladă de vagabond cu pelerină, iubiri serafice ca solfegiile de probă pe coridoarele de pension, infiltrații bacilare și deces anonim pe lângă ape insalubre cu imagini turburi.

Pe ulițele strîmbe ca sensul ghearelor de destin, felinarele în paradă de arhaîgheli, cu pupile largi și fierul vinăt au asistat la îngîndurarea compunătorilor de vise. De multe ori trupul scăzut de febra evadărilor s-a atîrnat ca încheiere de candelabru.

Obloanele s-au tras pe la celulele cu indice de obligație, gândul a murit undeva pe lângă ploaie și a picat creițarul de compătimire azvîrlit cu scuze creștine pentru destine diferite.

Mai există însă o dinastie de verticali aspirați de azur, cu globulele turburate sublim, cu degetele sensibilizate după raze, după absolut, care pretind momentul poemului.

Poemul cu extazul de cîmp, de destrămarea funigeilor de basm, ca țipătul de pasăre înfricată sau ca spaima neclintirilor de piatră e un accident de satisfacție pentru impresionabili de ocazie.

Sus, însă, pe piscuri albe ca unghiile de morți, singur
ca un cîntec de lup — rar ca Floarea reginei — e bucuria
ascultată cu pleoapele, cu buzele albe, cu mîinile ca mîn-
gîierile de păianjen ; — momentul lui e margine dintre
lumi, sferă insesizabilă de unde inedite.

O floare de pluș pe creste de cremene ca o năframă
de basm.

(1937)

GELLU NAUM

(n. 1915)

Născut la București, a studiat filosofia la București și Paris. Debutază în 1936 (*Drumețul incendiar*) și devine, rapid, unul dintre fruntașii generației sale, practicînd la fel de consecvent suprarealismul și politica de stînga. După versuri șocante, în care cadrul suprarealist este utilizat inteligent și cu o evidentă știință prozodică (*Libertatea de a dormi pe o frunte*, 1937 ; *Vasco de Gama*, 1940), scrie proze absconse, la jumătatea drumului dintre doctrină și ficțiune (*Medium*, 1945 ; *Castelul orbilor*, 1946). Fondator al grupului suprarealist român în 1940. Un interludiu conformist, apoi autorul revine la maniera tinereții (*Poetizați, poetizați...*, 1970). A mai scris inspirate cărți pentru copii : *Cartea cu Apolodor*, 1959 ; *A doua carte cu Apolodor*, 1964.

Poemul în proză, pentru care autorul manifestă interes, s-a născut la Gellu Naum din dorința experimentului prozodic și din împingerea la ultimele limite a principiului ordonator al propriei sale poezii.

FOCUL NEGRU

AZI-DIMINEAȚA MERSUL TĂU

Azi-dimineată mersul tău anunța al șaptelea anotimp, nesfîrșitul. Degetele tale dezlegau nodurile negre ale pămîntului, linișteau spaima copilărească a pietricelilor, așe-

zau la fereastră barda care contemplă. Cîte o pasăre venea să-i dai grăunțele făgăduite înainte de a-și începe marea migrație inaugurală.

Eu încercam să prind nedimensionalul, această stare de încredere fără regn care este iubirea noastră.

ARCA

Acestui lup, bătrîn acum, i se mai joacă vîntul în sfiorile din coamă. O sete-panică (poeme, cuburi violete, efigia maternă a unui cartier de vechituri) îl mîină spre ținuturile răului, spre mlaștinile negre care mocnesc în străfundurile omului. Cîteodată, noaptea mai ales, e fericit cînd întîlnește tineri ucigași în trecere spre marile scoruri ale Atlanticului.

Odinioară, pe cînd locuia în peștera de la marginea desertului, s-a bătut de moarte cu blondul său prieten. (Acum, prietenul își poate fuma liniștit țigarea în zona unei comunicabilități totale, plătită cu prețul vieții. Rămîn ceilalți, departe, printre paznici.) Obişnuit cu furtunile, mă duc uneori, cînd se coboară vreun uragan din nordul țării lui, să-l liniștesc, să-i sprijin ferestrele putrede sau să i le acopăr cu vată de sticlă. Atunci iubita lui se plimbă printr-un peisaj de gang cu iceberguri cenușii, în timp ce sora ei mai mică geme alături, pe-o saltea, la pîlpîirea fîmînării. Pe acest lup, bătrîn acum și încălțat cu ghetă vechi, eu îl iubesc. Dar cum să comunicî altfel decît prin jumătăți de jumătăți de semne cu cineva de care te despart atîtea falii de feldspat transparent ?

ORA NEPĂZITĂ

Ceasul în cuc, pomul în frunză, lumea în cap. Să nu tresari, iubita mea, cînd vei găsi oglinda adăpostită sub pleoape. Crusta, firește, e așa cum e și transele ei negre acoperă luminile imaginarului. Dar, peste noi, delfinul amoros își lasă mai departe dîra străvezie. Să nu tresari cînd o vei regăsi ascunsă printre scoici. Noi am rostit cuvîntul pe care îndrăgostiții, la ora nepăzită, abia dacă mai îndrăznesc să-l bănuiască, roșindu-se la adierea lui.

FĂRĂ IMPORTANȚĂ

Cînd s-a început, noi vișleam. Pe mal, cocoșii îndrumau vîntul spre laturile propice ale orizontului. Apoi, deodată, un personaj cu înfățișarea și gesturile celor ce ne citeșc contoarele de gaz mută pe cer uriașul mecanism al zodiacului. Taurul se urni, huruind. Cumpăna se clătină o clipă făcînd loc Fecioarei. Săgetătorul își puse alene arcul pe umăr. Peștii se năpustiră chiuind în direcția Geme- nilor. Ceillați se îndreptară și ei, docili, spre noile zone. O amplă seninătate umplu golurile lumii.

SOSIREA POETULUI PE MARELE AEROPORT

El coborî o scară neatentă. Lumina, aerul îi inundau nervurile insinuîndu-se în geometria lui de chiparos. Apoi o ușă se deschise. Metalul începu să țipe. Dar el intră.

Imense coridoare de moazic și sticlă îl pîndeau, adulmecîndu-l. Cu bustul aplecat peste grilaje trecu în șoapte Avertizatoarea. Atunci se repezîră vameșii, îi sfișiară hainele, îi sîngerară fața, îi scotocîră valizele imaculate. Se anunțau sosiri spectaculoase și noi plecări. Pe urmă, difuzoarele tăcură. Pe sub tavan, printre științe, vui ceva ca un ocean de lapte, ca amintirea unui sîn. Și el se așeză o clipă să respire, atent să nu-și clinească țeasta plină de grenade.

ULTIMII

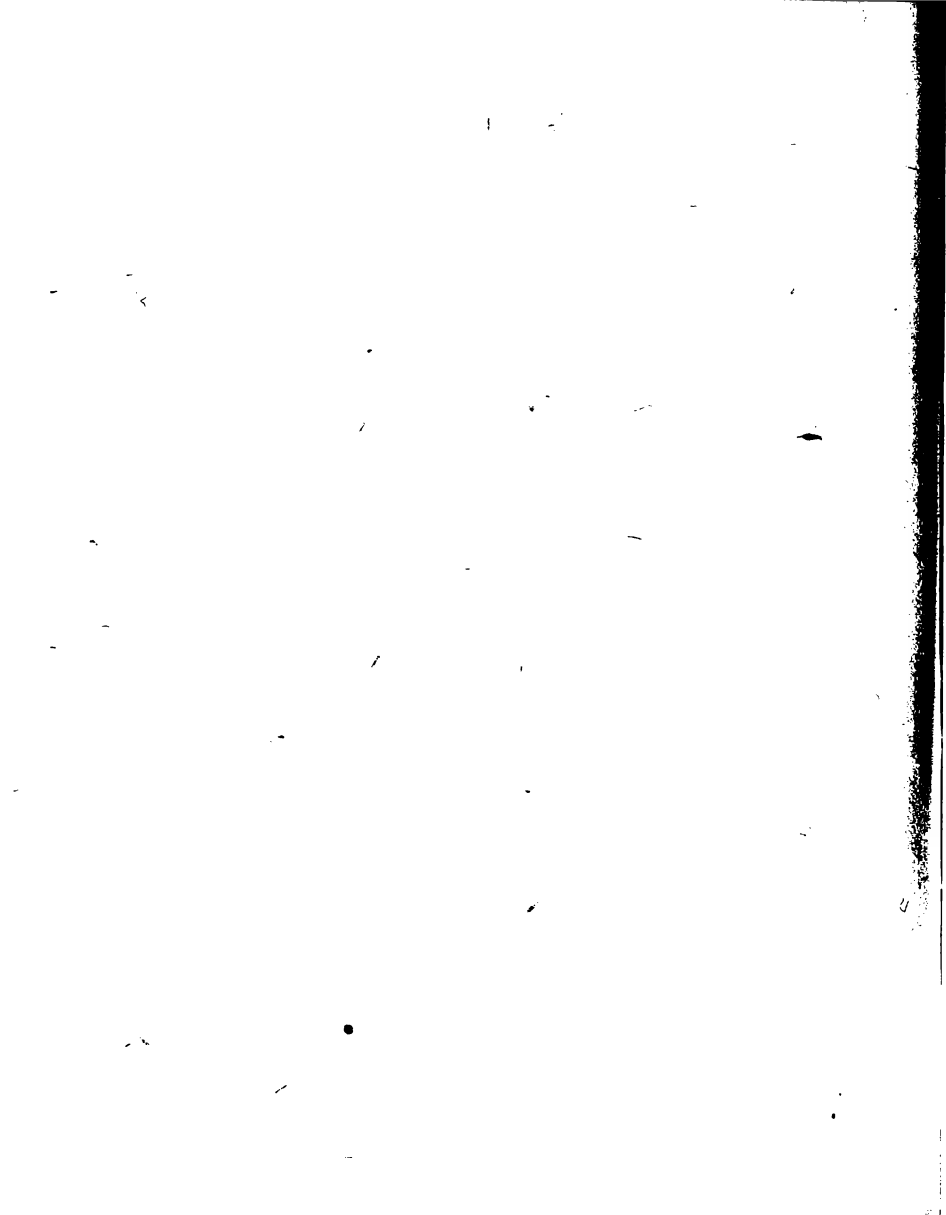
Păzind același vad amenințat, ne acceptam doar ca pe niște presimțiri. Ferocea noastră ignorare ne garanta singurătatea. Totuși, din cînd în cînd, ca să-și organizeze panica, el desfăcea o plasă. Atunci, schimbat în țăp și în mistreț, jucam în jurul lui. Dar el mă evita. Iubind, ca jderii, pe molozuri vegetale, nu se ferea de ochii mei nici cînd iubita, ca un scut uscat, se desfăcea spre moarte. Doar uneori, cînd zorii ne înțepeneau, el îmi cerea să-i pieptăn părul lung cu degetele mele ignorate. Pe creste licăreau focuri dușmane. În clipele acelea de fraternizare tainică, toți trei tăceam, în linii mari, despre același lucru.

(1974)

2000

Partea a V-a
TREI EXCEPȚII

GEORGE BACOVIA

(1881—1957)

Unul dintre cei mai reprezentativi simbolişti români a urmat, pînă la un punct, traiectoria curentului, pentru a se transforma apoi într-un creator izolat, de un stil propriu, fără vîrstă şi în afara vreunei şcoli. Născut la Bacău, urmează cu greu liceul (pînă la 1903) şi Facultatea de drept din Iaşi (terminată în 1911) ; nu va practica nici o meserie şi va duce toată viaţa (din 1933 la Bucureşti) existenţă de vag funcţionar, apoi de pensionar al Societăţii scriitorilor români. După debutul în cercul lui Macedonski (*Literatorul*, 1889), îşi găseşte rapid un stil personal : în jurul anului 1900, compusese deja principalele poezii care, apărute în volumul *Plumb* (1916), îi vor aduce celebritatea. Următoarele volume (*Scînteii galbene*, 1926 ; *Cu voi*, 1930) rafinează descoperirea iniţială, altele (*Comedii în fond*, 1936 ; *Stanţe burgheze*, 1946) o duc la manieră.

Poemele în proză, majoritatea apărute în volumaşul *Bucăţi de noapte* (1926), sau în ciclul *Dintr-un text comun*, iniţial răspindite prin diferite periodice, sînt însă cele ale unui novator absolut : limbajul lor, de un fragmentarism metafizic, reprezintă reflexul unui univers incoerent. Bacovia face din fiecare poem în proză — asemenea contemporanului său Reverdy — o sinteză a lumii, aşa cum o percepe el, sub zodia tragicului absolut.

CUBUL NEGRU

Enervat de această lungă agonie a unui veac suspect, umilit, mai mult ca totdeauna, de ironica reflexiune a unui poet din veacul viitor al frumuseții, veneam spre casă într-o noapte, tirziu, înnebunit de mizeria și minciuna în care am apărut. Eram pierdut, inutil, mai ridicol ca nici-odată.

Orașul mic dormea în noaptea lui...

Acasă, un plic alb, la aprinsul lămpii, apăru pe podele lingă ușă, în tăcuta odaie, unde stau de mult fără să fi avut nici o corespondență de nicăieri.

Am deschis plicul, și pe cartonul negru-mat era scris cu alb :

„— Vino pe podul de fier, miine la ora 3 d.m.“

M-am gândit să nu mă duc. Cum, însă, în noaptea aceea eram cu totul nimicit de viața reală, invitația aceasta mă lăsa indiferent părăindu-mi chiar un lux, bun de emoții bizare pentru alții.

A doua zi, însă, eram pe pod. Un domn și o doamnă în negru ; ei mă conduseră repede la o trăsură, care aștepta.

Trăsura porni cu noi, iar ea, zîmbind, puse pe fața mea o mască, prin care nu vedeam nimic.

Cînd ea îmi ridică masca, eram într-un salon larg, vechi, dar bine luminat ; afară era noapte.

Peste puțin timp, am luat toți cîte o baie parfumată și, înfășurați numai în cearșafuri albe, am revenit în salon.

Nici un alt om nu apăru ; tot palatul dormea... trebuia să fie mai mult de miezul nopții...

Figurile noastre erau palide și tăcute, iar peste noi plutea dezgustul unui veac.

Cu un gest nervos, ei stinseră atunci lumina, și prin întunerecul adînc ridicară un oblon secret, tăiat în podele, într-un colț al salonului.

Un patrat de lumină venită din subsol apăru deodată în colțul acela al podelelor.

Prin vorbe abia șoptite, cearșafurile alunecară de pe noi. Nuduri din ziua de azi...

Ea, cu părul desfăcut, dispăru cea dintii, în lumina patratului deschis ; coborînd și noi, capacul fu tras.

*

Un cub negru, subsol, capitonat cu catifea neagră, ne înconjură între podele, plafon și pereți ; nici o fereastră.

În plafon ardea un lampion care lăsa o lumină violetă în acest cub al uitării, iar într-un colț al cubului, o sobă ascunsă în zid alinta nudurile noastre cu o căldură moale-șitoare...

Noi stam culcați pe catifeaua neagră, sorbind arome negre, din trei pahare negre.

Ochii se priveau simpatice, aprinși...

— Cîntă, zise el...

Și ea luă ghitară neagră și începu, cu o voce stinsă, poema corbului din Edgar Poe.

Refrenul „niciodată, niciodată“ se pierdea abia șoptit, și ghitară tăcu.

Noi beam arome negre din trei pahare negre...

— Dansează, zise el...

Ea se ridică în lumina pală, violetă... O frumusețe de linii arăta o cuminenie naturală... Dansa fantastic, leneș, decadent...

Printr-o spirală, ea căzu lingă noi, ca o stea în cubul negru...

Noi beam în cubul negru, în fumul țigărilor, ce ne învăluia, iar lampionul arăta sfîrșitul unui veac.

Eram și mai tăcuți...

Deodată, lumina fu stinsă, și umbră lui Karl Marx apăru în noaptea cubului negru, cu ajutorul unei lanterne.

Un țipăt isteric ieși din pieptul lor. Cu brațe nervoase, mă încheștară, și o ploaie de sărutări bizare ne adormi profund în acel cub negru al uitării...

Cu aceeași mască fui condus a doua zi ; la același pod ne-am despărțit.

Spuneau că miine vor pleca pentru totdeauna, și că veacul nostru s-a sfârșit.

(1915)

VALURI

Ceea ce era pustiu era că ea mă chema cu brațe obosite și o chemam, de asemenea, pe celălalt mal, pe maluri despărțite de ape mari... și vrerea noastră era un vaiet peste valurile grele și pustii — un ecou al ultimilor oameni sub nouri de plumb îngălbenit.

Depărtările profilau o civilizație ca o siluetă dărîmată, pămîntul aștepta un nou transformism și eram ultimii oameni peste aceste valuri...

Oh, ea fu surprinsă de brațele unui monstru și dusă grăbit în peisajul îndepărtat, în umbra pădurilor reci... și această femeie se scălda în apa limpede, în noaptea caldă cînd am venit să uit în umbra sălciilor adormite o veche indiferență de aici.

Am mai văzut-o într-o auroră sănătoasă, cînd sufeream de nervi, la porțile din fundul grădinii ce da spre gîrlă...

Apă somnoroasă, sau poate și un pescar mai departe, poate și o pasăre, și mișcări de culori, tăcere...

Dacă ea cutreierase lumea și în ochii ei era o noapte surprinzătoare și dacă-mi spunea că mă știe de mult, eu

priveam grădina năpădită de plante, și în această zi liberă
mîncam caise și mere, udîndu-mă de rouă...

Am mai găsit-o într-o noapte cu ploaie, în odăița unei
dugheni, în fundul unei curți, timpită, în fața unui pahar
cu bere, între părății cu tablouri strimbe, privindu-mă cu
aceiași ochi de noapte.

Ședeam, și noaptea trecea ; în alte odăi se auzeau be-
țivi ; lampa ne înnegrea porii, nu mai eram eu, nu mai
era ea, și am uitat aurora și noaptea, și apele mari ne
plouau în tîrgul cu girle și podețe, și noaptea, noaptea ne
ducea în noapte...

(1921)

ÎN CAFEU

Un magnetism animal, ecou surd al unui enorm val de
apă, un cutremur lung în fumul cafeului, unde mulțimea
se aseamănă... Un gînd care trece cu mișcarea capului, și
ochii obosiți...

Era tristețea și tăcerea depărtată, în jurul unui palat
înconjurat de un parc imens, la o margine de drum de
țară, un peisaj de țară cu brusturi și boz acoperiți de pra-
ful șoselei. Creierul palpita acolo de tristețe și tăcere... Sînt
și case mici, cu prispă de lut, cu acoperișul mai mare de-
cît casa și schelete de șuri strimbe, cu paie și cu pustiu.

Prăfuit, sub soare, venind pe aici, zărești doamne în
haine subțiri, uitîndu-se, pe gînduri, în lac.

Ele, înțelegînd că ești de oriunde, rîd. Doamnele se
apropie una de alta, și una cu brațele obosite pe umerii
alteia privește cu ochii mici pe prăfuitul vizitator elegant
în ziua de vară, dar tot voiesc să te plimbe pe aleile pe
unde e mai multă fantezie.

În pavilionul-bufet, cineva servește înghețată și bere, și dacă vrei, nu te iscălești în album, fiindcă ele știu că te cheamă „Oricum“.

Berea era bună, ziua melancolică...

În palat erau obiecte de artă, și doamnele visătoare evitau marile oglinzi... În alte odăi citea cineva, sau dormea...

Noaptea spune să plec pe șoseaua plină de praf, cu brusturi și bozi, pe lângă gardurile vechi de nuiiele și spini. Din cele ce întrețin mulțimea, de mult s-au dus... Voi cînta lângă aceste ziduri pe cîmpul larg... Nu-i nimeni... Luna e un magnet, și noaptea nu știe ce am...

Zidul înconjoară grădina cu tăcerea kilometrilor, un parfum economic, de altădată, melancolizează la fel...

Pe frunzișul căzut au foșnit dihanii, dar cînt ieșind la lună, pe marginea lacului fecundat și putred... Cînt ca un bou-de-baltă cînd din turnuri clopotele sună înviere, cînd cărăbușii somnambuli se duc cu lumea chemată de clopote.

Gîndul curge ca o femeie de piatră care doarme, și o melodie fixează această prăpastie...

Luna, după cîteva minute, s-a lăsat în plopi ; oamenii umblă cu lumînări în noapte, și pot să plîngă încet, tare : în noaptea asta nu se aude nimic... Pîng fiindcă valsul din anul acesta e trist ca și cele vechi, și fiindcă toți sînt inteligenți în acest local de consum...

(1923)

NINSOARE

La scară, zurgălăii zuruiau... și ningeă. În noapte, satul era ascuns ; un ecoa moale, și ninsoarea se desfăcea mare și liniștit. Lăsam petrecerea în plinul ei, cu domni-

șoare la pian, dans, mîncăruri și vin. Plecam într-o altă parte a satului, cu sania unei familii care petrecea aici, și mă duceam să mă culc sau să veghez. Într-o blană, alături cu o fată de casă în altă blană, lunecam pe drumuri nevăzute, ascunși în ninsoare.

Ajunși, urcarăm un cerdac... La o casă, fata deschise ușa unei săli, aprinse o lampă și, cam emoționată, voia să mă servească cît mai bine. În odăița rustică veghea o candelă verde și o tăcere caldă...

Am rămas pe marginea patului, privind un covor, iar fata trecu în altă odaie, printr-o perdea de mărgele. În noapte ninge.

Prin sală se auzea cîte o clampă veche, de fier, o ușă uscată, și apoi nimic. În lumina verde, cîntîndu-mi în cap valsurile pianului, mă dezbrăcam, încîndu-mi un oftat și înstrăinare pe totdeauna. O mulțime de gînduri negîndite mă întîrziu, fără să dorm, privind, printre gene, lumina și licărirea perdelei de mărgele. O pisică, verde-pal, intră încet... se uită spre pat, se aruncă ușor peste mine...

Un braț gol resfirînd încet mărgelele, o privire despletită, și fata întreagă, verde-pal, în odaie. Priveam printre gene fără nici o mișcare aceste opriri și înaintări pe nesimțite, cu respirații oprite, și ochii mari. Sînt frumuseți intime, care rămîn în singurătate. Ninsoarea se lipea înainte pe fereastră, și fata se retrăgea încet cu pisica, ondulînd perdeaua, după care o umbră se mai vedea privind.

Ca o plictiseală de orice, candela începu să se stingă.

Un șir de emoții pîlpîiau, dînd loc altora... și perdeaua de mărgele se înfiora în zadar.

O noapte... la scară zurgălăii zuruiau... și ninge... plecam... candela verde se vedea prin ninsoare.

(1923)

TIRZIU

În odăile cu uşile deschise, tîrziu... nu sînt tablouri, nici albumuri cu fotografii vechi, nici cărţi vestejite, însă aceste toate stau în tăcere, le ascult din mica odaie, la un foc de lampă. Oh ! De n-aş striga un cuvînt în noaptea asta... şi să cad...

Am uitat cine stă aici şi unde au plecat, e tîrziu ; pe străzi e şoapta bunului-plac şi a suferinţelor extreme, sau nimic... şi podeaua e veche, şi cioturile dau senzaţii de cranii ; mintea cadencează fără şir cugetări pustii... pînă ce o moleculă s-a zdrobit în creier, pînă ce totul spune : „Vedeţi ce aţi făcut...”

O, mai tîrziu, mai tîrziu, după atîtea, aceleaşi lucruri vor fi mai plăcute... şi aceste lacrimi din noaptea aceasta nu se vor mai înţelege... oh, de n-aş răzni un cuvînt, într-o spaimă crescîndă, şi să cad...

Acum de ce să mai aprind lampa... Uşa e deschisă, fereastră... în mijlocul odăii dorm în picioare, mă clatin în întunerecul părăsit... uitat în fondul negru al odăii... Un ciine se smuceşte înapoi supărat, apoi lătrînd ; o pisică sare pe fereastră, repezindu-se îndărăt de asemeni... Dorm în picioare în mijlocul întunerecului părăsit... Un greier cîntă în tăcere... Altfel nu a fost niciodată... pînă ce soarele dezvăluie şi aici o sentinelă obosită a singurătăţilor dispreţuite...

Dimineaţa friguroasă cu vînt... camera goală... păşind, podelele sună ; scriind, peniţa plînge pe hîrtie... poate s-a scris — ce vremuri... ce sens... Nouri întunecoşi astupă fereastră... Gardurile şi lemnăria, ude... Nouri întunecoşi întunecă ochii... şi vrea să plouă din nou... Ceasul s-a oprit, nu mai vrea să însemne timpul... Nişte bani stau pe colţul mesei, şi gîndul e închis... Nourul întunecos stă la fereastră ca o noapte de gheaţă.

Patul nu e strîns, și hainele așteaptă pe scaun... poate e tîrziu... și vîntul urnește încet nourul de la fereastră, pentru a pune altul...

E noapte cînd oamenii se culcă și se iubesc... cînd tot orașul cîntă cu note de ploaie ca o veche pianolă... Singur, prin casă fac versuri... Dacă tot orașul plînge ca o veche pianolă... Ce este gîndul în sine... mîine ne vom duce după pîinea cea blondă, cea brună... înainte...

(1923)

MATEIU I. CARAGIALE

(1885—1936)

Fiul natural al lui I. L. Caragiale a fost un bucureştean prin toate notele personalităţii sale : se naşte la Bucureşti, studiază la Colegiul Sfintul Gheorghe, urmează cursuri de drept la Universitatea din Bucureşti (după 1906). Debutul — datorat lui I. L. Caragiale — are loc în versuri, în *Viaţa românească* (1912). Pînă la moartea tatălui său, îşi împarte existenţa între Berlin şi Bucureşti, dar — după 1912 — se fixează în Capitală. Mici funcţii administrative, apoi ieşirea completă din viaţa socială şi literară, după căsătoria cu Marica Sion (1923). Singurele evenimente importante ale vieţii sale sînt apariţia nuvelei *Remember* (1924) şi a romanului *Craii de Curtea-Veche* (1929, publicat mai întîi în *Gîndirea*, 1927—1928). Începuse să scrie un nou roman, *Sub pecetea tainei*, rămas neterminat.

Capodoperă izolată a prozei româneşti, *Craii de Curtea-Veche* reprezintă scriitura poetică ridicată la proporţiile unui roman. Prezenţa în *Antologie* a două fragmente din capitolul II (*Cele trei hagialicuri*) ilustrează tocmai un caz excepţional : acela al romanului-suită de poeme independente, a romanului-poem gigant.

CRAII DE CURTEA-VECHE

Astăzi, după atîția ani, îmi pare că-l mai aud. Vorbea măsurat și rar, împrumutînd spuselor cît de neînsemnate fermecul glasului său grav și cald pe care știa să-l mîlădieze și să-l învăluie, să-l urce sau să-l coboare cu o fericită măiestrie. L-am însoțit ascultîndu-l cu o plăcere crescîndă în umbra acelei seri aproape mistice căreia el îi resfrîngea în ochi albastrul adînc și în întreagă făptura sa liniștea nesfîrșită, nu m-am săturat să-l ascult toată noaptea. Dar, pentru cîte avea de povestit, o singură noapte nu era de ajuns așa că, despărțindu-ne, spre dimineață, am luat întîlnire pentru seara următoare cînd s-a petrecut la fel, și apoi iarăși și iar, fără întrerupere, în șir, aproape trei luni...

...din rarele plăcute ale vieții mele. Cu cît scădea ziua, ne întîlneam mai devreme, ne despărțeam mai tîrziu. Să nu mai fi fost zi de loc ca să fi rămas mereu împreună, rău nu mi-ar fi părut ; cu dînsul nu mi s-ar fi urît o veșnicie. Nimic mai monoton totuși ca felul de a ne petrece timpul. Masa o prelungeam pînă spre miezul nopții, la vorbă pe care o urmam la aer liber, cutreierînd, calmi peripateticieni, ulițe pustii prin mahalale necunoscute unde ne rătăceam adesea, uitam că ne aflăm în București. Uneori, la loc deschis, omul se oprea ca să privească îndelung cerul, din ce în ce mai frumos către toamnă și căruia-i cunoștea toate stelele. Cînd era vreme rea, mergeam la el acasă.

Locuia pe liniștita stradă a Modei, la catul al doilea al unei clădiri ce aparținea regelui Carol, la o franțuzoaică bătrînă care-i închiriasse două încăperi, bogat mobilate în gustul greoi de acum cincizeci de ani, un salon în față și o odaie de dormit în fund, despărțite printr-un geamlîc înalt. La belșugul de abanos și de mahon, de mătăsării, de catifele și de oglinzi — acestea de toată frumusețea, fără

ramă și cît peretele — iubirea de flori a chiriașului, împinsă la patimă, adăoga o nebunească risipă de trandafiri și de tiparoase ce, împreună cu lumînările pe cari le găseam aprinse, în cele două candelabre de argint cu cîte cinci ramuri, oricînd am fi venit, puneau locuinței pecetea unui lux ales, alcătuiind oaspelui meu un cadru în așa armonie cu ființa sa că, amintirea mea, dintr-însul nu-l pot desprinde.

Dar încîntarea începuse : omul vorbea...

Povestirea unduia agale, împletind în bogata-i ghirlandă nobile flori culese din literatura tuturilor popoarelor. Stăpîn pe meșteșugul de a zugrăvi cu vorba, el găsea cu ușurință mijlocul de a însemna, și încă într-un grai a cărui deprindere o pierduse, pînă și cele mai alunecoase și mai nehotărîte înfățișări ale firii, ale vremii, ale depărtării, așa că amăgirea era întotdeauna deplină. Ca în puterea unei vrăji, cu dînsul am făcut în închipuire lungi călătorii, călătorii cum nu-mi fusese dat nici să visez... omul vorbea. Înaintea ochilor mei, aievea, se desfășura fermecătoare trîmba de vedenii.

Străjuiau pe înălțimi ruine semețe în falduri de iederă, zăceau cotropite de veninoasă verdeață surpături de cetăți. Palate părăsite ațipeau în păragina grădinilor unde zeități de piatră, în veșmînt de mușchi, privesc zîbind cum vîntul toamnei spulberă troiene ruginii de frunze, grădinile cu fîntîni unde apele nu mai joacă. Beteala lunii pline se revârsa peste vechi orașele adormite ; pîlpiu pe mlaștini văpăi zglobii. Puhoiul de lumini poalea noroiul metropolelor uriașe aprinzînd deasupra-le ceața ca un pojar. De funinginea și de mucegaiul lor fugeam însă repede ; la zare neaua piscurilor sîngera în amurg. Și plecam să cunoaștem ameteala aprigă a culmilor, lăsam în urma noastră înflorite poiene, urcam prin brădet, adulmecați de șoapta pîraielor resfirate sub ferigi, urcam, beți de aerul tare, mai sus, tot mai sus. La picioarele noastre, între costișe pleșuve și dîmburi încomate de codri stu-

foși, văile se așterneau de-a lungul albiei șerpuite a râurilor ce se pierdeau departe, în aburul câmpiilor grase. Un lung freamăt se înălța ea o rugăciune. În pacea singurătății nemărginite, priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii, iar noaptea ne simțeam mai aproape de stele. Dar curînd începea să viscolească și să geruie și coboram către miazăzi, în ținuturile cu dulci nume unde toamna lincezește pînă în primăvară, unde totul, suferința, moartea chiar, înveșmîntă chipul voluptății. Mi-reasma florilor de oleandru se așternea amară deasupra lacurilor triste ce oglindă albe turle între funebri chiparoși. Peregrini cucernici mergeam să ne închinăm Frumosului în cetățile liniștii și ale uitării, le cutreieram ulițele în clină și piețele ierboase, veneram în vechi palate și bliserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul Trecutului contemplîndu-i vestigiile sublime. Corabia aluneca încet între țărmurile lăudate ale mărilor elene și latine; stîlpii capiștii în ruină răsăreau din crîngul de dafini. O grecoaică ne zîmbea dintr-un pridvor perdeluit de iasomie, ne tocmeam cu neguțatori armeni și jidovi prin bazare, beam cu marinarii vin dulce în tractire afumate unde jucau femei din buric. Ne amețea forfoteala pestriță din schelele scăldate în soare cu legănarea molcomă a catar-telor, ne fermeca lina tăcere din cimitirele turcești, albul răsfăț al orașelor măsăritene tolănite ca niște cadine la umbra cedrilor trufași, lăsam să ne fure vraja albastră a Mediteranei pînă cînd copleșiți de toropeala cerului său de smalt și innăbușiți de vîntul Libiei, ieșeam la ocean. Spre miazănoapte, din jocurile umezelii cu lumina, se isca pentru vîzul uimit o nesfîrșită desfătare. Razele piezișe daureau viu burhaiul, destrămau tortul brumelor în toate fețele curcubeului și erau, la fel niciodată, împurpurări grele în asfințit, apoase străvezimi viorii și sure în serile lungi de vară, feerica strălucire a zorilor boreale deasupra nămețirilor de ghețari. Ne înturnam apoi spre tropice, trăiam cu săditorii visul gales al Floridei și al ostroavelor

Antile, pătrundeam, pe urma „vânătorilor de orchidee“, în verdea întunecime a selbelor Amazonului scăpărînd de zboruri de papagali. Nimic nu scăpa cercetării noastre lacome, descopeream guri de rai pierdute pe întinsul oceanului pașnic unde, sub constelații noi, încrucișam îndelung, ne îndrumam spre țările mirodeniilor, spre leagănul civilizațiilor străvechi, sărbătoream ivirea primăverii la Ise, ne scufundam în tainica pierzanie a nopților chinezești și indiene, ne înfiora aroma serilor pe apă la Bangkok. Vîntul fierbinte alinta lin clopoțeli argintii ai pagedelor, înclina foile late de plibani. Uitam de Europa, din ea tot ce admirasem ne părea acum atît de pipernicit și de șters. Și purcedam mereu, în căutare de zări mai adînci, de păduri mai bătrîne, de grădini mai înflorite, de ruine mai mărețe ; mulțumire nu mai aflam decît atunci cînd frumusețea sau ciudățenia făcea să ne credem pe tărîmul visului ; oricare ar fi fost însă minunăția datorită jucăriei firei sau trudei omenеști, mult nu ne reținea și porneam iarăși, străbăteam sumbre meleaguri și rîpoase singurătăți, ocoleam jalea pustietăților sterpe, groaza smîrcurilor fetide ca să ne întoarcem cît mai repede la mare.

Marea...

Lucie ca o baltă, oglindind, la adăpostul toartelor coastei, pirozeaua tăriei și mărgăritarul norilor, florie ca o pajiste sau scînteind ca o mișună de licurici, searbădă și domoală, sau vie, verde și vajnică, avîntîndu-se spumegînd spre cerul căruia îi e frică, de ea vorbea cu păgînească evlavie, pomenindu-i numele glasul i se pogora tremurător ca și cum ar fi mărturisit o taină sau îngînat o rugă. Pentru slăvirea ei, uriașa putere în mișcare a rotundului, matca a tot ce viază neîncătușata și neprihănită, i se părea că graiul omenesc nu e îndeajuns vrednic și că înșiși poezii cei mai cu renume încumetîndu-se a o cînta

pălisera. La dînsa îi era gîndul, ca într-o scoică, ea răsuna în inima lui fără sfîrșit, într-însa, care fusese patima în-tregii lui vieți, dorea să-și afle și mormîntul...

[...]

Eram trei odrasle de dinaști cu nume slăvite, tustrei cavaleri-călugări din tagma Sfîntului Ioan de la Ierusalim, ziși de Malta, purtînd cu fală pe piept crucea de smalt alb și încununatul trofeu spînzurate de panglica de cînavăț negru. Răsărisem în amurgul Craiului-Soare, părinții iezuiți ne crescuseră și ne înarmase Villena. Tineri de tot, într-o caravană, scufundasem pe furtună niște tartane barbarești; mai tîrziu vitejiserăm pe uscat pentru izbînda florilor de crin: fusesem la Kehl cu Berwick și cu Coigny la Guastalla, după cari isprăvi luaserăm rămas bun de la viața ostășească și, dornici de a vedea și de a cunoaște, plecasem, treime nedespărțită, în neconținut colind, pe urmele lui Peterborough. Curteni de viță, de la un capăt al Europei la altul, nu fu Curte să rămîie de noi necercetată, tocurile noastre roșii sunară pe scările tutulora, oglinzile fiecăreia ne resfrînseră chipurile întepate și zîmbetele nepătrunse; de-a rîndul cutreierarăm Curte după Curte; bine primiți și bine priviți pretutindeni eram oaspeții Măriilor, Sfînțiilor și Luminățiilor toate, ai Domnitorilor mari, de mijloc și mărunți, ai Prințeselor-starițe, ai Prinților-egumeni și ai Prinților-episcopi; la Belem și la Granja, la Favorita și la Caserta, la Versailles, la Chantilly și la Sceaux, la Windsor, la Amalienborg, la Nymphenburg și la Herrenhausen, la Schönbrunn și la Sans-souci, la Haga-pe-Maelar, la Ermitage și la Peterhof cunoscurăm „dulceața traiului“. În sărbătoare neîntre-ruptă de zi și noapte, am petrecut cum nu se mai petrecuse și nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesăț din toate desfătărilor simțurilor și ale minții căci deși lipsit de măreție, fu veacul binecuvîntat, veacul cel din urmă al bunului plac și al bunului gust, pe scurt veacul

francez și mai presus de orice veacul voluptății, cînd pînă și în biserici heruvimilor le luaseră locul Cupidonii, cînd, lîncezind de dor, inimile fură aduse toate zeului legat la ochi și noi cari am văzut pe mult-iubitul tîrîndu-se la picioarele marchizei, pe filozoful de la Potsdam scîncind după Kayserlinck și pe Semiramida moscovită smulgîndu-și părul la moartea lui Lanskoi, noi înșine nu scăparăm dulcele molimi — „era atît de frumos seara sub castanii înalți“ — privind însă în femeie și un mijloc nu numai un țel, cum politica ne ispitise, adesea făcurăm din alcovuri puncte și pentru ca totul să ne izbutească viețuirăm în însoțirea celor Aleși și slujirăm pe Cîrmuitori. Amestecați din umbră în toate urzelile și unelțirile, fără noi nu se fereca nici desfereca nimic ; prin lingușiri și daruri cumpăram țititoarele regești și ibovnicii împărătești, dregătorilor le eram sfetnici și călăuze, lucram după împrejurări la înălțarea sau la răsturnarea lor, îndeplineam însărcinări de tot soiul : întovărășeam pe Belle-Isle la Frankfurt pentru alegerea Împăratului, plecam cu Richelieu în pețit la Dresda, tocmeam la Paris pinze de Watteau pentru marele Frederic, duceam diamanticelele Elisavetei Petrovna să le șlefuiască la Amsterdam, porunceam la Malines horbote pentru Brühl și acestea toate nu pentru vînarea de avuție sau de măriri, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastîmpăr, în mișcare. Hoinari nepocăiți, veșnic pe drumuri, pătimași de curiozitate și din ce în ce mai ahtiați după plăceri, ne-am răspîndit cu frenezie sufletele în depănarea celei mai înflorite vremi din cîte se cunoscuse, ne-am împărtășit din toate harurile ei și din toate rătăcirile. Și noi am fost nebuni după muzică, ne-am războit pentru Rameau și pentru Glück și asemenea celor trei Crai ne-am închinat copilului care avea să fie Mozart ; și noi am avut slăbi-ciune de aventurieri : Neuhof, Bonneval, Cantacuzen, Tarakhanova, ducesa de Kingston, cavalerul d'Eon, Zanovici, Trenck s-au bucurat în ascuns sau pe față de

sprijinul nostru, pe Casanova, bătrîn și matofit l-am aciolat pe lingă Waldstein la Dux ; și pe noi ne-a atras ce părea suprafiresc : oglinda lui Saint-Germain, carafa lui Cagliostro, hîrdăul lui Mesmer, bazaconiile lui Swedenborg și ale lui Schrepfner aflau la noi, cari nu mai credeam în nimic, crezare. Și tot cu luare aminte urmăream lucrările lui Scheele și ale lui Lavoisier. Cu încetul legasem prietenie cu mai toți aceia al căror nume istoria nu se poate scuti să-! însemneze, ne trimiteam răvașe, ne abăteam întotdeauna din cale ca să dăm cîte o raită pe la Montbard sau pe la Ferney, prelungeam încîntătoare popasuri la Hoditz, în Arcadia lui sileziană de la Rosswalde, spoream alaiul împărătesei în Taurida, ne desfrînam în nebunia carnavalului la Veneția și, tot între măști, în cealaltă Veneție de la miazănoapte, în brațele noastre cădea Regele împușcat de Ankarstroem. Era scris ca cel mai frumos dintre veacuri să asfințească în sînge și cînd, după cîteva luni, vedeam trecînd în par, între fulgerări de cușme frigiene, capul doamnei de Lamballe, înțelegînd că timpul nostru trecuse și că, în curînd, avea să sfîrșească și să cadă pradă nimicirii tot ce ne fusese pe lume drag, ne acopeream fețele și pieream pentru totdeauna.

(1929)

TUDOR ARGHEZI

(1880—1967)

Cel mai important poet al secolului nostru a fost, în același timp, și un prozator multilateral : poemul în proză arghezian, capodoperă fără vîrstă, este dificil încadrabil unei serii. Deși a făcut încă din tinerețe publicistică pasionată, la marginea marii arte, Arghezi devine prozator excepțional abia odată cu editarea *Biletelor de papagal* (1928), după ce publicarea versurilor din *Cuvinte potrivite* (1927) îi fixase locul proeminent în poezie. Urmează prozele scurte din *Icoane de lemn* (1929), *Poarta neagră* (1930), *Cartea cu jucării* (1931) ; poetul crease deja genul „tabletei“ sau al „biletului“, situat între poemul în proză și articolul de ziar. Romanele lirice *Ochii Maicii Domnului* (1934), *Cimitirul Buna-Vestire* (1936) sau *Lina* (1942) sînt ele înseși un fel de poeme imense.

Primele poeme în proză propriu-zise au fost scrise de Arghezi în epoca debutului în cerul lui Macedonski ; numeroasele articole, portrete etc. din *Bilete de papagal* sînt, uneori, tot poeme ; specia ajunge la realizări antologice odată cu volumul *Ce-ai cu mine, vîntule ?* (1937) și cu bucățile strînse ulterior în volumul *Pe o palmă de țarină*. Capodopera miniaturală a lui Arghezi este fără precedent sau urmaș direct în literatura noastră, deoarece marele poet a avut și vocația mostrei prozastice de lirism concentrat.

UN CIOB DE PRIMĂVARĂ

Odaia dă în stradă, peste petecul de grădină cu pomii în desfășurare, împrejmuit cu zăbrele. Au înflorit caișii deodată, peste noapte, mai înainte ca frunzele să li se fi desfăcut. Le-am găsit dimineața furcile ramurilor cu totul albe, ca și cum ar fi fost înmuiate în lăpturile groase ale nopții și ar fi înghețat pe ele varul de argint al lunii, și de sîdef, covăsite proaspăt în fildeș. În două zile, caisul s-a îmbrăcat în bumbacul selenar și a stat în geamul meu, — prevestitor de bine, — ca o panoplie cu mii de steaguri mărunte, ca niște roiuri de fluturi albe, spinzurate în aer deasupra tulpinii.

— Sînt albiturile cu horbotă, spălate aznoapte, ale stelilor, întinse la uscat și uitate pe ramuri, șoptește gîndul, din desișul lui, trezit la basme și povești.

Intr-adevăr, într-altă noapte, cămeșile, iile, batistele și scușițele minuscule ale rufăriilor cerești au pierit. Poate că un iepure, cu coșul în spinare, a venit, le-a încărcat pe toate și, pe o cărare neștiută, umblînd în două picioare și răzimat în băț, le-a dus în dormitorul curat al virginalelor lacrimi. Poate că o lăcustă mare, albastră, le-a cărat pe scara Căii-Lactee într-o roabă cu roata și spițele de cleștar. Poate... Florile caisului au pierit, iar în locul lor se ivesc frunze, crescute din ceas în ceas, și acoperă pomul întreg, cu gingașe îmbrăcămînți adiate.

Pe rîndul caișilor, au înflorit spumele violete de liliac, purtate pe vîrfuri, ca niște pămătufuri de fulgi de scuturat vechile portrete ale bătrînilor casei. Ce modistă harnică și-a expus, de Florii, pălăriile în verdeața fragedului liliac? Dar penele lui de struț au fost furate, una cîte una, jumulte de mîna mică și sălbatecă a copiilor, agățați de garduri, ca să prade avutul imaterialilor fabricanți din uzinele Botanicii subterane.

Deasupra florilor din grădină, pe atlazul azurului palid, alunecă săgețile rîndunelelor, ca într-o stampă.

Și va înflori, iată, și gutuiul; după ce frunzele au crescut deplin, ca să primească florile rare, așezate cîte una, cu o simetrică economie, în cuiburile lor. Locurile le-au fost rezervate din vreme în punctele unde frunzele se întîlnesc cap în cap și brodează, pentru evenimentul știut și ținut secret al unei flori, un leagăn rotund, un blid neted, în mijlocul căruia se va legăna ceașca albă trandafirie a florilor de porcelan.

Gnomul meu bătrîn și naiv s-a urcat în pomii țepoși. Din colivia lor pentru cuci, el numără, însemnînd pe răboj cu briceagul, petalele ce se deschid. Dar fermecat de frageda drăgălășie, Gnomul se uluiește și își crestează degetul arătător. O boabă de sînge se scurge pe faianța catifelie a florilor de gutui.

(1931)

LĂSTUNII

Într-o ființă de o sută de grame, legănată de un zbor ascuțit, ei reprezintă regula întregă a vieții și cinstea naturii. Au venit din depărtările mari ale mării, cu aripile de culoarea talazului din orizont, singurateci ca marea, singurateci ca zarea. Trecerea lor dintr-o lume într-alta, despărțită de bărăgane de valuri, nu o știe nimeni, și nimeni nu o poate povesti, frămîntată de furtuni înalte și de negrele vijelii cerești, care scutură, din adîncuri necunoscute, constelațiile și zodiacul. Așezată pe un fir de telefon, rînduneaua poartă prestigiul universului văzut dintr-o planetă mai pură, fără descompuneri și putregai, unde vegetația și carnea au însușiri de metal și corindon.

Abia scoborîtă din întuneric și din lumină, ea își pregătește cula, în care sălășluiește un anotimp, curată în

deprinderile ei, stăpînă de sine stătătoare, neîmpărtaşind cu omul și cu gingania parazitară obiceiul de a-și fura cuibul și de-a dormi în gunoi și sudoare străină. O casă pe Argeș, o casă pe Mediterană, o casă în Egipt, printre morminte de regi, bisericile, turnurile, stîncile sînt pline de clădirile ei uniforme, — ca niște urcioare de lut spînzurate de streășini. În osteneala zidirii își găsește îndreptățirea de a se odihni și de a visa în bordeiul ei aerian, disprețuind poteca pe care își tîrăște momîia omul în cîrji, și drumurile gata făcute. Unde coboară începe, și sfîrșește plecînd nouă pretutindenii, neostenită în perpetua ei mobilitate și renovare. A sosit, a stat, a plecat.

Lunatecii, chemați în somn către slăvile sticloase, se într-aripează ca să urce turla catedralei, dar zborul lor șovăielnic se oprește la cruce. Ar voi sufletul să se ridice mai sus, să escaladeze cerul și, pribeag printre nori, să se risipească în zări, ca un parfum întors în floarea lui, deslinat de azur. Omul scoboară însă pe brînci înapoi, îngreuiat de spinare și de genunchi și purtînd în șold rana robului sîngerată. Rînduneaua zboară la aștri.

Ea nu a lăsat, despărțindu-se de o perspectivă de ploi și de un lac străjuit de sălcii, nici păreri de rău, nici datini împletite cu aripile, ca niște spini. La pămînt s-a uitat atîta timp cît a construit, cu dumicați de lut, un balcon în dreptul stelelor albe. Un pămîntean s-a putut apropia de fulgii ei de înger albastru : a zburat. Însă mină ome-nească nu a mîngîiat făptura ei, inexistentă cînd a pus-o în palmă și s-a uitat la cadavrul ei de floare. Din clopotnița din care a căzut pină la mîna ta, îndrăgostită de pipăirea zburătoarelor, o gămălie de suflet a găsit timpul să piară, ca să-ți lase între degete o aripă nesimțitoare. Lumea pe care o cauți știe să rămîie mută și absentă de cîte ori te îndrepti către ea, să-i încerci sonoritatea.

Iată, cîntă lăstunul, la desfacerea zilei de petale. El s-a deșteptat pe cînd luceafărul i-a trecut dincolo de cuib, odată cu izvoarele din fundul pădurii, odată cu iedera

și cu frunzele licăritoare ale fagilor albi. Și pe marginea streășinii tale el cîntă, începîndu-și ziua cu biruința. Ca o harmonică minusculă, vocea lui mare, în care sună glasuri de mai departe, continuă cîntecul lăsat de privighetoare neisprăvit, în bătaia lunii.

Sculați, copii! Cîntă lăstunii la fereastră, sucind ecourile în sute de alte cîntece fărîme, — și faceți aripi și voi, ca să scăpați de mînjirea țărînei.

(1931)

PIETRELE

Ce asemănare este între voi și oameni, că de zeci de ani mă uit cînd vi se vor deschide buzele să grăiască? Voi tăceți de mii de ani și de veacuri, hrănite cu împărtășania luminilor adînci, care nu murdăresc nici nu îmbată, izvorul și văzduhul. În piscul alb sînteți aceleași ca-n Bărăgan: ouăle înghețate ale unor vulfuri ce-au trecut, și din plodul vostru dur nu va ieși niciodată pui pentru colivia împăraților sau pentru circ, unde rîde burta poporului, căscată între urechi.

Cel mai frumos monument, la care a contribuit vecia voastră, la Roma și Atena, e grămada de bolovani vîrșată din șase căruțe, mușuroi, în bătătură. Sunetul răsturnat, neasemuit cu nici un glas decît al hohotului dintre munți, era potrivit cu opintirea potcoavelor cailor de povară. Clătinate pe roțile groase, de fier, zmulse din drumul uriașilor, v-au lăsat în crăițele noastre. Oprit de frumusețea ovalului tău dezarticulat din cremene, un mare artist te-a ridicat din albia Argeșului, te-a pus pe un soclu și te-a iscălit, bolovanule aruncat.

Din flori, noi ne-am ales crăița și „cîrciumărița“, care umplu cîmpul nostru cu bulgării lor ușori, cîrduri înflă-

cărate și portocalii, insule pestrițe, lanuri pătate, velințe cu vârgi, în care roșul e de unsprezece feluri și violetul de șapte tării, galbenul aprinzându-se și stins în fețe multe. Am găsit în cărți numele boieresc al acestor frumuseți, pe care grădinarii de lalele le cheamă, cu o mîngiere de glas, Zinia. Tricotate mărunț și egal, scufiile lor repetă tiparul de serie, inventat de simplitate, înaintea industriei, de către o natură care, indiferentă la principiile economice și tehnologice, face frunzele, spicele și firele de iarbă, cu ploaie, cu soare și cu pămînt, în miliardul de exemplare. Desenul, de altmîntreli, se 'simplifică, la modelul primitiv, pînă la floarea din patru și din opt șuvițe, croite în ștofă vegetală de postav. Un parfum de cedru bate dintre cucuruze și înfrățește secunda crăiței cu vecia pietrei. Și cînd se ridică porumbieii, care au ciugulit pe sub tulpini, grădina toată, — florile și pietrele, — într-ari-pată de un avînt subit, pare că zboară, stoluri, la ceruri.

— Nu ofta, copila mea : și florile și columbele și pietrele se vor întoarce...

(1932)

VOCI

Ca să audă clopotele, care au murit în clopotnițe și în turla și nu mai supără somnul de lumina zilei al cucuvăii și liliecilor, lipiți cu pielea aripilor de bolți, ascultătorul de pe vremuri, de cîntece de bronz duminicale, și-a cumpărat un gramofon. Marea voce a corurilor de metal, tremurătoare, se naște din cauciucul ebonitei și din zgîrîitură.

Arma face gălăgie la treizeci de metri deasupra asfaltului, și înainte cu ani de zile de-a se organiza bășica de automobil și trompeta, pusă în stare de guiț cu ajutorul electricității de la motor, a murit și toaca. Pe la 4 după-amiază, venea din biserica mahalalei cupletul mărunț, bătut într-o șină cu două chei, al vecerniei. Fraged și vioi, chiotul ciugulit în fier, al ceasului de rugăciune, era un derivativ ; industria și comerțul primeau din aerul cerului o vizită muzicală, decorativă pentru auz, și nu-i sta rău perdelei de azur, din lumina caniculară, tighelul firimitat în arabescuri ale opalului din crepuscul.

Iar către seară, în liniștea apusului, se auzea și trimbița soldaților, repercutată în patru orizonturi așternute de culcare. Era pe vremea când Roty schița cu o pensulă gânditoare neuitatul lui *Angelus*, în cîmp, unde ajungea chemarea clopotului din cătun, de departe, și cei doi plugari, soțul și femeia, îl ascultau în picioare, cu capul plecat.

Două muzici care nu se mai aud. Biserica tace și cazarma e mută. Cine s-a supărat atât de tare și a fost atât de puternic și de nesimțitor, ca să oprească de două ori pe zi răscolirile de suflet ale omului, trezit în ureche ?

A ! bine-ai sosit, motocicletă. Lipsea cîntecul tău. Tu știi să urli ca o uzină și să tragi cu zece pistoale, din nerușinatul tău evacuator de gaze, întors cu exploziile către public. Iată-l cum fuge domnul cu bască, stînd călare pe vine și lansînd artificii de mai jos de proeminențele unui pantalon întins. La vecernie, la liturghie pocnește auspuful cu dejecții de fum. A trecut vreme de cînd paracliserul cocoșat, cu țacălie roșie, suia treptele învîrtite ale clopotniței, răslescărât ca un broscoi, pînă la toacă și clopot. Funiile atîrnă din toarte, ca niște șerpi spînzurați. Cîntă alte unelte, tramvaiul, automobilele, camionul de cinci tone și autobuzul. Cîntă filmul și rotativa, ca un mîrîit al pămîntului.

Cînd a venit vîntul, clopotele au pornit singure, bătute din dungă... Cine trage clopotele în furtună ? întreabă paznicii mormîntului închis, și s-a aflat că-n ziua aceea le-a tras Dumnezeu, pentru vecernia vijeiiilor sale.

Dar dacă ziua nu mai vorbește vocea bronzului la nici un timp, noaptea n-a uitat să cînte cocoșul. De trei ori, întocmai ca în ceasul lepădării lui Petru, de două mii de ani, trezit din somn, el strigă înălțimilor : cucurigu ! Pe tot întinsul țării, din mare la munți, izbucnește trîmbița cu aripi și creastă. Ce-i face pe acești întîrziați să cînte în același timp, ei care, de cîte ori se întîlnesc, duelează ca niște mușchetari jigniți ? Bezna, somnul prea lung, sau vreo chemare de sus ? Cocoșii albi, ieșiți din găoci, acum patru luni, sînt în rîndul cîntăreților unei datini, păstrată din eternitate.

În noaptea de-acum, au stat glasurile mecanice, dormite în țevi și motoare, și au stat și viorile oamenilor triști, mințiți la viață cu vin și romanțe. Vremile foarte vechi s-au întors, așa cum au stăpînit începuturile lumii, în troscot și bălării. Buruiana încîlcită cu întuneric a fost tovarășa mută, cu broaștele mute, care umblă pămîntul pe brînci, a suferințelor pămîntului. Fă-ți urechea subtilă și prinde vocile mici din bozii și mătrăgune, tictacul ierbii, șoapta de carte răsfoită încet a lipanului, mișcarea de la sine a lobodei și a urzicii, martorele biruitoare ale tuturor cetăților și împărățiilor strălucite, căzute dedesubtul rădăcinii lor.

Vocea celui care vorbește în tine ai voi s-o cunoști. Un glas fără sunet și-a putut alege cuibul în sufletul tău, în care intră toate vietățile lipsite de dimensiune, ca într-o pustietate deschisă pe deasupra. E teritoriul umbrei mici și al umbrei mari. Cînd corpurile trec și se topesc, le rămîne umbra, ca un suspin, refugiată în teritoriul insulei din oceanul uscat.

HÎRTIA

De câte ori îți îndrepti condeiul înspre hîrtie, ai o șovăială. Inefabilul material, alb, cel mai frumos și mai gingaș inventat de om, pare tăiat din valurile cerului, căptușit cu foi transparente, aduse plutind din văzduh. Poate fi ceva mai curat și cu mai multă ușurință murdărit ?

Bagă de seamă, scriitorule : apropie-te de ea cu sfială, — și adu-ți aminte, tipografule, de călugării de la teascu cu slove : înainte de așternerea ei peste plumb, făceau cîteva metanii și sărutau Sfînta Coală. Cite foi ale Evangheliei de la Ioan, cu tiparele scobite-n lemn de păr, ieșeau din tiparnița minăstirii ? Zece pe zi ? Poate că mai puține.

Pagina — cu trei mărimi de chirilice negre : o mărime pentru citania în biserică, o mărime pentru tîlmăcirea înțelesului ascuns, — căci înțelesul adevărat e întotdeauna ascuns, atît în cuvînt, cît și în lumina zilei, și mai departe de ea, — iar mărimea cea mai mică, pentru aninarea unui înțeles de altul. Tiparul dă pe față lucrul necunoscut, și tipografii aceia știau cu ce umblă mîinile lor. La început era Cuvîntul, și Cuvîntul a rămas de atunci mereu la început. Nu simți tu, într-adevăr, cărturarule, că sînt noi în fiecare zi cuvintele tale și că de cîte ori iei pana, ca să le dai în vileag, e o caznă ca la facerea lumii, și în fiecare zi o înviere din morți ? Nebunatacule, tu te joci cu firul de beteală viu : să nu fie în deșert — ai să dai socoteală dacă-ți moare între degete, ca un licurici. Tu trebuie să-i adaogi cuvîntului viu puțina ta viață, și nu să i-o scazi pe a lui. Osînda ți-e aspră : rămîne pe hîrtie murdărie. În loc să faci ca floarea, tu ai făcut ca musca. La ce te-ai mai apucat să zbori și să cînți, dacă aripilă ți-erai mici, înălțarea pitită și glasul sterp ?

Unul sfințește hîrtia acolo unde o sută o spurcă, nevrednici de mintuire. Nu se puteau ei mîntui într-alt fel, cu o strădanie mai potrivită ? Duci pe cobiliță apa din

fîntina altuia și n-ai înfumurarea că ai făcut-o, apa, tu. E o mîntuire să o împarți proaspătă și limpede plugarilor însetoșați. Samariteanca s-a mîntuit tirînd în sus, frecată de ghizduri, ciutura cu răcoare. Nu ești mulțumit : vrei să fii și Hristos, și nu vrei nici să te răstingnești. Îți place să fii un Iisus gras, cu gușă pămîntească, un Iisus de sofa și de jilt, răsturnat, nu răstignit.

Foaia mea preacurată, porumbielul meu și al Sfîntului Duh. Vino-mi să te păstrez cum ești și să mă uit la frumusețea ta nevinovată și liniștită, comoară ! Și nu m-oi apropia ca pana de tine, ți-am jurat, ca să-ți tulbur undele în zadar. Numai cînd m-o chema pe șoptite graiul de care ascult, atunci o să-mi treacă pe fața ta întinsă gîndul, ca un fluture adăpat, în plutire, cu bobul de rouă furat oceanului, înainte de a se îneca în nesfîrșirea lui.

Scriitorule, ai mînjit multă hîrtie. Tipografule, ce ai făcut ? Ai pierdut ceasul mare, pe care-l găsiseră scriitorii la opaiț. El nu mai bate în slova ta luminată de un părete cu cărți. Tu faci, scriitorule, tiraj.

Tainele, înțelesurile, chinurile, jertfele unde au rămas ?

CURTEA VECHE

Casă închisă, grădină închisă. Obloane verzi, închise în păreții albi, și dedesubtul lor, oprite ca firul de apă săritoare înghețat în arșița luminii, tulpinile florilor de nalbă. Singur locuitor : un cuib de lăstuni, agățat, urcior de lut, dedesubtul streășinei cu șindrilă.

În odăi, pulberea electrică a singurătății se urzește punct în punct cu praful umbrei, cernut prin lumină, — și țărîna timpului, dulce la gust și nesimțită la pipăit, le tirăște netulburat în neant. Grinzile de stejar, zidurile de

piatră, covoarele, jilțurile și cărțile ard, fără văpaie și cu scrumuri mobile, în focul rece al topirii de sine. De toate ușile coridorului s-a prins un sol al tăcerii, cu degetul pe buze, desinat cu cărbune, și prin geamurile lor, în odăi, se zărește mișcându-se vâlul moale al uitării.

Preșul coridorului lung stă înfășurat într-o cameră, ca după dans. Dar de când s-a dansat la logodna strămoșului tânăr, e o sută de ani. A fost un bal de fluturi și de zimți, un vârtej de o noapte. Într-un colț a mai rămas o coardă ascunsă din țițera unui greiere, care mai cîntă pentru bal, beat de-atunci și încă netrezit.

Patul, cu așternuturile răsturnate, se tirăște în odaia mare, pe cearșafuri, pînă la uși, ca un catafalc alb, din care s-a sculat un mort și a plecat. El poate să bîjbiie prin pădure. Într-o cană de cristal stăruiesc măceșii uscați ai unui buchet.

În ce timpuri trăiesc? Am intrat în adîncurile unei mări cu insule moarte? Totul e vechi, din antichități. Suspinele fragede și cuvintele de metal delicat, lungi ca florii de ape, au dat suflet casei pustii. Tăcerea le-a ucis.

Un pas ca de patru labe se apropie de ușa mea, din turlă, în care m-am mutat cu întristările mele și cu o cucuaie. Un pas de timp și un pas de foi, pasul unei ramuri, urcă scara. Cu bonetă neagră și cu inele de mărgăritar, bunică-mea a simțit că am venit de la vînătoare și, fiindu-i frică de singurătate, a intrat să stea cu mine. Ochii ei sînt înghețați pe o priveliște pe care o vede, ca prin lentile, numai bunică. Mîinile ei mă mîngîie, de bucurie că sînt viu.

S-a lăsat în fotoliu. Cineva nevăzut umblă primprejurul ei, și ea îl urmărește întorcînd capul. Se uită după el și-l vede. Și în preajma bunicii trece o adiere lină, o adiere cu ceață, ca vîntul care zmulge frunzele toamna.

Sună ornic și deșteaptă greierele și timpul...

TOCILA

A ieșit în tîrg tocilarul și s-a oprit la porți. El are o fabrică pe roată, și roata e toată fabrica lui. Roata-n pămînt, fabrica lui e o uzină. Cheltuieli de instalație, ca în poezie: nimic; capitaluri: în har. Motorul — în talpa piciorului: calcă manivela, și munca pornește. Semnalul, ca la uzi-nele mari — fluierul: „Foaie verde măghiran, bani n-am mai văzut de an“. Fumul vine din lulea: o ulcică roșie cu coadă. Localul — al pasărilor, al florilor și al Răstignirii: zodiacul. Iarna plouă prin acoperiș. „Bună dimineața, cățel; al cui ești?“ — „Ham, ham!“ — E prieten cu cîinii, ca poetul, recunoscuți amîndoi cu leneviri din coadă și melancolie de ochi. Un instinct antiuniversitar îi pune de acord. Cînd s-a întîlnit, flămînd, cu Iisus Hristos, primul cîine s-a uitat la el, s-a pitit pe brînci și a venit să-i lingă mîna și să fie netezit pe moalele capului, lin. Hristos a fost un tocilar fără instalația nici a meșteșugarului de ascuțisuri, nici a cîntărețului de vorbe.

Dar a pornit și tocila, și fabrică marfa fină, scăpărată și stinsă numaidecît, a scînteii.

Aduceți bricege, cuțite, foarfeci, topoare și brice! S-a oprit în poartă tocilarul. De sus pică apa, dedesubt fuge tocila; se culcă oțelul pe lat; din apă naște fulgerul și roiesc stelele de aur, — și pe cînd cîntă harmonica, joacă tocila și se desface bêteala scînteii.

Cuțitul de măcelărie e un pretext ca să fie înșelată clientela. Căci cine plătește un aur care fuge și o avuție care nu stă? Tocilarul s-a ivit cu o patimă dumnezeiască, și din strungul lui de silex scapără soare și se improvizază luceferi ziua nămiaza mare. Vrei o cometă? O Cale-lactee? Steaua polară? Stăi puțin, să puie piciorul pe spetează și o spadă pe piatră: ia-le, prinde-le, du-le! Nu te supăra că nu a rămas nimic...

Tocilarul fabrică iluzii și scapără idealuri, și lui îi izbutesc întotdeauna. Unchiașul zice că s-a întors din lume, de unde a luat și o maimuță. E adevărat, dar el nu spune că-i un apostol al sfântului Petru, trimis într-adins ca să trezească ochii mari ai copiilor și să-și oglindească funingile de lumini în adâncul lor.

De jurîmprejurul tocilei aleargă acum o altă roată, de aur. Nu se văd stelele pe cer? Cum să fie văzute? Azi-noapte tocilarul a tirît, cu o prăjină cu cîrlig, perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o și a vîrît-o în cutia lui dintre roți. Le dă drumul la cîte una, la cîte zece, la cîte o sută și o mie, ca la niște albine aprinse, dintr-un stup din vatră. Polenul constelațiilor s-a grămădit ca o făină de jar în cureaua și în roata lui cea mare, și scapă și se întoarce. Vistieriile împărățiilor au intrat simbolic în descîntecul tocilarului: focuri de diamante, safirele, zmaral-dele, ametista, rubinul.

Încet, încet se lasă seara, și roata fuge mai repede, ca un vîrtej. Scînteile zboară treptat mai departe, aruncate în preajma tocilarului și, pe întuneric, el ține cuțitul prin pipăire. Ora înnoptată pîlpii ca un cimitir de candelă. Ora următoare strălucește a biserică de Înviere; dune de lumină, vînturi de scînteie, vifore de ghimpi și de luciole se aruncă unele peste altele, într-un haotic incendiu de reci vilvătăi. Ca dintr-o stropitoare de garoafe, plouă încovoiat șipotul electric de metale sfărîmate. Aruncătorul de aștri seamănă aștri. Tocila se amestecă de-a dreptul cu bolta și cu nemărginirea, și tocilarul, călcînd pedala roții, mișcă firmamentul și rotește pămîntul învăluit în trîmbe de stele.

Și făcînd miracole și vrăji, cuțitul ajunge la plăsele, tocit pînă la unghii. Și cînd foamea oprește tocila, e noapte în toi, bat catedrale încremenite din clopotele din întuneric.

Și nu e pîine, și s-a dus cuțitul în vînt și în scînteie...

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

În visul meu fusesem un vîslaş cu pielea cărămizie, în-negrită de arşiţa mării şi de vînturi. Obosit, pe la prînz, de pescuit, mă culcam în barcă, aşternut între forfota mării şi furnicarul luminii, şi în visul meu visam încă o dată, îndoit. Într-un vis mă legănau talazele, şi-n visul celălalt, — cuprins în visul cel dintîi, ca un clopot mai mic în vocile unui clopot mai mare, — treceam de mare şi nemărginiri într-alte nemărginiri. În cîntarea liturghiei vine şi cîntă din depărtări un glas de fată, care-şi întinde trîmbele albe, ca nişte poteci de lună, de-a lungul rîului dintre iarbă : eram un vîslaş ostenit şi eram un cîntec de fată, şi visul meu se întorcea între amîndoi, ca un fum şovăitor.

În luntrea mea cu vîslele părăsite-n voile apei, am ademenit o fată mai neagră decît mine, al căreia alb al ochilor-împestriţa negreaţa ei ca două paftale cu zmaţuri. Am furat-o malurilor cu un descîntec, şi cînd a intrat în barcă, pogorînd din treapta pămîntului în chivotul meu, am văzut-o înaltă şi goală. Ea purta, drept orice veşmînt, un şir de mărgăritare încolăcit de şapte ori împrejurul grumazului şi jucînd ca şapte şiraguri largi pe sîinii ei cu mărgăritarul negru. La încheieturile mîinilor purta mărgăritare şi, tot aşa, învîrtite de cîteva ori, şi la picioare, pe glezne. Şi pe carnea ei, ca tutunul negru, părul, mat ca iasca, era galben.

— Părinţii mei m-au făgăduit, spunea străina, unui neguţător de miresme din pomi, stăpînul unei păduri de smochini, de banani şi de poame de foc. L-am văzut luînd cu mîna lui din livadă portocalele aurii şi înfăşurîndu-le în foi de hîrtie de mătase, aşezîndu-le încet în cutii şi încercînd luntrile vîntului cu ele. Vreau să dorm în livada

lui, să mușc rodiile și piersicile și să alung cu simburii șerpilor de zmarald, printre cactus. Are cămile, elefanți și covoare, de poate înveli cu ele prundișurile de nisip de la Smirna în jos, pe toată marea pînă-n Fenicia veche.

— Înainte de a te închide în cartea groasă a Scripturilor, ca o floare, te-am prins în luntrea mea, fecioară, și am îndreptat cirna către miazăzi, spre zarea singură și sălbatecă a mării. De-ai zbura ca ibisul și de-ai înnota ca peștele-săgeată, nimic nu te mai poate scăpa din vraja luntrei mele, care plutește prin vis... Ia te uită... Visul meu te-a aiurit ca o beție, ai uitat și pămîntul și făgăduința și ai venit să mă îmbraci cu mirosurile tale mai proaspete decît ale lămîiului, să-ți apropii de ochii mei înflăcărați ochii tăi de zmarald, — atît de mult, încît să-mi zgîrie pleoapele genele tale. Mireasa Cîntării Cîntărilor ! buzele tale sînt ca zmeura, șoldul tău e ca o tîgvă moale, plină cu lapte nou de căprioară, omușorul urechii tale ca o țîță e, de ciută, sudoarea ta miroase a tămîie, umezeala gurii tale e ca o rouă caldă, cu gustul de măceș. Neamul tău îl mărturisește mierea cu care ți-s linse subsuorile toate. Po-doabe, mai prețioase decît inelele și brățările care ți le-ar îngreua, sînt degetele tale, brațele tale ca niște șerpi cu cîte cinci capete de opal. Cînd le-ngenunchi pe pieptul meu păros, degetele tale parcă s-ar ruga. Ți-ai adus carnea fără oase la pipăit, ca o scrumbie neagră. Sfărîmă-te, furtună, peste noi, fulgeră, mare, des, și tu, luntre, nu te mai opri !...

Pe-ncetul, visul meu se făcu visul ei, șoldurile ei se făcură șoldurile mele, gura ei se făcu gura mea, — și, în-cordat, se zmunci și se rupse șiragul mărgăritarelor de la grumaz, risipindu-șe în luntre. Luntrea nu s-a mai oprit niciodată în visul meu, lăsînd să cadă dintr-însa în mare, din cînd în cînd, mărgăritare...

PRINTRE PSALMI

Pentru ce mi-ai dat minte, Doamne, și judecată ? Ca să mă batjocorești ?

Eu am pus preț pe mintea mea, mi-am frământat-o cu mințile altora, cu mintea morților și cu mintea celor vii, și m-am apucat să te chibzuiesc pe tine.

Și am rămas tot atât de prost ca și înainte.

Căci, făcându-mă, tu mi-ai curmat amintirile de mai-nainte de-a mă fi făcut, și sînt ca un prunc orb născut, care nu și-a văzut muma niciodată și care poate și-a simțit-o cîndva cu pipăitul.

Pipăitul sufletului meu e plin de tine, Doamne, și buricele degetelor mele au mirosul laptelui uitat, care le-a minjit. Dar judecata mi-e deschisă ca o scorbură de copac, — adăpostul, cîte o noapte, al pasărilor călătoare...

★

Pentru ce, Doamne, atîta cruzime și atîta măcel în grădina ta frumoasă ?

Unul mai viu mă pîndește întotdeauna, ca să mă ucidă : că sînt eu floare, pasăre sau altă făptură, mare și mică. Toți sîntem bolnavi de sfîrșit, și toți purtăm în noi, ca niște cutii, numai îmbucătura altora mai fălcoși.

Este drept să ne înghițim unii pe alții ? O floare înăbușește o floare : un om pe alt om ucide. Este drept ?

Vezi tu, Doamne, cît mi s-a rătăcit mintea, de cînd mi-ai pus mocirla ei în cap, să gîndească ? Am născocit o dreptate, ca să apăr pe cei neînzestrați ; căci am născocit și scrisul, și cititul, și foaia de hîrtie pe care muștele albastre ale gîndurilor lasă veciei semnele mele, după ce eu m-am risipit.

Neputincios și slăbănog mă tîrăsc pe pietrișul ascuțit
al stelelor tale.

★

S-au împutînat zilele și s-au făcut mărunte, ca iarna.
Întunericul le împlinește cu goluri. Ne temem de zi și de
oră, după ce nu ne-am temut de veac.

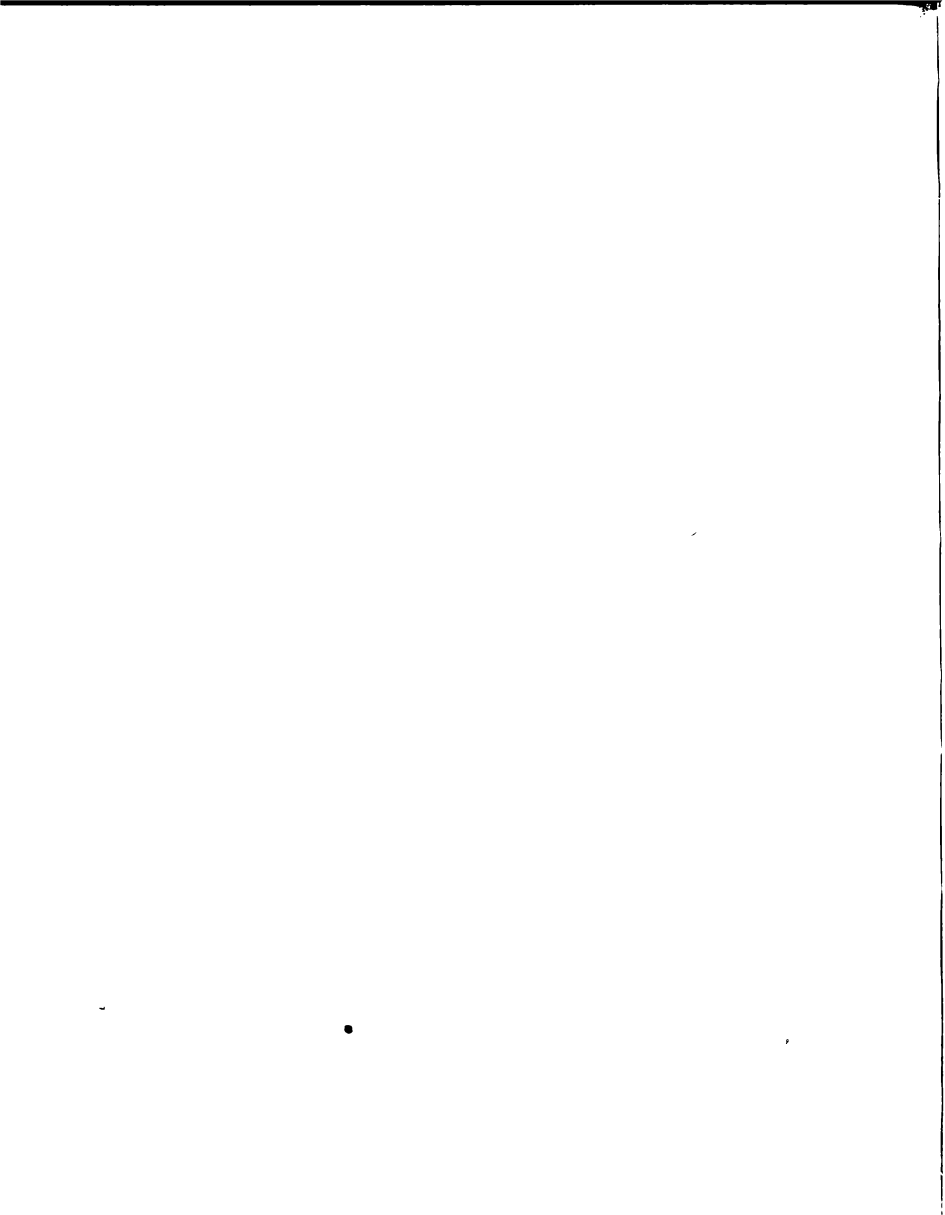
E adevărat că și noi vom pieri. Nici noi nu sîntem decît
osemintele de gînduri însemnate pe o tablă neagră, cu li-
bișir, și scrisul nostru se va șterge de la sine, înecat în
negreață. De ce l-am mai început ? De ce am trăit ca și
cum sîntem veșnici ? De ce ne-am mîndrit cu izbînzi și
puteri ? Uite mîndria noastră în apele oglinzii, și iată pu-
terea noastră în ridicarea săcurii culcată lîngă vatră. Bra-
țul ne minte, ochiul ne înșală, călcîiul se sfiiește, cugetul
șerpuie. Tinerețea noastră căuta înțelepciune, și înțelep-
ciunea noastră vrea tinerețe, — viteji odinioară, și spe-
riați acum.

Vine talazul...

(1937)

Partea a VI-a

SUPRAVIEȚUIRI CONTEMPORANE

GEO BOGZA

(n. 1906)

Născut la Ploiești, elev la Ploiești, Galați și Constanța ; fondator, la Cimpina, al revistei avangardiste *Urmuz* (1928), colaborator la *unu*, *Bilete de papagal* etc. Începe ca poet violent contestatar (*Jurnal de sex*, 1929 ; *Poemul invectivă*, 1933), dar în curînd se îndreaptă spre gazetăria de stînga, devenind un reporter cunoscut. Cele mai realizate reportaje îi apar și în volum : *Țări de piatră, de foc și de pămînt* (1939). Imediat după război, se impune prin cîteva cărți esențiale de proză lirică și de reportaj (*Cartea Oltului*, 1945 ; *Țara de piatră*, 1946). Carieră oficială, membru al Academiei (1955), membru în Consiliul Național pentru Apărarea Păcii, jurnalist conformist. Își editează *Scrieri în proză* (vol. I—V, 1956—1960), își reeditează principalele cărți în variante perfecționate.

Revine la tableta lirică, mai ales începînd cu anul 1966, mai întîi în *Contemporanul*, apoi în *România literară* ; o selecție a tablătelor în volumul *Paznic de far* (1974). După ce a ilustrat proza poetică de largi dimensiuni prin suite impresionante de tablouri, *Geo Bogza* descoperă, treptat, pornind de la tableta jurnalistică, virtuțile poemului în proză dus, cu trecerea timpului, la realizări antologice.

PRELUDIU

Mergeam pe un drum de munte, printr-o pădure de brad, presărată cu fagi și mesteceni, pe care de multe ori l-am făcut, pe timp de iarnă, uneori călcînd pe piatra seacă și auzînd-o cum sună, parcă a pustiu, fiindcă iarna munții suferă de lipsa zăpezii ca de o calamitate a naturii, dar de cele mai multe ori pășind — cu cită voluptate ! — pe straturi succesive de omăt, prin care sănii cu lemne făcuseră pîrtie, moale uneori și pufoasă, alteori scîrîind ca sticla sub tăișul diamnatului, confirmînd asprimea gerului, dar trezînd și senzația de ceva sănătos, și dorința, și energia, de a străbate pînă la capăt enormul bloc de aer înghețat, spre a ajunge în cele din urmă undeva, între pereți calzi, cu obrajii ca para focului și cu senzația finală a unei uriașe purificări.

Mergem așadar pe acel drum, pe care de multe ori m-a prins asfințitul, uimindu-mă cu ce culori suave poate învălui ființa încremenită de gér a munților, lăsînd apoi în urma lui un cer de o desăvîrșită albăstrime, ca o cupolă de sticlă turnată de meșteri de veche tradiție. Din profunzimea ei translucidă, se vedeau cum vin stelele, asemeni unor sirene de aur ce ar urca una după alta din adîncurile oceanului, mai întii cele mai mari și puternice, apoi cele mai mici și firave, dar pînă la urmă reușind să iasă toate la suprafață, pentru a prinde în mreje cine știe ce corabie, cu cine știe ce corăbieri. Pe un asemenea cer festiv, menit să comemoreze cinci milenii de existență și glorie a Odiseei, am văzut alunecînd constelațiile de iarnă, transfigurate de prea marea lor strălucire, asemeni unor femei superbe și nebune care, într-o noapte de bal, și-ar turna beladonă în ochi, mărindu-i fantastic, gătindu-se și înfrumusețîndu-se de nerecunoscut. Pe un asemenea cer, cu auzul coagulat de frig, însăși luna își schimbă lumina, adăugînd argintului ei obișnuit, și așa destul de extatic, o

stranie nuanță verzuie, sub care zăpada lucește ca și cum ar arde, dar flacăra n-o mistuie pe ea, ci mai degrabă pe cei ce o contemplă, cum se întâmplă cu pîlpîirea marilor diamante. Sub această flăcără, munții din depărtare par bijuteriile enorme, colierele și diamantele unei ere în care mamuții ar fi avut o curte imperială, unde, la rare ocazii, ar fi dat recepții de pomină.

Mergeam pe acel drum de munte, care a fost pentru mine prilejul afîtor uimiri, bucurii sau extazuri, și al descoperirii propriei mele măreții, în măreția mai vastă a lumii, fiindcă este un drum pe care cu timpul dobîndești o statură și o privire de zeu, un drum care te duce pe platouri de unde se deschid priveliști a căror grandoare pare că te aștepta să vii, să te ia părtaș la dimensiunile și sensurile ei.

(1967)

TORȚA

Cum să nu-l iubesc, mai mult decît pe toți cei pe care vreodată i-am iubit, pe tînărul înalt, cu ochi scînteietori, din marginea pădurii ?

Acolo, după un drum lung, în care prin tot felul de spaime am trecut, și pradă am fost în atîtea rînduri în-doielii, el îmi va lua torța din mină, ducînd-o mai departe.

Nimic nu mă mai sperie acum, în primul rînd moartea de care mă temusem atît, cînd văd ce zvelt și încrezător în puterile lui e tînărul de la marginea pădurii, care-mi va lua torța din mină.

Nevrednic să o port nu cred să fi fost, dar partea mea de drum, din lungul șir al acelor ce și-au trecut-o unii altora, s-a dovedit cum nu se poate mai potrivnică.

Pornisem cu inima ușoară, în dimineața vieții mele, salutat de tipătul nobil al cocorilor, dar poteca în lungul căreia înaintam m-a dus curînd într-o pădure umedă și întunecoasă.

Păianjeni negri, în pînza cărora mereu nimeream, coborau vertiginos asupra mea, explorîndu-mi obrajii cu picioarele lor cleioase, plătindu-mi fiecare picătură de singe cu o picătură de venin.

Curînd am ajuns în preajma unei mlaștini, de pe întinderea căreia se ridicau miasme otrăvitoare, și în al cărei noroi viscos tot mai des îmi aluneca piciorul.

O pasăre neagră trecea pieziș printre arbori, ca o piază rea, și de cîte ori ajungea peste capul meu izbucnea într-un rîs impudic, plin de răutate și batjocoră.

Teama m-a cuprins că nu voi putea ajunge pînă la capăt și atunci am auzit, în întunericul care era al celei mai negre nopți, lupii.

O, cît au putut să urle, blestemații lupi, în acea noapte neagră a vieții mele.

În aburii otrăvitori ai mlaștinei, torța abia mai pîlpîia, și m-a prins desnădejdea la gîndul că am să-i port cada-vrul în brațe.

Ce drum mi-a fost dat să fac, în lunga noapte a lupilor, dar iată acum sfîrșitul întunecatei păduri, și la marginea ei pe cel ce-mi va lua torța din mînă.

Ce tînăr e și frumos, încrezător în puterile lui, gata să pornească spre munții din zare, de pe culmea cărora va zări, fără îndoială, Oceanul.

(1968)

ORION

*Rege al constelațiilor din Septentrion
Mereu alunecind peste lumi înghețate
Așa străbate vremea Marele Orion
Corabie legănată în Eternitate.*

Așadar, nici o corabie nu s-a întors vreodată, din mările sudului sau de la Capricorn, atât de pură și elegantă fregată, cum se întoarce toamna Orion.

Așadar, Orion pleacă și se reîntoarce, iar plecările și reîntoarcerile lui sînt plecări și reîntoarceri ale Măreției.

Sînt atîția ani de cînd înălțimea și intensitatea viselor mele, legănarea de plop și de catarg a ființei mele, se supun unui ciclu : vremea cînd Orion strălucește pe cer, și vremea cînd pleacă, lăsîndu-l pustiu, ca sălile unui palat al cărui rege s-a dus la vînătoare.

Desigur, în orice lună a anului pot zări grandiosul dreptunghi al Carului Mare, dar el nici pe departe nu are strălucirea și noblețea lui Orion, și apoi îmi este, de multă vreme, mult prea familiar. Pe cînd Orion pleacă și vine, luînd cu el și aducînd iarăși înapoi marea splendoare a cerului.

Privindu-l, de pe țărmurile Mării Egee sau din munți, grecii cei iscoditori și geniali au imaginat o legendă : Orion, vînătorul, ascuns în pădure, a avut îndrăzneala să o privească pe Diana în timp ce se scălda, iar ea, descoperindu-l, a fost cuprinsă de o mînie atît de mare, încît l-a azvîrlit pe cer, unde a rămas pe vecie.

Lăudată fie cutezanța lui Orion, lăudată mînia Zeitei ! Cît de sărac ar fi fost fără ele cerul, și cît de săracă viața mea... Dacă mi s-ar da prilejul să locuiesc în alt univers, într-o lume cu mai puține înfățișări dureroase și reprobabile — cel mai mare reproș pe care aş avea să-l fac lui

Dumnezeu n-ar fi că se ascunde de noi, nici că trebuie să murim, ci să devenim cadavre, că n-a găsit pentru noi un sfârșit în afară de legile chimiei organice : să fi dispărut fără a mai trece prin stadiul putreziciunii, să ne fi prefăcut, prin însuși procesul morții, într-un fum ușor, într-o mireasmă, sau într-un sunet ; o, dar câte nu s-ar fi putut imagina... — așadar, dacă mi s-ar da prilejul să plec într-un univers fără cadavre și fără înmormântări, m-aș teme poate că acolo, schimbându-se poziția stelelor, cerul ar fi lipsit de Orion. Și nu pot să concep grandoarea în cea mai înaltă expresie a ei, fără catedrala de stele care alunecă pe deasupra lumii, în nopțile de iarnă.

Vara, în mireasma florilor, în cântecul greierilor, în filfiitul păsărilor de noapte, în foșnetul atitor vietăți ce se caută cu frenezie, puzderii de lumini spuzesc bolta caldă a cerului, parcă și ea în stare de gestație. Dar iarna, pojarul acesta al lumilor îndepărtate dispare. Atunci, pe un cer gotic, străin de orice luxurianță, Orion se reîntoarce ca de la o vînătoare de cerbi fantastici.

Ce minte ingenioasă și fertilă au avut vechii greci ! Cum au văzut ei, în șapte stele, pe vînătorul azvirlit în cer de Diana ! Atîtea asemănări se puteau face, dar aceasta este cea mai tulburătoare și mai apropiată de ideea omului despre măreție.

Avînd între ele pe Betlegeuse și strălucind la fel de tare, patru stele dintre cele mai mari alcătuiesc un drep-tunghi vertical ce domină cerul și îl organizează, așa cum Place de la Concorde organizează vastitatea și măreția Parisului. Nimic mai evident, dar o evidență legendară și coplesitoare, ca umerii și picioarele cutezătorului vînător. Capul i se zărește mai anevoie sub un fel de coif, dar, în schimb, centura, ea este marea splendoare a acestei imagini unice. Încrustată cu trei scînteietoare diamante — lacrimi ale cerului, boabe de rouă ale infinitului — ea înobilează statura vînătorului, și cerul întreg, și pe cei ce o

privesc. Iar de centură atîrnă spada, ca la toți vechii vînători, dar e o spadă de stele. Nu știu ce altceva putea fi mai asemănător cu o realitate terestră, cu o realitate umană, și în același timp de dimensiuni și de o grație cerească.

Plecări și reîntoarceri ale Marelui Orion. Plecări și reîntoarceri ale Măreției.

De cînd mă țin minte, brațul meu n-a încetat să se ridice în fiecare iarnă, de pe cîmpii acoperite cu zăpadă sau din luminiscenta neprielnică a orașelor, spre a arăta celor din jur, atîtor bărbați, atîtor femei — uneori din țări îndepărtate — cu stăruința cu care un preot ar arăta cea mai frumoasă icoană din biserica sa, și cu speranța de a-i converti la măreție, geometrică, nobilă, scînteietoarea constelație.

Cei mai mulți nu o știau. Știau versuri din Homer, din Dante, din Shakespeare, din Poe, din Baudelaire, din Rilke, dar pe Orion nu-l știau. Iar eu, cuprinzîndu-i de umeri îi întorceam, ca pentru un botez, cu fața spre el : — Vedeți un dreptunghi alcătuit din patru stele mari ? Închipuiți-vă... Iar ei vedeau, și-și închipuiau, și cînd descopereau și centura, scînteietoarea centură, intrau în extaz.

De cînd mă țin minte, n-am ostenit să ridic brațul, să-l arăt tuturor celor pe care îi cunosc. Uneori însă îl privesc singur, din munți. Nicăieri ca acolo, unde aluneacă pe deasupra pădurilor de brad și a culmilor înzăpezite, Orion nu-i atît de nobil și de scînteietor. Fiecare stea a lui îmi spală suflétul și îl îngheță, pregătindu-l pentru eternitate.

Iar toate la un loc se clatină ușor peste imensele zăpezi, dispar odată cu ele și se întorc odată cu ele, ca o corabie polară, plutind în infinit.

Și totuși, are statură de om, a vînătorului care a îndrăznit să o privească goală pe Diana.

Grecule necunoscut, care în arhitectura coplesitoare a cerului ai știut să deosebești o statură de om și ai imaginat o atît de frumoasă poveste, fie-ți cît mai ușoară călătoria în lumea umbrelor și pururi însoțită de cîntec de flaut.

(1967)

TRECUT-AU ANII...

De cîte ori iau cunoștință de mine, de existența mea trecătoare într-un univers veșnic, în fața ochilor îmi apare un deal acoperit cu pomi înfloriți, dincolo de care norii alunecă încet, peste o nesfîrșită cîmpie.

Aceasta înseamnă pentru mine a trăi, nu oriunde în lume, ci într-un anume spațiu al ei. Aceasta înseamnă pentru mine a trăi și a ști că sînt muritor, în felul în care trăiesc și știu că sînt muritori oamenii din neamul celui pe care, în venerația noastră, îl asemănăm cu cea mai luminoasă stea din zori.

Iar dacă nu era el, cum ar fi fost ? Nu știu, nu pot să-mi închipui. Poate că, în cele din urmă, înfiorat de tot ceea ce, aici, ne înfioară, inspirat de tot ceea ce, aici, ne inspiră, aș fi murmurat eu însumi aceste cuvinte : — Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri...

Fiindcă, nu-mi închipui cum se poate trăi și cum se poate muri, român fiind, în afară de adîncă lor melancolie.

(1969)

PORUMBUL

*Dar mai mult decît orice, porumbul
se leagă în vînt pe întinsul acestor
pămînturi și foșnește cu foșnetul lui
unic, de săbii trase din teacă.*

CARTEA OLTULUI

Nu treceam prin el călare spre a-mi putea da seama — după o vorbă faimoasă în copilăria mea — dacă aș fi văzut sau nu, dar era foarte înalt, cu mult mai înalt decît puteam întinde brațul. Sentimentul care mă stăpînea era că pătrunsesem într-o pădure, unde nimeni nu m-ar fi putut găsi.

Cîndva, spuseseam despre el că este o plantă epică. Foșniseră atunci în mintea mea, probabil, toate poveștile auzite în copilărie, în care porumbul îngăduia haiducilor, sau soldaților, să se apropie pe întinderea cîmpiei — nevăzuți, neștiuți, nebănuți — pînă la marginea satului, unde izbucneau focurile de armă. Tot felul de lupte aveau drept decor, fără de care n-ar fi fost cu putință, lanurile de porumb, dar, din timp în timp, și cîte o poveste de dragoste care lăsa în urmă un gust ciudat și tare al vieții.

Iar acum, după atîția ani și atîtea povești, intrasem cu el într-o relație nouă, care-l lăsa să vorbească — împăratește — simțurilor și imaginației mele. Alunecam în lungul lui pe un drum de pămînt, de o frumusețe andreesciană, la ceasul cînd soarele se pregătea să apună, dar, exact în partea cealaltă, ca și cum ar fi stat în cumpănă, se și ivise luna plină, pe un cer fără nici un nor, și cuprins de o imensă mirare că e solicitat, simultan, de doi aștri. Soarele era foarte palid, parcă istovit, luna de asemenea era palidă, dar ea abia își începea viața de moartă. Urcase din apele mării, al cărei vuiet se auzea uneori, dar avea să le părăsească repede, pentru a alu-

neca — pînă la ziuă — peste cîmpiile tăcute ale Dobrogei, pline de taină și de o mare forță, care e numai a lor.

Atunci, părăsind drumul pe care aș fi putut să ajung într-un sat, odată cu căderea nopții, am cotit spre apus, în imensul lan de porumb. Știam că drept înainte, undeva, departe, voi da de o șosea. Dar pînă atunci a fost tot farmecul și toată frumusețea.

Curînd, pe cîmpia fără un arbore, m-am simțit ca într-o pădure și mai mult decît într-o pădure. Ce sentiment de siguranță, de solidaritate a naturii, vor fi dat haiducilor, soldaților, evadaților, lanurile de porumb! Înaintam printre două șiruri de plante înalte, cu frunze uscate și aspre, al căror foșnet îl trezeam. Mirosea a țară, a bogăție, a veacuri trecute, a lung șir de strămoși. Știam că iau o baie de singurătate, de nimeni-nu-mă-vede și nimeni-nu-mă-știe, dar și legătura cu o întreagă lume care a fost și nu mai este.

Martori ai trecutului, ai istoriei și ai misterului cosmic, greieri cîntau. De atîta vreme, acești vioriști neoboșiți îmi vorbesc de farmecul nopții, de frumusețea lumii, de dimensiunile universului.

Din timp în timp, ca și în pădurile adevărate, se iveau miți luminișuri, pe care luna punea stăpînire în plin. Mirosea a pelin și a ierburi de stepă. Într-unul din ele am dat, cuprins poate și el de aceeași vrajă, de un pescăruș.

Puternic era sentimentul realității, și tot atît de puternic acela al visului. Așa cum, cu puțin înainte, stătuseră în cumpănă soarele și luna.

O oră am mers, am stat un timp și iar am mers o oră, și atîta a fost de ajuns să facă din mine alt om, mai puternic și mai bogat, cu mai multe rădăcini în pămînt și cu mai multe antene spre stele.

Dacă iunie e luna grîului, septembrie e luna porumbului, care ru se tîlăzuie ca marea, dar umple țara cu foșnetul lui unic...

(1970)

PASĂREA •

Ce fel de pasăre vei fi fiind și tu, că nu ești din neamul marilor zburătoare, dar nici printre clocitoare nu poți să trăiești.

Zaci cu aripile și ciocul în țărână, și când cele ce zac la fel încep să te creadă dintr-a lor, scoți un țipăt și te ridici deodată în sus. Lași în urmă rîndunicile, privighetorile și lebedele, și te înalți pînă unde zboară vulturii.

Dar abia își fac loc între ei, în cel mai înalt azur, când cazi la pămînt, în țărîna din care ai pornit.

Ce fel de pasăre vei fi fiind și tu, suflete al meu, cuprins de atît de mari avînturi și de atît de mortale oboseli ?

(1971)

EUGEN BARBU

(n. 1924)

Născut la București, absolvent de liceu în 1943, studii în litere. Ocupă diferite funcții mărunte, pînă la publicarea romanului *Groapa* (1957), ce-l impune atenției publice. Pasionat de jurnalistică, a condus revista *Luceafărul* în anii unei puternice dezvoltări literare (1962—1968), apoi *Săptămîna* (din 1970). Afirmat ca prozator (romancier prin *Princepele*, 1969 ; *Săptămîna nebunilor*, 1981 și nuvelist : *Prinzul de duminică*, 1962 și *Miresele*, 1974), se manifestă însă și ca autor de scenarii de film, dramaturg, comentator al literaturii contemporane.

În cele mai bune pagini ale sale, E. Barbu rămîne un calofil întirziat, cultivator al virtuților cuvîntului în sine ; nu a scris poeme în proză, dar anumite momente centrale din nuvelă sau roman sînt uneori poeme în proză independente. Exemplele alese — fragmente izolate din *Caietele Princepelui*, volumul I și volumul IV, (vol. I—VII, 1972—1981) — ilustrează un caz extrem : poeme în proză involuntare, exerciții în vederea unor poeme extinse apoi la nivelul unui întreg roman.

CAIETELE PRINCEPELUI

Iarna lui '64, decembrie, Salzburg. Ușoara zăpadă, ușorul frig, peisajul perfect hibernal, cu acele turnuri străbătînd ceața într-un elan spre nesfîrșit. Seara de dincolo

de geamurile casei lui Mozart, care aduce atît de mult cu cea de la Halle aparţinînd lui Haendel, mică, albă, încălzită cu cărbuni — răsună clopotele catedralei în faţa căreia se joacă *Jedermann* al lui Hofmannsthal, bătînd rar, etern şi solemn...

Paşi în uliţele uşor îngheţate, deasupra cărora atîrnă însemnele aurite ale breslelor zornăind uşor în uşoara iarnă. Sfinţi albaştri de piatră, scoşi din anonimatul vechilor ziduri cu reflectorul, veghind, cu braţul spre inimă, noaptea uşoară de iarnă a Salzburgului. Nesuferitul baroc devenit ceva transparent şi graţios, cu puţin întuneric, cu un rîu silnic alături proiectat pe perfectul decor montan. Statui reci în recea grădină Mirabelle, părăsită de oameni, fără apă în fîntini, numai cu o placidă suprafaţă sură de gheaţă. Hotelul *Bristol* strălucind în ceaţa serii ca un transatlantic, vorbindu-ţi despre confort şi căldură. În fiecare casă, dincolo de ferestrele strălucitoare acum, răsună un clavir. De undeva din zăpada proaspătă, pură, rece, moale şi uşoară, culeg o crizantemă albă, uitată între straturile reci. Deasupra uliţei negustorilor plutesc în vîntul uşor coroane aurite şi chei imense, catedrala romană, greoaie ca un elefant, veghează mut pe labela-i de piatră noaptea oraşului. La *Kaffeehaus Tomaselli* intră cele mai frumoase femei văzute în voiajuri, spiritualizate de muzica oraşului. Felinare grele de fier aruncă lumini obosite în zăpadă, şi clopotele bisericii Sfintei Trinităţi se întrec cu cele ale Catedralei într-un lung şi melancolic duel al aramei lovite.

Am trecut printr-o veche curte a turnirurilor, cu statui decapitate şi m-am gîndit că nimic nu răneşte şi nu sporeşte mai mult farmecul vieţii decît timpul. Deasupra, uşoara zăpadă a Salzburgului sunînd în noapte eteric şi dulce...

★

Toamna, octombrie, pe muntele Akun. Magnolii sticloase, departe Caucazul sever, cu zăpezi. Marea albastră și rece, după un urcuș printre arbori degradați de sfârșitul anotimpului. Vapoare mici ca niște jucării croiesc bulevarde albe de spumă, ca la Capri, unde lipsea acest memento al gheții. Femeile vorbesc despre cumpărăturile făcute la ultima escală, pentru ele peisajul este „frumos” la modul turistic cel mai pur, frumos pentru că au urcat pînă aici, ca și cînd s-ar uita la o carte poștală. Ele nu simt culoarea, mirosul și durata acestei priveliști. Culoarele au profunzime, rășina va rămîne în memoria nărilor mele, clipa cît am stat aici este egală cu o rușă pentru a păstra timpul (clipă, rămii !).

★

Aceeași toamnă, în octombrie, Cairo, Moscheea Sultân Hassan. După delta cu jonci și vîna neagră a Nilului, după albele foișoare de lut amenințate de roiuri violente de muște, puțină reculegere a pietrei, puțină răcoare. Covoare groase de lînă împletită într-un rafinament incredibil. O piață acoperită parcă, înconjurată de porți de aur, un deșert al credinței, o rugăciune mută în albastru, lanterne mari pe un fundal verde de piatră, lucind ușor în taina aceluia aer rarefiat. Pe o placă de aramă, tocită de atîtea sărutări credincioase, urmă proaspătă a unor buze de fată. O englezoaică înaltă și blondă, umblind desculță prin acest vis arab.

★

Îngînduratul Nord al Chinei. Spre mormintele dinastiei Ming. Înspre Răsărit, Marea Tribună a Norilor, în jur vaste cîmpii de orez și bivoli negri, trudind ca în Egipt în gîndul negru, lucios. Pe dealuri verzi, mici sanctuare cu zi-

duri de un roșu venețian, pini și leandri albi, turburînd cu mirosul lor subtil. În curți, ard focuri cu fumul drept. Cercul tot e o pagodă albastră. La hotarele ogoarelor, imense broaște albe de piatră, purtînd pe carapăce stîlpi votivi, cu incrustații în spirituala caligrafie chineză. Numeroase broaște de piatră, simbolizînd timpul, mergînd spre orizont, solemn, încet, din trecut spre viitor.

Pe alei îndepărtate, o suită de elefanți de granit așteaptă venirea oaspeților. Elefanți, cămile, preoți și demnitari abia descinși, unii încă în picioare, alții ingenuncheați, privind porțile de porfir. În vasele de aramă ard uleiuri scumpe. Tronuri de calcar, lespezi, un mausoleu imens în față. Se intră printr-o alee strîmtă, pardosită cu iarbă. Uitarea și-a așezat aici reședința. Urme cafenii de ceramică, un imens promontoriu pe care se află sicriul împăratului. Am urcat în Piramide, dar ele nu aveau grandoearea acestei grote de marmură. Coroane turcoaze și dragoni de aur, tot ce ține de orgoliul omenesc, veșminte calcinate, cupele din care ilustra gură a băut, totul risipit în dezordine pe piatră. Tăcere și moarte, părăsire, meditație... Afară răzbește culoarea violentă a granatului și ficușii se clatină la vînt. Dincolo de șosea, labirintul curților chineze, sate adunate sub palmieri. Clausturarea provocată de vînturi, de clima nemiloasă. În spate, au rămas Geniile monstruoase de pe acoperișurile de olane cafenii. O coroană birmană plutește pe apele unui rîu leneș. Florile au ceva gingaș, funerar, amintitor. Bat lent clopote, altfel decît oriunde în lume. Timpul suspendat deasupra noastră ne doare...

(1972, volumul I)

Noaptea : cum bat fluturii în geamuri în nopțile calde, vin în cortegii funambulești, sunt mii, sute, zeci, nu știu, pelicula luminată a ferestrelor îi mină spre casa mea și îi

aud lovind cu aripile lor ce se zdrobesc de geamuri subțire. Este o infinită solicitare subtilă, cad, se rănesc, sunt obosiți de atîta zbor, dimineața îi mănîncă păsările de pe terasă, sunt ca niște epave ale nopții întregi care a trecut, mai au ceva disperat în zbaterea de pe urmă, credeau că lampa mea rusească, cu glob, este un Eldorado și e moartea de fapt...

(1974, volumul IV)

A. E. BACONSKY

(1925—1977)

Născut lângă Hotin, a studiat liceul la Rîmnicul Vilcea, Facultatea de drept la Cluj. După debutul în *Tribuna nouă* (1945), este redactor-șef al *Almanahului literar* (ulterior *Steaua*) din 1953, făcînd din această revistă cea mai serioasă publicație culturală a perioadei. Mutat la București, din 1959, se consacră exclusiv scrisului. Primele volume de versuri sînt puțin elocvente (*Poezii*, 1950 ; *Cîntece de zi și noapte*, 1954 etc. etc.) ; abia cu *Fiul risipitor* (1964) și mai ales cu *Cadavre în vid* (1969) descoperă adevărata poezie, ce se lăsase doar bănuită în volumele *Fluxul memoriei* sau *Dincolo de iarnă* (1957). Familiar al poeziei universale din care a tradus (*Panorama poeziei universale contemporane*, 1972) și căreia i-a fost exeget de calitate (*Meridiane*, 1969).

Prozator baroc strălucitor prin *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (1967), calofil și artist, A.E. Baconsky ajunge la poemul în proză în ultima sa carte, *Corabia lui Sebastian* (1978), unde imaginea terifiantă a unui Occident în decadență este surprinsă cu mijloacele ironiei culturale.

CORABIA LUI SEBASTIAN

III

Am primit toate invitațiile pentru săptămîna ce vine. Voi audia un concert de orgă. Voi vedea expoziția unui pictor japonez și a maimuței sale. Voi participa la o recepție a Academiei de Artă. O întîlnire cu artistul care face mașini electronice de desenat. Senzație de *Sans-Souci* euforic. În raftul *living-room*-ului meu, deasupra mesei de scris încep a se aduna cărțile. Prin geam văd peste Bundesallee amurgul și mă gîndesc la „nourii lungi” ai lui Eminescu. Și la variațiile pe tema norilor din jurnalul lui Gerard Manley Hopkins. Ce impecabilă mașină e această civilizație. De ce oare desăvîrșirea dă un presentiment al morții? Dar eu nu mă simt solidar cu declinul vostru. Am două milenii dar nu mi-am trăit încă viața. N-am avut încă răgazul. *Ich stamme aus einem falschen Narragonien*¹, ar trebui să le spun companionilor mei. Niciodată singurătatea nu mi-a părut însă mai confortabilă. De cîteva nopți ceasurile tîrzii mă întîmpină pe treptele largi ale bisericii ruinate. Acolo, după interminabile vagabondări, mă odihnesc înainte de a porni spre casă. Acolo doi călugări laici din California mi-au întins odată o sticlă cu whisky. Era cu ei și o fată cu pantaloni rupți. Apoi neamțul bea și foarte tînăr ceti cu glas tare ceva dintr-o carte mică și roșie. Era multă lumină. Numai chipurile noastre se-ntuneau tot mai mult.

VI

În piscina acoperită și nu prea adîncă, tineri cu aspect primitiv studiat stau în apa ce le ajunge pînă la umeri și beau șampanie. Costumul de baie al unuia are

¹ Mă trag dintr-o falsă Narragonie (germ.).

coadă de maimuță. Pe bordură o tavă cu câteva sticle purtînd etichete celebre. Alături BARONUL, publicație daneză cu aventurile în imagini color ale unui sadic în compania a trei femei. Cînd se va însera vom merge să călărim la Vannsee în pădure. E amuzant să călărești prin zăpadă pe malul lacului. Dar fetele nu vor să meargă. Ele vor să descindă spre seară la *Sapho*. Acolo vine *Die Herrin*¹. Cu atît mai rău pentru ele. Băieții îl așteaptă pe bătrînul arhonte care le va aduce filmul proaspăt cumpărat de la o casă din Montevideo. Unul din ei nu mai doarme de două săptămîni acasă în Grunewald. Mama lui, care lucrează benevol la *Amnesty International*, tricotează ciorapi pentru deținuții din Ruanda Urundi. Valetul umblă în virful picioarelor ca să nu-i tulbure amărăciunea. În somptuosul birou de bancă al tatălui a venit cineva povestind că băiatul fusese văzut prin Kreuzberg noaptea. Părul și barba îi erau pline de paie. În semn de protest social și-a vîndut *Mercedes*-ul cu două locuri și a petrecut cîteva nopți cu o prostituată adusă din Turcia. Se pare totuși că l-ar fi ajuns remușcările. Căci banii sînt pe isprăvite. Și după toate aceste intersecții îmi rămîne o durere de cap surdă și agasantă. Ies noaptea pe Kurfürstendamm unde își țin pînza păianjeni de aur. Cu excrescențele lor pe trotuar, Kempinski, Haus Wien, clopote de sticlă feerice, acvarii mondene. O împăcare, o liniște ori un regret. Regretul e însă fără teimei. În fond poți să-ți bați joc de oricare dintre vîrstele tale. Nu, nu e tirziu. Pentru tine e mult prea devreme. Dacă vei reveni aici peste cîteva secole ai putea fi idealul paleontolog. Dar pînă atunci e mult. Și totul e să poți conta pe vertebrele tale.

---

¹ Stăpîna (germ.).

Prin Charlottenburg umblă duhul lui Eminescu. Duhul lui învăluit în mitologia noastră de la miazănoapte. Oran-
gentrasse, unde locuise cîndva, nu mai există. Palatul care-i
plăcuse unei împărătese îndrăgostite de filozofie stăruie
posomorît și plin de muzee. Leibniz o învățase să-l admire
pe Dimitrie Cantemir. Dar azi nu mai știe nimenea des-
pre numele lui aici unde prințul moldav era aclamat în
Academie. Și nici despre Eminescu nu știe nimenea. Fa-
raonul occidental disprețuiește oxigenul bastard al țărilor
pe care geografia lui le exclude. El preferă să moară sin-
gur în piramida-i magnifică. Asfixiat și imperturbabil. Cu
întregul său fast mumificat într-o vale a regilor ce de pe
acum își dresează șacalii. Cobor plimbîndu-mă la un ca-
păt de iarnă pe străzile largi care duc la Kaiser Wilhelm —
Gedächtnis Kirche. Se întunecă. Îmi place aerul greoi, ma-
sivitatea și temeinicia acestor bulevarde. Lipsa lor totală
de efuziune și de patetism. E poate ceva sumbru în alcă-
tuirea lor. Dar și eu sînt un personaj sumbru. Eseistul
francez îmi scria că a trăit cîndva pe malurile Sprei aven-
tura interioară a lui Malte Laurids Brigge, exacerbată încă
de indigența orașului. Dar eu aparțin altor latitudini și
altor încrucișări de astre. Experiența eroului rilkeean o
parcurs aici mai curînd într-un sens invers. Nu moartea,
ci *viața* pe care o purtăm în noi, necunoscută, mă tulbură.
Dă-i fiecăruia, Doamne, nu moartea lui, ci viața lui pro-
prie, pe măsura morții care-l așteaptă.

KV

Lungi discuții cu Gottfried Benn. Lîngă mine, pe Bo-
zener Strasse e casa lui. Poetul a murit demult. Sînt mai
bine de cincisprezece ani. Mă întrețin cu el în contuma-
cie. O mare parte a vieții sale s-a petrecut în deplină con-

tumacie. El era totdeauna aiurea, confruntându-se cu existența, cu neantul, cu moartea. Singur cu două stele : *die Leere / und das gezeichnete Ich*¹. Puțini au rostit atât de frumos în acest secol vocabula *Nu*. Există cîțiva tei care în Noembrie au ochi de sticlă. Și caută în sus către ferestrele lui. Doamnele vin după-amiaza. Portăreasa bătrînă exclamă cu evlavie *Herr Doktor* cînd îi visează stafia. Și bastarzii lui care-i cheltuie pe ascuns moștenirea își mai aduc uneori aminte de el. Foarte rar. Din ce în ce mai rar. Căci nu mai au timp. Ei revoluționează. Ei învață limbajul obiectelor. Pe unul din ei l-am întîlnit cîndva într-un oraș adormit în cenușă. Eram acolo amîndoi străini. L-am întreat despre Gottfried Benn. A început a tuși îngrozitor și a plecat cu o poetă fardată violent, dintr-o țară subdezvoltată. Altul mi-a arătat odată o mică insignă și mi-a spus enigmatic : *Studentii !* Cunoscutul critic l-a apreciat foarte mult. M-am întors în tăcere pe Bozener Strasse. Venea din Bundesallee vîntul și era frig. Noapte. Dinspre Steglitz se auzeau discuțiile renumitului cenaclu. Se auzeau și replicile mașinilor de scris. Sus era lumină. Excelentul dermatolog introdusese în microscop o bucată din hîrtia unei reviste literare și studia o eczemă necunoscută. Și multă vreme n-am mai fost în stare să articulez un singur cuvînt.

XXXI

Imensa navă plutește înaintea spre același ideal NICĂIERI. Dar eu nu sînt decît un pasager de ocazie. E tot mai aproape ziua cînd o șalupă va trebui să mă ducă la țărîm. Cum îi spune celui țărîm ? Marele înaintaș îl numea *sărăcia, nevoile, neamul*. Acolo e unicul spațiu unde toate sînt ale mele de drept. Chiar dacă în realitate nu le-am avut și poate nu le voi avea niciodată. Aici pentru

¹ Pustiul și eul stigmatizat (germ.).

puținele zile pe care le voi mai petrece a început numărătoarea inversă. Și totul sună a rămas bun. Îndelungata mea aventură pe această corabie începe a mi se părea de pe acum tot mai neverosimilă. Un epizod fără precedent. Sint dintre geții ajunși la Roma târziu. L-am văzut pe-Symmachus deplorînd dărîmarea altarului păgîn al Victoriei. Pe Rutilius Namatianus beat sub portic în grădina proconsulului. Și într-o dimineață cețoasă am ingenuncheat printre mulțimea din For așteptînd zădarnic să ascult cuvîntul Sfîntului Ambrozie. Întîile cete de heruli fraternizînd cu patricieni decăzuți. Fecioara smulgîndu-și vestmîntul de purpură în timp ce falșii arhonți strigau *Ave, Diva, Luxuria !* Cei veniți din Antiochia, din Lybia ori coborîtorii din Nord. Și iată acum încep a mă întoarce. În mine însumi. În destinul meu. În steaua mea. Dar nu uitați că am fost unul din voi. Și că dintre sufletele mele unul rămîne cu voi plutind mai departe. Căutați-l în oglinzile voastre somptuoase. Cărora chipul vostru singur nu le mai poate fi de ajuns.

(1972—1973)

FĂNUȘ NEAGU

(n. 1932)

Născut lângă Brăila (Grădiștea de Sus), prozatorul va transforma zona Dunării de jos într-un spațiu ireal, mitologizînd literar regiunea natală. După absolvirea Liceului militar (Iași, 1948), urmează cursurile Școlii de literatură și ale Facultății de filologie din București. Debut ca povestitor, 1954 ; un timp va lucra în presă, la *Scînteia tineretului* și la *Luceafărul*, apoi se va consacra exclusiv scrisului. Nuvelist dintre cei mai originali (volumele *Ningea în Bărăgan*, 1959 ; *Somnul de la amiază*, 1960 ; *Dincolo de nisipuri*, 1962 ; *Vară buimacă*, 1967 ; *Pierdut în Balcania*, 1983), explorator poetic al spațiului brăilean original, Fănuș Neagu este și romanțier al aventurii individuale într-o lume decăzută : *Ingerul a strigat* (1968), *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* (1976). Dramaturg, jurnalist, el introduce în proza noastră contemporană scriitura metaforică luxuriantă, ce sprijină un povestitor de vocație.

Stilul lui Fănuș Neagu, imagist și imprevizibil, îl duce spontan pe autor spre poemul în proză, atins cu aceeași dezinvoltură prin tableta jurnalistică sau prin comentariul sportiv. Cele mai importante bucăți lirice scurte sînt cuprinse în *Cronici de carnaval* (1972), *Cronici afurisite* (1977) și *Insomnii de mătase* (1981).

TRANDAFIRI LA MARGINEA MĂRII

Trandafirii la malul mării sînt ca niște regine înzăpezite. Vîntul verde le-a furat trăsăturile, caii li s-au îngropat în pămînt și fluturi de piersică le sărută gura, mîinile și veșmintele. Și luna-i sfințește cu mirodenii, și-un muezin venit pe ape, cu Moscheea Albastră în spinare, le povestește despre grădinile cu lalele galbene și gîlceville din serai.

Trandafirii sînt colțuri de noapte uitate într-un altar, bruma stelelor căzută în pahare. Zeul apelor, care sărută fetele pe sini cînd fetele se duc în valuri, își rupe mîinile în colți de mărgean și vine, noaptea, să-și lecuiască rănila în petalele înțepate de pofta tuturor culorilor.

Lîngă fiecare trandafir se roagă la dropii, acoperit de mirosul grîului, un înger. Și stepa Dobrogei îl stropește cu sunetul de lemn al căruțelor.

Fiecare trandafir e ca o fereastră, nici afară, nici înăuntru. Fumegînd de dorul depărtărilor, trandafirii au venit la malul mării ca să asculte adîncit și răsărit în piatră al Poetului :

Cînd însuși glasul gîndurilor tace,
Mă-ngîină cîntul unei dulci evlavii —
Atunci te chem, chemarea-mi asculta-vei ?
Din neguri reci plutind te vei desface ?

La malul mării, cînd se sting stelele, trandafirii văd ridicîndu-se, pe-nțîpsele ape, teiul cel sfînt care, întunecat de timp și melancolie, vine să-și scuture ramurile lîngă tîmpla Luceafărului.

NOAPTEA CITIRII ZODIILOR

Floarea soarelui împodobită cu stele și luminînd lîngă inimă.

Lerui-ler și-o fată pierdută-n oglinzi și zîmbetul ei de măr furat și ascuns în sîn fluturînd printre zăpezile de dincolo de riuri. Noapte lungă, rizînd cu sorcove în sîngele timpului. Struguri de argint lunecați la streășina caselor. Miroase a merișor crescut între iezi, a lemn din sâniile purtînd mirese, iar vinul descălțat de orice gînd urît, e vin care se varsă numai pentru iubire și viață.

Noaptea alcătuirii zodiilor și noaptea citirii lor. Ianuarie, zăpezi păgîne, februarie, cap de lup în sulită pe gard : lumina brîndușei și a liliacului pe pîraiele lui martie și aprilie ; mai, gura trandafirului înălțîndu-se dintre micșunele spre gura fetelor în floare ; iunie, tei și dragoste ; lebedele roșii fumegînd în estuarele griului din iulie ; august, mustul care ni se va urca la cap ; septembrie, minz roib, îndrăznind, pentru că nu știe ce-i aia să se vi-seze cal ; octombrie, pepeni spărți și dorul după nopțile dormite în prepeleac la vie ; noiembrie, decembrie — năluci, năluci, zăpezile.

Lerui-ler. Cai sforăind în zăpezi, boi plāvani și hamuri bătute cu luceferi și plugul trăgînd brazdă în toate cîmpiile țării. În munți ninge. Și fiecare vîrf de munte e o troiță de aur, de brad și de sare. Fîntînile iernii. Dorul. Și cîntecul „Cînd ninge în decembrie, să știți, / Se-ntorc din moarte fluturii iubiți“. Zi așezată-n leagăn de mătase. La geamul fiecărei case, bot de căprioară și puil lunii cu frunte de miel aducînd norocul. O minune subțire plutește pe-ntreg pămîntul.

Lerui-ler. Au pornit colindătorii. Steaua sus răsare, ca o taină mare. Iau griu în mîini și vă semăn pe umeri, pe genunchi.

Lerui-ler. Iarba și zăpezile să vă țină pașii.

Curați ca ochii piinii cea de toate zilele, noi semănăm de două mii de ani.

ACEST SFÎRȘIT DE IULIE

S-au strecurat în acest sfîrșit de iulie cîteva zile din mai și una din aprilie, căci altfel de unde ațiția cai de stele rupînd hamuri de fulger în bărăganele de sus, de unde boii de abur puși în jug de flori împletite și mai ales de unde (în iulie !) nopți clocotind de mii de privighetori ?! Din clipa cînd asfințitu-și sparge lotușii, uimit de aerul care rămîne-n urma fluturilor, scăldat în mustul roșu de la marginea zărilor, sîngele meu se cuprinde de nebulia că totul e splendoare și că n-ar trebui să treacă. Ceasul stingerii aprinde-n fiecare pom copacul cu zodii și seamănă sămînța perversiunii pe ape, fiincă de pe fund de lacuri, într-o secundă, care e moarte și naștere, izvorăsc lebede negre, mănăstiri scufundate și-ți pătrunde-n suflet riul timpului de demult. Atunci, prispa bunicii, cu vitralii, ciugulite de porumbei și cu tufe de mărar mi se strecoară singură sub tălpi. Pe talgerul lunii din nopțile lui iulie se cîntăresc patimile din mai. Iar suferința gardului de mărăcini e ca un ris de copil, și păsările cu cel mai dulce glas tot acolo-și fac cuibul. Dacă n-am fi prea înalți cînd sîntem mari, locul unora dintre noi (cine-a crescut la oraș habar n-are ce lume fabuloasă s-ascundea sub căruța din fundul șopronului) ar fi-n scobitura, lăsată-n zori pe pămînt de copita unui cal — tîrziu, pe la miezul nopții, cînd iarba zimbrului își descîntă cu amintiri din începuturile Moldovei, am adormi bînd aerul verde și dorit al femeilor greșite. În seara de iulie, pasul furat

găsește iertarea. Și orice altă măreție a lumii, dacă nu aparține verii, își pierde capul, se scufundă-n sălcii.

Atiția lotuși suspinînd în amurg după luntrea cu pereții rămași în mireasma desîșului. Se duce iulie, cîntat de patru candelă de mai, se duce ca o noapte de aprilie, si-n sufletul meu e numai mirare și zăpada speranței.

(1977)

INSOMNII DE MĂTASE

NICI O ȚIPENIE DE GÎND RĂU...

În iulie, seara, cînd se sting viorile așteptării, sînt ca un pahar de cristal în care o fată, culcîndu-și osteneala, și-a îngrămădit podoabele — cerceii păstrînd încă dogoarea obrazilor, șiragul de perle înfiorate de atingerea sînilor, brățările zvîcnind de cîntecul ce-l spune singele cînd brațele se încing de iubire. În aceste seri, nici o țipenie de gînd rău în preajma tîmplei. Iar cuvintele pe care le-am căutat toată ziua răsar de sub coviltire albe, tefere, nezdruncinate și se apucă să cioplească-n lemn de trandafir.

Sînt seri ca niște păduri de lemn întinse de la un munte la altul ca să treacă pe umerii lor pîlcuri de căruțe cu fin vioriu. Sus, se schimbă gîrzile la palatul Lunii, dedesubt, riurile schimbă între ele zăvoaie, pești nemuritori, sălcii și hore în care se-nvîrt, pînă la pierderea minții, flăcări amăgiți de zînele apelor.

Trec din asfințit în mine fluturi de laur și descîntece vechi cad din înalturi în ploaia de stele ce se închipuie perdea la geamul dinspre lume. Un cal de frunză bate din copită. Cu botul scufundat într-o fîntînă de struguri, el

umblă să bea din vîna de argint a pămîntului și din izvorul vrăjilor.

În iulie, seara, clipa e albă, cu ochi leneviți, anii au fruntea lungă, prelinsă de sub coif de aur și eternitatea, negeneroasă, risipește pietre rare.

În iulie, seara, totdeauna va zbura o fată la un bal, într-o trăsură purtată de cărăbuși.

În iulie, seara, totdeauna o luntre se va pierde în stele, cu visla frîntă, ca un duh al neființei, ca o rană plecînd să se spele-n moarte.

LINU-I LIN

Pe culmile Bucegilor ninge, ceea ce înseamnă că o parte din riurile lumii s-au mutat înțelept pe sus și că, la Virful cu Dor, un clopoțel de cleștar, scrîntindu-se frumos în matcă de brad, cîntă cu fir de argint strecurat în ureche și-n inima copiilor. Mijească-se numele vostru în moară de salcîm și de vioară.

Linu-i lin
și iarăși lin,
bate vîntul frunza lin,
lin și iarăși lin...

Se scutură anul în colinde, dăruindu-ne fantasmelor. În nopțile acestea, cînd toate casele par niște corăbii iertate de vînt și care suie, luminate cu potire de vin, spre crengile ce țin vamă la izvorul unde se schimbă anii, mă simt bun, ca pierdut în fildeşul înșingurat al unui măr și mă adaug, cu idei sentimentale, cu oase sparte și, deci, și cu hotare lipsă, celor ce cad mereu numai în adevăr și-și ard mîinile în slava stelelor.

Mă cunosc în aceste zile plin numai de muguri narcotizați cu arome și de nici o pagină de ură — p-asta le-o las sobolilor vrăjiți de patima de-a trăi cu dinții înfipti în beregata altora. În fructul clipelor ce-și deschid mărgăritarele acum, spre a le umezi doar cu întimplări albastre, cu echivocul firului de grâu de sub zăpezi, cu promisiuni de sănii fugind pe sub streășină de pădure — mereu numai spre o casă în care se arde zahăr pe plită ca să le miroasă oaspeților împăcat a povești dulci — se simte o undă de trosnet picurat din dedemultul neamului, datini îngîinate cu vifor. În norocul nopții de la cumpăna anilor, din toate veacurile ce au fost ca să mai guste o dată încă din vinul și pîinea pămîntului — ele, care ne-au adunat sub munte aurul și sarea și duhurile verzi ce ne intră pe horn în serile pocnind de ger, cu drumuri umblate de fantoma lupilor, cu basmul bunicii luînd ființa adevărată în flacăra lemnului din vatră.

Pe colinele Bucegilor ninge. Și pe sub geam trec colindătorii :

Linu-i lin
și iarăși lin,
bate vîntul frunza lin,
lin și iarăși lin...

SERAI DE PIERSICI

Marea Neagră. E seară. Luna plimbă pe ape seraiuri pline cu piersici. Din cer, pe scînduri verzi, lunecă arbori de stele și se schimbă în corăbii plutind spre marginile lumii. E atît de frumos încît aş putea să mîngîi un lup și

el să nu mă muște. Vine de s-așează pe umeri o noapte curată și înaltă, cu sufletul trecut prin mugurii a cîne știe cîte livezi de portocali. E o noapte legînd două continente, unul mirosind a lapte de iapă, altul sprijinit cu coatele pe altare și pe săbii și sîngerînd de prea multe vinuri și prea mult grîu. Luceafărul de seară, ca un pumnal rotund bătut cu pietre scumpe, rupe falca cerului spre Dunăre. Seamănă în același timp și cu gușa de aur a păsării ce deschide, la asfințitul soarelui, ușile raiului ca să lase să curgă în pămînturile Dobrogei toate miresmele închipuie. E ora de sare și de argint cînd dorul intră singur în palatele inimii. Tufele de dafin au luat formă de ulcior, plopii beau iasomie, undeva între gorganele rupte de vînt și de ploi se petrece o nuntă de dropii, un tei sprinten și-a atîrnat pînteni de ofițer, trandafirii trag în Dumnezeu cu săgeți roșii, într-un ungher straniu, ca o coapsă de zăpadă sau ca o cătușă de chiparos, se știnge visul unui fulger, iar spre fundul zărilor, patru delfini, plutind prin aer, duc în leagăn riuri învelite în mătase în care se păstrează vîntul din zori.

Dacă există nemurire, ea se naște doar în asemenea clipe.

Acum simt o fugă mărunță prin ierburi, parcă se aleargă niște porumbei din trestii împletite, fiecare val ce se sparge la țărm e o barcă venită să ne descinte singurătatea, de mi-aș cunoaște destinul i-aș atîrna la gît șiraguri de scoici, luna s-a schimbat pe neașteptate într-o fată de tătar mîncînd un fagure, mă doare amar că n-am în palme frunze de caprifoi, le-aș arunca în cerul de floarea-soarelui al Mării Negre ca îndrăgostiții inelele, fumegă în mine iubire multă, un ciine jurat să nu latre mereu, lacrimi de apă de Dunăre, o ureche căzută pe-o candelă, un minz, un scaiete, un fir de alior.

Iată, luna deschide din nou serai de piersici și sufletu-mi sună scînteietor ca un pahar de cristal uitat pe masă afară și bătut de-un vînt cu boabe de nisip.

NOAPTEA DE SÎNZIENE

A fost întii asfințitul ; larg ca o atingere de neam înțins. Apoi s-a ivit luna, ca un sitar rănit. În depărtările pămîntului s-a deșteptat pelinul, amar și răscolitor cum e singele hergheliilor ieșind dintre frunzele cu care moartea gătește șoldurile și umerii fetei Morgana și pătrunzînd în albia unui rîu. În plopii negri gilgîiau cucii, iar griul, sub apăsări de patimi, pîrguia zările, logodindu-și spicul cu durerea dulce din răsăritul de psalm al fiecărei clipe ce suia spre miezul nopții. Tăceam ca stăpînit de-o poruncă aspră. Fulgere scurte țîșneau pe cer, dînd veste despre oameni care se sărută sub meri. Singura mea avere și cea mai de preț era așteptarea, credința că-n noaptea cînd sînzienele-și rup ramurile galbene și le aștern pe apele ce curg în Dunăre, trebuie să se arate foc albastru pe comori vechi. Împrejurul meu lumea se înnoia cu foșnete și spunere de legendă. În ierburile înalte de pe gorganul scitic, lîn clătinate de pasul vîntului, stătea, în scaun de judecată, Timpul bătrîn, avînd la picioare cățelul pămîntului valah. Ei doi veghează ca noaptea de sînzienae, cea mai frumoasă de peste vară, căci atunci se scutură de lumină macii, să se petreacă numai cu gînduri curate. Împletindu-mi sufletul cu cununile pelinului, am văzut cum o stea coboară și picură taină neagră peste buza macilor, rînduindu-i spulberării. Măsura visului din ei trece în griu, în lăstarul de vie, în ochii fetelor și-n temelia celor prea lesne fermecați de ceasul cînd luna ia trup de sitar rănit, iar Dunărea trup poleit de ispite.

24 iunie !

Noaptea de sinziene.

Și luna ca o moarte din dragoste,

Și aur umed izvorînd de pretutindeni...

IARBĂ DE TĂIETURĂ ȘI DE VENIN

În fața toamnei care vine stau în cerdacuri prididite cu lună, cum spun cei din întemeierea limbii, și-mi place să fantalez. Eu cred, după ce-am cunoscut oameni și țări, că așteptarea toamnei e o vocație pur românească. Cînd se petrece vara, au loc amnistiile pumnalului. Șiroind de stele, ca un trup ieșit din ape, cerul de la sfîrșitul lui august aduce zvon că în munți au căpiat arinii și fagii. Vînturi aurii transfigurează pădurile. Apăpostit sub cîrcei de iederă roșie, văd cum depărtările-și fărîmă oasele și se strîng mai aproape de noi. A fost o vară descultă, cu buzele sărate și plină de flori bune de pus semn într-un roman de dragoste. Acum, fructele mălinului negru fac bo-rangicul verde, nucii descătușează melancolii, pelinul se încarcă de poleiuri de argint și dureri necunoscute beau somnul podgoriilor. Poarta livezii, care-a văzut atîtea bătălii de fluturi, și-a tras lingă umerii mici și înguști două tufe de gherghine. Dincolo de ea, prunele sînt brumării și-n scorbura vișinilor vechi plouă torențial cu amintiri. Vuietul drumurilor mă cheamă-n amăgiri. Dar pasul nu se mai încheagă spre nicăieri. Iluziile-mi sînt mai dragi decît împlinirile. Semnul puterii mele stă între granițele lui septembrie. Vara sînt ca un zid de cîmp, care nu închide și nu desparte nimic, bîntuit, la poale, de iarba boierului și a dragostei ; toamna mă schimb în salcîm cres-

cut lîngă fîntînă și ocrotesc cu toate crengile numai iarba fierului; iarba de tăietură și iarba de venin. Toate minunile și toate miresmele de peste vară topesc în mine gînduri orientale. Septembrie le risipește. Simt asta ca o înfrîngere — orice castană căzînd sună ca ruperea unui picior de miel — dar și ca o făgăduință de răsturnări tulburătoare. Orientalul fermecat de ostroave și de plauri lunecînd în lumi asfințite se înalță ca un septentrional prodigios.

Să ne așternem, dar, ultimelor dezmierdări ale verii, în pridvoarele castelului de cărți de joc. *

(1981)

ANA BLANDIANA

(n. 1942)

Pseudonimul Otiliei Coman. Născută la Timișoara, studiază la Oradea (liceul) și la Cluj (Facultatea de filologie). Redactor la *Viața studențească* și *Amfiteatru*, bibliotecară la Institutul de arte plastice, poeta s-a consacrat în ultimii ani exclusiv literaturii. Volumul de versuri *Persoana întâia plural* (1965) impunea, în poezia noastră, o nouă formulă de lirică feminină, făcută din spontaneitate și candoare, dar și dintr-o acută meditație etică. Volumele următoare (*Călciul vulnerabil*, 1966 ; *A treia taină*, 1969 ; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, 1972) accentuează latura meditativă ; poezia Anei Blandiana trăiește tot mai mult din spiritualizarea materialului și din descoperirea dimensiunii metafizice a detaliului (*Somnul din somn*, 1971 ; volumul antologic *Ora de nisip*, 1983). Publicistică în : *Calitatea de martor* (1970) și *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie* (1976).

Autoare de proză fantastică și parabolică (*Cele patru anotimpuri*, 1977 ; *Proiecte de trecut*, 1982), Ana Blandiana are vocația formei prozastice de mare concentrare, în care călătoria, cotidianul, peisajul devin puncte de plecare în construirea unei continue interogații existențiale : volumul *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile* (1978) și rubrica săptămînală *Atlas din România literară*.

PIATRA

Împrejurul castelului de la Bran pajiștile fuseseră cosite și finul adunat în căpițe rotunde, răspindite egal, își aștepta cuminte trecerea în mireasmă. Era iulie și era ora aceea a după-amiezii când, începînd să cedeze, căldura îndulcește lumina, face liniile blinde și culorile moi. Dacă urcam înspre intrarea muzeului, la umbra crengilor presimțeam răcoarea și întunericul, dar sus, pe băncile de piatră cuibărite între metereze, o rază galbenă, aproape portocalie, lumina încă zidurile fierbinți de peste zi. De altfel, de acolo, de pe colina încununată de castel, întreaga vale se dezvelea deodată într-un gest tandru și anistoric. Reduse la acoperișuri, casele își pierdeau din determinări, șoseaua devenea numai o potecă netedă, iar clădirea vămii, solidă și ursuză lîngă o graniță inexistentă, făcea prezentul ireal și trecutul de neînțeles. Trecutul era chiar acel castel așezat pe o frontieră care n-a despărțit niciodată nimic, acel castel cu mobile și armuri străine și cu înduioșătoare și albe cuptoare românești, cu ziduri medievale de stîncă și cu grinzi înnegrite țărănește de fum. Ascultam orga de vînt, capătul modest de fluier fixat pe unul dintre turnuri pentru ca respirația văzduhului să devină cîntec, și mă gîndeam că nefamiliare, neobișnuite liniei melodioase a văii nu mi se păreau numai inscripțiile germane și ogivele ferestrelor, ci înseși zidurile nemăcinate de vreme, însuși materialul indestructibil al construcției, piatra.

La poalele dealului, un muzeu al satului aduna case de prin partea locului, fantastice cetăți de lemn pentru uzul cîte unei familii, cuprinzînd într-un careu impecabil adăpostul oamenilor, al animalelor, al uneltelor, al bucatelor, așezate cu spatele spre lumea din afară, deschizîndu-se înduioșate spre interior. Pereți de lemn încrustat și de var alb, meniți să împotrivească mai curînd viscozelor iernii decît dușmanilor, lipsiți de precautele deschi-

zături prin care locuitorii castelului aruncau gloanțe și apă clocotită ; scuturi fragile, aparținînd încă regnului vegetal, gata să tresară la cîntecul unei păsări, la susurul unui izvor.

Comparam cele două construcții — cetatea de piatră și cetatea de lemn — și mă întrebam dacă trebuie să fiu mîndră sau să regret că românii nu au ales piatra. Și mai ales încercam să înțeleg de ce nu au făcut-o. Fusesse retragerea în pădurile foșnitoare, hohotitoare, din jur o mai sigură armă împotriva cotropitorilor decît încăpățînarea neînsuflețită a pietrei ? Era mai rezistentă în timp eterna reinviere a frăgezimii frunzei decît moartea puternică, de nezdruincinat, a blocurilor de granit ? Faptul că existam peste fostele graniți, vii, foșnitori, într-o mereu lunecătoare istorie răspundea îndeajuns ; dar acolo, între meterezele calde de zi, în înserarea care cobora întrebătoare, ritmul pierdut al orgii de vînt continua să se mire — de ce nu au ales românii piatra...

IARBA

Multe, foarte multe lucruri sînt în America deosebite de Europa, dar nimic nu e mai deosebit decît iarba. Nu mă gîndesc la excentrica idee a covoarelor de iarbă artificială de care se rîde în Europa, și nu mă gîndesc nici la iarba aceea din sud, cu șuvițele lungi, întunecate pînă dincolo de verde și purtînd în forța lor exacerbată o vitalitate aproape animală ; nu mă gîndesc nici la iarba aceea demnă, ascuțită, țepoasă înaintînd curajoasă pînă la țăr-mul deșertului din inima uscată a continentului, nici la pajiștile elegante și umede din Noua Anglie ; mă gîndesc la însăși ideea de iarbă.

În Europa, iarba este un decor, un element cultivat cu grijă și uneori un snobism al peisajului, o parcelă de frumusețe rezervată ochiului admirator, protejată de intimitatea umană. „Nu călcați pe iarbă“, este un îndemn general, o poruncă religioasă, o interdicție filosofică. Iarba nu este o formă de manifestare a naturii, ci o formă de domesticire a naturii. În America, dimpotrivă, iarba este travestiul degajat și naiv sub care natura pătrunde în orașe, este avangarda preeriilor avansînd eroice pînă la întretăierea marilor bulevarde și explodînd victorioase în parcuri. De altfel, însăși noțiunea de parc este transformată, revoluționată de puterea și misterul ierbii. Departe de a mai fi o arhitectură de alei geometrice, flori savante și arbori masochiști, parcul este un perimetru al libertății totale, al stîncilor crescînd din asfalt, al copacilor păduroși, al triumfului ierbii. Pe iarba parcurilor se țin în America discursuri extravagante, se doarme, se joacă baseball, se calcă, se mănîncă, se aleargă, se gîndește. Iarba este însuși pămîntul făcut moale și dulce la pipăit pentru oameni, pămîntul primitiv și nesuportîndu-se decît de bunăvoie, izbucnind în raze de clorofilă neînvinsă în jurul frunții Statuii Libertății.

PLANUL SECUND AL GIOCONDEI

Pînă a nu vedea Toscana, pînă a nu călca intimidată și sovăitoare drumurile Umbriei, priveam fundalurile tablourilor lui Leonardo Da Vinci, peisajele din spatele fecioarelor lui Beato Angelico, natura în mijlocul căreia suferă sfinții lui Mantegna, ca pe niște viziuni de vis, ireale și fantastice, ca pe niște miraculoase amintiri dintr-un paradis pierdut. A trebuit să treacă destul timp pentru a

putea înțelege și admite realitatea care corespundea acestor schițe ideale, pentru a înfrînge senzația dominantă, tulburătoare pînă la obsesiă, a parcurgerii unor locuri cunoscute într-o altă viață. Descopeream priveliștile și — fericită și înspăimîntată — recunoșteam totul ! Îmi spuneam degeaba că dealul acesta cu chiparoși îl știu dintr-o frescă și drumul acela pierdut într-un abur vioriu, dintr-un tablou ; sufletul meu, învățat din adolescență că acele imagini nu aparțin adevăratei lumi, se încăpățina să susțină că trăise înainte de naștere printre ele. Clipele se îmbogățeau astfel, proiectînd umbre lungi într-un trecut nebănuit și într-un viitor improbabil, și, mai mult decît trecătoare unități de timp, deveneau elemente ale unei contemplații intense, aproape halucinogene, pe care le simțeam, chiar atunci, cum îmi marchează pentru totdeauna ființa. Nu pot să uit, chiar dacă aș vrea, nici o nuanță de culoare, nici o rază de lumină, nici o linie, nici un gest.

Îmi amintesc o înserare la Orvieto. Ne cățarasem pe zidul care împrejmuia cîndva cetatea și din care rămăsesese acum doar un fel de balustradă spre cîmpie. Era o seară dulce, neîmplinită încă, de sfîrșit de vară, la ora aceea cînd ultimele raze de soare luminează excentric orizontul, în timp ce luna începe să se contureze transparentă și firavă pe cerul încă deschis. Stăteam pe cornișa vechilor întărituri, cu picioarele atîrnate în gol, dar emoționați și uimiți, într-o lojă de onoare. Urcînd scările și ulicioarele orașului, gîfîind pe trepte înspre piețe și suind din piețe pe alte străzi, și mai abrupte, nu ne dădusem seama că escaladam un munte cu abilitate mascat de construcții și arhitecturi. Abia ajunși sus, înțelegeam că atinsesem culmea unei forme de relief la poalele căreia se întindea o cîmpie aprinsă de chiparoși și tulburată din somn de visurile colinelor. Umbria își desfășura supusă, la picioarele noastre, domeniile învăluitoare, podgoriile ondulate și livezile galbene din care frînghii subțiri de fum se înălțau printre pomi și se topeau în praful de argint roz care

se mișca peste pământ. Cu greu se putea imagina ceva mai împăcat cu sine, o pace mai desăvîrșită și mai în stare de a sugera sublimul, decît cîmpia aceea întreruptă de munți rotunzi, scaldată într-o ceață strălucitoare care dizolva culorile una într-alta. O lumină cernută, o făină luminoasă ningeau peste peisajul mirific și cunoscut, peisajul pe care eram sigură că-l mai văzusem cîndva, într-o viață mai frumoasă sau numai în planul secund al Giocondei. Într-adevăr, priveam tocmai ceea ce se vede în spatele Monei Lisa, cărările acelea, care puteau fi și ape aburoase, pierdute printre arbori visați și cețuri gîndite de îngeri. Senzația de confundare a artei cu viața era atît de puternică, încît nemaigăsirea graniței dintre ele mă lăsa fără apărare. Priveam și — fericită și înspăimîntată — recunoșteam totul !

INSULĂ

Dacă mă gîndesc bine, paradisul ar putea arăta asemenea priveliștilor din Texas. Dealuri line, coline verzi, păduri foșnitoare, drumuri și poteci strecurîndu-se pe sub bolte de crengi. Mergeam în mașina — minusculă, senzațională printre obișnuitele, uriașele limuzine americane — a unui poet, dinspre poeticul Austin, capitala idilică și universală a statului, înspre cîntătoarele păduri de foioase care o înconjoară, iar drumul părea inventat pentru a fi povestit în poeme. Cum aș putea mărturisi fără a stîrni uimiri că n-am străbătut vreodată un peisaj mai înrudit cu cel românesc decît drumul foșnitor prin Texas ? Îmi aminteam lunecînd pe sub geana pădurii o trecere întru-totul asemenea prin Vrancea, un drum perfect asemănător prin Bucovina. Lunecam pe sub geana pădurii pe-un

picior de plai, într-un ținut paradoxal mioritic. Ne îndreptam spre locuința colegului nostru într-o melodioasă beatitudine, topită din dorul de casă, din nostalgii și încântări, din amintiri și recunoașteri, iar țelul blindei noastre translații era o căsuță liliputană, cu biblioteca îngrămadită savant în garaj și camerele fără pereți despărțitori hălăduind într-o fericită dezordine, o căsuță clădită într-o pădure, într-un cadru de basm somnoros și părăsit, cu natura încercînd să treacă, bogată, peste construcția omenească. O masă cu scaune printre pomi, o farfurie cu apă pentru păsările cerului, totul pe jumătate covîrșit de iarbă, pe jumătate abandonat de om. Acolo, la douăzeci de mile depărtare de orice așezare omenească, locuia poetul cu iubita sa, ca într-o insulă eminesciană, ca într-o utopie. Le eram oaspeți pentru cîteva ore, dar stăteam cu sentimentul că dobîndisem în sfîrșit un loc, demult și definitiv visat. Stăteam cu toții întinși în iarba-cotropitoare și nu simțeam nevoia să vorbim, atît era de plină tăcerea din jur, și atît de greu de imaginat era că undeva, pe aceeași planetă, oamenii se zbăteau, se loveau și luptau fără milă, „ca-n Texas“.

RUINE, TEMPLELE

Ruine, templele sînt mai frumoase. Dezbrăcate de ziduri, de carnea masivă a pereților, eliberate de greutatea acoperișelor, scuturate de încărcătura podoabelor, rămase numai schelet alb și esențial de coloane înălțate spre cer, templele antice au ajuns pînă la noi mai frumoase, sînt convinși, decît au fost vreodată în apoteoza gloriei lor religioase. De fiecare dată reconstituirea înfățișării lor ini-

țiale mă dezamăgește. Aceste frumoase ziduri și cornișe și frontoane nu erau decît niște clădiri, aceste perfecte clădiri nu erau decît niște biserici. Ele îmi trezesc desigur respectul și chiar admirația — cum aș putea să nu le recunosc armonia și echilibrul —, dar pot aceste palide sentimente să se compare cu violenta emoție, cu fantastica beatitudine care mă cuprinde în fața coloanelor concurate de scaeți ale Segestei, în fața ruinelor desenate cu alb înalt pe orizontul albastru al Mediteranei de la Paestum, în fața pietrelor de culoarea osului mort năpădite de fructele fantastice ale „fichidindiei“ la Siracuză ?

Era o după amiază toridă, prevestind o ploaie torențială care nu avea să întîrzie prea mult, după-amiaza în care am stat ghemuiți pe pămîntul uscat, în umbra ascuțită și săracă a cactușilor, privind ore întregi coloanele templului lui Jupiter de la Agrigento, frînte și inegale, țîșnind înspre cerul aglomerat de nori și devorat de soare, contaminate de căldură și părînd ele însele să ardă alb, aproape amenințător în liniștea de dinaintea furtunii. Iar atunci cînd fulgerele au început să despice bolta patetică a sudului și ploaia a început să se rostogolească în valuri grandilocvente peste lume, ele, coloanele erau chiar începutul lumii născîndu-se mereu învingător și mai frumos încă printre fulgere și puhoai. Pietrele albe prelungi înălțate spre cer, în acel peisaj de apocalips splendid și fără prihană nu mai reprezentau de mult geniul uman care le așezase astfel, nici ideile care le dăduseră naștere, ci însăși frumusețea nesupusă vreunei puteri pămîntești, frumusețea împletindu-se liberă cu puterile dezlănțuite ale firii. Uzi pînă la piele, cu ploaia sărată de lacrimi pe obraji, priveam fermecați oasele albe ale templului drept și ne-șimbolizînd nimic, existînd doar pentru a ne copleși de o inexplicabilă fericire.

Era o seară de vară atît de limpede încît întunericul nu reușea să-i dizolve transpirația și se lăsa doar ca o

pînză albastră subțire coborîță melodios între cer și pămînt. Marea își întunecase albastrul cu un ton și respira rar ca un animal fericit atingînd țărmul ritmic și blînd. Coloanele templului lui Neptun aproape orbitoare ziua se stinseseră acum și ele spre vînat, un vînat-deschis, fumuriu. Putea fi ceva mai frumos pe pămînt ? Putea fi ceva mai perfect în univers ? Am intrat în apă ușor, fără zgomot și pe cîm ne depărtam spre larg cuprindeam cu privirea o zare mai largă în jurul acelei esențe a fericirii terestre și a perfecțiunii universale care se făcea tot mai firavă și mai albastră, topindu-se fără apărare în cer, la Paestum.

Ruine, templele sînt mai frumoase, pentru că, redată naturii, ele își cîntă nu numai slăbiciunea de a fi nemuritoare, ci și puterea lor omenească de a muri cîte puțin.

DE DINAINTEA CIVILIZAȚIILOR

Eram la Sinaia, era ora 5 dimineța și nu adormisem încă. Fusese o noapte aproape caldă, pe care vecinătatea imediată a echinoxului de primăvară părea s-o exaite, nu s-o tempereze și care — atunci cînd deschisese de cîteva ori fereastra, stingînd lumina deasupra foilor albe — se revărsase în odaie aproape materială, mîngietoare și dulce la mîngîiat, împovărată cu stele imense cum trebuie să se fi văzut înaintea civilizațiilor. Lucram de mai multe ore fără să realizez că dimineța se apropie, cînd, în întunericul compact încă, de un negru profund și catifelat, au început să se audă păsările. Au început brusc, dintr-un moment anume, ca și cum ar fi respectat cu sfințenie un consens general sau ca și cum ar fi răsucit deodată un buton care îmi dădea posibilitatea percepției sonore a lumii.

Erau zeci, sau poate sute, sau poate mii de păsări care ciripeau deodată, întrerupându-se una pe alta, suprapunându-se, anulându-se reciproc într-un vacarm melodios și aiuritor. Erau poate cîntece toate acele fluierături, și exclamații, și țipete, și tremolouri, toate acele icnete și suspine, și hohote de rîs, dar erau poate certuri, și conversații, și declarații de dragoste și mărturisiri de ură, și expresii ale bucuriei și ale senzualității lor neascunse. În întunericul încă stăpîn, imnul vitalității lor triumfătoare emoționa temeliile lumii și lumea părea să se miște din temelii nesigură de ea însăși, dar fermecată.

Mai întîi a apărut pe cerul negru o linie subțire și vie, ca de mercur, lungă și frîntă din cînd în cînd brusc. Părea un fulger orizontal brăzdînd bolta dintr-o zare într-alta, dar un fulger calm, încremenit, liniștitor. Apoi, linia devenită tot mai lucioasă s-a dovedit a fi un hotar, pentru că, deasupra ei, negrul a început să se degradeze în albastru închis cu întunecimi de cerneală, în timp ce, dedesubtul ei, nuanțele tot albastrii primeau tonuri mai clare, rostogolite spre argint. A fost nevoie de mai multe minute lungi suspendate între cer și pămînt pentru a înțelege că hotarul era chiar între cer și pămînt, că linia tot mai sigură și tot mai orbitoare de pe cer era linia munților acoperiți încă de zăpadă și reflectînd cu orgoliu un soare care însă nu se vedea. Apariția soarelui era însoțită de o gamă premergătoare de culori schimbîndu-se cu iuteală unele într-altele. După ce întregul repertoriu al albastrului a fost epuizat, tonurile au început să se alinte spre mov în zeci de nuanțe cîntătoare de la violetul fatal, aproape cardinal, pînă la albul liliachiu și pervers inocent. Umbra unei culmi se înclina disproporționată peste văi unde întîlnea umbra altei culmi și, suprapunându-se una alteia, își amestecau culorile născînd altele, reverberate la nesfîrșit.

Prahova ducea în apa ei, asemenea sticlei topite, reziduuri chimice și praf de ciment, în mările globului peștii

mureau și fiarele se stingeau în pădurile pământului, se construiau avioane care puteau ucide prin auz și uzine care ucideau prin miros, se desfășurau războaie civile și atentate, și lupte pentru putere, și concurențe pentru sursele de energie ale planetei, dar în fața ochilor mei natura își desfășura încă forța magnifică de dinaintea civilizațiilor și se făcea — ca în urmă cu miliarde de ani — ziuă.

(1978)

RADU COSAȘU

(n. 1930)

Născut la Bacău, este prozatorul bucureștean prin excelență. După terminarea liceului și a Facultății de filologie în Capitală, lucrează mai ales în presă ; redactor la *Scinteia tineretului*, apoi la revista *Cinema* din 1968. Debutul ca jurnalist (în *Tinărul muncitor*, 1948), iar primele volume sînt tot un fel de jurnalistică literaturizantă. Prozatorul autentic ia naștere prin negarea profundă a acestei prime fraze : romanul *Maimuțele personale* (1968) și, mai ales, cele trei volume de *Supraviețuiri* (1973—1980), sau *Ficționarii* (1983) reprezintă o formulă personală în nuvelistica noastră contemporană, făcută din ironie fină, aluzie socio-culturală și distanțare stilistică.

Poemul în proză este deseori cultivat de Radu Cosașu în articolele sale din *România literară* (unele — capodopere ale genului) și în volumul *Cîntece pentru a-mi adormi tubita* (1978) : compoziția concentrată ce pornește de la un fapt autentic ilustrează ajungerea la poemul în proză prin jurnalistică, prin decuparea literaturii implicite din realitate. Dispunerea textului sub formă de versuri creează un caz-limită de proză trucată.

HAI SĂ NE JUCĂM

Hai să ne jucăm astă-seară, tot nu-i nimeni pe punte, la bar, la proră. Să-i telegrafiem doamnei de la Daytona Beach.

Sintem departe de Daytona Beach, dar ea ne va auzi. Ne va recepta. Hai la telegraf.

Doamna de la Daytona Beach aude cu dinții.

Doamna de la Daytona Beach receptează mesaje radio cu plombele dentare și coroanele cavității bucale.

Într-o seară, doamna de la Daytona Beach a auzit foarte clar *It's a long way to Tipperary*, a cerut să se închidă radioul, dar nu cînta nici un radio.

Nu înnebunise. I-a explicat-o dentistul : aurul corodelor și amalgamul plombelor, sub acțiunea acidului din salivă,

pot deveni un post receptor. Dentistul

i-a scos o coroană și i-a recomandat bicarbonat de sodiu care combate aciditatea. Nu te îngrijora, nu i-a trecut.

Refugiindu-se pentru somn, într-un motel, la doi kilometri de casă, doamna tot captează undele radio

emise de un post amator din apropiere. Ne va auzi.

Ne va recepta. Nu poate dormi. E trează ca orice conștiință bolnavă.

Iată telegraful. Valurile nu pot distruge mesajul.

Valurile sînt bune conducătoare de cuvinte.

Telegrafiază-i că în '39, în Viena ocupată de hitleriști, societatea de gaze a anulat numeroase contracte cu abonații : sinuciderile consumau prea mult gaz.

Mă duc între timp, să-ți aduc din cabină, un măr.

Și două surori ale lui Kafka, în '39, au murit deportate de naziști într-un lagăr din încrengătura coloniilor penitenciare.

COPII PROSTUȚI

Copii prostuți, ne-am cristalizat sentimentele — cum zicea
acel

consul — în jurul a ceea ce jocul de-a vacanța numea Civita-Vecchia, pe muzica *Micii serenade pentru orchestră*. Copii prostuți, la 55, socoteam *Jocul de-a vacanța o capodoperă* și tu erai Corina care visa la Civita-Vecchia și eu îți aduceam un șal și pantofi de casă argințați, cu virf răsucit, găsiți la un particular, pe strada Edgar Quinet din București, unde e azi Arhitectura.

Între 1831 și 1841, Stendhal a fost consul la Civita-Vecchia, „soare zilnic, poftesc după o ploaie torențială”,

invitându-l pe Sainte-Beuve, tocmai pe Sainte-Beuve, să-l viziteze, orașel de timpuți, „crăp de plictiseală”, o fortăreață pentru 1 500 de ocași, în secolul 18, doamnele burgheze se îndrăgosteau de deținuți,

Stendhal visa să evadeze din Civita-Vecchia, a evadat trei mii, cu solda de consul integrală, în Franța, unde în 52 de zile a scris *Minăstirea din Parma* pe care am văzut-o, prostuți, la cinema, ținându-ne de mână când Gerard Philippe vislea pe lac, în cămașă albă, în regia lui Christian-Jacques, tu neînțelegînd amorul pentru o mătușă, Sanseverina. Dar Stendhal detesta Civita-Vecchia.

Pînă am ajuns la celălalt Consul, consulul englez de sub Popocatepetl, Geoff, care nu vroia să evadeze din Quauh-uahuac,

Consulul care primea o ilustrată, după un an de la expediere,

de la femeia iubită, femeia care-l părăsise și se întorsese, iubitule, de ce m-ai lăsat să plec, o ilustrată care călătorise un an de zile din Mexic, la Paris, Gibraltar și Algeiras, intens timbrată, femeia era lîngă el și Consulul răsucea ilustrata, pe o parte și alta, și o privea uimit —

asa cum eu mă uit la tine, ca la un poem al meu —
Consulul acesta care, ca și Stendhal, îl iubea pe Mozart
încît visînd insecte murmura că Mozart a scris *Biblia*.
Îmi strigi : citește mai puțin și trăiește mai mult.
Cum de nu înțelegi că a citi înseamnă a trăi ?
Dovadă că nu mai cred în evadări, vacanțe și minăstiri,
dau o parmă pentru o lacrimă de pergamută.

ALE MELE AGENȚII DE PRESĂ

Ale mele agenții de presă îmi transmit :

Lîngă Viena, un om bătrîn mulge o vacă, dimineața.

Lîngă Gibraltar, o vacă naște un vițel alb, în zori.

Lîngă Fiume, o trăsucică galbenă trece pe o stradă însorită,
la amiază. Lîngă Split, două trenuri trec în mare viteză,

unul pe lîngă altul. Lîngă Budapesta, patru oameni
formează un cvartet, după-amiaza. Lîngă Helsinki, o femeie
frumoasă își cumpără o pălărie cu voaletă, la orele 17.

Lîngă Varna, o veveriță sare dintr-un copac în altul.

Într-o pădure amurgită. Lîngă Dunăre, un
secretar de redacție din București prinde un somn greu de
patru chile. Lîngă New York, o femeie cade de drag

în brațele unui bărbat. Lîngă Londra, începe să
plouă și pe terasă bea ceai domnul William Shakespeare.

Lîngă Oslo, în „6 pici“ contrate și recontrate, nu
iese un impas pe stînga și tînărul închide ochii.

Lîngă Famagusta, un văr cere mîna verișoarei, la cină.

Lîngă insulele Canare, bucătarul pachebotului pune la
prăjit

felii de pîine, pentru ulceroși. Te iubesc, te iubesc :

lîngă Apahida, un bărbat spune telefonistei de serviciu
te iubesc.

Lîngă Sidney, un farmacist deschide noaptea *Larousse*-ul.
Lîngă Kyoto, soția unui farmacist îl anunță că e gravidă.
Lîngă Noile Hebride, un critic muzical din Vancouver
demonstrează că al patrulea quartet, op. 18, de

Beethoven, nu
are nici o mișcare lentă, și ridică pînzele spre alte zări.
Lîngă Torino, interul Altafini se antrenează singur.
Lîngă Copenhaga, se fierbe un lichid cu care să se
ungă toate paratrăsnetele ruginite ale caselor.

Lîngă Varșovia, un pianist orb își cumpără o umbrelă
înflorată.

Lîngă Oceanul Atlantic, o gazelă visează că Amazonul
se varsă în Oceanul Pacific. Lîngă Căldărușani, eu îți
dăruiesc toate hărțile mele să-ți cumperi ce vrei din ele.

Lîngă București, e noapte.

Lîngă Băneasa, ai stins farurile.

Lîngă mine, ai adormit tu.

Lîngă noi, a sărit o veveriță.

Lîngă veveriță, aproape, telexurile bat avînd cu totul
alte titluri, alte știri, alte vestiri, de ce ? De ce dragostea
noastră imposibilă nu-i un eveniment, ca trecerea a două
trenuri unul pe lîngă altul, fără să se ciocnească, sub ochii
unui vițel consecvent ca orice curcubeu ?

ZICI CĂ SÎNTEM FII AI ROMANULUI

Zici că sîntem fii ai romanului.

Zici că ai luat hotărîrea să citești *Doctor Faustus*, într-o
dimineată răcoroasă de iulie, pe Valea Rinului, în tren,
printre
străvechi castele și vii încetoșate sub soarele nehotărît
să strălucească sau să încălzească, vino atunci, fiule, frate al
meu întru nerușinarea de a te gîndi la cărți în mijlocul
naturii,

faptă nelegiuită în ochii multor excursioniști și
pietoni, vino să punem șeile pe cai — gest livresc de
drag roman de *geste* — să le legăm bine cătărămile sub
burtă,

să ne fixăm bine în scări și-n pas calm, tacticos —
tu înalt, lung, lunar, eu îndesat, mai mic cu un cap,
tu cu pompon nerod pe frunte, eu numărându-mi respi-
rațiile

pe minut, să străbaterm Negustorii, Piața Rosetti pînă
la Cișmigiu, coborînd bulevardul cu filme, trecînd prin fața
primului „Tic-Tac“ unde am căzut unul pe umărul celui alt
vorbind despre Sadoveanu, Vianu și Moldova, luînd-o la
dreapta,

pe Cobălcescu, urcînd dealul pînă la Vergiliu, lăsînd de-a
stînga „Codrii Cosminului“ (oh, nu vei ucide niciodată în
mine mistica vieții și a șinelor de tramvai, cu al lor troleu)
și ajunși la gară vom lega caii de portierele taximetrelor,
fi vom încredința șoferilor prea cinstiți și topăind ca doi
vrăbioi caști pe peron, ne vom lua zborul cu primul

accelerat
de Moldova, spre Tirgurile de Ocna și de Neamț, într-o
dimineată cu iz de Rinofug, și după ce vom fi exhaustivi cu
Bologna—Lazio, Foggia—Cesena și Verona—Juve, vom
trece

la mama, tata și bunicu, vom fi doi băieți cumînți,
ne vom șterge ochelarii, ne vom face frumoși, ne vom
lustrui

cizmele zornăind cu ale lor rozete pintenate și ca doi
înaripați ne vom prezenta șefului tău de gară explicîndu-i
că noi sîntem chiar fiii romanului, rătăciți
printre vagoane și linii, chiar fiii pe care-i căuta din
stație în stație, din semafor în semafor, ca-n demnele
melodrame, să ne ducă deci la mamele noastre și
el ne va duce, prin cîteva dumbrăvi și stadioane.

(1978)

PETRU CREȚIA

(n. 1927)

Născut la Cluj, vine curînd la București, unde își face studiile liceale și își ia licența în filologie clasică. La început, profesor la Facultatea de filologie, apoi cercetător științific și editor, consacrat total scrisului și editării operei lui Eminescu. Traducător cu multiple vocații din literatura veche și modernă (de la Longos la Virginia Woolf și T.S. Eliot), și-a strîns o parte din studiile de specialitate în volumul erudit *Ethos și logos* (1982). În literatură, debut tardiv cu volumul *Norii* (1979) ; continuare cu volumul de versuri *Poezia* (1983).

Meditație filosofică și contemplare a cerului, textul volumului *Norii* devine poem în proză prin concentrarea expresiei și prin suflul scurt al inspirației. El demonstrează diseminarea poematicei, ce pătrunde și în textul filosofic.

NORII •

☉ Privitorul stă în vârful unui munte, la primul ceas al zorilor, cînd pîclele nopții prind să se înalțe din cîmpii, alcătuiind o mare albă din care mai rămîn necotropite doar ostroavele culmilor de deal, o mare astfel luminată

de întâia lumină încît nici marea fără vînt sub luna miezului de noapte nu e mai rece și mai liniștită decît ea. Și cînd începe, încet să se destrame, atunci sub unduirea ei, printre spume, pămîntul și așezările lui, pășunile verzi și riurile argintii se străvăd pierdute ca o Atlantidă din ce în ce mai limpede în creșterea luminii și-n risipirea ceții. Dar către amiază pîclele gonite se adună în ripe și ponoare, urcă pe albiile lor și se aștern, sidefii, pe pieptul lat al dealurilor mai înalte năpădindu-le vinjoasa undulare cu mii de hectare de lumină întrupată, acoperindu-le de tot o vreme, pînă frunțile lor rămîn biruitoare în sălbăticia albastră și răcoroasă a cerului. Puțin mai tîrziu, aceleași cețuri se clădesc în neclintite turnuri de rocă albă, crescînd mereu mai sus spre cer și aruncînd pe stînci umbre mereu mai lungi ; iar apoi din albastrul stins al orizontului prinde ființă și sporește în valuri înguste și negre o pînză cu urzeala cenușie care cîmătoarește pas cu pas cerul și își aruncă umbra de eclipsă peste întregul pămînt, amuțind timp de o clipă nesfîrșită foșnetul frunzelor și cîntecul păsărilor, pentru ca după aceea, fără veste, să se vadă plutind deasupra prăpastiilor și a piscurilor, ca niște ulii, norii sumbri și umezi ai după-amiezii. Apoi se stîrnește vîntul, albele turnuri se iroresc, șterse din temelii, și perdele opace de ploaie se desfac peste văi și peste lacuri, înspumîndu-le luciul stins. Și uneori, spre asfințit, se sloboade furtuna peste fumegarea înălțimilor, purtînd și sfîrtecînd aburi viforoși în al căror alb crîncen se istovește ultima lumină ; iar soarele coboară sîngeriu prin zbuciumul norilor și prin năpustirile vîntului ca într-o osîndă fără iertare și totuși lasă-n urmă-i, sus, pe albele piscuri de zăpadă pustie, suprema amintire a luminii, ca o cunună de visate dimineți.

Învățătura privitorilor de cer : Dumnezeu nu e numai în grindină și în vîrtej, în arșiță și vijelie, în potop și în trăsnet.

Roiuri de plăpînde amintiri se rotesc în inima tăcută a amiezii și-apoi se risipesc sclipind mărunț în largul cerului inclement și fără ecou. Iar jos pe țarm, sub sticla apei neadînci, lumina tremură pe lespezile verzi.

Din soarele amiezii se desfac fără preget discuri negre și diafane care se risipesc în arca cerului și se aștern, ușoare, în adîncul privirilor noastre.

Dac-ați tăcea puțin și-ați asculta, prea guralive păsări, ați auzi pămîntul murmurînd în drumul său prin cer, murmur de rîuri și de vînturi, de cetăți și mări.

Tot treceți, veac de veac, blinde duhuri fără odihnă, și nu puteți rămîne, și veac de veac se-nalță către voi, în aburi, mustirea țărinei și roua și spuma și seva.

Spunem că-a fost frumos, că-a fost urît, frig, ploaie, vînt sau soare, dar ciți vorbesc la cină despre lanțul de munți înalți și albi care-au încununat în nămiezi orizontul și despre raza îngustă care, dinspre sud, le-a fulgerat pe piscuri și-apoi i-a măcinat în propriile umbre ?

Un cer nemaivăzut, mai mare, mai înalt : din zări pînă-n zenit gemînd de nori și de lumină, de milioane de sclipiri și de tenebre amestecate, de vise înecate, de năluci, de parcă tot ce numim suflete, vieți, ar fi acolo să viseze, să viseze fără răgaz, zvîrcolindu-se în așternutul cerului ca într-un somn zbuciumat.

Deasupra masivului stîncos și alb fumuri grele, roșietice și negre, ca din fierberea unor cazane uriașe, sub cer, cu mari vilvătăi.

În cerul adînc, albastru și fluid o izbire și o creștere de valuri cu spume înalte, purpurii, și altele de un verde-deschis, luminos și transparent.

Două mase noroase înflorite, abundente, cu relief puternic, cu rădăcini într-o masă difuză tulbure-violacee, cu umbre vinete, cufundată într-un cer vînat și el, furtunos ; restul cerului cenușiu cu o margine frîntă și incandescentă ca buza unei rupei de banchiză și, într-un loc, soarele, cu

lumina aspră pe care o are cînd e în putere și se înnouează năvalnic.

Vîntul strînge în dîre subțiri, curbe pe marginea bătaii sale largi, un prundiș cristalin, o zăpadă măturată de pe sticla albastră și altfel pustie și răcoroasă a cerului de august.

Să căutăm în adînc, dincolo de umbrele mari și mișcătoare ale cerului un vis care ne scapă, ca o imagine ce piere în fundul adînc al unei oglinzi.

Visezi că intră pe fereastră o lumină ca a lunii, dar știi că nu-i a ei. Știi că deasupra casei tale, între stelele vechi, arde domol un astru nou și te învăluie, te întărește cu lumina lui. Iar în trupul luminii se aud șoaapte răzlețe, vorbe rostite cîndva, un freamăt de frunze, de ape care cad, de nisipuri mișcate ușor. Apoi, încet, lumina crește și se umple de tăcere și tu respiri adînc balsamul nopții și, în adîncul ei, aștepți ceva.

Nori subțiri împart lumina lunii pe tot cerul, ca și cînd, deasupra lor, ar sta o mare emisferă dulce luminoasă.

Soarele sclipa ca un mare izvor de tristețe în fundul lumii mari și, mult mai jos, în întunericul din gînduri.

Nu simți cum circulă prin tine uneori esența depărtării ? Făcută din trei patimi : a lucrurilor care-au fost cîndva cu noi și nu mai sînt, s-au dus departe pentru totdeauna ; a celor de care pentru totdeauna ne-am îndepărtat ; și-a celor care-au fost și sînt departe și vor rămîne tot departe, orice-ar fi.

Noapte de noapte brizele-i duc mării tot ce pot lua de pe pămînt și zi de zi, pe toate țărmurile lumii, nările se umplu de suflarea mării, adusă înapoi din caldul nopții să se prefire prin frunzișuri, peste lanuri, printre gînduri.

Să nu te pierzi în erezia de a crede că lumea nevieții ar fi cufundată în vreun somn, că lucrurile dorm în veș-

nicie sau în timp. Gîndește-te mai bine și-ai să simți că, dimpotrivă, este veșnic trează.

Uneori întreaga voastră sărbătoare ne pare numai o vărătică trufie a țărînei.

Foșnetul valurilor sau vuietul lor ascund auzului imensa și veșnica tăcere din oceane și din mări.

Nemaiștiind de alt suflet, în lume, măsura sufletului nostru n-o cunoaștem și nimeni nu ne-o spune pe degeaba și nu ne iartă nimeni de ce sîntem.

Ce trist ar fi pe pămînt dacă în marile văi ale mărilor n-ar mai fi într-o zi decît spume și nori în moale frămîntare, în clocot scăzut, cu lumina pe ei făcînd rumeniri și cenuși.

Vînt nu era, dar ceasul nu era stătut, nici greu. Au început să cadă la poalele brazilor, în zgura albă, stropi răzleți de ploaie. Nu ploua, cădeau de foarte sus, din vîrfurile nevăzute ale brazilor, dintr-o zonă mai presus de puterea oricărei iubiri, lacrimi rare. Plîngeau ființe crucificate la zenit, pe vîrfurile brazilor, plîngeau din înalt morții uitați, bătuți în cuie acolo cine știe de cînd, morți tineri, morți bătrîni, robi și împărați în cerul zadarnic privirii, în mirosul de rășină și cetini. Poate țipătul rece al păsărilor care se aud între stele este al sufletelor unor morți străvechi care se mută după alte rînduieli, înstrăinați de noi. Dar nu-i adevărat. Nu suflete veștede foșnesc adunate și spulberate de vînt ca frunzele moarte, aduse o clipă de dincolo de meterezul arid pe care orice există îl știe. Nu se duc morții în palatele apusului, nu zac îngropați în norii amiezilor fierbinți, nu se adună să plece spre luceafărul furtunos sau spre alte locuri lîncede ori lîne afe cerului, să umble de ici-colo pe cîmpii de ușoară cenușă. Cite nu se cred, pentru că nu e totuna a nu fi și-a nu mai fi. Viața se prăvălește ca o apă mare prin poarta morții, dar cataracta aceasta e dincolo de subiect și obiect,

mai sus, pornește de mai sus. Ce-o fi cu ei ? Poate nici nu visează bieții morți, morții cît stele de mulți, dar nu de parte cît ele, iar aproape cu atît mai puțin. Poate le e doar urît, poate le e, în felul lor, dor de cîte ceva, de lucruri care nu-ți pot veni în gînd prea ușor, de marea bătută de ploaie în caldul amurg, de zborul uliilor, de mirosul zăpezii, de maci pe-o margine de drum al lor, de rîurile dimineții. Sau poate simt doar nevoia vagă de a-și umple timpul cu ceva care nu doare în acel timp al lor, cu amintiri fără spini, fără vreme. Oare n-ar fi bine să le spunem, în șoaptă, orbește, ceva, fiecare ce știe și ce poate, să le trimitem vorbă prin păsări, prin raze, sărmanilor morți, să audă poate și să-și aducă aminte sau nu. Iată, sufletul tău a tinjit, ani după ani, în seceta eternă a lunii, singur cu gîndurile tale slabe, făcîndu-te și desfăcîndu-te, năzuind și uitînd. Și stînd așa, la răsrucea legilor, ingenucheat în pulberea albă a lunii, cu ochii închiși și plecați, ai visat nori în pustietate, bogate ceruri și lumini și forme, mări de liniște și umbră ai visat și-ai să le spui morților care ți-au plîns pe miini, morților lumii întregi. Pentru că asta e tot ce poți să le dai și pentru că perimatele determinări ale spiritului nu se înscriu numai în istoria lui, ci și în aceea, neesențială, rătăcită și dulce-amară a nemaiființei. Ceea ce a ars în spirit rămîne cenușă în spirit și în această cenușă ai scris și în ea ai să taci.

Una dintre cele mai vii și depline bucurii pe care le dă cerul este aceea a contrastului dintre albul plin, expansiv, candid și net al cumulusului și cerul puternic albastru.

Modestia universului însuși, silit să se plece mereu în fața clipelor ce vin izvorînd din el însuși mereu, depășindu-l mereu, cernîndu-se iarăși în trecut, cenușă fertilă a unui incomensurabil avînt umilit și exaltat în eternitate.

Rămîna așa : un spațiu alb și arid, sustras oricărei atingeri și oricărei devenirii, o existență simplă și pură, ca o

durere devenită, pulsînd, o stare absolută, fără timp și atribut.

Ceva privește, de sus. O privire lungă, umbrită, înstelată de calde, foșnitoare lumini. Și, în adîncul ei, o chemare, ceva mai înalt și mai demn de urmat decît tot ce viața poate da.

Trec anii și se frîng de noi sau trec prin noi unul după altul ca niște vînturi printr-o pădure, venind de pe mare, din munți, de pe mlaștini sau pustiuri, din cer, din orice loc curat sau necurat al pămîntului sau al cerului.

Nori vor mai fi mereu, dar aceia despre care scrie aici au trecut pentru totdeauna, nu vor mai fi niciodată, cuvintele acestea sînt legate de eternul efemer, spulberate în trecutul irecuperabil, rătăcite într-o țară fără întoarcere și fără urme, în lumea trecutului deplin.

Au lăsat în substanța tăcerii o urmă ușoară și moale, ca într-o zăpadă afinată.

Deșarte bogății, puteri și frumuseți poartă trufașii nori trecînd, cu fast răsăritean și crud, ca un alai de magi, peste pierdutul și măruntul zilei noastre, pustie de priviri și de chemări.

Noi sîntem păsările care-ajungem din urmă tinerețea, în zborul ei către luceafărul de seară.

Numai cerul albastru mai trece sub arcada templelor lor pustii.

...Fiind făcuți din vie carne simțitoare și fiind mărunți și îngrădiți în multe feluri, ne este tare bine pe pămînt, unde mai toate sînt făcute pe măsura noastră. Dar și mai bine ne simțim în desfătarea micii noastre lumi cînd se întîmplă să aflăm ce se întîmplă în crudul, monstruosul univers. Eden este întreg pămîntul, ce e dincolo de el e iad. Căci cerul, cu chipul lui ceresc de mai presus de nașteri și pieiri, este o infinită sferă de infernale nașteri și pieiri, o spaimă de care ne feresc simțuri prea slabe, rela-

tiva noastră lipire de pământ și marea incapacitate de a traduce în limbajul gingașei noastre alcătuirii lucrurile netrăite și de netrăit ce se petrec acolo. În liniștea aceea (doar aparentă, căci universul este plin de o arcană rumoare de raze și de unde și de violente întâmplări) au loc, în stele, între stele, în galaxii și între galaxii evenimente mult mai mult decât dezastruoase : explozii și implozii, dezintegrări și fisiuni, cutremure, erupții, conflagrații, fluxuri și încremeniri, transferuri de materie, simbioze stelare, condensări, aglutinări și acrețiuni, coliziuni, expansiuni, ejectări de plasmă astrală, compuneri, descompuneri, recompuneri, dezagregări, pulsații și magnetice furtuni, vârtejuri, vânturi stelare, efecte de maree care smulg stelele din galaxii, o colcăire fără istov de prefaceri. În materia plasmară de gaze și pulverulente încolțesc stele, a căror tinerețe trece, al căror echilibru dăinuie numai o vreme, ele intrând apoi în stările tirzii, sfârșind prin explozii care le risipesc, ca nebuloase, în spațiul interstelar (dând hrană, îmbogățită cu substanța prefacerilor din ele, unor viitoare generații), lăsând în urmă simburii morți, hidoase rămășițe de materie degenerată : stele bătrâne din roiurile globulare, pulsari, stele neutronice, nuclee de nebuloase planetare, pitice albe, găuri negre (sinistre stări finale, de epuizare și de colaps, ale unor stele foarte mari, prăbușiri în sine ale materiei precipitate către un punct lăuntric și mistuitor, cu densități și gravități smintite, caribde oarbe și vorace care sorb brutal tot ce-i prin preajmă și țin lumina prizonieră cu puteri nemăsurate). Și apoi, oricât de mîndre-ar fi legile care le guvernează, înșeși rotirile acestea ale fiecărui astru în jurul lui și-al altuia și-al tuturor, tot mai departe, ierarhic și cumulativ, aproape toate în același sens, par o manie, o obsesie atotcuprinzătoare a materiei, un joc mecanic fără sațiu și țarm. Iar toate cele pomenite sau aproape toate nu ne-ar fi așa străine, nu ne-ar speria prea tare, dar scara lor de spațiu și timp e fără noimă, nu are vreun

raport nemijlocit cu ce putem gîndi cu-adevărat și nici cu ce este atavic în capacitatea noastră de reprezentare, sînt de un ordin incomensurabil cu natura noastră : mase maligne, desfășurări de energie, geruri și arșițe și străluciri care ne-aruncă vertiginos în neființă, distanțe monstruoase care afectează timpul, care fac ca obiectele ce ni se înfățișează cu aerul inocent al prezenței să fie doar perverse năluciri, remanentă a unor trecuturi fabuloase, mult mai vechi decît istoria soarelui nostru, astfel că ne aflăm căzuți în cursa unor false coprezențe, într-un timp hibrid în care se sapă zănatice prăpastii ale amintirii și viețuiesc neliniștitoare și excesive entități, unele așezate înspre himericele margini, cum sînt quasarii, cele mai îndepărtate, mai luminoase și mai puternice alcătuiuri ale lumii, legate de istoria ei primordială, cînd poate altfel arăta și se găseau în ea izvoare de putere neînchipuit mai mari. Pămîntul e Arcadia eternă. Universul este străinul și spaima, epifania deznădăjduirii, nelegiuit legiuitor și pantocrator sieși, nouă tată.

Zorile miros a rufe curate de in și-a fum de vreascuri tinere și ude și-a scoarță jupuită de pe ramuri noi.

Veac după veac, eon după eon, hambarele pămîntului se umplu de șterpele averi ale uitării.

Așa : urcînd albi, nu prea denși, nu prea vani, purtați oblic ca de gîndul unei muzici, ca într-o sărbătoare, prevestire sau comemorare a unui suflet al nostru și al lumii, triumfal și înțelept.

Trec mulți, peste tot cerul, puternici și albi, și parcă fiecare ar purta în el o liniște numai a lui.

În cercul cerului, străvechi, nici chiar pămîntul nu-i mai tînăr decît norii.

Priveliștea cerului este făcută din puține elemente cărora le corespund, onest, puține vorbe. Ele revin mereu

cu revenirea, în alte alcătuiți, a elementelor numite, astfel că, fără bună luare-~~a~~aminte, totul pare monoton. Cea mai frumoasă carte despre cer ar fi aceea scrisă de mai mulți.

Vîntul înclina înfiniții brazi pe toți într-o parte, într-un gest cuprinzător și van, păstrîndu-și din putere cît îi mai trebuia apoi să întetească grelele flăcări ale amurgului.

Cum se simte uneori în lucruri ceva ca o tristețe, pricinuită de prefaceri, de uitări și amintiri cu mult mai vechi decît e veche lumea noastră.

Se leagănă, se despletesc de vînt mesteceni tineri, sub eorpii care trăiesc în norii furtunoși.

Fluturi de culoarea cerului senin, ceva mai violeți, pelicule ușoare desprinse din azur, ca niște frunze ale lui.

Ieri cerul dimineții era plin de somn și-al serii plin de zboruri albe și de zboruri negre.

Sub blindele stele și în murmurul lumii robii pămîntului visează tăcuți în umbra norilor ce trec și-a celor ce-au trecut.

(1979)

NOTE BIBLIOGRAFICE

Textele au fost extrase din :

- GHEORGHE ASACHI, *Opere*, II, ediție critică și prefață de N. A. Ursu, București, Editura Minerva, 1981.
- CEZAR BOLLIAC, *Scrieri*, I, ediție, note și bibliografie de Andrei Rusu, prefață de Mircea Scarlat, București, Editura Minerva, 1983.
- PAVEL VASICI-UNGUREANU, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1839, nr. 12 ; 1840, nr. 9.
- GEORGE BARIȚIU, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1839, nr. 18.
- JOSEF MĂNY, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1845, nr. 2.
- NICOLAE ISTRATI, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 1847, nr. 22.
- ALECU RUSSO, *Piatra Teiului. Scrieri alese*, ediție îngrijită și prefață de Geo Șerban, București, Editura pentru literatură, 1967.
- M. EMINESCU, *Opere*, VII, *Proză literară*, ediție critică, coordonator Petru Creția, studiu introductiv de Perpessicius, București, Editura Academiei R.S.R., 1977.
- AL. MACEDONSKI, *Opere*, VI, ediție îngrijită, note și variante de Elisabeta Brâncuș și Adrian Marino, București, Editura Minerva, 1973.

- BARBU ȘT. DELAVRANCEA, *Opere*, I, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante, glosar și bibliografie de Emilia Șt. Milicescu, București, Editura pentru literatură, 1965.
- BONIFACIU FLORESCU, *Catulle Mendès, Sanguine. Traduse în românește și urmate de Sanguinele românești*, Bucuresci, 1889; *Aquarele și poezii în proză*, Bucuresci, Tipografia „Populară”, 1894.
- IULIU CEZAR SĂVESCU, *Literatorul*, 1890, nr. 1.
- TRAIAN DEMETRESCU, *Intim — poeme în proză, nuvele*. Cu o scrisoare de Al. Vlahuță, Bucuresci, 1894.
- ȘTEFAN PETICĂ, *Scrieri*, I, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și variante de Eufrosina Molcuț, București, Editura Minerva, 1970.
- DIMITRIE ANGHEL, *Proză*, text îngrijit, prefață și tabel cronologic de M. I. Dragomirescu, București, Editura Minerva, 1975.
- EMIL GĂRLEANU, *Nucul lui Odobac. Schițe și nuvele*, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Teodor Vârgolici, București, Editura pentru literatură, 1964.
- ADRIAN MANIU, *Jupînul care făcea aur. Proză poetică*, București, Editura Minerva, 1975.
- I. M. RAȘCU, *Vibrări*, București, 1935.
- AL. T. STAMATIAD, *Cetatea cu porțile închise. Parabole*, București, 1921.
- HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, *Opere*, I, ediție și note de Eugenia Tudor-Anton, București, Editura Minerva, 1973.
- IONEL TEODOREANU, *Opere alese*, VII, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Nicolae Ciobanu, București, Editura Minerva, 1981.
- ION VINEA, *Opere*, IV, îngrijirea ediției, note și bibliografie de Mircea Vaida și Gh. Sprințeroiu, Cluj, Editura Dacia, 1974.
- EMIL ISAC, *Poeme în proză*, Oradea-Mare, 1923.
- OTILIA CAZIMIR, *Scrieri în proză*, I, studiu introductiv de Const. Ciopraga, Iași, Editura Junimea, 1971.
- EMIL BOTTA, *Trîntorul*, ediția a 2-a, București, Editura pentru literatură, 1968.

- ȘTEFAN ROLL, *Ospățul de aur*, București, Editura pentru literatură, 1968.
- JACQUES COSTIN, *Exerciții pentru mina dreaptă și Don Qui-chotte*, cu un portret inedit al autorului și 5 desene de Marcel Iancu, București, Editura Națională — S. Ciornei, 1931.
- TIBERIU ILIESCU, *La cocoșul spinzurat*, București, Editura pentru literatură, 1968.
- GELLU NAUM, *Poeme alese*, București, Editura Cartea Românească, 1974.
- GEORGE BACOVIA, *Opere*, prefață, antologie, note; bibliografie de Mihail Petroveanu. Text stabilit, variante de Cornelia Botez, București, Editura Minerva, 1978.
- MATEIU I. CARAGIALE, *Craii de Curtea-Veche*, ediție îngrijită și prefață de Perpessicius, București, Editura pentru literatură, 1965.
- TUDOR ARGHEZI, *Scrieri*, VI, sub îngrijirea autorului, București, Editura pentru literatură, 1964 ; VIII, București, Editura pentru literatură, 1965.
- GEO BOGZA, *Paznic de far*, București, Editura Minerva, 1974.
- EUGEN BARBU, *Caietele Princepelui*, I, Cluj, Editura Dacia, 1972 ; IV, București, Editura Eminescu, 1974.
- A. E. BACONSKY, *Corabia lui Sebastian*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
- FĂNUȘ NEAGU, *Cronici afurisite sau poeme cîntate aiurea*, București, Editura Sport-Turism, 1977 ; *Insomnii de mătase*, București, Editura Cartea Românească, 1981.
- ANA BLANDIANA, *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
- RADU COSAȘU, *Cinstece pentru a-mi împlinzi iubita*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
- PETRU CREȚIA, *Norii*, București, Editura Cartea Românească, 1979.

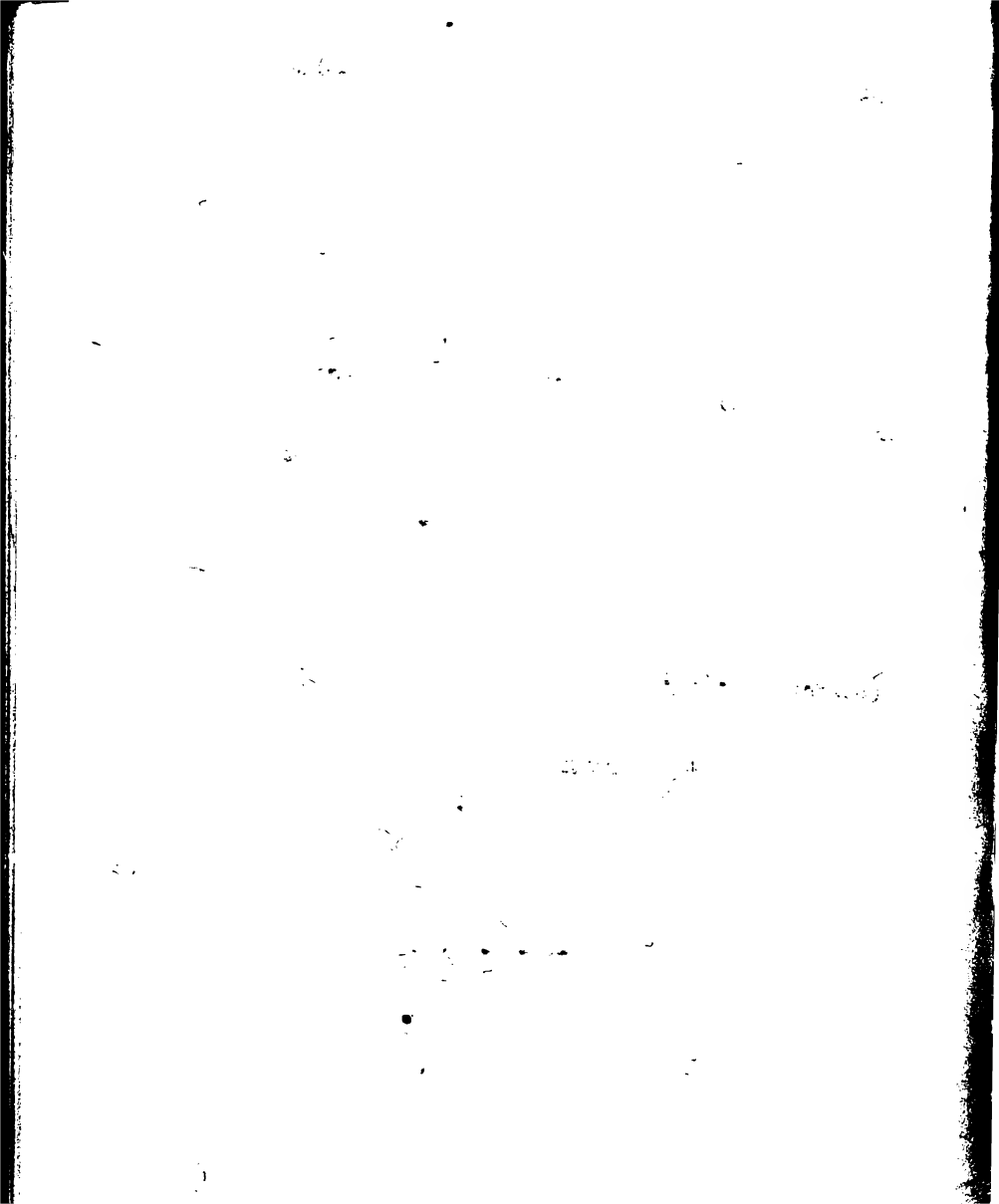
1941-1942

Page 1

1941-1942

1941-1942

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Notă asupra ediției</i>	XLI

PARTEA I

FORME INCIPIENTE : MEDITAȚIILE ROMANTICE

GHEORGHE ASACHI

Scrisoarea unui sahastru din Munții Carpați asupra simțirilor la începutul anului nou	4
Noaptea anului nou	6
Meditația unui îmbătrânit poet	8

CEZAR BOLLIAC

MEDITAȚII

Meditația I : Înșălăciunea nădejdi	11
Meditația II : Ceasul al treilea după miezul nopții	12
Meditația VI : Înserarea	14

GEORGE BARÎȚIU

O primblare de rămas-bun (La Braşov, 183...)	17

PAVEL VASICI-UNGUREANU

Lacrămile	20
Geografia ţintirimului	

IOSIF MÁNY

La începutul anului nou (Cugete compilate)	24

NICOLAE ISTRATI

Suspiniul seracilor	25

ALECU RUSSO

Cîntarea României	31

MIHAI EMINESCU

Toma Nour în gheţurile siberiene	40

PARTEA A II-A

VIRSA POEMULUI ÎN PROZA — SIMBOLISMUL

ALEXANDRU MACEDONSKI

Cei doi îngeri	48
Poema poemelor	49
Palatul fermecat (Santazie originală)	
Capitolul I: Camera mea de culcare	50
Capitolul II: Salonaşul	53

Casa cu No. 10	57
Soare și griu	60
O noapte în Sulina	62

DELA VRANCEA

Fanta-Cella	66

BONIFACIU FLORESCU

Pisica	73
Nirvana (Sanguină budistă)	73
Ceasornicul	74
Contrast	75
Fetița	76

IULIU CEZAR SĂVESCU

Pribegire	78

TRAIAN DEMETRESCU

Lebăda	82
Pîinile	82
Pe lac	82

STEFAN PETICĂ

Doa viefi	86
La poalele crîngului	87
Cîntec uitat	88
Noptile de legende	89
Pe aripa zefirului	90

DIMITRIE ANGHEL

Ceasornicul bunicii	93
Fata din dafin	96
Mama	98
Trîmful vieţii	101
Cedrul	103
Gherghina	106

EMIL GĂRLEANU

Gîndăcelul	109
Cîntăreţul	110
Mai sus !	112
Filozoful	113

PARTEA A III-A

DE LA POST-SIMBOLISM LA MODERNISM

AL. T. STAMATIAD

Grădinarul	120

ADRIAN MANIU

Apa	124
Taina cîntecului	125
Flacăra	127
Început de vară	128
Flăcări de toamnă	129
În vie	130

I. M. RAȘCU

Imagini	133
Poema unei clipe	134
Sfârșit de veac	136

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Dorința	141
Lui Don Juan, în eternitate...	147

IONEL TEODOREANU

Vrăbiile	152
Curcanul	152
Amurgul trandafirilor	153
Coadă cînelui	154

ION VINEA

Toaca	156
Danțul pe frînghie	157
Soarta unuia	158
Preumblare	162

EMIL ISAC

Vîntul	162
Singur în codru	162
Orbul	163
Moșneagul	164

OTILIA CAZIMIR

Prînzăvara	167
Viața	168

EMIL BOTTA

Aplauze	171

PARTEA A IV-A

PARANTEZA SUPEARREALISTA

STEFAN ROLL

MOARTEA VIE A ELEONOREI

Aleea de trepte (I)	182
Aleea de trepte (II)	184
Statuia din aer	185
Profilul de cristal	189

JACQUES G. COSTIN

Pianul	192
Boul	193
Pisica	194
Cîrnele	194
Flopuș	195
Lébăda	196
Archimede	196

TIBERIU ILIESCU

INTELIGENȚA ÎNOCENTĂ

Agrafe	199
Pantomimă într-un bilci cu teatru de păpuși	200
Visc pentru pasărea de apă	201
Floarea reginei	203

GELU NAUM

FOCUL NEGRU

Azi-dimineață mersul tău	206
Arca	207

Ora nepăzită	208
Fără importanță	208
Sosirea poetului pe marele aeroport	208
Ultimii	209

PARTEA A V-A

TREI EXCEPȚII

GEORGE BACOVIA

Cubul negru	214
Valuri	216
În cafeu	217
Ninsoare	218
Tîrziu	220

MATEIU I. CARAGIALE

Craii de Curtea-Vechă	222

TUDOR ARGHEZI

Un ciob de primăvară	231
Lăstunii	232
Pietrele	234
Voci	235
Hîrtia	238
Curtea Vechă	239
Tocila	241
Cîntarea cîntărilor	243
Printre psalmi	245

SUPRAVIETUIRI CONTEMPORANE

Preludiu	250
Torța	251
Orion	253
Trecut-au anii...	256
Forumbul	257
Pasărea	259

Caietele Principei 260

Corabia lui Sebastian 266

CRONICI AFURISITE

Trandafiri la marginea mării	272
Noaptea citirii zodiilor	273
Acest sfârșit de iulie	274

Nici o țipenie de gînd rău...	275
Linu-i lin	276
Serai de piersici	277
Noaptea de Sînzience	279
Iarbă de tăietură și de venin	280

ANA BLANDIANA

Piatra	283
Iarba	284
Planul secund al Giocondei	285
Insulă	287
Ruine, templele	288
De dinaintea civilizațiilor	290

RADU COSAȘU

Hai să ne jucăm	294
Copii prostituți	295
Ale mele agenții de presă	296
Zici că sintem fii ai romanului	297

PETRU CREȚIA

Norii	299
Note bibliografice	309

5

2025

